گەڕ و زێدی خۆیان لەیاد چۆوە، لە سای ژنانی ئەسمەر و قژ ڕەش و چاوگەشی گریکییەوە بوونە سەرکەوتووانی دۆڕاو.

***

چەند ڕۆژێک دواتر، دیمەنێکی تر شاگەشکەی کردم، لە شیوێکی وشک و برینگەوە ڕەت دەبیت کە دار چنار سێبەری بەسەردا کردووە و قەوزە گوڵبارانی کردووە، بەچیایەکی ڕووتەندا هەڵدەگژێی کە بۆنی پونگە و شیوەرانی گرتووە، چیایەک چۆڵ لە ئاوایی، چۆڵ لە خەڵک و مەڕ و بزن، کە دادەگەڕێیت، لەو دیو پێچپێچێکەوە، کوتوپڕ لە دڵی پلوپونزدا پەرستگەی ئەپۆلۆ دەبینیت لەبەر دەمتدا قەدی ڕاست کردۆتەوە، بەردی بناغەکەی هەر هەمان بەردی خۆڵەمێشیی ڕەنگی کێوەکەیە، ئەو لەحزەیەی لەبەرامبەریدا ڕادەوەستیت، پەیوەندیی نێوان پەرستگە و خەڵوەتگەکە هەست پێ دەکەیت، بەشێک لەچیاکە دەمێنێ کە بەگاشەبەردەکانی خۆیەوە هاتۆتە سەرێ و بۆ خۆیشی یەک گاشە بەردی گەورەیە، بەڵام گاشە بەردێک کە ڕۆح لەبەرزاییییەکەیەوە پەڕیوەتەوە. جۆری داتاشین و دانانی عامودی ئەم پەرستگەیە، گوزارشتە لە جەوهەری ئەو هەموو بێ پەردەیی و لاکەوتییە، وا پێ دەچێ پەرستگەکە، کەللەسەری دیمەنەکەی دەوروبەری بێ. لێرە، هونەرمەندی پێشینان کە بەردەوامیی بەخش و ڕاڤەکەری دیمەنەکەیە بەکاملی، لەسەرساسمیدا تەنگەنەفەست ناکات، بەڵکو بەدرێژایی ڕێگەیەکی بەشەریی، هێند ئارام و لێزانانە بەرەو ترۆپکت پەلکێش دەکات کە لەکاتی هەڵگژانا تەنگەنەفەس نابیت، وەک بڵێی تەواوی چیاکە لەناخی قەوارەی تاریکی خۆیدا، ملیۆنەها ساڵ بێت هاتبێتە زوبان و لە ئارەزووی دەربڕینی هەستی نێو قووڵایی ناخیدا بووبێ.

ئیدی ئەو ساتەوەختەی ئەم پەرستگەیە بووە هی خۆی، ئارام بۆوە، هەستی بەئارامی کرد، بەواتایەکی تر، مانایەکی دۆزییەوە، مانای خۆی و ئیدی خەنی بوو.

گەشت و گەڕانی هەر ڕۆژێ بەسەر زەمینی گریکستاندا، زیاتر لە جاران سەرنجی ڕادەکێشام بۆ ئەوەی کە شارستانێتیی گریکستان، ئەستێرەی تابانی هەڵواسراوی نێوان نیوە ڕێگەی عەرد و ئاسمان نەبووە، بەڵکو درەختێک بووە ڕەگی بەقووڵایی خاکدا ڕۆچووە، خۆراکی لە خاکەوە وەرگرتووە و کردوویە بەگوڵ، هەرچی زیاتر خۆی لە خاک تێرکردووە، ڕەنگی گوڵی گەشتر و بۆنی گوڵی خۆشتر بووە، ساکاری و هاوسەنگی و ئارامیی بەشکۆی پێشینان، بەری چاکەخوازی سروشتی و دڵپاکیی نەژادی ساکار و هاوسەنگ نەبوون، بەڵکو ئەوانە بەری زۆرانبازییەکی سەخت بوون و دەستکەوتی شەڕێکی خوێناوی و خەتەرناک بوون. ئارامیی گریکستان، پڕ لە ڕەمز و نهێنی و خەمە، هاوسەنگیی نێوان هێزە تووڕە و ناکۆکەکانە کە دوای زۆرانبازییەکی درێژخایەنی پڕ لە عەزاب، ملیان بۆ ئاشتی دا و گەیشتنە جێیەک کە ئیدی ڕێگە بۆ هەوڵ نەمابوو، واتە گەیشتبوونە ترۆپکی هەوڵ.

ڕۆشنایی هەوێنێکە چیا و ئاوایی خاکی گریکستانی لە فەزادا ڕاگرتووە و نامادیی کردووە. لە ئیتاڵیا ڕووناکی نەرم و ژنانەیە، لە یۆنیا فێنک و پڕ لە نائارامیی خۆرهەڵاتییانەیە، لە میسر چڕ و هەوەسناکە،

بەڵام لە گریکستان ڕۆشنایی مەلەکوتێکە بۆ خۆی. لە تینی ئەم ڕۆشناییییەدا، بونیادەم توانی یاسا بەسەر تێکەڵپێکەڵیدا بەرقەرارکات و یەک جیهان بدۆزێتەوە، ئاخر جیهانیش یەعنی هاوئاهەنگی.

پیرێژنێکی چکۆڵە لەکوختی پاسەوانی تەنیشت پەرستگەکە هاتە دەرەوە، دوو دەنک هەنجیر و بۆڵە ترێیەکی بەدەستەوەبوو، میوەکان نۆبەرەبوون و پیرێژن حەزی دەکرد وەک دیاری بەمنی ببەخشێ. پیرێژنێکی میهرەبان و ڕووخۆش بوو، هەڵبەت لە جحێڵێدا ژنێکی خوێنگەرم بووە.

پرسیم: "ناوت چییە؟"

– "ماریا!"

کە خەریک بووم ناوەکەی یاداشت کەم، دەستە چرچەوە بووەکەی هێنایە پێش و بەناز و عیشوەیەکی کچانەوە گوتی: "ماریتسا! ماریتسا!"

بەو هۆیەی کە ناوەکەی لە ڕێگەی نووسینەوە نەمر دەبوو، حەزی دەکرد ناوە خۆماڵییەکەشی بپارێزێ. ئەم ناوە، ساتە وەختە شیرینەکانی ژیانی لە یادەوەریدا دەژیانەوە.

ترسا و لەوەی نەبادا گوێم لە ناوەکەی نەبووبێ، هەمدیس گوتی: "ناوم ماریتسایە!"

خۆشحاڵ بووم کە دەمبینی هێشتا هێزی ژنانە تەنانەت لەم جەستە داکەوتووەشدا ڕەگی هەیە.

پرسیم: "ئەرێ ئەم حەمکە شتەی دەوروبەرمان چین؟"

– "مەگەر نابینی؟ مشتێ بەردن!"

– "ئەی بۆچی خەڵکی لەوپەڕی دونیاوە دێن ئەم بەردانە ببینن؟"

پیرێژن بۆ ساتێک دوودڵ بوو، پاشان دەنگی نزم کردەوە و پرسی:

– "تۆ غەریبەیت؟"

– "نا، گریکیم!"

شانی هەڵتەکاند و بەپێکەنینەوە گوتی: "غەریبە گێلەکان!"

ئەوە یەکەم جار نەبوو ئەم پێریژنگەلی پاسەوانی پەرستگە دێرینانە، یا پیرێژنگەلی پاسەوانی کڵێسای بەناوبانگی خاوەن پەیکەری موجیزە ئامێزم دەبینی کە لەڕووی بێ حورمەتییەوە بەقەدیسان یاخود بەخواوەند مەرمەڕینە دێرینەکان پێدەکەنن، هەرچۆنێ بێ هاودەمی ئەوانەن، لەکۆنیشەوە گوتراوە: دووریی و دۆستیی(*). هەروا کە بۆڵە ترێ ترش و شیرینەکەم تام کرد، ماریتیسای بەساڵاچوو بەشادومانییەوە سەیری دەکردم. ویستم سەر بخەمە سەری، لێم پرسی:" ئەی لەبارەی سیاسەتەوە چ دەڵێی؟"

بە شانازییەکی چاوەڕوان نەکراوەوە وەڵامی دایەوە: "کوڕەکەم، چ بڵێم! ئێمە لەسەر ئەم ترۆپکە لە دونیا دابڕاوین، قیل و قالی ئەوانە نابییەین!" مەبەستی لە (ئێمە) خۆی و پەرستگاکە بوو،

(*) لەدەقەکەدا: ئاشنایی مایەی نەفرەتە.

(دابڕاوین)یشی بەنەغمەیەک دەربڕی کە مانای (باشتر)ی دەگەیاند. خۆشحاڵ بووم، قسەکەی پیرێژن زیاتر لە پەرستگەکە دڵمی پڕ کرد لەشادومانی.

بەژێر عامودەکانا سەر دەکەوتمە سەرێ و دەهاتمەوە خوار، دوو ڕۆژ لەوەوبەر باران باریبوو، هێشتا پاشماوەی ئاوی باران، بێ جووڵە و سازگار، لە چاڵە مەڕمەڕە شکاوەکاندا جێ مابوو. چەمیمەوە و هەوری سپیم بینی کە وەک تارمایی بەسەر ڕووی ئاودا تێدەپەڕی. لە شوێنێکدا خوێندبوومەوە کە لەخۆرهەڵاتی دووردا، بەهەمان شێوە خواوەندیان لەچاڵی پڕ لەئاودا کە هەور بەسەریانا ڕەت بووە، پەرستووە. کاتێک دەگەڕامەوە دەشت، پیرەمێردێکم بینی لەسەر بەردەکان کەوتبووە سەر ئەژنۆ، بەسەر چاڵێکدا چەمیبۆوە و لە تێپەڕبوونی ئاوی دەنۆڕی، نەشوەیەکی بەیاننەکراو ڕوخساری داپۆشیبوو، پێدەچوو لووت و دەم و گۆنای مەحف بووبن، جگە لەدوو چاو هیچ شتێکی تر بەڕوخساریەوە نەمابوو، ئەو دوو چاوەش شوێنپێی ئاویان هەڵگرتبوو کە بەنێو گاشەبەردەکاندا ڕەت دەبوو. بەرەو لای ڕۆیشتم و پرسیم:" پیرەمێرد، ئەرێ لەوێدا چ دەبینیت؟" ئەویش بێ ئەوەی سەری بەرزکاتەوە یاخود چاوی لە ئاوەکە وەرگێڕێ، وەڵامی دامەوە: "تێپەڕبوونی عومرم!"

***

لە گریکستان، چیا و ڕووبار و زەریا و دۆڵەکان (ئینسانیی)ن، بەزوبانێکی نزیک بەزوبانی ئینسان لەگەڵ بونیادەمدا دەئاخڤن، بونیادەم پەرێشان و بێزار ناکەن، بەڵکو دەبنە هاوڕێ و هاوکاری. هاواری توورە و نائارامی خۆرهەڵات، بەرەتبوون بەڕۆشنایی گریکستاندا ناسک دەبێتەوە، کاتێک ئینسانیی دەبێ، دەبێتە - لۆگۆس- ئەقڵ. گریکستان بەهەوڵی زۆر، هەموو شتێ لە بێژەنگی خۆی دەدا، ئاژەڵ بەئینسان، کۆیلەیی خۆرهەڵاتی بەئازادی، مەستیی دڕندانە بەعەقڵگەرایی و هۆشیاری، بەخششی ڕوخسار بەبێ ڕوخساری و پێوانە بەناپێوانە، هاوسەنگ کردنیش بەهێزی نابینا لە کاتی شەڕدا. ئاوهایە مەئموریەتی ئەو زەریا و عەردە زۆر گورز چەشتووەی کە ناوی گریکستانە.

گەشت و گەڕان بەگریکستاندا، چێژێکی واقیعی و سەروەتێکی گەورەیە، خاکی گریکستان هێند بەخوێن و ئارەقە و فرمێسک ئاوێتە بووە و چیاکانی گریکستان هێند شاهیدی هەڵگژانی ئینسان بوون، کە ئیدی بیرکردنەوە لەو حەقیقەتە ئەژنۆت سست دەکات کە لێرە، لەسەر ئەم چیا و لەم کەنارانەدا، چارەنووسی نەژادی سپی، چارەنووسی تەواوی بەشەرییەت لە خەتەردا بووە. هەڵبەت لەیەکێ لەم کەنارانەدا بووە کە گواستنەوەی موجیزە ئاسای لە ئاژەڵەوە بۆ بەئینسان بوون ڕووی داوە. بێگومان لەوەها جێگەیەکدا، (ئەشتارت)ی هەزار مەمک لە ئاسیای گچکە لەنگەری گرت و گریکییەکان، ئەم پەیکەرە دارینە دڕندەیەیان هەڵگرت و ڕوخسارە ئاژەڵییەکەیان لێ سڕییەوە و تەنها دوو مەمکیان لێ هێشتەوە و جەستەیەکی ئینسانیی شکۆداریان پێ بەخشی. گریکییەکان لەئاسیای گچکە، ئەشتارتیان هەڵگرت، ئەشتارت: غەریزەی کێوی، مەستیی زۆر بلێ، هاواری دڕندانە، غەریزەیان گۆڕی بەئەڤین، قەپاڵیان گۆڕی بەماچ، زۆر بلێییان گۆڕی بۆ وێرد و دۆعای مەزەبی، هاواریان گۆڕی بەگۆرانی ژێر لێوی عاشق، ئەشتارتیان کرد بەئەفرۆدێت.

سروشتی مەلەکوتی و جوگرافیای گریکستان، ئەرک و بەرپرسیارییەکی عاریفانەی لە ئەستۆیە. دوو ڕووداوی کاریگەر هەمیشە لە عەرد و زەریاکانیدا پێک دەگەن. هەمیشە دوو سروشتی مەلەکوتی و جوگرافیایی لەبەردەمی گەردەلوولدا بوون، ئەم سروشتە چارەنووسسازە، کاریگەرییەکی بونیادی بەسەر چارەنووسی گریکستان و چارەنووسی سەراپای دونیاوە جێ هێشتووە.

تەنهای تەنها، بەگۆچانێکی لە دارزەیتون دروستکراو و کۆڵەپشتێکەوە سەراپای گریکستان گەڕام و تەماشام کرد، بۆنم کرد و دەستم لێوە دا، هەروا کە گریکستان لە ناخمدا تەشەنەی دەکرد، هەستم دەکرد جەوهەری عیرفانیی عەرد و زەریاکەی ڕێتمێکە، دیمەنی گریکستان لەهەر لەحزەیەکدا لە گۆڕاندایە و لەهەمان کاتیشدا چەسپاوە، جوانییەکەی دەبزوێ و تازە دەبێتەوە.

یەکانگیرییەکی پتەو و لەهەمان کاتیشدا گۆڕانکارییەکەی بەردەوام لەنوێبوونەوەدایە. سەرسامم لەوەی چما هەمان نەغمە بەسەر هونەری گریکییە دێرینەکانەوە فەرمانڕەوا نەبووە؟ ئەم هونەرە لەتیشکی نیگا و ئەڤین و لێکحاڵیبوون و بەخشینی گوزارشتێکی هەستپێکراو بەدونیای بینراوی دەوروبەری، پێی ناوەتە گۆڕەپانی بوونەوە. لە پەیکەرێکی قۆناغی گەورەی کلاسیک ورد بەرەوە: بێ جووڵە نییە، لەرەی هەستپێکراوی ژیان لەخۆی گرتووە، وەک ئەو شەهێنەی کە لە ترۆپکی فڕینی خۆیدا بۆ ساتێک ڕادەوەستێ، باڵ لێک دەدا و کەچی لەبەرچاوی ئێمەدا بێ جووڵە خۆ دەنوێنێ. پەیکەرە دێرینەکان بەتەرزێکی هەست پێ کراو دەجووڵێن و دەژین، لە ساتەوەختێکی ئەبەدیدا، گا بەردەوامی دەبەخشنە سوننەتی هونەریی و گا ئاڕاستەی ئایندەی هونەر ئامادە دەکەن، سووڕانەوەی سێ لایەنەی زەمەن لەهاوسەنگیی تەواودا دەپارێزن.

گریکییەکان بەهۆی جەنگینەوە، هەر ناوچەیەکیان پیرۆز کرد و هەریەکەیان هێنایە ژێر فەرمانی مانایەکی واڵاوە کە جەوهەری پێکهاتەیان بوو، لە ڕێگەی جوانی و ئەڤینی دیسپلینکراوەوە، ماهییەتی فیزیایی هەر ناوچەیەکیان کردە جەوهەرێکی میتافیزیکی، گیا و خاک و بەردیان وەلا نا و گیانی فێنکی هەر ناوچەیەکیان لە قوڵایی خاکدا کەشف کرد، ئەو گیانەیان گا لە پەرستگەیەکی دڵڕفێندا، گا لە ئەفسانەیەکدا، هەندێ جاری تریش لە خواوەندیەکی دەم بەپێکەنین و سروشتیدا بەرجەستەکرد.

بەدرێژایی چەندین سەعات لە دیمەنی پیرۆزی ئۆڵۆمپ ورد بوومەوە، لە ئارامییە شەرافەتمەندانە و فانتاسییەکەی، لە زناری خۆشحاڵ و میواندۆست کە بناری چیاکانی دەوروبەری لە بەڵای وشکە (با)ی باکوور و بای قامچی وەشێنی باشوور پاراستوویانە و تەنها لای خۆرئاواوە ڕووەو ئاو دایانناوە، جێیەک کە شنەی فێنکی زەریای لێوە هەڵدەکا و بەئاڕاستەی (ئالفیوس)دا بەرەو سەرەوە دەچێ. چ خەڵوەتگەیەکی تر لە گریکستان، بەئاوها هاوگونجان و تۆپزییەکەوە هەستی ئارامی و هاوئاهەنگی ناورووژێنێ. گریکییە دێرینەکان بەڕوانینێکی پتەوەوە ئەم خەڵوەتگەیەیان کردە جێگەیەک تا گەلانی گریکستان هەر چوار ساڵ جارێک برایانە دیدەنی بکەن، بەوەها مەبەستێک لێواولێویان کرد لە مانا و ئارامی و قودرەتیان زێدە کرد تا بتوانێ هەر جۆرە سازشێک ڕەت کاتەوە.

دەمارگیری و ڕق و شەڕی ناوخۆ گریکستانی لەبەریەک هەڵوەشاند، دیموکراتەکان، ئاریستۆکراسەکان،

زاڵمەکان یەکتریان لەناوبرد. کوێرەڕێکان، دوورگە جویێ بووەوەکان، هێلّی لاکەوتەی کەنار و شارۆچکە سەربەخۆکان، جەستەیەکی چەند سەریان خولّقاند کە نەفرەتی دوو لایەنە، شیرازەی ئەم ولیاّتەی پچڕاند، سینە لە تووڕەییدا قولّپ یدەدا. کوتوپڕ، هەر چوار ساڵ جارێک سەر قافلّەچییانی گولّ بەسەر، هەر کە هاوین دادەهات، لەم زنارە پیرۆزەوە دەکەوتنە ڕێ و بەپەلە تا ئەوپەڕی سنووری گریکستان دەڕۆیشتن. لە مانگی پیرۆزدا پێشبڕکێیان ڕادەگەیاند، بانگەشەی ئاگربڕی گشتییان دەدا، دۆست و دوژمنیان بانگهێشت دەکرد بۆ ئۆلۆمپ بێن تا بەشداری لەو پێشبڕکێیانەدا بکەن.

لە تەواوی پلوپونز و گریکستان، لە مەکەدۆنیا، تسالی، ئیپیرۆس و تراسەوە، لە کەنارەکانی زەریای ڕەش، ئاسیای گچکە، میسر و قەیرەوانەوە، لە ماکناگراسیا و سیسیلەوە، پالّەوانان و بینەران دەهاتن و تەماشای پێشبڕکێکەیان دەکرد، ڕێگە بەکۆیلە و تاوانبار و غەریبە و ژن نەدەدرا، تەنها گریکیگەلی ئازاد مافی هاتنە ژوورەوەیان هەبوو. چ خەلّکێک ئاوها کامڵ لە بەهای ئاشکرا و شاراوەی وەرزش حالّی نەبیوو، لە کاتێکدا ژیان لەگەڵ قیل و قالی هەولّەکانی ڕۆژانە بۆ زالّبوون بەسەر دوژمنانی دەوروبەریدا یەکانگیر دەبێ - هێزی سروشتی، ئاژەلاّنی کێوی، برسێتی، تینوێتی، نەخۆشی-خۆشبەختانە هەندێ جار گوڕێکی زۆری لێ دەمێنێتەوە و هەوڵ دەدا ئەم گوڕە لە وەرزشدا سەرفکات. ئاخر شارستانێتیی لەساتەوەختی دەستپێکردنی وەرزشەوە دەست پێدەکات، مادامەکی ژیان لە هەولّدایە بۆ مانەوە تا خۆی لە ئازاری دوژمن بپارێزێ و لەسەر عەرد بمێنێتەوە- شارستانێتیی لە دایکنابێ، شارستانێتیی کاتێ لەدایکدەبێ کە ژیان لە خواستە سەرەتاییەکان بووبێتەوەو لە هەولّی سەر پەرژان بەتۆزێ دەسبەتالّیدا بێت، ئەدی چۆناوچۆنیی ئەو دەسبەتالّییە بەکارببرێ؟ چۆناوچۆنیی لەنێوان چین و توێژە کۆمەلّیەتییە جۆراوجۆرەکانا دابەشکرێ؟ چۆناوچۆنیی تا ڕادەی کۆتایی بۆی زیادبکرێ و لە بێژەنگ بدرێ؟ لەسەر بناغەی یەکلاکردنەوەی ئەم جۆرە مەسەلانە، دەتوانرێ بەهاو جەوهەری شارستانێتیی هەر نەژاد و قۆناغێک بنرخێرێ!

بەنێو وێرانەکانی ئالّیتسدا سەر دەکەوتم و دەهاتمە خوارێ و بەچێژەوە لەو بەردە سەدەفییانەم دەنۆڕی کە بینای پەرستگەکەیان پێڕۆنرابوو، مەسیحییەکان ئەم بەردانەیان شکاندبوو، بومەلەرزەکانیش وێرانیان کردبوون، باران و لافاوی ئالفی درەوشانەوە سەر سوڕهێنەرەکەیان لەبەینبردبوو، پەیکەرەکان سووتابوون و تەنێ گەچەکەیان مابۆوە، چەند دانەیەک مابوونەوە، ئەو ژمارەیەش بۆ سەبوریی دلّمان بەس بوون. دووسێ چلّە ڕێحان لە درزێکەوە سەریان هێنابووە دەرێ، ئەو جێگەیە مەنزلّی پەیکەری لە ئالّتون و عاج دروستکراوی فیدیاس بوو، چلّە ڕێحانەیەکم لێکردەوەو پەنجەکانم تژیی بوون لە بۆی نەمریی.

ئەم شوێنە عیرفانییە گۆڕەپانی زۆرانبازیی ئینسان بووە، بەلاّم بەر لەو خواوەندەکان زۆرانبازیی خۆیان لێ کردبوو، زیۆس لەگەڵ (کرۆنوس)ی باوکیدا جەنگیی تا قودرەت و دەسەلاّتەکانی وی بۆخۆی کۆنترۆڵ کات، ئاپۆلۆ خواوەندی ڕووناکی لە پێشبڕکێی ڕاکردن و بۆکسێندا لە (هورمز)ی بردەوە - ئیدی بیر بەسەر زوبان و ڕووناکی بەسەر هێزی تاریک و فریودەر و توند و تیژدا سەرکەوت. دوای خواوەندەکان، قارەمانان بۆ زۆرانبازی هاتنە ئێرە، (پلۆپس) لە ئاسیاوە هات و (ئۆنامۆس)ی خوێنخۆر و دڕندەی

تەختی عەرد کرد، پاشان (هیپودامیا)ی کیژە ئەسپ ڕامکەری کردە ژنی خۆی، شارستانێتی پێشکەوتووی (ئۆنیان)[*]ی پڕشکۆ و دلّڕفێن، شکستی بەخەلّکانی بێکلتوری ئەم ناوچەیە هێنا. ئەسپی خستە خزمەتی ئینسانەوە و قودرەتی مرۆڤی توندوتۆڵ کرد، (هیراکلیس) قارەمانێکی تر، دوای پاکژکردنەوەی تەویلەکانی (ئۆژیاس)[**] هات بۆ ئێرە تا بەشانازی (زیۆس)ی خواوەندی نوێوە، قوربانیی گەورەی بۆ بکاتە دیاری. لە خۆلّەمێشی قوربانییەکان میحرابێکی ڕۆنا و یەکەمین پێشبڕکێی (ئۆلۆمپ)ی ڕاگەیاند. ئەم میحرابە پیرۆزە بەخۆلّەمێشی قوربانیی نوێ بەرزتر بۆوە و ئۆلۆمپیا بووە کورەیەک کە تیایدا نەژادە جۆربەجۆرەکانی گریکستان، جەستە برۆنزییەکانی خۆیان خارا کرد.

ئەوانە ئەم کارەیان لەپێناو لەش جوانیدا نەدەکرد، گریکییەکان هەرگیز هونەریان لە پێناو هونەردا بەکار نەهێناوە، هەمیشە مەبەستێک لەودیو جوانییەوە بووە: مەبەستی خزمەتکردنی ژیان. جەستەی بەهێز و جوانیان بۆ ئەوە دەویست تا ببێتە قالّبی ئەقلّێکی هاوسەنگ و ساخ، ئامانجی گەورەش لەودیو ئەم ئامانجەوە، بەرگریکردن بووە لە پۆلیس، واتە لە (شار).

لای گریکییەکان، وەرزش بۆ ژیانی هەر شارنشینێک وەک ئەندامێکی کۆمەلّگە، پێویست بوو. شارنشینی حیسابیی کەسێک بوو کە بەئامادەبوونی بەردەوام لە وەرزشگەکاندا دەیتوانی جەستەی بەهێز و هاوئاهەنگ کات، بەواتایەکی دی دەیتوانی جەستەی جوان کا و بۆ بەرگریکردن لە هاوڕەگەزی خۆی ئامادەی کات. بەوردبوونەوە لە پەیکەرێکی سەردەمی کلاسیک، یەکسەر بۆت دەردەکەوێ ئەو ئینسانەی پەیکەرەکەی بۆ ڕۆنراوە ئازاد بووە یان کۆیلە، جەستەی گوزارشتکەری ئەوەیە، نیشانەکانی ئینسانی ئازاد ئەمانەن: ئارامی، عەشقێکی تەواو دیسپلینکراو، جەستەی جوان و بەهێز. ئاخر کۆیلە هەمیشە بەجوولّەی شپرزە و شیرازە پچڕاو و جەستەی قەلّەو یان خەمبار وێنا دەکرێ، دیۆنیزیۆس خواوەندی مەستی، ئارام لە جێگەیەکدا ڕاوەستاوە، (سیلین)[***] و (ساتیرەکان)[****] مەست و وێران دەوریان

(*) Ionin.

(**) ئۆژیاش Augias: گوێی نەدەدایە پاککردنەوەی تەویلەکان لەپاشەڕۆ و پیسایی ئاژەلاّن، ئۆریستە بۆ تەحقیرکردنی هواکلیس، ئەو کارەی بەو سپارد، (هیراکلیس)یش بەگۆڕینی ئاراستەی ڕووباری ئالفی بەرەو تەویلەکان، بەلّێنی خۆی بەئەنجام گەیاند، بەلاّم ئۆژیاس کە قەولی دابوو بەشێ لەولاّتەکەی خۆی بەهراکلیس بسپێرێ، ئەو قەولەی شکاند. (بەکورتی لە فەرهەنگی ئەفسانەکانی یۆنان و ڕۆم)ەوە.

(***) سیلین Silene ناوی سەرجەم ئەو ساتیرانەیە کە دەگەنە تەمەنی پیری، بەلاّم لە ساتیرەکان کە بەپێی ریوایەتە دێرینەکان دیۆنیزیۆس پەروەردە کردووە، ناوی سیلیس بووە. ئەم سیلینە زۆر ناشیرین بووە، کەپوو کولّ و پن، لێوی ئەستوور و چاوانی وەک چاوی گا، دەوریان داوە، زل، سیلین هەمیشە سەرخۆش بوو، بەزەحمەت دەیتوانی هاوسەنگی خۆی بەسەر گوێدرێژەوە راگرێ.

(****) ساتیرەکان Satyrs هاوڕێیان و لایەنگیرانی دیۆنیزیۆس، دەمی زل و کولّکنی وەک دەمی ئەسپیان هەبووە، وایان دەنواند کە هەمیشە لەهاوینەهەوارەکانا سەرگەرمی سەمان.

داوه، واته کۆیله و خزمەتکارەکانی، بەخەمساردی سەرگەرمی سەما ناجۆرەکانی خۆیانن. ئامانجی باڵای گریکییەکان، هاوئاهەنگکردنی ئەقڵ و جەستە بووە، گەشەی نابەجێی یەکێ لەو دووانەیان بەوە لێک دەدایەوە کە ئەو گەشەکردنە لەسەر حیسابی نابووتکردنی ئەوی تریانە. کاتێ گریکستان بەرەو نشێوی تیاچوون هەڵدێرا، جەستەی قارەمانیش گەشەی نابەجێی خۆی دەست پێ کرد و ئەقڵی لەناوبرد، (یۆرپید)(*) یەکەمین کەسێ بوو دەنگی نارەزایی هەڵبڕیی. وی ڕایگەیاند: ڕۆح بەدەستی قارەمانبازییەوە لە خەتەردایە، (گالن)(**)یش دوای ئەو هەجوونامەکەی خۆی هۆنییەوە: ئەوانە دەخۆن، دەخۆنەوە، دەخەون، پیسایی نێو ورگیان خاڵی دەکەنەوە و لە خۆڵ و زەلکاودا تل دەدەن – بنۆڕە، چۆن قارەمانان ڕۆژگار دەگوزەرێنن! هیراکلیسی شەهیدی گەورە، ئەوەی لە ساڵانی پڕ شانازیدا لەقۆناغە جۆراوجۆرەکانی تێپەڕاند و ئەقڵ و بەدەنی گەیاندە هاوئاهەنگییەکی کامڵ، وردە وردە بووە مەخلوقێکی ناو زگ بۆگەن و بەدمەست و گاخۆری چەکل، هونەرمەندانیش کە لە قۆناغە مەزنەکانا، نموونەی ئامانجی شێوە جحێڵییان خولقاندبوو، هەنووکە بەواقیعگەراییەکی ناکامڵ، کەوتبوونە نمایشکردنی جەستەی تەمبەڵ و کێوی.

لەگریکستان، وەک هەر جێگەیەکی تر، هەر کە واقعیگەرایی لەزەیندا ڕۆنیشت، ئیدی شارستانێتی ڕووەو لێک بەرهەڵوەشان چوو. بەم جۆرە، دەگەینە قۆناغی واقیعگەرا، قۆناغی زۆر بلێیی و بێ ئیمانی هیلینستی کە لە ئامانجە سەروو ئینسانییەکان داماڵراوە. لە بێ سەروبەرییەوە بۆ پارتنۆن، دووبارە لەپارتۆنەوە بۆ بێ سەروبەریی– نەغمەی مەزن و بێ ڕوحم، شیرازەی هەست و سۆزەکان دەپچڕێ، ئینسانی ئازاد هێز و توانا دیسپلینکراوەکانی خۆی لەدەست دەدا و جڵەوی غەریزەی لەدەست بەردەبێ. خرۆشان، هەست، واقیعگەرایی، جۆرێک نائارامیی عاریفانە و هیستریایی ڕوخسار دادەپۆشێ، خەونە ترسناکە ئەفسانەییەکان دەبنە شتگەلی زینەتیی، ئەفرۆدێت وەک ژنێکی ئاسایی جل و بەرگ لەبەرخۆی دادەماڵێ، زیۆس مەکر و ناسکی لەخۆدەگرێ، هیراکلیس بۆ ئاستێکی نزمی ئاژەڵانە دادەبەزێ. دوای جەنگی پلوپونز، لەتوپەتبوونی گریکستان دەستی پێ کرد، ئیمان بەسەر زەمینی باوان لەبەین چوو، خۆبەزلزانینی فەردی زاڵ بوو، لە دیمەنی شانۆنامەکانا ئیدی کەسێتی یەکەم خواوەند یان جحێڵێکی خاوەن ئامانج نەبوو، بەڵکو شارنشینێکی دەوڵەمەند و پارەدار بوو بەلەزەت و هەوا و هەوەسە شەهوانیەکانییەوە، واتە پولپەرستێکی بەدگومان و هەوەسباز. پێشتر ئامادەگی جێی کامڵی بۆ خۆی گرتبوو، بەڵام هەنووکە خۆش سەلیقەیی جێی بەئامادەگی چۆڵ کردبوو، هونەر ببووە هەمانەی منداڵان و ژیانی بەعیشوە و دیمەنی واقیعگەرا. ئینسانیش ببووە دڕندە یاخود دانا. بەو گردەدا سەردەکەوتم کە بەمۆزەخانەیەک کۆتایی دەهات، پەلەم بوو پەیکەری (هورمز) شاکاری (پراکسیتس)(***) و دوانزە

(*) Euripid.

(**) Galen.

(***) Praxiteles بەناوبانگترین پەیکەرسازی ئەتیکی.

قۆناغی(*) هیراکلیس و دوو نیگاری دەگمەنی جێماوی سەردیوارەکە ببینم. پەلەم بوو، وەک بلێیی بترسم لەوەی بەر لەگەیشتنم، عەرد ئەم شاکارە جێماوانەش قووت بدا. ئەرێ بۆچی؟ دەشێ لەبەر ئەوە بێ کە هەوڵی بەرزی ئینسان، سەرپێچی لە یاسا نائینسانییەکانی ئەبەدییەت دەکات، (بەم پێیە، ژیان و هەوڵی ئێمە، ڕەنگی خەم و قارەمانێتی لەخۆ دەگرێ، ساتەوەختێکی زیاترمان لەبەردەمدا نییە، باشترە ئەو ساتەوەختە بۆ ئەبەدییەت بگۆڕین، ئاخر شێوەیەکی تری ئەبەدییەت بوونی نییە!) هەر کە گەیشتمە هۆڵی گەورەی مۆزەخانەکە دڵم ئارام بۆوە، ئەپۆلۆ، هیراکلیس، نایک، سانتورەکان، لاپیتەکان بەئارامی لە ڕۆشنایی بەرەبەیاندا دەدرەوشانەوە و هێشتا گیانیان تێدا مابوو. خۆشحاڵ بووم کە دونیای ئێمە پابەندی یاسای سەروو ئینسانییە، لەم سەردەمە مەرگاوییانەدا کە بەحوکمی چارەنووس تیایدا ژیان بەسەر دەبەین، هەست دەکەین لە هەر ساتێکدا بۆی هەیە بۆمبێ بکەوێتە خوارێ و ئازیزترین یادەوەریی ئینسان بکاتە قەرەبرووت. هەنووکە بەبینینی شاکارێکی هونەری هەستی چێژ وەرگرتنمان لەگەڵ مەترسیی دابڕانی هەمیشەییدا یەکانگیر دەبێ، مەترسییەک کە باڵی بەسەر کارە هونەرییەکەدا کێشاوە.

بەتەماشاکردنی دوو نیگارە گەورەکەی سەر دیوارەکە، بێ سێودوو پەی بەگوتەی حەکیمێکی خۆرهەڵاتی دوور دەبەیت کە دەبێژێ: "هونەر نمایشکردنی جەستە نییە، بەڵکو وەدیارخستنی هێزەکانی خولقێنەری جەستەیە!" لێرە لەژێر ئاستێکی تەنکدا، بەتایبەتی لە نیگارەکەی خۆرئاوادا، ئەو هێزە خولقێنەرانە دەبینرێ. تازە میواندارییەکە تەواو بووە، سانتۆرە مەستەکان سەریان خستۆتە سەر ژنە لاپیتەکان، یەکێکیان دێتە پێشێ و ژنێک لە باوەش دەگرێ، لە هەمان کاتیشدا بەدەستە زلەکانی مەمکی دەگوشێ، پێدەچێ ژنەکە بەهۆی ئازار و هەروەها بەهۆی لەزەتێکی شاراوە و لە وەسفبەدەرەوە لە هۆش خۆی چووبێ. لە شوێنێکی تردا، جەنگاوەران قەپاڵ لە یەک دەگرن، یان چەقۆ لەیەکتر دەدەن، لەژێر کاریگەریی زاڵبوونی هەستی زەبروزەنگدا، گیانەوەر لە دیلی ئازاد دەبێ، گۆڕەپانی جەنگە دێرینەکان، لەنێوان ئادەمیزاد و بونیادەمی لەمەیمون چوودا، لەبەرچاومانا زیندوو دەبێتەوە. بەڵام ئارامییەکی عاریفانە باڵ بەسەر ئەم هەموو شەیداییییە سەرسوڕهێنەر و کێوییەدا دەکێشێ، لەبەرئەوەی لەنێو خەڵکی خرۆشاو و دوور لەچاوی جەنگاوەراندا، ئاپۆلۆ بەوپەڕی ئارامی ڕاوەستاوە و دەستی ڕاستی بەشێوەیەکی ئاسۆیی ڕایەڵ کردووە، گەرچی خولقێنەری ئەم دیمەنە گەورەیە لە بێ تەجروبەیی هونەرمەندی کۆنی تێپەڕاندووە، بەڵام هێشتا بەکامڵیی هونەری کلاسیک نەگەیشتووە. وی هێشتا گرفتاری جەنگە، نەگەییوەتە ترۆپکێک و بۆ لە ئامێزگرتنی سەرکەوتن لە ئارەزوویەکی ئاگرین و نائارامدا قولپ دەدا،

(*) دوانزە قۆناغ: راڤەی فەرمانێکە کە هێرالکیس بەبڕیاری ئێوستیەی ئامۆزای ئەنجامی داوە، لە ڕوانگەی عیرفانییەوە، کارەکانی ئەو بۆ پیشاندانی (تاقیکردنەوەکانی ڕۆح) بووە، کە وردە وردە لە کۆیلەی جەستە و هەرەس ئازاد دەبێ و خۆی بەقۆناغی خواوەندیی دەگەیەنێ. ناوی لاپتیەکان بەکورتی: شێری نمە، ئەژدیهای لورن، بەرازی ئەریمانت، ئاسکەمێی سرینی، مەلانی دەریاچەی ئیستمفال، تەویلەکانی ئۆژیاس، گای کریت، ماینەکانی دیومد، کەمەربەندی شاژنە هیپۆلیتە، گاوانی گریون، سەگی سەربەر، سێوی زێڕینی هەسپریدەکان. (فەرهەنگی ئەفسانەکانی گریک و ڕۆم).

تایەکی هاوسەنگییەکەی شکاندووە، بەڵام دەستی نەگەییوەتە تاکەی تر و بەئاڕاستەی دوا ئامانج بەرەو پێش دەچێ. گەر ئەم نیگاری سەر دیوارە بەقووڵی ڕامانچڵەکێنێ، لەبەر ئەوەیە کە هێشتا بەترۆپکی بەرزی بەشەری، ترۆپکی کامڵی نەگەیشتووە، هێشتا دەتوانرێ پاڵەوانی ڕەنجدیدە و جەنگاوەر بناسرێتەوە. لێرە لەزەتێکی تریش هەیە، لەسەر ئەم نیگاری سەر بەردە، زنجیرەی پلە و پایەکان دەناسرێتەوە: خواوەند، ئینسانی ئازاد، ژن، کۆیلە، ئاژەڵ. خواوەند لە ناوەڕاستا، ڕێک و ئارام، باوەڕبەخۆ ڕاوەستاوە، وەحشەتی دەوروبەری خۆی دەبینێ، بەڵام هیچی بەخەیاڵدا نایەت، لەهەمان کاتیشدا بەرامبەر قین و ئەڤینی خۆی خەمسارد نییە، بەئارامیی دەست ڕایەڵ دەکات و سەرکەوتن دەکاتە خەڵات، پیاوانی ئازاد -لاپیتەکان-یش نیشانەی ئینسانیان بەڕوخسارەوەیە، نایکەنە هەرا، ناخرۆشێن، بەڵام هەرچییەک بن ئینسانن و خواوەند نین، لێوە لەرەو لۆچی برۆ ئازاریان وەدیار دەخا. ژنان ئازارێکی زیاتر دەچێژن، بەڵام ئازارەکانیان لەگەڵ هەوەسێکی تاریکدا یەکانگیر دەبێ، لە کەوتنە نێو جەنگی نێرە دێوێکی ترسناک خۆشحاڵن، شادومانن لەوەی خوێن لە پێناوی ئەماندا دەڕێژرێ، لەلایەکی تر کۆیلەکان دەسووڕێنەوە و سەیری خەڵکانی تر دەکەن، نائارام و خۆیان پێ کۆنترۆڵ ناکرێ. زەمانێ کە ئەم نیگاری سەربەردە نەخشێنرا، شێوە ڕاکشاوەکانی پەراوێز نەیدەتوانی نمایشگەری خواوەندەکان بن. دواجار سانتورەکانمان هەیە، ئاژەڵگەلی بەڕەڵا و مەست، بەقیژە قیژ و هاوار هاوارەوە خۆیان دەدەن بەسەر ژنان و کوڕاندا، ئەقڵیان لەدەس داو و بەم پێیە هێزێک نییە گوڕ و قودرەتیان بەنەزم جڵەوکات، یاخود گەورەیی بداتە هەست و سۆزیان. ساتەوەختێکی سەرسوڕهێن و دەگمەنە، تەواوی یەقینەکانی ژیان، تایبەتمەندییەکانی خۆیان دەست لێنەدراو پاراستووە، لەم ساتە مەڕمەڕییەدا، تەواوی توخمەکان لەپێکەوەژیانێکی ئاشتییانەدان: باوەڕ بەخۆبوونی خواوەندیی، زەبت و ڕەبتی ئینسانی ئازاد، سەرکێشیی ئاژەڵ، نیشاندانی واقیعگەرایانەی کۆیلە. چەند نەوە دواتر، دوو توخمی تر، لە توخمە ناچیزەکان، هاتنە مەیدان، خرۆشانی واقعیگەرای کامڵ، هەم ئینسانی ئازاد و هەم خواوەندەکانیشی مەسخ دەکرد، ئیدی جڵەوی هونەر پچڕا، گوڕی دەدایە خۆ و هەمدیس دەکەوتەوە.

ئەم نیگاری سەر دیوارە لەزەتێکی ترمان پێ دەبەخشێ، لەکاتی تەماشاکردنیدا، پرسیاری زۆر بەزەینماندا ڕەت دەبێ. دوای ئەوەی هێزی گریکستان ئێرانییەکانی شکست پێ هێنا و شەپۆلێکی ئارامی و شانازیی و قودرەت باڵی بەسەر زەمینی گریکستاندا کێشا، ئەم نیگاری سەر بەردە کێشرا، گریکستان هەستی بەقودرەتی خۆی کرد، دونیای دەوروبەر و ناخی تازەبوونەوە، ڕووناکییەکی نوێ خواوەند و ئینسانەکانی ڕووناک کردەوە، هەنووکە دەبوو هەموو شتەکانی تریش نوێ ببنەوە: کڵێسا، پەیکەرەکان، تابلۆکان، شیعرەکان، دەبوو بەشانازیی سەرکەوتنی گریکستان بەسەر دڕندەکانا، یادەوەرییەکی نەمر بخوڵقێنرێ، دەبوو ئەم یادەوەرییە چ ڕوخسارێک بپۆشێ؟

هونەرمەندی گەورە لەودیو ڕووداوە واقیعی و ڕۆژانەییەکان دەنۆڕێ و ڕەمزە نەمر و نەگۆڕەکان دەبینێ، لەودیو چالاکییە بێ سەروبەر و زۆر جار بێ بناغەی ئینسانەکانەوە، ڕووداوی گەورە دەناسێتەوە کە ڕۆحی ئینسان بەدەستی شەپۆڵەکانی خۆی دەسپێرن. ڕووداوە تێپەڕەکان لەنێو فەزایەکی ئەبەدیی

دەنێ. ئەم هونەرمەندە گەورەیە، نمایشی واقیعگەرایانە وەک مەسخ و کاریکاتێری نەمریی دەبینێ.

بەم بەڵگەیە، نەک تەنها پەیکەرسازان، بەڵکو تەواوی گەورە هونەرمەندانی کلاسیکی گریکستان، لە پێناو زەمانەتی نەمری و یادەوەریی سەرکەوتندا، مێژوویان لە پانتاییەکی باڵاو ئاماژەی میتۆلۆژیادا ڕەنگ پێدایەوە، لەبری پێشاندانی گریکیی گەلی هاوچەرخ لە شەڕی دژ بەئێرانییەکاندا، هاتن لاپیت و سانتۆرەکانیان بۆ نمایش کردین، لەودیو لاپیت و سانتۆرەکانەوە دوو دوژمنی گەورە و ئەزەلی دەبینین: ئەقڵ و ئاژەڵ، شارستانێتی و دڕندەیی. بەم جۆرە، ڕووداوی مێژوویی کە لەسەردەمانێکی دیاریکراودا ڕوودەدا، لە چنگی زەمەن هەڵدێ و دەلکێ بەتەواوی نەژاد و خەونە دێرینەکانی ئەو نەژادەوە، دواجار لە دەستی نەژادیش هەڵدێ و دەبێتە یادەوەرییەکی نەمر و ئینسانی. لەڕێگەی بەرز و گەورە ڕاگرتنی ڕەمزەوە، شانازییەکانی گریکستان، دەبێتە شانازی بۆ هەموو مرۆڤایەتی. ئەم مەسەلەیە سەبارەت بەدوانزە (میتوپ)(*)یش، کە پەرستگەی زێوسیان ڕازاندۆتەوە ڕاستە. (میتوپ)ەکان نیشاندەری دوانزە قۆناغەکەی هیراکلیسن، تەنانەت بەو حاڵ و وەزعە تێشکاوو لەبەینچووەی ئێستایانەوە بەدیواری مۆزەخانەکەوە، بەقووڵی ئادەمیزاد ڕادەچڵەکێنن و زەین دەگەیەننە ترۆپکی شانازیی. (ئاتینا) ئەقڵی ئینسانیی، جحێڵ و بەهێز لەپاڵ (هیراکلیس)ی پاڵەواندا ڕاوەستاوەو یارمەتیدەدات، هەڵبەت لەحزەیەک لەوەوبەر، لە(ئەکرۆپۆلیس)ەوە قەڵەمبازێکی بۆ (ماراتۆن) و (سیلامیس) داوە تا بەهانای گریکییەکانەوە بچێ، دوورتر لە (میتوپ)ەکان، لەسەر گاشەبەردێک دانیشتووە، هەوڵەکانی تۆزێ ماندوویانکردووە، بەڵام هێشتا هەر لە خۆباییە، بنۆڕە چۆن چاوی بڕیوەتە پاڵەوان کە بەسەرکەوتنەوە دەگەڕێتەوەو مەلەکانی (ئیستمفالوس)(**)ی وەک غەنیمەت بۆ دەکاتە دیاری. کەمێک دوورتر، بنۆڕە چۆن بەخۆشحاڵییەوە دەست ڕایەڵ دەکا و هەروا کە لەپشت قارەمانەوە ڕاوەستاوە، کۆمەکی دەکات بۆ لە کۆڵگرتنی دونیا. گەرچی هونەرمەند خوازیاری ڕێزنان بووە لە گریکییەکانی سەردەمی خۆی، بەڵام ئەم ڕێز و گەورەیییەی پێشکەشی هیراکلیس، باپیرەی مەزن و سەرداری میللەت کرد. گوایە سەرگوزەشتەی ئەم ڕێز و گەورەیییەی ئاوهایە: نەوەی ئێمە سەرکەوتنی بەدەست نەهێنا، بەڵکو هۆشیاری و زرنگی میللەت بەدەستی هێنا، باپیرەی سەرسەخت و خاوەن ئیرادە بەدەستی هێنا. بەم جۆرە، بەتەرزێکی ڕەمزی، ئەم ڕێز و گەورەیییە بەرفراوانتر دەبێ، تەواوی جۆرەکانی ئینسانی ئازاد دەگرێتەوە. دەڵێ: ئێمەی گریکییەکان ئەم سەرکەوتنەمان بەدەست نەهێنا، تەنها نەژادی ئێمە نەبوو ئەم سەرکەوتنەی بەدەست هێنا، بەڵکو سەرکەوتن موڵکی هەر ئادەمیزادێکە کە بەتێپەڕاندنی قۆناغە جۆربەجۆرەکانی، هەوڵی دا لە ئاژەڵان و دڕندەکان و مەرگ بەرێتەوە.

(*) دوانزە میتۆپ، کیژانی ئازوپوس Asopps.

(**) مەلانی ئیستمفالوس (مەلانس دەریاچەی ئیستمفال) لە یەکێ لە دارستانە چیرەکانی ئیستمفال دەژیان، میوەی باخەکانیان دەخوارد و زەرەر و زیانێکی گەورەشیان لەبەروبوومەکانی تر دەدا، هەر بۆیە ئۆریستە، هیراکلیس بۆ لەناوبردنیان ڕاسپارد و ئەویش هەموویانی بەتیر قەتڵوعام کرد. (فەرهەنگی ئەفسانەی گریت و ڕۆم).

لە مۆزەخانەکە هاتمە دەرێ و چوومە هەیوان، فەرشی سێبەری دارکاجی لێ ڕاخرابوو، دڵتەنگییەکی ناکاو چنگی لە ڕۆحم گیرکرد، بیرم کردەوە: چما ئێمەی ئادەمیزادی نوێ دەتوانین دەستمان بەخەونی قارەمانیی هاوسەنگ و ئارامی گریکییە دێرینەکانا ڕاگا؟ هەر گەشتیارێک، دوای ڕزگارکردنی خۆی لە دەستی ئەم خەونە، دوای هاتنە دەرەوەی لە مۆزەخانەکە و ڕووبەڕووبوونەوەی لەگەڵ هەتاودا، دەبێ بەدڵەڕاوکێوە ئەم پرسیارە سەرەکییە لەخۆی بکات. بەڵام بۆ ئێمەی گریکیی، ئەم خەمە دوو جەمسەرییە، لەبەرئەوەی خۆمان بەنەوەی گریکییە دێرینەکان دەزانین، لەم ڕووەوە، بمانەوێ و نەمانەوێ ئەو ئەرکە لەسەر شانمان هەست پێ دەکەین کە وەکی باپیرە مەزنەکانمان بین – تەنانەت زیاتریش لەوە– ئەرکی هەر کوڕێک بۆ تێپەڕاندن لە باوانی.

***

چەند خۆش بوو گەر گریکی بیتوانیبا وڵاتەکەی گەڕابا و گوێی لە دەنگی تیژو تووڕەی ژێر خاک نەبا، بەڵام گەشت و گەڕان بۆ گریکییەک بەگریکستاندا ئەشکەنجەیەکی ئەفسووناویی و بڕست لێبڕە. لەسەر خاڵێک لەسەر عەردی گریکستان ڕادەوەستیت و هەست دەکەیت کە دڵەڕاوکێ تەواوی بوونت لە خۆ دەگرێ، ئەم خاڵە، گۆڕێکی قووڵە و تەرم لە پاڵ تەرمدا دەنگی جۆراوجۆریان لێ بەرز دەبێتەوە و بانگت دەکەن. لەبەرئەوەی دەنگ تاقە بەشێکی جەستەیە کە بەنەمریی دەمێنێتەوە(*). لە نێو ئەوە دەنگانەدا دەبێ کامیان هەڵبژێریت؟ هەر کامەیان ڕۆحێکە بۆ خۆی. هەر ڕۆحێکیش پەرۆشی قاڵبی جەستەی خۆیەتی، دڵت بەشپرزەیییەکی زۆرەوە گوێ ڕادەدێرێ، دوودڵە لە بڕیاردانداا، لەبەرئەوەی زۆر جار ئازیزترین ڕۆح، شایستەترینیان نییە.

بیرم دێ نیوەڕۆیەکیان لەژێر درەختێکدا بەدرێژایی کەناری ئیروتاس، لەمابەینی ئەسپارت و میسترادا ڕاوەستابووم، هەستم بەو زۆرانبازییە دێرینەی نێوان ئەقڵ و دڵ کرد، دڵم هەوسار پچڕاو، بۆ پێشەوە غاری دەدا تا (کۆستانتین پالویولوگ) ئیمپراتۆری بیزانسی بۆ ژیان بگەڕێنێتەوە، پێچکەی زەمەن بۆ شەشی ژانویەی ساڵی ١٤٤٩ بگەڕێنێتەوە، بۆ ئەو ڕۆژەی لێرە، لە بەرزاییەکانی میسترادا تاجی تەمەن کورت و بەخوێن سووری بیزانسی قەبووڵ کرد، تین و تاوی باپیرەگەلێکی بێ شومار، نائارامیی نەژادگەلێکی بێ شومار، هانماندەدەن تا دوای ئارەزووەکانی دڵ کەوین، بەڵام ئەقڵی دڵبەرد خۆی ڕادەپسکێنێ، هەر وا کە بەتووڕەیی لە ئەسپارت دەنۆڕێ، دەیەوێ ئیمپراتۆر بەدەستی غارەتی زەمەن بسپێرێ و پەیوەندیی لەگەڵ لاوانی دڵ وەک بەردی ئەسپارتیدا دامەزرێنێ، چونکە ئارەزووی ئەقڵ ڕێک شتێکە کە داوای ئەم ساتەوەختە ترسناکەمان لێ دەکات. ساتەوەختێکی ترسناک کە بەحوکمی چارەنووس تیایدا لەدایک بووین. گەر خوازیاری ئەوەین ژیانمان بەسەمەر بێ، ئەوا دەبێ بڕیارێ بدەین لەگەڵ نەغمەی خەتەرناکی سەردەمەکەماندا هاوئاهەنگ بێ.

کاتێ گریکییەک، بەگریکستاندا دەگەڕێ، سەفەرەکەی وی دەبێتە گەڕانێکی تاقەت پڕووکێن بۆ

(*) ناونیشانی شیعرێکی فروغ فروخزاد (تەنها دەنگ دەمێنێتەوە).

بینینەوەی وەزیفە، ئەی چۆن خۆی بەشایانی باپیرانمان بزانێ؟ چۆناوچۆنی بتوانێ داب و نەریتی میللی، بێ ئەوەی ببێتە مایەی ڕووڕەشی بۆی، درێژە پێ بدات؟ هەست بەقورسایی بەرپرسیارییەکی گران و نائارام دەکات بەکۆڵییەوە، هەر گریکییەکی زیندوو هەست بەو قورساییە دەکات، خودی ئەم ناوە هێزێکی دوور لە شکان و ئەفسووناوی هەیە، هەر کەسێ لە گریکستاندا هاتبێتە دونیا، هەست دەکات کە ئەرکی درێژەپێدانی ئەفسانەی نەمریی گریکستانی لەسەر شانە.

هیچ ناوچەیەک لە نیشتمانی وی لە گریکستانی ئەمڕۆدا نییە هەستی بێ لایەنی لەناسینی جوانیدا بورووژێنێ، هەر ناوچەیەک ناوێکی هەیە: ماراتۆن، سالامیس، ترموپیلا، میسترا. هەر ناوێک بەیادەوەرییەکەوە گرێ دراوە: لێرە دۆڕاین، لەوێ سەرکەوتین. کوتوپڕ هەر ناوچەیەک بۆ ڕووداوی بەرینی خەمناکی مێژوو دەگۆڕدرێ و سەراپای گیانی زیارەتکاری گریکیی دەخاتە زاری و فیغان. هەر ناوچەیەکی گریکستان، بەهۆی ئامێتەبوونی بەسەرکەوتن و شکست و تژیی بوونی بەزۆرانبازیی بەشەریی، دەگاتە ترۆپکی بەرزی وانەیەکی دەورێشانە کە بۆ ئێمە هەڵاتن لێی شتێکی مەحاڵە، دەبێتە هاوارێک و بیستنی ئەو هاوارەش ئەرکی ئێمەیە.

لە ڕاستیدا، بارودۆخی گریکستان خەمگینە، ئەرکێک دەخاتە سەر شانی هەر گریکییەک کە هەڵگرتنی ئەو ئەرکە هەم خەتەرناک و هەم بێ ئەندازەیش کێشەیە. ئێمە بەرپرسیارییەکی زۆر سەختمان لەئەستۆیە، ئاخر هێزی نوێ لەخۆرئاواوە ڕاست دەبێتەوە، گریکستانیش لەبەرئەوەی بەردەوام لەنێوان ئەو دوو هەوڵە بەرامبەرەدا بووە، جارێکی تر دەبێتەوە بەگەرداو: خۆرئاوا، بەپەیڕەوکردنی سونەتی ئەقڵ و گەڕانی ئەزموونیی، بەرەو پێش دێ تا دونیا داگیرکات، خۆرهەڵاتیش کە هێزی خەتەرناک و نیوە ئاگا تێوەی دەژەنن، بەرەو پێش دێ تا دونیا داگیرکات، گریکستانیش لەناوەڕاستدایە، ئاخر ئێرە دووڕێیانی جوگرافیایی و مەلەکوتیی دونیایە، جارێکی تر وەزیفەی ئاشتکردنەوەی ئەم دوو دێوەی دەکەوێتە ئەستۆ ئیدی لێرەوە دەکەوێتە دۆزینەوەی ڕێگەی خۆی.

ئەمە چارەنووسێکی پیرۆز و زۆر تاڵە، لە کۆتایی زیارەتەکەما، زەینم تژیی بوو لەپرسیاری غەمگین و چاوەڕێ نەکراو، لەجوانییەوە دەستمان پێ کردبوو، گەیشتبووینە ئازارەکانی سەردەم و ئەرکی ئەمڕۆی هەر گریکییەک. ئەوڕۆ، هەر ئینسانێک کە زیندووە، هەر ئینسانێک کە بیر دەکاتەوە، کە خۆشەویستی دەکا و دەجەنگێ، ئیدی ناتوانێ بەلارو لەنجەوە هەنگاو هەڵێنێ و بیپەرژێتە سەر ستایشکردنی جوانی. جەنگین وەک بڵێسەیەکی سووتێنەر ئاگر دەخاتەوە و ئیدی شتێ نییە ناوی ئاسایش و دڵارامی بێ. هەرکەسێ هاوشان لەگەڵ مرۆڤایەتیدا بجەنگێ و بسووتێ گەلی گریکیش کە زیاتر لە هەمووان جەنگیوە و سووتاوە–چارەنووسی ئەمەیە.

گەشتەکەم کۆتایی هات، چاوانم لێوڕێژ بوو لە گریکستان، پێدەچوو لەو سێ مانگەدا زەینم پێگەییبێ، پێم وایە بەنرخترین غەنیمەتی ئەم جەنگە فیکرییە ئەمانە بوون:

ئاشکراتر لە پەیامی مێژوویی گریکستان گەیشتم و حاڵی بووم لەوەی دەسکەوتی باڵای گریکستان جوانی نییە، بەڵکو جەنگە لەپێناو ئازادی، قووڵتر هەستم کرد بەچارەنووسی خەمگینی گریکستان و ئەو

ئەرکە قورسەی کە بەکۆڵی هەر گریکییەکەوەیە. پێم وایە دوا بەدوای زیارەتکردنم لە گریکستان، بۆ چوونە ژوورەوەی تافی کامڵبوون، زەینم تاڕادەی پێوست پێگەییبوو، ئەوە جوانی نەبوو کە بەرەو دەروازەی کامڵبوون ڕێنوێنی دەکردم، بەڵکو بەرپرسیاری بوو. دوای گەڕانەوەم لەسەفەرە سێ مانگییەکەم، کاتێ خۆم کردەوە بەماڵی بابمدا، ئەمە ئەو میوە تاڵە بوو کە لەگەڵ خۆم هێنابوومەوە.

ئیتاڵیا

گەڕامەوە ماڵی بابم، لەنێو بێدەنگیی تەڕوبڕی دایکم و لەژێر سەرنجی گرژ و مۆنی بابمدا، ڕووداوەکانی گەشتەکەم وەبیر خۆ دەهێنایەوە و شادی و خەمەکانیم پێکەوە گرێ دەدا. ئیدی نەمدەتوانی گوێ لەبەرپرسیارێتیم بخەوێنم، دەنگێ لەناخمەوە بەرز دەبۆوە. عەرد هاتبووە قسە، مردووەکان زیندوو ببوونەوە و گریکستانیان لەشێوەی کریتێکی مەزندا لەلام خولٌقاندبوو. گریکستانیش بەردەوام لەپێناوی ئازادیدا جەنگیوە (ئاخر قەدەری وا بووە بجەنگێ) ئەدی لەهەلومەرجێکی ئاوهادا وەزیفەی من چ بوو؟ وەزیفەم ئەوە بوو هاوکاری بم و لەپاڵیدا بەدڵ و بەگیان بجەنگم.

بەڵام ئازادیم لەکێ و لەچیی سەندبا؟ ئەوە پرسیارێکی قورس بوو، نەمدەتوانی وەڵامی بدەمەوە، بەڵام بەچاکی هەستم بەشتێک دەکرد، ئەویش ئەوەبوو کە کارم ئەوە نەبوو بدەمە شاخ، چەک هەڵگرم و دژی تورک بجەنگم. ئاخر چەکی من شتێکی تر بوو، بێ لەوە، هێشتا نەمدەتوانی شوناسی دوژمنەکانم بکەم، بەڵام زۆر بەچاکی شتێکم لا ڕوون بوو: ئەویش ئەوە بوو کە هەر بڕیارێکم دابا، شەرافەتمەندانە جێبەجێم دەکرد، لەئیرادە و غیرەتی خۆم دڵنیابووم.

ئەو ڕووداوەتان لەیادە کە مامۆستای ئایین لای بابم شکاتی لێ کردم، خۆم لەوێ بووم و گوێم لێ بوو، بابم وەڵامی دایەوە: "تەنها لەدوو حاڵەتدا مەسەلەکە پەیوەندی بەمنەوە هەیە، گەر درۆ بکا یاخود دارکاری بکرێ، تەنها ئەو دووە و هیچی تر. جگە لەوە، هەنووکە ئەو ئیدی پیاوێکە بۆ خۆی، لێ گەڕێ با هەرچی پێ خۆشە ئەوە بکات!" ئەو وشانە بەقووڵی لەزەینمدا ڕۆچوون، گەر ئەو وشانەم نەژنەفتبان، وا بزانم ژیانم ڕێگەیەکی تری دەگرتەبەر، چما هێزێکی تاریک و غەریزەیەکی لەهیچ نەچوو، غەریزەی گورگێ بۆ تەربیەتدانی بێچووەکەی، بابمی بۆ پەروەردەکردنی کوڕەکەی ڕانومایی دەکرد!

پێم لەماڵ نەدەنایە دەر، هەنووکە بێ هاوڕێ بووم، (ئەنجومەنی هاوڕێیان)یش کۆلارەیەک بوو (با) بردبووی، بەوەلانانی هەواو هەوەسی نوێ کە دوای گەڕانەوەم لەسەفەرەکەی گریکستان ئازاریان دەدام، خۆم بەخوێندنەوەی ڕێنیسانسی ئیتاڵیا و ئەو ڕۆحە مەزنانەوە سەرقاڵ کرد کە ئەو ڕێنیسانسە خولٌقاندبوونی، لەبەرئەوە بڕیارم دا بچم بۆ ئیتاڵیا و لەوێ باقی ئەو پارەیە خەرج کەم کە بابم وەک خەڵاتێک بۆ سەفەرێکی یەکساڵە دابووی پێم.

بەوجۆرە، هەمدیس بەیانییەک خۆمم لەئامێزی ماڵەوە هێنایە دەر، دایکم بەگریانەوە پرسی: "تا کەنگێ کۆڵ لەسەفەر نادەیت.. ئاخر تا کەی؟" دەمویست وەڵامی بدەمەوە: "تا ئەو کاتەی زیندووم. دایە، تا ئەو کاتەی زیندووم!" بەڵام خۆم گرت. دەستیم ماچ کرد و خۆم بەفەراوانی زەریا سپارد.

جحێڵێکی بیست و پێنج ساڵان بیت و لەوپەڕی لەشساغیشدا بیت، کەسێکی تایبەتیت، چ پیاو و چ ژن خۆش نەوێ، بەپێی پیادە و تەنهای تەنها بەکۆڵەپشتێکەوە ئەمسەر تا ئەوسەری ئیتاڵیا بگەڕێی، بەهار بێ و پاشان هاوین و ئەوکات پاییز و زستانی لێواولێو لەباران و میوە، ئارەزووی بەختەوەرییەکی لەمە گەورەتر، ئارەزوویەکی بێ ئەدەبانەیە.

***

وا بزانم لەهیچم کەم نەبوو، هەر سێ ئاژەڵی دڕندە - جەستە، زەین و ڕۆح- وەک یەک چێژیان وەردەگرت، هەرسێکیان ڕازیی بوون و برسێتییان دامرکابۆوە. لەماوەی ئەو مانگی هەنگوینیەدا لەگەڵ ڕۆحم، هەستم دەکرد جەستە و زەین و ڕۆح لەیەک قوڕ شێلراون، تەنها کاتێک کە بونیادەم پیر دەبێ، یاخود گیرۆدەی نەخۆشی یا نەگبەتییەک دەبێ، ئەوسا ئەو سێیە لێک دەترازێن و دەکەونە دوژمنایەتیکردنی یەکدی. گا جەستە دەیەوێ فەرمانڕەوایی بکا، گا ڕۆح ئاڵای یاخیبوون بەرز دەکاتەوە و هەوڵی خۆدەربازکردن دەدا. (زەین)یش فەقیرانە لەقوژبنێکدا ڕادەوەستێ، ددان بەخۆیدا دەگرێ و دەکەوێتە تۆمارکردنی ئەو لێکبەرهەڵوەشانە. وەختێ جحێڵ و بەهێزیت، ئەو توخمە سێینەیە، برایانە یەکانگیری یەکدی دەبن و لە یەک مەمک شیر دەمژن.

چاوانم لێکدەنێم، جحێڵی دەگەڕێتەوە، هاوئاهەنگی لەناخمدا دەژێتەوە، کەنار و چیاکان لەوپەڕی تەڕو تازەییاندا بەبەرچاوانمدا ڕەت دەبن، هەروا ئاواییەکانیش بەبورجی باریکی کڵێسا و گۆڕەپانی چکۆڵەی سێبەردارییان، دارچنار، فووارە، سەکۆی بەردین و پیرەمێردگەلێک کە دەمەو خۆرنشینان دەست بەگۆچان دادەنیشتن، بەهێمنی دەدوێن، هەوای دەوروبەر و ژوور سەریان هێندەی زەمەن دێرین. خودایە وەختێ بۆ یەکەم جار، تابلۆ بەناوبانگەکانم بینی، دڵی تینووم کەوتە چ تەپە تەپێ! بەئەژنۆی چەماوەوە، هێند لەبەر دەروازەکەدا ڕاوەستام، کە ئیدی دڵی داخورپاوم لەلەرزین کەوت و توانیم بەرگەی ئەو هەموو جوانییە بگرم. هەمان جۆر بەزیرەکیی خۆم پەیم بەوەبرد کە جوانی بێ ڕوحمە. تۆ سەیری ناکەیت، کەچی ئەو سەیرت دەکا و هیچت بەش نادات.

بەپەلە لەشارێکەوە دەچووم بۆ شارێکی تر، هەموو جێگەیەک هەر تابلۆ و پەیکەر و کڵێسا و کۆشک بوو، وای لەو هەموو تامەزرۆیی و پەرۆشبوونە! برسێتی و تینووێتیم دانەدەمرکایەوە، شنەیەکی عاشقانە خۆی هەڵدەسوو لەلاجانگەکانم، ئیدی چ کاتێ لەژیانمدا وەها چێژێکی جەستەییم سەراپاگیرتر لەچێژیی لەگەڵ ژندا جووتبوون، لەلەزەتی بیرکردنەوە، یاخود لەلەزەتی بەخواوەندەوە پەیوەستبوون، هەست پێ نەکردبوو. هێشتا پەیوەندییە ئینتیزاعییەکان بۆژۆیان نەکردبووم، لەزەتم لەبینین و بیستن و دەست تێوەدان وەردەگرت، دونیای ناوەوە لەگەڵ دونیای دەرەوەدا ببووە یەک، دەستم تێوەدەدا، گەرم بوو، بۆنی جەستەمی لێ دەهات. گەر لەو دەور و زەمانەدا، دروستکردنی پەیکەرێکیان بەمن سپاردبا، ئەوا ویم بەبەدەنێکی گەنجانەی تازە شکۆفەوە دەخولٌقاند - وەک پەیکەری دێرینی کۆرۆس(*)- کچێنییەکی چڕ

(*) Kouros پەیکەری کوڕێکی جحێڵ بەڕاوەستانەوە.

لەسەر گۆناکانی، ئەژنۆی توندوتۆڵ و تۆکمە، کەمەری باریک و دەتگوت دونیا گۆلکێکە بەسەر شانییەوە.

لێرە لەئیتاڵیا سێوی ژیان کرمێ نەبوو، گریکستان تەواو جیاواز بوو، دیدەنیم بۆ گریکستان زۆرجار بەسوێ بوو، لەبەرئەوەی ئەو خاکە زیاد لەپێویست لەمنەوە نزیک بوو، ئاخر خاکی من بوو، چاک بەعەزابەکانی ئاشنا بووم، ئەو ئازارانەیم لەودیو ڕوخسارە قەشەنگەکەیەوە دەبینی و ئازارم بەئازارەکانیەوە دەچەشت. بەڵام ئیتاڵیا، خاکێکی بێگانە بوو، خاوەن عەزابی تایبەتیی خۆی بوو، بەڵام من لێی بەئاگا نەبووم، خۆ گەر لێشی بەئاگابام، وەک ئازارەکانی گریکستان پەرێشانی نەدەکردم. ئێرە برینێک بەسەر ڕوخسارە جوانەکەیەوە نەبوو، نازانم خۆی وابوو یاخود من وام هەست دەکرد کە ئاوهایە.

من کوڕە لادێییەکی ساکار و تازە هەڵچووبووم کە بۆ یەکەم جار، تەنها و ئازاد، پێم دەنایە وڵاتێکی غەریبەوە، هێند شادومانیم مەزن بوو، کە هەندێ جار هەستی ترسم تێدا دەورووژا. لەبەرئەوەی چاک دەمزانی خواوەندەکان مەخلوقاتی بەخیلن، بۆیە خۆشحاڵبوون و پەیبردن بەو خۆشحاڵییە لەخۆباییبوون بوو، لەپێناو پووچەڵکردنەوەی کاریگەریی چاوی پیسی خواوەندەکاندا، کاری هەزەلیانەم دەکرد تا لەخۆشحاڵییەکەم کەم کەمەوە. بیرم دێ لەفلۆرەنسا خۆشحاڵیی و شادومانیم بەڕادەیەک بوو کە سەرنجم دا مافی بەخشراو بەئینسان لەڕادەبەدەرە، هەر بۆیە جووتێ پێڵاوی زۆر تەسکم کڕی، بۆ بەیانی لەپێم کردن و هێند ئەزیەتی پێمیان دەدا کە نەمدەتوانی ڕێ بکەم - وەک قژقڕە هەڵدەقونیمەوە- بەدرێژایی ئەو بەیانییە تا نیوەڕۆ، لەعەزابدا بووم، بەڵام کاتێ پێڵاوەکانم گۆڕی و پاش نیوەڕۆ بۆ پیاسە چووم، خودایە هەستم بەچ لەزەتێک کرد! سووکەڵە ڕێم دەکرد، هەڵدەفڕیم، هەمدیس دونیا بۆوە بەبەهەشت، بەدرێژایی کەنارەکانی (ئارنۆ) هەنگاوم دەنا، لەپردەکان پەڕیمەوە و چووم بۆ (سان مینیاتۆ). دەمەو عەسر، شنەیەکی فێنک هەڵی کرد، لەژێر دوا تیشکەکانی خۆردا جلکی بەری خەڵکی، بەپۆشاکی ئاڵتوونیی دەچوو، بۆ سبەینێ بەیانی، پێڵاوە تەسکەکانم لەپێ کردەوە و جارێکی تر لەگەڵ عەزابدا ئاوێتە بوومەوە، ئیدی خواوەندەکان بیانوویەکیان بەدەستەوە نەما بۆ دەستێوەردان، ئیدی پاک لەپاک بووین.

هەموو شتێ ساکارییەکی منالانەی هەبوو، چ کێشە و گرفتێک ئازاری نەدەدام، سێوی ژیان زەڕەیەک کرمێ نەبوو، ئاماژەکان تەواو بوون، لەهەوڵی گەڕان بەدوای شتێکدا نەبووم لەودیو ئاماژەکانەوە، هونەرمەندێک لەگریکستانی دێریندا، نیگارێکی لەسەر پەردەیەک کێشا و وێنەکێشێکی ڕکەبەری خۆی داوەت کرد تا حوکم بەسەر نیگارەکەیدا بدا.

- "پەردەکە لادە تا تابلۆکە ببینم!"

هونەرمەندەکە وەڵامی دایەوە: "پەردەکە خودی تابلۆکەیە!"

منیش پەردەی چیاکان، درەختەکان، ئۆقیانووسەکان و خەڵک، کە هەنووکە لەبەردەمما دەمبینین، تابلۆ بوون و بەچێژێکی پاکیژە و تێر نەبووەوە لەزەتم لێ وەردەگرتن.

یاخیبوونی ئەووەڵێن ساڵەکانی هەرزەکارییم ڕەویبۆوە، مەزەندە ناچیزەکان، ئەوانەی ڕۆنرابوون لەسەر ئەوەی کە عەرد ناوەندی کەون نییە و بونیادەم نەوەی ئاژەڵە و وی بۆ خۆی ئاژەڵێکی ئاقڵتر و نەمرترە

لەباوانی. لەهەزمی چوارەمم تێپەڕاندبوو، بەڵام سەبارەت بە(ژن)، ئەوەی هاتبوو بۆ لەحزەییێک دڵی ڕاچڵەکاندبووم، هەمان ئەو ساتەی کە ئەوم لەسەر قاقز نا، ئیدی هەمدیس گەڕابۆوە تا ژیانم لێ تاڵ کات، هەر ئەندازەیەک کە ئەقڵم بکەوێتە سەلماندنی ئەوەی کە ژنان هەمان بەهای پیاوانیان هەیە و خاوەنی یەک ڕۆحن، دڵی دێرینەی ناخم، دڵی ئەفریقاییم کە ئەقڵی بەئەوروپایی بووی سەرزەنشت دەکا و دانووی لەگەڵیدا ناکوڵێ، پاڵ بەژنانەوە دەنێ و لەپشت بەستن یاخود مۆڵەتدان پێیان کە بەقوڵایی ناخمدا ڕۆچن و بکەونە ژێر دەسەڵاتییەوە، بەربەرەکانی دەنوێنێ. ژنان زیننەتی پیاوانن و زۆربەی جارانیش نەخۆشی و پێداویستین.

(کۆستاندیس) دێتەوە یادم، ئەو پاسەوانە کریتییە کێوییەی سەر زەرعات، کە وەک دەروێش دەژیا و سێبەری ژنی بەر تیر دەدا. کوتوپڕ هەواڵ بڵاوبۆوە کە کۆستاندیس دەیەوێ ژن بێنێ.

پێم گوت: "کۆستاندیس، چ دەبیستم؟ ئەرێ ڕاستە دەتەوێ ژن بێنی؟" لەوەڵامدا گوتی: "باشە گەورەم، ئەدی چ بکەم؟ بیرم کردەوە ئەگەرەکو سەرمام بێ ئەی کێ کەڵەشاخێکم لێ بگرێ؟"

کەسێکی تر لەعومری پەنجا ساڵیدا بووە خاوەنی ژن و منداڵ، لەو بارەیەوە پێی گوتم: "باشە کوڕی خۆم چیم کردبا؟ عەرزی کوڕی خۆمی بکەم کە منیش وەکی خەڵکانی تر حەز دەکەم مووی لوولی نەرم لەسەر سەرینەکەم هەبێ!"

هەروەکو گوتمان: گا پێداویستی و گا زیننەت.

لە تەواوی ماوەی مانگی هەنگوینیی، لەئیتالیادا ئازاد بووم و چ کێشەیەکی فەلسەفی یاخود نیگەرانییەکی سۆزداریم نەبوو.

لەگەڵ ئەوەشدا، هەنووکە کاتێ دەمەوێ دوای ئەو هەموو ساڵانە، ئەو لەزەتە لەخۆدا بژێنمەوە، تەواوێک سەرم سوڕدەمێنێ، دەبینم لەزەتی ئەقڵانی تر دزەیان کردۆتە ناخمەوە، لەگەڵمدا یەکانگیر بوون و ئیدی لەوە دەرچوون یادەوەریی بن، لەزەینمەوە چوونەتە خوێنمەوە و لەوێ وەک غەریزەی سروشتی دەست بەکار بوون، کاتێ بڕیارێک دەدەم، دواتر دێتەوە بیرم کە بڕیاردەرەکە من نەبووم، بەڵکو کاریگەریی فلان تابلۆ، یان فلان بورجی قۆناغی ڕێنیسانس، یاخود فلان شیعری دانتی بووە کە لەیەکێ لەشەقامە باریکەکانی ناوچەیەکی قەدیمیی فلۆرەنسادا تۆمارکراوە.

ئەوەی بەسەر تەختەڕەشی زەینمەوە هەڵکۆڵراوە، چێژی ئەقڵانیی نییە، بەڵکو چێژی عەردییتر و نزیکترە لەگەرم و گوڕیی ئینسانەوە، ئەو چێژانە بەتەڕوبڕیی و خەمێکی مەزنەوە لێم دەنۆڕن. لەو هەموو بەزم و ڕووداوەی تافی جحێڵیی، جگە لەدەستکەوتێکی کەم هیچی تر نەماوەتەوە: گوڵاڵە سوورەیەک کە لەپەرژینی باخچەیەکدا لە(پالێرمۆ) بەژاکاویی بینیم، کچۆڵەیەکی پێپەتی کە لەکۆڵانێکی پیسی ناپۆلیدا ملۆمۆی دەکرد، پشیلەیەکی ڕەش، بەپەڵەی سپی گەورەوە لەسەر تاقی پەنجەرەیەکی بەسەبکی گوتیک ڕۆنراو لە(ڤیرونا) هەڵترووشکا بوو. چۆنییەتی گوڵەوەچنیکردنی یادەوەرییەکانی ئادەمیزاد لەنێو یادەوەرییە جۆراوجۆرەکانا، لەشتە سەیروسەمەرەکانی زەمانەیە. ئەرێ ئەو سەرکردە گەورەیە کێ بوو کە لەسەر نوێنی مردن بەقەهرەوە گوتی:

– "لە ژیانمدا، ئارەزووی سێ شتم هەبوو کە هەلی ئەوەم بۆ نەڕەخسا بەدەستیان بێنم: ماڵێکی چکۆڵە لەکەناری زەریا، کەنارییەک لەقەفەسا و ئینجانەیەک ڕێحان!"

لەنێو یادەوەرییەکانی سەفەرەکەی ئیتاڵیامدا، دوو یادەوەریی تاڵ لەناخمدا ڕۆنیشتوون، دوو یادەوەریی پڕ لەسەرزەنشت کە تا مردن لەئێخەم نابنەوە گەرچی خەتاکەش لەمنەوە نەبوو.

یادەوەریی یەکەمیان ئەمەیە: خەریک بوو شەو دادەهات، بەدرێژایی ڕۆژ باران بەلێزمە باریبوو، وەک مشکی تەڕ خۆم گەیاندە گوندێکی چکۆڵەی (کالابریا)، لەدووی ئاگردانێک دەگەڕام تا خۆم وشک کەمەوە و لەقوژبنێکدا بنووم، کۆڵانەکان چۆڵ و دەرگاکانیش داخراو، سەگەکان تاقە مەخلوقاتێک بوون کە بۆنی غەریبەیان دەکرد و لەگۆشەی حەوشی ماڵەکانەوە دەکەوتنە وەڕین. جوتیارانی ئەو ناوچەیە، کێویی و دژە مرۆ و بەرامبەر بەخەڵکانی غەریبە خانەگومان بوون. لەبەر دەرگاکانا وەستام، دەستم ڕایەڵ کرد، بەڵام نەمدەوێرا لێیان بدەم.

باپیرەی خوالێخۆشبووم لەکوێ بوو، کە هەموو ڕۆژێک عەسران، چرایەکی هەڵدەگرت و بۆ دۆزینەوەی غەریبەیەک ئاوایی لەپێوەدەدا، کە دەیدۆزییەوە، لەگەڵ خۆی بۆ ماڵەوەی دەهێنایەوە، پێشوازییەکی باشی لێ دەکرد و بەیانیش بەپیاڵەیەک شەراب و لەتێ نان بەڕێی دەکرد. حەیف کە ئاوها باپیرەیەک لێرە، لەگوندەکانی (کالابریا) نەبوو.

کوتوپڕ لەدامێنی گوندەوە، دەرگایەکم بینی لەسەر پشت بوو، سەرم داگرت و سەیرێکی ناوەوەم کرد، سەرانسەر تاریکیی بوو، لەسەری ئەو سەرەوە ئاگرێک کرابۆوە و پیرێژنێک بەدیارییەوە هەڵترووشکابوو. پێدەچوو چێشت لێنێ، جگە لەقرچەقرچی سووتانی دار، چ دەنگێ نەدەبیسترا. بۆنی دارەکە خۆش بوو، دەبێ دار کاج بووبێ، لەدەرگاکە ئاودیو بووم و چوومە ژوورێ، خۆم دا لەمێزێکی گەورە کە لەناوەڕاستی ژوورەکەدا دانرابوو، دواجار خۆم گەیاندە لای ئاگرەکە و لەسەر کورسییەک دانیشتم، پیرێژنەکە لەسەر کورسییەکی تر دانیشتبوو، بەکەوگیرێک چێشتەکەی تێکدەدا، بێ ئەوەی ئاوڕبداتەوە، سەرنجێکی خێرای لێدام، بەڵام هیچی نەگوت.

چاکەتەکەم داکەند و کەوتمە وشک کردنەوەی، هەستم کرد بەختەوەریی وەک گەرما، لەپێوپلمەوە هەڵدەسێ و بەڕان و سینگمدا بەرز دەبێتەوە، لەتاو برسێتیی بەپەرۆش و ئیشتیهاوە بۆنی ئەو هەڵمەم هەڵدەمژت کە لەچێشتەکەوە هەڵدەسا، بۆنی پاقلەی کوڵاو بوو، بۆنەکەی لەڕادەبەدەر خۆش بوو، جارێکی تریش بۆم دەرکەوت کە بەختەوەریی زەمینیی بەقەد و باڵای ئینساندا لکاوە، بەختەوەریی مەلێکی دەگمەنە کە گا لەئاسماندا بەدوایدا دەگەڕێین و گا لەزەینماندا، بەختەوەریی مەلێکی ماڵیـیە و لەحەوشی ماڵەکانمانا نیشتۆتەوە.

پیرێژن هەستا و دوو قاپی شۆربای لەدۆڵابەکە دەرهێنا، پڕی کردن و ماڵەکە لێوالێو بوو لەبۆنی پاقلە، چراکەی بەرز کردەوە و لەسەر مێزەکەی دانا. پاشان دوو کەوچکی تەختە و نانێکی جۆی هێنا، بەرامبەر یەک دانیشتین، خاچی کێشا و بەپەلە سەیری کردم، تێگەیشتم، منیش نیشانەی خاچم کێشا و کەوتینە خواردن. هەردووکمان برسیمان بوو، قوڕو قەپمان لێ کردبوو، بڕیارم دابوو زار هەڵنەهێنمەوە تا

بزانم چ ڕوودەدا، لەخۆم پرسی ناشێ لاڵ بێ، یان ڕەنگە شێت بێ، یەکێ لەو شێتە هێمن و میهرەبانانەی کە لەقەدیسان دەچن.

کە چێشتەکەمان خوارد، لەلای ڕاستی مێزی نانخواردنەوە لەسەر قەنەفەیەک جێگەیەکی بۆ ڕاخستم. ڕاکشام، خۆیشی لەسەر قەنەفەیەکی تر ڕاکشا، لەدەرەوەش باران شەستی دەکرد. تا ماوەیەک دەنگی خوڕەخوڕی بارانم لەسەربان ژنەفت کە ئامێتەی هەناسەی ئارامی پیرێژنەکە دەبوو، هەڵبەت ماندوو بوو، لەبەرئەوەی هەر کە سەری نایە سەر سەرین، خەو بردییەوە، منیش وردە وردە بەئاوازی خوڕەی باران و هەناسەی ڕیتمیکی پیرێژن خەوم لێکەوت، کاتێ خەبەرم بۆوە، تیشکی خۆر لەدرزی دەرگاکەوە هاتبووە ژوورەوە.

پیرێژن هەستابوو، شیری دەکوڵاند، ئیدی لەبەر ڕۆشنایی کەم ڕەنگی بەیاندا لێی خوردبوومەوە، پیرێژنێکی کۆم و پەژموردە، پێکانی هێند ئاوسابوون کە هەر هەنگاوێکی دەنا، تۆزێ دەوەستا تا هەناسە وەرگرێ، بەڵام چاوانی، بەڵێ چاوانی ڕەش و گەورەی، لێوالێو لەپرشنگی جحێڵیی بوو، بەخۆم گوت: دەبێ لەتافی لاویدا چ شۆخێ بووبێ؟ لەعنەتم کرد لەچارەنووسی ئینسان، لەو سەرەنجامە زەلیلانەیەی.

هەمدیس بەرامبەر یەک دانیشتین و کەوتینە شیر خواردنەوە، پاشان هەستام و کۆڵەپشتەکەم نایە کۆڵ، جزدانەکەم دەرهێنا، بەڵام پیرێژن ڕەنگی تا بناگوێی سوورهەڵگەڕا.

دەستی هێنایە پێش و لەبەر خۆیەوە گوتی: "نەء.، نەء!"

هەروا کە بەسەرسوڕمانەوە سەیریم دەکرد، کوتوپڕ تەواوی ڕوخسارە چرچۆڵەکەی گەشایەوە، گوتی: "خوداحافیز، خوداحافیز، خودا ئاگای لێت بێ، هیوادارم بەرامبەر ئەو چاکەیەی لەگەڵت کردم، خودا پاداشتی خێرت بداتەوە، لەو دەمەی مێردەکەم مردووە، هەرگیز ئاوها قووڵ خەوم لێ نەکەوتووە!"

ئەمەش یادەوەریی دووەمە کە لەیەکەمیان تاڵترە:

***

دەمەو بەهار بوو کە گەیشتمە (ئاسیزی)، گەیشتمە پیرۆزترین شاری ئیتاڵیا. باخچەکان، سەربانەکان، حەوشی ماڵان، خودی هەوا تژیی بوو بەئامادەیی پەنهانی هەژاری چکۆڵە و ئازیزی خواوەند(*). ڕۆژی یەکشەممە بوو، زەنگە گەورەکانی کڵێسای ئەم هەژاری خودایە کەوتبوونە زرنگە و زەنگەکانی ئاوازی شیرینی دەیری (قەدیس کلارا)یش لەگۆڕەپانە چکۆڵەکەی بەرامبەردا وەڵامیان دەدانەوە، ئەو دووە، قەدیس کلارا و قەدیس فرانسیسکۆس، کە پیرۆزیی و مەرگ دەنگی نەمرییان پێ بەخشیبوون و لەهەوادا توندو تۆڵ و تۆکمە یەکانگیری یەکدی ببوون.

– "باوکە فرانسیسکۆس کەنگێ لەدەیر بۆ دیدەنی ئێمەی خوشکانی بێچارە دێیت؟"

(*) مەبەست لە قەدیس (فرانسیکۆس)ە.

– "هەر کاتێ دڕکەکان بڕازێنەوە بەگوڵی سپی دێم، بنۆڕە! هەنووکە دڕکەکان نەمرانە خونچە دەکەن و دوو کۆتری خواوەندیش هەمیشە بەئاسمانی (ئاسیزی)دا باڵ لێک دەدەن!"

بە شەقامە باریکەکاندا هەڵگەڕام، دەرگاکان دەکرانەوە و ژنان دەهاتنە دەرەوە، ژنانی تازە حەمامکردوو، بۆن و کرێم لەخۆداو، پرچ و کەزی شانەکراو، پەلە و خۆشحاڵ بەرەو کلێسا دەڕۆیشتن – تا ببینن و ببینرێن – کاتی بەهار، لەسەر زەمینەکانی هەتاودا، کلێسا ژووری میوانی خودایە، هاورێیانی ئەو، ژن و پیاو وەکو یەک، بەرەو ئەوێ دەڕۆن. لەسەر کورسییەکانی دادەنیشن، ساتێ لەگەڵ خواوەنددا دەئاخڤن و ساتێکی تریش لەگەڵ نەفەرەکەی پاڵیاندا سەری قسە دادەمەزرێنن. خزمەتکاری خودا، بەپێڵاوی سپی و جبەی ڕەش یان سوورەوە دێت و دەچێ، زەنگ لێدەدا و بەنەغمەیەکی شیرین دەکەوێتە ستایشکردنی قەدیس فرانسیسکۆسی خاوەن ماڵ، پاشان میوانەکان هەڵدەستن، خوداحافیزیی دەکەن و بەرەو دەرگاکە دەچن. ئیدی ئەوان دیدەنی قەدیسیان کردووە و وا هەنووکەش دیدەنییەکە تەواو، ئاسمان بەوپەڕی ئاسوودەییەوە پێدەکەنێ و لەخوارەوەش – لەسەر عەرد– دەرگای مەیخانەکان دەکرێنەوە.

نامەیەکم بۆ (کۆنتیس ئێریچتا) پێبوو، بەو نامەیە دەمتوانی لەماڵە خۆشەکەیدا بژیم، پێشتر باسی خاتوو ئێریچتایان بۆ کردبووم: خانمێکی نەجیبزادەی بەتەمەن کە بەتاقی تەنها لەگەڵ کارەکەرە وەفادارەکەی (ئێرمیلیندا)(*)دا دەژی و لەڕادەبەدەر بەناسینم خۆشحاڵ دەبێ.

خاتوو ئێریچتا کە سەردەمانێک شاجوانی ئاسیزیی بوو، لەبیست و شەشساڵیدا بێوەژن دەکەوێ، لەوکاتەوە بەدوا بەپیاوێک ئاشنا نەبوو، خاوەن موڵکێکی زۆر بوو لەزەیتوون و ڕەز، پێشتر بەسواری ماینێکەوە بۆ سەردانی زەویوزارەکەی دەچوو، بەڵام هەنووکە پیر و تاقەت و حەوسەڵەی ئەوەی نەمابوو، خەمبار لەبەر ئاگردانەکەدا دادەنیشت و بەدەگمەن قسەی لەزار دەهاتەدەر، وەک بڵێی لەداوێنپاکیی خۆی ژێوانبێ. پێیان گوتبووم: بەجۆرێک لەگەڵیدا بدوێ و لێی بنۆڕە، هەروەک ئەوەی هێشتا تەمەنی بیست و شەش ساڵان بێ، خۆشحاڵی کە، گەرچی تازە درەنگیشە!

ڕۆژێکی خۆشی بەهار بوو، پەڕەسێلکەکان گەڕابوونەوە، کێڵگەکان لێواولێو لەگوڵە مرواری چکۆڵە و سپیی بوون، شنە هەم گەرم و هەم بۆنخۆش. بەڵام لەکۆشکدا هێشتا ئاگر هەر داگیرسابوو، کۆنتیسی پیر لەسەر کورسییەکەی لەپاڵ ئاگرەکەدا دانیشتبوو، سەرپۆشێکی شینی ئاوریشمی دابوو بەسەر پرچە سپییەکەیدا، نامەکەی لەسەر ئەژنۆی دانا، سەری هەڵبڕی تا سەیرم کات، بەهۆی سەرکەوتن بەسەر پێپلیکانەکاندا، شەلاڵ لەئارەقە بووم و قۆپچەکانی کراسەکەم تا خوارەوە کردبوونەوە، ئەژنۆکانم – پانتۆڵم لەپێدابوو– بەهۆی بڵێسەی ئاگرەکەوە برووسکەی دەدا، تەمەنم بیست و پێنج ساڵان بوو.

کۆنتیس، بەزەردەخەنەوە گوتی: "وەی.. وەی.. کوتوپڕ تەواوی گریکستان هاتۆتە ماڵەکەوە، خۆشهاتیت!"

ئەرمیلیندا کە دواجار بەخت چووبووە پێشوازیی و جازی لەخانمەکەی وەردەگرت، هاتە ژوورێ و لەسەر

(*) ئێرمیلیندا Ermelinda لەڕۆمانی)فرانسیکۆس، قەدیسی من)دا، کارەکەری خاتوو کلارایە.

سینییەک شیر و کەرە و نان و میوەی هێنا و سینییەکەی لەسەر تەپڵەکێک دانا.

کۆنتیس گوتی: "زۆر خۆشحاڵم، ئیتر تەنها نیم."

وەڵامیم دایەوە: "هەروا منیش، لێرە کە دانیشتووم، لەمانای نەجابەت و جوانیی و میهرەبانیی دەگەم."

گۆنای ڕەنگپەڕیوی کۆنتیس سوورهەڵگەڕا، بەڵام هیچی نەگوت، پرشنگی بڵێسەیەکم لەچاوانیدا بینی، بێگومان لەگلەیی و توورەییدا، لەدڵی خۆیدا دەڵێ: "نەجابەت و جوانیی و میهرەبانیی بەدۆزەخ! تەنها جحێڵیی بەعەمەل دێ و ئیدی هیچی تر نا!"

ژوورێکی گەورەی پێدام، کە تەختە نوێنێکی پانوپۆڕی تێدابوو، چەرچەفێکی مەخمەلی درابوو بەسەریدا، دوو پەنجەرەی گەورە بەڕووی شەقامدا دەکرانەوە، دەمتوانی لەوێوە حەوشی دەیری قەدیس کلارای بەرامبەرمان ببینم، ڕاهیبەکان بەکڵاوە شۆڕەکانیانەوە، بەبێدەنگی دەهاتن و دەچوون، بورج، ساپیتە و حەوشەی دەیر پڕ بوو لەکۆتر، تەواوی دەیرەکە، وەک کۆترێکی مێی گەورە، بەئەڤینەوە دەیگماند. ڕۆژێکیان کۆنتیس لێی پرسیم: "ڕاهیبەکان دەیانەوێ لەگەڵ ئەو کۆترانەدا چ بکەن، شەرم شتێکی باشە. مەگەر ئەو کۆترانە نابینن و گمەیان نابیستن؟ مەگەر سەرنج نادەن چەندێک حەیابەرەیە؟ پێویستە ئەو کۆترانە بەرەڵاکەن، یان سەریان ببڕن و گۆشتەکەیان بخۆن تا ڕزگاریان بێ لێیان و هەروەها ئێمەیش ڕزگارمان بێ لێیان!"

سێ مانگ لەئاسیزیی مامەوە. قەدیس فرانسیسکۆس و کۆنتیس مۆڵەتی ڕۆیشتنیان نەدەدام، ئاخر بۆ کوێ چووبام؟ گەر ئامانجی ژیان بەختیاری بێ، ئیتر بۆچی ڕۆیشتبام؟ لەکوێ دەمتوانی هاودەمێکی ئازیزتر و بەوەفاتر لەقەدیس فرانسیسکۆس پەیداکەم کە هەموو ڕۆژێ لەماڵەکەی خۆیدا بۆ دیدەنی دەچووم؟ لەکوێ دەمتوانی هاوڕێیەکی دڵڕفێنتر لەکۆنتیس، ئەو قەدیس کلارا زیندووە بدۆزمەوە؟ بەدرێژایی ڕۆژ لە(ئامبریا) پیاسەم دەکرد و شوێن پێی قەدیسم لەنێو دار نارنج و ڕەزەکانا هەڵدەگرت، بەهار لەشێوەی چەپکە گوڵی سوور، زەرد و سپیی بەفرینی فیرقەی فرانسیسەکاندا دەهاتە بەرچاوم: قەدیس فرانسیسکۆس لەگەڵ گوڵەکانی هاوڕێیدا، جارێکی تر لەخاکی ئاسیزییەوە هەڵدەسایە سەر پێ تا سڵاو لە(هەتاوی برا) بکا، سڵاو لە (بای برا) و (خوشکە ئاگر) و (ئاوی برا)ی خەنیی و چکۆڵەشمان بکا. سڵاو لەکۆنتیس و کوڕە خۆشحاڵە کریتییەکەی لایەوە بکات.

عەسرانی هەموو ڕۆژێک خۆشحاڵ و ماندوو، دەگەڕامەوە ماڵ، ئاگر کرابۆوە، کۆنتیس بەجلکێکی جوانەوە، بەڕوخساری پۆدرە کراوەوە، لەسەر کورسییە نزمەکەی، دەست لەبن هەنگڵ چاوەڕێی دەکرد. لەبەرئەوەی هەمیشە، خەمبار و بێدەنگ بەچاوانی داخراوەوە دادەنیشت. بەڵام ئەو ساتەی کە دەنگی دەرگای دەژنەفت و بەتەپەی پێی منی دەزانی، چاوانی دەکردنەوە، ئیشارەتی بۆ کورسییەکەی تەنیشتی دەکرد و دەستی بەسەر ئەژنۆکانمدا دەهێنا.

– "بدوێ، بدوێ، زار هەڵبێنەوە و مەوەستە. ئەمە تەنها شادمانییەکە کە هەمە!"

منیش زارم هەڵدەهێنایەوە و دەکەوتمە قسان، قسە لەبارەی کریت، لەبارەی باب و دایکم، ژنانی

دراوسێ، شەڕەکانی کریت لەپێناو وەدەستهێنانی ئازادی، لەبارەی شازادە جیۆرج ئەو کاتەی پێی نایە خاکی کریتەوە. تەواوی کریت، بەدار مۆرت و دار دێمشت ئارایشت کرابوو، جەنگاوەرە پیرەکان- بەریشی سپی و درێژ و بەجەستەی بەشمشێر پێکراویانەوە- دەچەمینەوە تا دەستی شازادەی گریکستان ماچ کەن، بەسەریەکدا دەتلیسانەوە، توانای بینینیان نەبوو، لەبەرئەوەی چاوانیان نوقمی فرمێسک ببوو. هەندێ جاریش لەبارەی کچە ئێرلەندییەکەوە بۆ کۆنتیس دەدوام، لەبارەی چوونمان بۆ (پسیلۆریتی)، لەبارەی ئەوەوە کە لەکلێسا چکۆڵەکەی ئەوێ چیمان کرد و چۆن لەیەکتری جیابووینەوە.

کۆنتیس سەرسوڕماوانە پرسی: "بەڵام چۆن؟ چۆن؟ مەگەر ئەو کیژە خۆشبەختی نەدەکردیت؟"

– "با!"

– "ئەی کەواتە بۆچی؟"

– "کۆنتیس، تەواو لەبەر ئەمە بوو."

– "تێناگەم؟

– "ئاخر ئەو خۆشبەختییە زیاتر بوو لەخواستی کوڕێکی جحێڵ، لەخەتەردا بووم."

– "لە خەتەری چیدا؟"

– "خەتەری یەکێ لەم دووە: یان خووم بەو خۆشبەختییەوە دەگرت کە ئیدی بەو شێوەیە مەزنی و شکۆییم لەدەست دەدا! یاخود خووم پێوە نەدەگرت و هەمیشە دەمپەرست، بەو شێوەیەش تەواوێ خۆم دەدۆڕاند. جارێکیان هەنگێکم بینی لەناو هەنگوینەکەیدا خنکابوو. ئاخر منیش دەرسم لەوە وەرگرت!"

کۆنتیس لەفیکرەوە چوو. دواجار گوتی: "تۆ پیاویت، تەنها ئەو مەسەلەیەت لەزەینا نییە، شتی تریش هەن، بەڵام ئێمەی ژنان..."

عەسری ئەو ڕۆژە، قسەی ترمان نەکرد، هەردووکمان لەبێدەنگیدا تا نیوەشەو چاومان لەئاگرەکە بڕیبوو.

جارێک ئەرمیلیندای نارد تا بپرسێ: "مۆڵەت دەفەرموون پاش نیوەڕۆی ئەمڕۆ کۆنتیس دیدەنیتان بکات؟" چوومە دەرێ تا گوڵ و شیرینی بکڕم، پاشان گەڕامەوە و چاوەڕێیم کرد، لەسەعاتی دیاریکراودا بەترس و لەرزەوە لەدەرگای دا، دەرگاکەم لێ کردەوە و هاتە ژوورەوە.

لە شەرما تا بنا گوێی سوور هەڵگەڕابوو، وەک بڵێی کچۆڵەیەکی پانزە ساڵان بێ و یەکەم جار بێ لەگەڵ کوڕێکدا بچێتە دەرەوە، ماوەیەکی درێژ لەحاڵەتێکی بێهۆشیدا مایەوە و نەیتوانی قسان بکا، دواتر چاوانی بڕییە عەردەکە و بەوشەی پچڕپچڕ وەڵامی پرسیارەکانمی دایەوە، دڵم ڕیشاڵ ڕیشاڵ بوو، بنۆڕە چۆن شەرم و کچێنی هەمدیس دێنەوە و لەبوونی ژنێکی ڕاستەقینەدا، بەنەرمی دەمێننەوە و لەوپەڕی پیرییدا پرشنگێکی نائومێدانە و تاڵی پێ دەبەخشن.

ئەو ڕۆژەی کە ئیدی دەبوو بڕۆم، کۆنتیس دەستی کردە ملم و سوێندی دام جارێکی تر سەر لەئاسیزی بدەمەوە و وی ببینم. گوتی: "هەرچی زووتر، زووتر.." هەوڵی دا پێبکەنێ بەڵام نەیتوانی و فرمێسک زایە چاوانی. گوتی: "زوو وەرەوە، چونکە دەشێ تا ئەو کاتە کۆچم کرد بێ!"

ئاخر هەرگیز وشەی (مردن)ی لەزار نەدەهاتە دەر.

سوێندەکەم نەشکاند، چەند ساڵ دواتر، لە(دون دێونیژی) ئیعترافگەرەکەی کۆنتیسەوە برووسکەیەکم بەدەس گەیشت، نووسیبووی: "وەرە، کۆنتیس لەوەدایە کۆچ بکات!"

لە ئیسپانیا بووم، برووسکەیەکم کرد و یەکسەر بەڕێ کەوتم.

لەکاتێکدا چەپکێ گوڵی سپیم بەدەستەوە، بەدەستێکی لەرزۆک لەدەرگای کۆشکەکەیم دا، لەدڵی خۆدا دەمگوت: "بڵێی زیندوو بێ یا مردبێ؟" ئەرمیلیندا دەرگاکەی کردەوە، بەڵام نەموێرا هیچی لێ بپرسم، گوڵەکانم دا پێی. گوتی: "کۆنتیس چاوەڕێتانە، لەسەر تەختە نوێنەکەیەتی، ئیدی لەپێ کەوتووە!"

لەسەر تەختەنوێنەکەی دانیشتبوو، پرچی شانەکردبوو، زێڕ و زیوەکانی لەخۆی دابوو، کەمێ کرێمی لەگۆناکانی ساویبوو، پارچەیەک قوماشی سووری بۆ شاردنەوەی چرچی و لۆچیی بەملیەوە بەستبوو. باوەشی کردەوە، خۆم هاویشتە نێو باوەشییەوە، پاشان لەپاڵ سیسەمەکەیدا دانیشتم و کەوتمە سەیرکردنی.

لەهەشتا ساڵیشدا چ جوان بوو، چ شۆخی و دڵەڕاوکێیەک لەچاوانیدا دەدرەوشایەوە!

بەئەسپایی گوتی: "لەوەدام کۆچ بکەم!"

دەمویست زار هەڵبێنمەوە و قسەکەی نەسەلمێنم، بەڵام ئەو دڵی دامەوە و دەستی گرتم، وەک بڵێی خوداحافیزیم لێ بکات.

هەمدیس بەچرپەوە گوتی: "لەوەدام کۆچ بکەم!"

شەو داهاتبوو، ئەرمیلیندا هاتە ژوورێ تا چراکان داگیرسێنێ، بەڵام کۆنتیس ڕێگەی نەدا، لەو تاریک و ڕوونەدا، دەمتوانی ڕۆشنایی کزی ڕوخساری ببینم. چاوانی ببوونە دوو چاڵی گەورەی تژیی بەشەو، هەر کە تاریکیی چڕبۆوە، هەستم کرد کۆنتیس ئارام و نائومێدانە لەکۆچکردنایە.

چەند سەعاتێ دواتر، دەمەو نیوەشەو ئیدی کۆنتیس کۆچی کرد.

***

هاوڕێ شاعیرەکەم...

کیۆی ئاتوس

چەند ئەستەمە بۆ ڕۆح خۆی لەجەستە، دونیا، کێو، زەریا، شار و خەڵک جیاکاتەوە، ئاخر ڕۆح وەک هەشت پێیەک وایەو ئەوانە هەموو پێیەکانی ئەون.

ئیتاڵیا پڕی کرد بەڕۆحمدا و ڕۆحیشم پڕی کرد بەئیتاڵیادا، هەنووکە ببووینە یەک و ئەستەم بوو لە یەک جیابینەوە، تەواوێک یەکانگیری یەکدی ببووین. لەڕاستیدا لەسەر ئەم عەردە چ شتێک نییە هێندەی ڕۆحی ئینسان داگیرکەر بێ! دونیای دەرخوارد بدە ئەوجا هەر تێر نابێ، گا داگیر دەکا و گا داگیر دەکرێ، هەتا زیاتریش داگیرکا ڕووبەری دەسەڵاتەکەی پێ کەمە، تەنگەنەفەس دەبێ و هەناسەی سوار،

هەوڵ دەدا دونیا کۆنترۆڵ کا، تا بتوانێ بەکەیفی خۆی و بەئازادی هەناسە بدات.

ئەووەڵین سەفەرم بۆ ئەوروپای خۆرئاوا ئاوهایی بوو، سنوورەکان لەناخمدا مەحف دەبوون، بۆم دەرکەوت دونیا دەوڵەمەندتر و بەرفراوانترە لەگریکستان، دەکرێ جوانی و ڕەنج و هێزیش خاوەن ڕوخسارێکی تر بن، جیاواز لەو ڕوخسارەی کە کریت و گریکستان پۆشیویانە.

کە چاوم دەبڕییە ئەو پەیکەرگەلە جوانە هێند تەنک و ناسکەی کە لەناوچوونیان بۆ نەبوو، دیسان و هەمدیسان پەژارە و تووڕەییەکی ئۆقرە لێبڕ لەناخمدا دەهەژا. ئاخر هەموو ئەو لەشولارە مەلەکوتییانەی کە پاساو بوون بۆ خولّقاندنی ئەم وێنە و پەیکەرانە، هەنووکە گشتیان لەژێر خاکدا ڕزیبوون و ئامێتەی خۆڵ ببوون، چونکە هەموو جوانی و گەورەیی ئینسان وەک پرشنگێکی ڕۆشنایی، هەر ساتێک لەبەرامبەر تیشکی خۆردا خۆی پێ ڕادەگیرێ و دوایی لەناو دەچێ. دوو برینی قووڵ هەمدیس لەناخمدا دەمیان کردەوە، دوای ئەم سەفەرەم هەموو کات جوانی لەسەر لێوەکانم سووکە چێژێکی مەرگیشی پێوەبوو، هەر بەو هۆیەوە ڕۆحم بەرفەراوانتر بوو، ئاخر سەرچاوەیەکی تری بۆ یاخیبوون چنگ کەوت، چونکە ڕۆحی کاڵی گەنجێتی بەهاسانی گۆڕینی جوانی بەعەدەم پێ قەبوڵ ناکرێ، ئەوە لەکاتێکدا کە خواوەند لەقوژبنێکدا ڕاوەستاوە و بیری دەچێ دەس هەڵبڕێ و ئەو جوانییە نەمر و بێ کۆتایی کا. بونیادەمی گەنج بەخۆی دەڵێ: "گەر خواوەند بام، ئەوا بەدەست و دڵێکی فەراوانەوە نەمری و ژیانی بێ کۆتاییم دەبەخشییەوە، قەت لێ نەدەگەڕام پەیکەرێکی جوان، یان ڕۆحێکی جەسوور و ئازا ببێتە خاک، ئەمە ئیتر چۆن خوایەتییەکە کە جوان و دزێو، ئازا و خوێڕی، وەک یەک دەتەپێنێتە چاڵێکەوە و دڵڕەقانە ژێر پێیان دەنێ و دەیانکاتە خاک و خۆڵ، دەی ئەم خواوەندە یان خواوەندێکی دادوەر نییە، یاخود قودرەتی ڕەهای نییە، یان ئەوەتە خواوەندەکە تێ ناگات!" بونیادەمی گەنج زۆر جار بێ ئەوەی بەخۆی بزانێ بەدزییەوە لەناخی خۆیدا دەکەوێتە داتاشینی خواوەندێک کە نابێتە هۆی شەرمەزار بوونی دڵی.

جارێکیان لە(ئێرنێست ڕێنان)یان پرسی: "بیروڕات چییە سەبارەت بەنەمریی ڕۆح؟" ئەو پیرەمێردە مەرد و ڕەندە لەوەڵامدا گوتی: "چ پاساوێک بۆ ئەوە نابینم کە من یاخود بەقاڵێک نەمر بین، بەڵام پاساو بۆ ئەوە دەبینم کە بۆچی نابێ ڕۆحگەلی مەزن کاتێ لەش جێ دەهێڵن بمرن!"

گەڕامەوە گریکستان. بەڵام بەبرینداری گەڕامەوە، لەئاگری ئەو زەبروزەنگە فیکری و نائارامییە ڕۆحییەدا دەسووتام کە هێشتا گوماناوی و ناخی دەهەژاندم، نەمدەزانی لەگەڵ ژیاندا چ بکەم؟ بەر لەهەر شتێک دەمویست وەڵامێک بۆ ئەو پرسیارگەلە بێ زەمەنە بدۆزمەوە، دوای ئەوە بیرم لەوە کردەوە کە دەمەوێ ببم بەچی. بەخۆمم دەگوت: تا سەر دەرنەکەم لەئامانجی مەزنی ژیانی ئینسان لەسەر ئەم خاکە، ئیدی چۆناوچۆنی دەتوانم لەئامانجی مۆقەت و هەنوکەیی ژیانی خۆم تێبگەم؟ تا ئامانجێک بۆ ژیانی خۆم دەستنیشان نەکەم چۆناوچۆنی دەتوانم دەست پێبکەم؟ زۆریش بەدوای ئەوەوە نەبووم کە بەرژەوەندییەکی ئەوتۆ بدۆزمەوە، چونکە پێم وابوو شتێکی لەوجۆرە مەحاڵ و بێهوودەیە، تەنها بەشوێن ئامانجێکی واوە بووم کە لەگەڵ خواستە ڕۆحی و فیکرییەکەمدا بێتەوە، ئەو کاتانە زۆریش ڕاستی و ناڕاستی ئەو ئامانجەم پێ گرنگ نەبوو، بەڵکو گرنگ ئەوەبوو ئامانجێکی هاوئاهەنگ بەبوونم بخولّقێنم و بەم تەرزە

ویست و توانا تایبەتییەکانم تا ئەو جێیەی کە دەکرێ و دەس دەدا فەراوان کەم. بەم شێوەیە بوو دواجار دەمتوانی بەشێوەیەکی هاوئاهەنگ هاریکاری تەواوەتی دونیا بکەم.

گەر بوونی ئەم سەودا فەلسەفییانەی تافی جحێڵیی نەخۆشی بێ، دەی ئەوا من ئەو کاتە زۆر خەراپ نەخۆش بووم.

ئەسینا چۆڵ و هۆڵ، فیکر و خەیاڵی ڕۆژانە زەین و دڵی هاوڕێکانمی وشک هەڵگەڕاندبوو.

یەکێ لەو هاوڕێیانە دەیگوت: "ئێمە دەرفەتی بیرکردنەوەمان نەماوە!" یەکێکی تریان دەیگوت: "ئێمە چ دەرفەتێکمان بۆ خۆشەویستی نییە!" سێیەمیان بەپێکەنینەوە هەڵی دەدایە و دەیگوت: "کەواتە تۆ لەدووی ئامانجی ژیانیت؟ فەقیر، بۆ دەبێ بۆی نیگەران بیت!"

ئەو وەڵامەم بیرکەوتەوە کە جوتیارێک دامیەوە کاتێ لەبارەی ناوی تەیرێکەوە پرسیارم لێ کرد، جوتیارەکە بەتەوسەوە سەیرێکی کردم و گوتی: "فەقیر، زۆر بۆی دامەچۆ، گۆشتی ئەو مەلە ناخورێ!"

ڕووناکبیرانیش هەر خەریکی دەمارگیری و ململانێی تووڕەهات و لەپاشەملە زەمکردنی یەکتر و خۆپەرستی بوون، من ئەو کات دەستم کردبووە نووسین تا ڕۆچنێ بۆ دەربازبوونی هاوارەکانی ناخم بدۆزمەوە، تا بەشکم بتوانم بەر بەتەقینەوەی خۆم بگرم، زەمی کەسم نەدەکرد، سەرم بەمەیخانەدا نەدەکرد، یاری قاقزێنم نەدەکرد، ئیدی کەس چارەی نەدەویستم. سێ تراژیدیای ئەووەڵینم لەناوەوەمڕا قەوارەی خۆیان وەردەگرت، شیعرەکانی داهاتووم هێشتا مۆسیک بوون، لەشەڕی ئەوەدا بوون لەسنووری نەغمە تێپەڕێن و ببنە وشە.

سێ کەسێتی گەورە: ئۆدیسە، نیسفۆرس فۆکاس و مەسیح لەناوەوەمڕا هەوڵیان دەدا سیمای خۆیان بدۆزنەوە و لەناخم بێنە دەرێ و خۆ قوتارکەن. بۆ ئەوەی هەم خۆیان ئازادکەن و هەم منیش، تا بتوانم ئازاد بم. سەراپای ژیانم کەوتبووە ژێر پرشنگی کەسایەتیی ئەو قارەمانە مەزنانەوە. دەشێ ئەمە لەبەرئەوە بووبێ کە لەمناڵیدا بەسەرهاتی قەدیسەکانم بەتاسە و خولیاوە خوێندبۆوە و هیوام ئەوەبوو ببمە یەکێ لەوان، پاش ئەوەش بەهەمان خولیا و تاسەوە ژیانی خۆم بۆ خوێندنەوەی ژیاننامەی قارەمانگەل و ڕزگارکەران و داهێنەران و دۆنکیشۆتگەلەکان تەرخان کرد، هەر کاتێ بەڕێکەوت کەسێتییەک، قارەمانێتی تێکەڵ بەدەست و داوێنپاکی و پیرۆزییەوە گرێ دابا، ئیدی من ئەو کەسێتییەم دەکردە نموونەی باڵاو حەزم دەکرد منیش وەک ئەو بام، بەڵام کاتێ بینیم ناتوانم نە ببمە قەدیس و نە بەقارەمان، ئیدی ناچار هەوڵم دا بەنووسین ڕێگەیەک بۆ دڵدانەوە و تەسەللادانەوەی خۆم لەو شکستانە بدۆزمەوە.

زۆر جاران بەخۆم دەگوت: "تۆ بزنە لاتێکی دەستەمۆیت، هەوڵ دەدەیت پێبکەنی، تا من دەستنەکەمە شیوەن، بەڵێ، بەڵێ ئەی ڕۆحی پیرو بەستەزمان، تۆ بزنە لاتێکی دەستەمۆیت، برسیتە، کەچی لەبری خواردنەوەی شەراب و خواردنی چێشت و گۆشت، پەڕە قاقزێکی سپی هەڵدەگریت و وشەی شەراب و نان و گۆشتی لەسەر دەنووسی و ئەوجا دەکەویتە خواردنی!"

کوتوپڕ، ڕۆژێکیان ڕۆشناییەک لەتاریکیدا درەوشایەوە، لە(کیفیسیا) لەخانوویەکدا نیشتەجێ بووم کە بەدار کاج دەورە درابوو، ئەز هیچ کات دژە کۆمەڵ نەبووم، بەڵکو لەڕاستیدا هەمیشە خەڵکم

لەدوورەوە خۆش ویستووە، خۆ گەر کەسێکیش بۆ دیدەنیم هاتبا، ئەوا هەستی میوانداریتیی کریتییانەم دەبزوا و تا بۆم کرابا، میوانداریی ئەو هاوڕەگەزەی خۆم دەکرد، ماوەیەکی درێژ گوێم بۆ قسەکانی ڕادەدێرا، دەچوومە ناو دونیای قسە و باسەکانییەوە، گەر یارمەتییەکیشم لەدەست هاتبا، ئەوا بەخۆشحاڵییەوە لەخزمەتیا دەبووم، جا ئەگەر وتووێژ و پەیوەندییەکە درێژەی کێشابا، ئیدی دەچوومەوە ناو خۆم و بێزووم بەتەنهاییەوە دەکرد. خەڵکی پێیان وابوو من پێویستم بەوان نییە و دەتوانم بێ دەمودۆ لەگەڵیاندا هەڵکەم. ئەمەیان بەتاوانێک دەزانی و لێم نەدەبووران، کەمتر کەسانێکم شک دەبرد بێ ئەوەی هەست بەوەڕسی بکەم، بتوانم تا قیامەت لەگەڵیاندا بژیم.

بەڵام ڕۆژێکیان ڕۆشناییەک درەوشایەوە، ئەو ڕۆژە لە(کیفیسیا) لەگەڵ کابرایەکی جحێڵی هاوتەمەنی خۆم یەکترمان بینی کە زۆرم خۆشدەویست و ڕێزێکی زۆریشم لێ دەنا، وی لەڕیزی ئەو کەسانە بوو کە بەبینینیان خۆشحاڵ دەبووم و بەنەبینینیان دڵتەنگ، لەو کەسانە بوو بەپەنجەی دەست دەژمێرران، بێ ئەندازە قۆز و ئێسک سووک بوو، خۆیشی ئەمەی دەزانی، دەیشیزانی کە شاعیرێکی غەزەڵبێژی گەورەیە، شیعرێکی بەرزو مەزنی نووسیبوو کە دەیان جار خوێندبوومەوە. لەشێوازی نەزم، هەڵگۆزانی وشە، فەزای شیعر و هاوئاهەنگیی ئەفسووناوی ئەو شیعرە چێژێکم وەردەگرت هەر مەپرسە. نەسەبی ئەم شاعیرە دەچۆوە سەر هەڵۆ، لەئەووەڵێن باڵ لەیەکدانیدا گەیشتبووە دوندی شیعر، کاتێکیش دوای شیعر دەستی دایە نەسر نووسین، تێگەیشتم کە هەر بەڕاستی هەڵۆیەکی ڕەسەنە، چونکە لەکاتی نیشتنەوە و ڕۆیشتن بەسەر عەرددا، هەستم دەکرد لەشی قورسە و دەست و پێی ڕۆیشتنی نییە، وی هەر بەڕاستی هەڵۆ و جێگەشی هەر سینگی ئاسمان بوو. ئەو شاعیرە باڵی هەبوو، زەینێکی وشکهەڵگەڕاو و زەمینی نەبوو، ئەو شاعیرە جێگە دوور و تاریکەکانیشی دەدیتن، بە(وێنە) بیری دەکردەوە، لای وی دیمەنی شاعیرانەی بابەتە مەنتیقییەکان کەموکورتی نەدەگرتە خۆی، کاتێ پێی لەکەوشی تەسکی ئیستیدلالدا گیری کردبا و نەیتوانیبا خۆی دەربازکا، ئەوا وێنەیەکی بریقەدار لەسەر پەردەی زەینی دەکەوتە درەوشانەوە، گەر وایش نەبا، ئەوا لەقاقای پێکەنینی دەدا و بەگاڵتەوگەپ خۆی لەو تەنگژەیە دەرباز دەکرد. بەڵام هەیبەتێکی شاهانەی هەبوو، کاتێ دەتبینی چۆن لەکاتی ئاخاوتنا چاوە شینەکانی دەدرەوشانەوە بەنەشئە، یان کاتێ گوێت لێدەبوو کە چۆن لەکاتی خوێندنەوەی شیعرەکانیا پەنجەرەکانی دەهێنایە لەرە، ئیدی لەشاعیرە کۆنەکانی گریکستانی دێرین دەگەیشتیت، ئەو شاعیرانەی کە بەتاجێک گەڵا مێو یان گوڵە وەنەوشەوە لەکۆشکێکەوە خۆیان دەکرد بەکۆشکێکی تردا و گوێگرە سەرکێشەکانی خۆیان بەشیعرەکانیان کەوی دەکرد. هەر لەو ساتەوەی ئەم کوڕە جحێڵەم بینی، هەستم کرد وی جێی شانازی نەژادی بەشەرە.

دەمودەست لەگەڵ ئەو شاعیرە جحێڵەدا بووینە هاوڕێ، هێند لەیەکتر جیاواز بووین کە ئیدی تێگەیشتین پێویستمان بەیەکترە و هەردوو پێکەوە ئینسانێکی کامڵ پێک دێنین. من تووڕە و کەمدوو، زەینم بەتەرزێک لێوڕێژ لەپرسیار و ناخم وەها ببووە کێشمەکێشی فەلسەفیی کە ئیدی بەڕووالەتەکان هەڵنەدەخەڵەتام، ئاخر لەودیو هەر سیمایەکی جوانەوە کەللەسەرێکم دەدیت، داماڵرابووم لەسافیلکەیی و

لەچ شتێ دڵنیا نەبووم، بەشازادەیی لەدایک نەببووم بەڵام هەوڵم دەدا ببمە شازادە. کەچی ئەو هاوڕێ شاعیرەم کەیفساز و بەرزەفڕ و پشت ئەستوور بەخۆ، بڕوای بەنەمریی خۆی هەبوو، دڵنیابوو لەوەی بەشازادەیی لەدایک بووە و ئیدی مەراقی شازادەبوونی نەبوو. چ تامەزرۆی ئەوەش نەبوو بگاتە لووتکە، دڵنیابوو لەوەی زۆر لەوەو پێشتر گەییوەتە ئەوێ، کەسی لەخۆی بەبەرزتر نەدەزانی، قەت خۆیشی لەگەڵ هونەرمەندە گەورەکانا (چ زیندوو چ مردوو) بەراورد نەدەکرد، ئەم سافیلکەییبە بڕوا بەخۆبوون و هێزێکی مەزنی پێ بەخشیبوو.

جارێکیان بەسەرهاتی مێشهەنگەکانم بۆ گێڕایەوە کە چۆن لەڕۆژی زەماوەندیانا، شاهەنگی دایکە هەڵدەفڕێ و گرووپێک هەنگی نێرەیش دەکەونە دوای، لەئەنجامدا یەکێ لەنێرەکان سەر دەکەوێ، ئیدی زاوا لەگەڵ شاهەنگی دایکە جووت دەبێ و ئەوانی تریش یەکەیەکە لەسەر عەردەکە بەلادا دێن و دەمرن، هەروەها پێم گوت: "عاشقان کە بەموراد دەگەن دەمرن، چونکە لەزەتی شەوی زاوایەتی دەچێژن، وەک بڵێی لەو کاتەدا هەموویان بووبنە یەک!"

بەڵام هاوڕێکەم قاقا پێکەنی و گوتی: "من تێناگەم تۆ باسی چ دەکەیت! زاوا دەبێ خۆم بم، تەنها خۆم و کەسی تر نا!"

بەپێکەنینەوە پێم گوت: "ڕۆح لەوشەی (من)دا جێی نابێتەوە، ڕۆح بەوشەی (ئێمە) دەخوێنرێتەوە. گوتەی عاریفێکم وەبیر هێنایەوە کە دەڵێ: کاتێ خەڵک سەرکەوتنێ وەدەست دێنن، هەست دەکەم تاج لەسەری من دەنرێ!"

وردە وردە کە باشتر ناسیم، جارێکیان پێم گوت: "ئانجیلۆس، دەزانیت گەورەترین جیاوازی نێوان من و تۆ ئەوەیە، تۆ پێت وایە ڕێگەی ڕزگاریت دۆزیوەتەوە، هەر ئەو بۆچوونەش ڕزگارت دەکات، منیش پێم وایە چ ڕزگاربوونێک لەئارادا نییە و هەر ئەوەش دەبێتە هۆی ڕزگاریم!"

بەڵام لەگەڵ ئەمانەشدا، جۆرە لاوازییەک لەناخیدا خۆی لەبۆسە نابوو، بێ ئەندازە حەزی بەوەبوو خەڵکی خۆشیان بوێ و پێیدا هەڵبڵێن، دەمامکێک بەڕوخسارییەوە بوو، ئەو هەموو سەرکەوتوویی و پشت بەخۆبەستنەی لەژێر دەمامکێکدا حەشاردابوو، گەر بتتوانیبا ئەو دەمامکەت لابردبا، ئەوا بەگزادەیەکی زیز و پەشێوت دەبینی کە دەستی نیازی بۆ لای هەموو کەس درێژ بوو. ڕۆژێکیان یەکێ لەهاوڕێکانی پێی گوتم: "وی پادشا نییە، بەڵکو لاسایی پادشا دەکاتەوە!"

زۆر کەس لەڕووی بەخیلی یان لەڕقێکەوە کە بەرامبەر لەخۆباییبوونەکەی هەیانبوو، بەئەکتەر و تەڵەکەباز ناویان دەبرد. دەیانگوت: "باوەڕی بەهیچ نییە و تەواوی گوتە و کردارەکانیشی درۆ و ڕووکەشن، بەتاوسێک دەچێ کە پەڕوپۆ ڕەنگاوڕەنگەکانی گیڤ کردبێتەوە، بەڵام کاتێ پەڕەکانی هەڵدەکێشی، ئیدی پەلەوەرێکی هاکەزایی لێ دەمێنێتەوە!"

نەخێر، ئەو فشەباز و درۆزن نەبوو، ڕواڵەتی ژیانی دەرەوەی: قسەی زل، خۆ هەڵکێشان، دڵنیابوون لەوەی کە لەدونیادا بێ هاوتایە و هەر کاتێ بیەوێ دەتوانێ موجیزە بنوێنێ، ئەوانە هەمووی لەگەڵ دڵسۆزیی بێ سنووری وی بەیەقینی قووڵی ناوەوەیدا دەهاتنەوە.

بەبێ هاوتایی خۆیەوە خۆی بانەدەدا، بەڵکو لەدڵەوە باوەڕی بەوە هەبوو، تەواوێک دڵنیابوو کە ئەگەر دەستیش بخاتە ناو ئاگرەوە دەستی ناسووتێ، یان گەر لەگەرمەی شەڕدا بچێتە مەیدانی جەنگەوە گوللەیەکی بەرناکەوێ. لەخواردندا زۆرخۆر و شانازیشی بەو زۆرخۆرییەوە دەکرد، چونکە پێی وابوو ئەوەی دەیخوا دەیکاتە ڕۆح و گیان، بەپێکەنینەوە دەیگوت: "بەڵام سەبارەت بەخەڵکانی تر...."

ڕۆژێکیان لەبەرە دێرینەکەی ئەسینا پیاسەمان دەکرد، بەدەم پیاسەوە گوتی: "هێند هەست بەبوونی خواوەند لەناخمدا دەکەم کە ئەگەر هەر ئێستا دەستم لێ بدەیت، کڵپە دەسەنم!"

هیچم نەگوت، هەر کە بێدەنگ بینیمی، گوتی: "چییە، بڕوام پێ ناکەیت؟ دەی تاقی کەوە، دەستم تێوە دە!" وای گوت و دەستی بۆ ڕاگرتم.

نەمویست تەریقی کەمەوە. گوتم: "بڕوات پێ دەکەم، چ پێویست بەوە ناکا تاقیت کەمەوە!"

ئاسایی بوو بڕوام پێ نەکردبێ، لەوانەشە لەو کاتەدا بڕوام پێ کردبێ! کێ چوزانێ، حاڵی حازر ژێوانم کە تاقیم نەکردەوە. ئاخر ئەنجیلۆس و فشەکردن؟ گەر دەمامکی خاکێتی و خۆنەویستی بەڕوخسارەوەبا، بەدووڕووم دادەنا، بەڵام ئەو ڕاستگۆترین مرۆڤی دونیا بوو. ڕۆژێکیان لەڕووداوێکدا کە لەسنووری جەفەنگ و پێکەنینی تێپەڕاند و ئاراستەیەکی خەتەرناک و ئاگرین و دێوانەیی وەرگرت، ئەوەم پێ سەلما.

پێکەوە لەخانوویەکی لادێیی قەراخ زەریا کە بەدارسەوڵ گەمارۆ درابوو دەژیاین، پیاسەی دوورو درێژمان پێکەوە دەکرد، دانتی و تەورات و هۆمەرمان دەخوێندەوە، بەدەنگێکی دلێرانە شیعرەکانی خۆی بۆ دەخوێندمەوە. یەکەمین ڕۆژەکانی هاوڕێیەتیمان بوو، خەنی بووم بەوەی کەسێکم دۆزیبۆوە لەلووتکەی بەرزی ئاواتا نەبێ هەناسە نادات، پێکەوە دونیامان دەڕووخاند و سەرلەنوێ ڕۆماندەنایەوە، هەردووکمان دەمانزانی کە ڕۆح تاکە هێزی بێ بەرەنگارە، بەجیاوازی ئەوەوە کە ئەو تەنها سەبارەت بەڕۆحی خۆی وا بیری دەکردەوە و من هەموو ڕۆحی ئینسانم پێ بەوجۆرە بوو.

ئێوارەی درەنگانی ڕۆژێکیان هەر بەدەم پیاسەکردنەوە لەبەر دەرگای ماڵەوەدا ڕاوەستابووین و لەزەریامان دەنۆڕی. پۆستەچی گوند هات و نامەیەکی لەجانتاکەی دەرهێنا و دای بەدەست هاوڕێکەمەوە، پاشان سەری بردە بنا گوێی و بەترس و شڵەژانەوە گوتی: "بەستەیەکی گەورەشت بۆ هاتووە!"

بەڵام هاوڕێکەم گوێی لێ نەبوو، بەدەم خوێندنەوەی نامەکەوە ڕوخساری سوورهەڵگەڕا، پاشان نامەکەی دا بەمن و گوتی: "بیخوێنەوە!" نامەکەم وەرگرت و خوێندمەوە. نووسرابوو:

"بوزای چکۆڵەی ئازیزم! بەرگدرووەکەی هاوسێمان مرد، وا بۆت دەنێرم تکایە ڕۆحی بکەوە بەبەرا!" نامەکە ئیمزای ژنەکەی خۆی پێوەبوو.

ئانجیلۆس بەترسەوە سەیرێکی کردم و گوتی: "تۆ پێت وایە من.. بڵێی ئەستەم بێ؟"

بەشان هەڵتەکاندنەوە گوتم: "نازانم، بەڵام بەهەرحاڵ، بەڵێ زۆر ئەستەمە!"

پۆستەچییەکە پەلەی بوو، گوتی: "ئەدی چی لەو بەستە گەورەیە بکەم؟" هاوڕێکەم وەڵامی دایەوە: "بۆم بێنە!" ئاوڕی دایەوە و هەمدیس سەیری کردم، پێم وایە چاوەڕوانی ئەوەبوو ئافەرینی کەم، بەڵام من

زۆر حەپەسا بووم و هیچم پێ نەگوترا.

لەنێو بێدەنگیدا چاوەڕوانی بەستەکە بووین، خۆر خەریک بوو دادەچوو، ڕەنگێکی سووری تۆخ بەسەر زەریادا ڕاکشابوو، هاوڕێکەم بەدەم چاوەڕوانییەوە لێوی دەکرۆژت.

زۆری پێ نەچوو دوو پیاوی لادێیی دەرکەوتن، تابووتێکیان بەسەر شانەوە بوو کە کابرای بەرگدرووی تێدابوو. ئانجیلۆس زۆر جوامێرانە گوتی: "ئادەی بۆم بەرنە سەرەوە!" ڕوخسارە گەشەکەی ڕەش داگیرسابوو.

جارێکی تر ئاوڕی دایەوە و سەیری کردم و بەنیگەرانییەوە گوتی: "چ دەڵێی؟ بڵێی بتوانم؟ تۆ بڵێی ئەوەم لەدەست بێ؟" وەڵامیم دایەوە: "تۆ هەوڵی خۆت بدە، من دەچم پیاسەیەک دەکەم!"

درێژایی قەراخ زەریام گرتەبەر، بۆنی سەوڵ و زەریام هەڵدەمژت و بەخۆم دەگوت: "ئەلعان ساخ دەبێتەوە چما ئەو هاوڕێیەم فشەکەر و تەڵەکەبازە یاخود ڕۆحێکی چاو قایمە و دەبێ لەبەرامبەر وەدیهێنانی شتێکی مەحاڵدا چی لەدەست بێ؟ بڵێی هەوڵ بدا مردووەکە زیندوو بکاتەوە یاخود لەحەیوەت ئابڕووچوون وەک ڕێوییەکی فێڵباز دەخزێتە نێو جێگەکەی و خۆی دەکا بەنوستوو، ئەمشەو دەبینین!"

دڵم کەوتبووە تەپەتەپ، خێراتر هەنگاوم دەنا، لەوەی کە ڕۆحی هاوڕێکەم بەم شێوەیە لەبەرامبەرمدا کەوتبووە بەر ئەزموون و تاقیکردنەوەوە، موچوڕکەم پیادەهات. خۆر خۆی کێشابووە ژێر باڵی ئاسۆ و خوێندنی خەمین و ئارامی بایەقوشەکان لەنێو جەنگەڵی سەوڵەکانەوە سەری هەڵدا و دەهاتە گوێ، لووتکەی کێوە دوورەکان وردە وردە لەتاریکیدا بزر دەبوون.

بەئەنقەست درێژەم بەپیاسەکەم دا، ئاخر بیری گەڕانەوە بۆ ماڵەوە ئازاری دەدام، بەر لەهەر شتێ بوونی تەرمێک لەماڵەوە ئەشکەنجەی دەدام.

هیچ کاتێ نەمتوانیوە تەرمێک ببینم و موچوڕکەی ترس و بێزاری لەشم دانەگرێ، دوای ئەوەش حەزم دەکرد تا ئەو جێگەیەی پێم دەکرێ پەیبردن بەهەڵسوکەوتی هاوڕێکەم لەو لەحزە قەیراناوییەدا دواخەم.

کاتێ گەڕامەوە ماڵەوە، ژووری هاوڕێکەم کە لەنهۆمی سەرەوەی ژوورەکەی منەوە بوو، لەڕووناکیدا پرشنگی دەدا، چونکە ئیشتیهای نانخواردنم نەبوو، چوومە ناو جێگەکەم، بەڵام چما چۆن دەمتوانی بنووم!

بەدرێژایی شەو دەنگی نووزەو جیڕەجیڕی قەرەوێڵە لەگوێمدا دەزرنگایەوە، پاشان دەنگی تەپەی پێ بەدرێژایی و پانتایی ژوورەکە، هەمدیس نووزە و هاوارهاوار و جیڕە جیڕی قەرەوێڵە، ناوبەناو گوێم لێ بوو هاوڕێکەم هەناسەیەکی قووڵی هەڵدەمژت و پەنجەرەکەی دەکردەوە، وەک بڵێی خەریک بێ بخنکێ و پێویستی بەهەوا بێ. تاریک و لێڵەی بەربەیان، لەشەکەتیی خۆمدا خەو بردمییەوە، کە وەئاگا بوومەوە و چوومە خوارەوە، کات درەنگی کردبوو، هاوڕێکەم لەسەر مێزەکە دانیشتبوو، بەبینینی ڕاچڵەکیم، ڕەنگی مردووی لێ نیشتبوو، دەم و لێوی ڕەنگ خۆڵەمێشی، دەوری چاوانی شین هەڵگەڕاو. هیچم نەگوت، واق وڕماو لەلایەوە دانیشتم و چاوەڕوان بووم.

دواجار هاتە زوبان: "من هەوڵی خۆم دا!" وەک ئەوەی بیەوێ دەرەتانێک بۆ خۆی بکاتەوە. گوتی: "لەبیرتە کە (ئەلیەشع) پێغەمبەر مردووەکەی زیندوو کردەوە(*)؟ لەسەر تەرمەکە ڕاکشا، دەمی لەنێو دەمی مردووەکە نا، بەهاوار هاوارەوە هەناسەی خۆی دەکرد بەسینگی مردووەکەدا، دەی منیش هەر وام کرد!"

بۆ ساتێک بێدەنگ بوو، پاشان درێژەی بەقسەکانی دا: "بەدرێژایی شەو، بەدرێژایی شەو، بەڵام بێهوودە بوو!"

بەسەرسوڕمان و ستایشەوە لەهاوڕێکەم ڕوانی، هەر بەڕاستی ئەو پێی نابووە گۆڕەپانی جەفەنگەوە، بەڵام لەوەش بەرزەفڕتر و گەیشتبووە هەرێمی دێوانەیی، ئێستایش لاواز و لەپێکەوتوو، گەڕابۆوە و لەپاڵما دانیشتبوو.

لە جێی خۆی هەستا و چوو بۆ لای دەرگاکە، بەدەم سڕینی ئارەقەی نێوچەوانییەوە کە وەک دەنکە مرواری لەسەر تەختی تەوێڵی زەنگۆڵەی بەستبوو، چاوانی لەزەریا بڕیبوو.

ڕووی کردە من و گوتی: "ئێستا دەبێ چ بکەین؟"

وەڵامم دایەوە: "بەقەشەی گوند ڕاگەیەنە تا بێت بەخاکی بسپێرن، خۆیشمان دەچین بۆ قەراخ زەریا پیاسەیەک دەکەین!"

دەستم- هەر چەندە کە دەلەرزی- نایە سەرشانی، کەوش و گۆرەوییەکانمان داکەند و بەدرێژایی قەراخ ئاوەکە خۆمان دا بەدەم زەریاوە و ئاهێکمان تێ هاتەوە، هەرچەندە ئەو هیچی نەگوت، بەڵام من هەستم دەکرد فێنکایی ئاوەکە و نەوازشی شەپۆڵەکان کوڵ و کۆیان دادەمرکاند.

دواجار، ورتەیەکی لێوەهات و گوتی: "شەرم دەکەم، کەواتە ڕۆح قادیری ڕەها نییە؟"

وەڵامیم دایەوە: "هێشتا نا، بەڵام دەبێتە قادیری ڕەها، تۆ بۆ گەیشتن بەئاواتی ئەوپەڕی سنوورەکانی مرۆڤایەتی، کارێکی زۆر سەرکێشانەت لێوەشایەوە. ددانان بەبێ ترس و نائومێدیی بەم سنوورانەشا هەر کارێکی سەرکێشانەیە. ئێمە بڕیارمان داوە بەسەر دیوارەکان بڕووخێنین، بێگومان گەلێ سەر لەم ڕێگەیەدا دەشکێن، بەڵام ڕۆژێک دێ دیوارەکان دارمێن."

خڕە بەردێکی هەڵگرت و فڕێی دایە نێو زەریا و گوتی: "ئەو سەرەی دیوارەکان دەڕووخێنێ، دەبێ سەری من بێ! چونکە ئەمە ویست و خواستی منە!" ئەوجا بەنەڕەنەڕەوە درێژەی بەقسەکانی دا: "تەنها سەری من، نە سەری هیچ کەسێکی تر!" پێی پێکەنیم، ئەم (هی من، هی من) و (من، من) کردنانە ببووە زیندانی ئەو برادەرە، ببووە چاڵە قوولکەیەکی بێ دەرگا و بێ پەنجەرە. بەدەم هەوڵدان بۆ هێورکردنەوەیەوە پرسیم: "دەزانیت بەرزترین لووتکەیەک کە ئینسان بتوانێ بیگاتێ چییە؟ زاڵبوونە بەسەر خۆدا، زاڵبوونە بەسەر (من)دا، ئانجیلۆس بەگەیشتن بەو لووتکەیەیە کە ڕزگار دەبین!"

هیچی نەگوت، بەڵام هەروەک شێت بەپاژنەپێ دەیکوتا بەسەر شەپۆڵەکاندا.

(*) کتێبی ئەهدی ئەتیق، دەروازەی چوارەم، کتێبی دووەم، پادشایان.

فەزای نێوانمان سیخناخ بوو.

گوتی: "وا باشترە بگەڕێینەوە، من ماندوو بووم!"

ماندوو نەبوو، بەڵکو تووڕە بوو.

لەگەڕانەوەدا کەسمان لەگەڵ ئەوی دیمان نەدوا، بەپەلە ڕێگەمان دەبڕی، شنەبایەک هەڵی کردبوو، زەریا دەینالاند، هەواش شێدار و سوێر.

لە گەڕانەوەدا بۆ ماڵەوە، هەوڵم دا ئەو ڕووداوە نامۆبارەکە ئەفسووناوی کەم، بەرەو کتێبخانە گەورەکەی ئەو هاوڕێیە ڕۆیشتم و گوتم: "چاو دەنووقێنم و کتێبێک هەڵدەگرم، هەرچی کتێب بیڵێ بەقسەی دەکەین!"

هاوڕێکەم بەتووڕەییەوە گوتی: "کتێب چیمان پێ دەڵێ؟"

- "پێمان دەڵێ بەیانی چ بکەین!"

چاوم نووقاند و بەپەلەکوتێ کتێبێکم هەڵگرت، وی کتێبەکەی لێ ڕفاندم و کردییەوە، ئەلبومێکی گەورەی پڕ لەوێنە بوو: دەیر، قەشەگەل، منارەی کڵێسا، سنۆبەر، هۆدەی سەر گابەردەکانی قەراخ هەڵدێرەکان و زەریای کەفچڕێن لەخوارەوە.

هاوارم لێ هەستا: "کێوی ئاتووس!"

ڕوخساری هاوڕێکەم گەشایەوە و هاواری کرد: "ڕێک هەمان ئەو شتەی من دەمخواست،ساڵەهای ساڵە ئەوەم دەوێ، یەڵڵا با بڕۆین." ئامێزی بۆ گرتمەوە و توند لەباوەشی گرتم و بەخۆیەوە گوشیمی. پرسی: "ئامادەیت؟ پێت چۆنە پۆستاڵە قەبەکانمان لەپێ کەین، ئەی مەگەر ئێمە دێو نین؟ با، ئێمە دێوین. کەواتە وەرە، با ئەو پۆستاڵانە لەپێ کەین و بەوانەوە پێ بنێینە سەر کێوی پیرۆز!"

***

باران دەباری، لووتکەی ئاتووس لەودیو تەمتومانێکی چڕەوە خۆی حەشاردابوو، زەریاش ئارام و لێڵ، لەنێوان دار بەڕووەکانا کە بەهۆی بارانەوە ڕەش دەچوونەوە، کڵێسایەکی سپی دەدرەوشایەوە، ئاسمان تا سەر پەلکی درەختەکان نزم ببۆوە، باران بەردەوام و ئارام دەباری، لەو بارانە بوو کە عەردی تێر ئاو دەکرد. پێنج شەش قەشە کە لەبارانا خوسابوون، وەک دار سنۆبەر لە لەنگەرگەکە ڕاوەستابوون.

لە بەلەمێکا کە ئێمەی بۆ بەندەری دافنە، بەندەرە چکۆڵەکەی کێوی پیرۆز دەبرد، دوو ڕاهیب لەتەنیشتمانەوە دانیشتبوون و قسانیان دەکرد، گەنجەکەیان ڕیشێکی تەنکی هەبوو، هەمبانەیەکی قورسی بەسەر شانیدا دابوو، دەیگوت: "لەگەڵ بیستنی سروودی ئەودا، دونیات لەبیر دەچێتەوە، نەغمەی ئەو سروودە لەدایک و باب شیرینترە!"

ئەوی کەیان گوتی: "بەمن دەڵێی؟ ئێمە لەکڵێساکەمانا مەلێکی (توکایی)(*)مان هەیە کە بەسروودی

(*) توکا Toukan باڵندەیەکی ڕەنگاوڕەنگ و خاوەن دەنووکێکی درێژ و پان، لەناوچە گەرمەسێرییەکانی ئەمریکا دەژی.

(ئەی پەروەردگار، لەبەردەم بارەگاکەتا گریام) و سروودی (مەسیح هەستاوەتەوە) دەتخاتە سەرەگێژە، بەباوە توکا بانگی دەکەین، لەگەڵمانا دێتە کڵێسا و هەموو ڕۆژەکانی پارێزیش بەڕۆژوو دەبێ!"

– "باوە لاڤرێندیۆس، کەواتە ئەو مەلە نابێ مەلی توکا بێ،

نا... ئەوە مەلی توکا نییە!"

پێمان نایە خاکی پیرۆزەوە، ئەو ڕەهبانگەلەی لەبەندەر وەستابوون، بەچاوانێکی تیژەوە هەڵیان دەسەنگاندین، نەبا ژنێک بەپۆشاکی پیاوانەوە لەنێو موسافیرەکانا خۆی حەشاردابێ، لەهەزار ساڵ لەمەوبەرەوە، لەوکاتەوەی کێوی پیرۆز وەقفی مەریەمی پاکیژە کرابوو، هیچ ژنێک بۆی نەبوو پێ بنێتە سەر ئەم خاکە پیرۆزە، هەناسەی ژنان هەوای ئێرەی ئالوودە نەکردبوو، تەنانەت دوور لەهەناسەی ئاژەڵی مێیینەشەوە بوو، ئاژەڵی وەک مەڕ، بزن، مریشک و پشیلە.

دوو ڕاهیبی هاوڕێمان کە وەکی دوو هێستری بارکراو بەدوامانەوە بوون، هەنگاوەکانیان خێراترکرد تا بەئێمە بگەنەوە.

ڕاهیبە گەنجەکەیان بەبزەوە پرسی: "بۆ تەواف دەچن؟ سۆزی مەریەمی پاکیژە یار و یاوەرتان بێ!"

قەلەندەران شێت و شەیدای ئاخافتنن، ئەو جووتە بەگەرمی باسی موجیزە، باسی شمەکە پیرۆزەکان، باسی ئەو پیاوچاکانەیان دەکرد کە بەلێواری گاشە بەردەکانەوە دەستی پاڕانەوەیان بۆ ئاسمان هەڵبڕیوە.

گەنجەکەیان گوتی: "تا ئەو ڕۆژەی ئەمانە دەستی نزایان ڕووەو ئاسمان بێ، لەڕووخانی دونیا مەترسن. ئەوانە ئەم دونیایەیان ڕاگرتووە و لەڕووخان دەیپارێزن!"

پرسیم: "ئەرێ ڕاستە تا ئێستا هیچ ژنێک نەیتوانیوە پێ بنێتە ئەم خاکەوە؟"

ڕاهیبە پیرەکە بەدەم هەڵدانی تفێکەوە ڕووەو ئاسمان، بەپرتەپرتەوە گوتی: "شەیتان دوور کەۆ!"

پاشان گوتی: "هەرگیز، هەرگیز! ناو بەناو ئەگەر ژنێکی فێڵباز لەپۆشاکی پیاوانەدا بتوانێ تا بەندەریش بێ، ئەوا ئەو پێنج شەش ڕاهیبە ئێشکچییە، خێرا پێی دەزانن و دەیگەڕێننەوە دوا."

هاوڕێکەم بەپێکەنینەوە گوتی: "باشە چۆن دەزانن ئەوانە ژنن؟"

ڕاهیبە گەنجەکە وەڵامی دایەوە: "بەبۆنەکەیاندا، لەم باوەیە بپرسە، کاتی خۆی ئەمیش ئێشکچی بووە!"

هاوڕێکەم ڕووی کردەوە ڕاهیبی پیر و گوتی: "بابی پیرۆز، مەگەر بۆنی ژن جیاوازی هەیە؟ ئەرێ بۆنیان چۆنە؟"

پیرەمێرد وەڵامی دایەوە: "وەک بۆنی کەلاکی گەنیو!" وایگوت و هەنگاوەکانی خێراترکرد.

باران خەریک بوو خۆشی دەکردەوە، بێگومان (با)یەک لەبەرزاییەکاندا هەڵی کردبوو، هەورەکانی ڕاونابوو، خۆر وەدیارکەوت، کوتوپڕ عەرد کە هێشتا فرمێسک لەچاوانیدا قەتیس مابوو، زەردەخەنەیەک لەسەر لێوی نەخشی و پەلکە زێڕینەیەکی کەمڕەنگ لەگەڵ خۆرەکەدا بەئاسماندا شۆڕبۆوە و پەیمانی برایەتیی نێوان ئاسمان و عەردی بەباران خوساوی مەحکەمتر کرد.

جووتە ڕاهیب بەدەم خاچ لەسەر سینگ کێشانەوە، بەسەرسوڕمانەوە گوتیان: "پشتێنەی مەریەمی پاکیژە!" بەپاڵپشتی گۆچانە لەداربەڕوو دروستکراوەکانمان، بەکۆڵ و باری سەر شانمانەوە، بەجادەیەکی بەردڕێژ کراودا کە بەرەو (کاریاس) دەچوو، سەرکەوتین و لەتەواوی ڕێگەدا بەنێو جەنگەڵێکی ئاخنراو لەداری نیوە گەڵا وەریوی بەڕوو و بستە و دارچناری گەڵێ پاندا تێپەڕین. هەوا بۆنی بخووری دەدا، یا ئێمە لامان وابوو، وامان هەست دەکرد واین لەنێو کڵێسایەکی گەورەدا کە لەزەریا و کوێستان و جەنگەڵی داربەڕوو پێکهاتووە و لەبری گومەزیش ئاسمانی بۆ کراوە بەمیچ.

ڕووم کردە هاوڕێکەم و دەمویست ئەو بێدەنگییە قورسەی بەسەر شانمەوە هەستم پێ دەکرد بشکێنم. پێشنیارم کرد: "ئەرێ بۆ تۆزێ نەدوێین؟"

ئەویش بەئارامی دای بەسەر شانما و گوتی: "قسان دەکەین، بەڵام بەبێدەنگی، بەزوبانی فریشتەکان!"

پاشان کوتوپڕ وەک شێر هەڵچوو. گوتی: "دەتەوێ قسەی چ بکەین؟ کە جوانە؟ دڵمان باڵی دەرکردووە و حەزدەکا بفڕێ، ئەو ڕێگەیەی گرتوومانەتە بەر دەچێتەوە سەر بەهەشت؟ هەمیشە قسە.. قسە.. قسە، دە بەسە بێدەنگ بە!"

جووتێ مەلی توکا لەسەر دارگوێزێک دەرپەڕین و هەڵفڕین، چڵە تەڕەکان لەرینەوە و چەند دڵۆپێ باران بەڕوخسارمدا پژا.

ڕاهیبی پیر گوتی: "دونیای مەلەکانیش ڕاهیبی تایبەتی خۆیان هەیە، توکاکان ئەو ڕاهیبانەن، کێوی پیرۆز پڕێتی لەتوکا."

ڕاهیبە گەنجەکە پرسی: "باوکە لاڤرێندیۆس ئەی ئەستێرەکان چی؟ ئەوانیش ڕاهیبی تایبەت بەخۆیان هەیە؟"

– "براکەم، هەموو ئەم ئەستێرانە ڕۆژێک لەڕۆژان ڕاهیب بوون، ئا لێرە، لەسەر ئەم عەردە لەگەڵ ئاینی مەسیحدا پەیمانیان بەستووە، پاشان شەهید بوون و چوونەتە ناو سینگی ئیبراهیمەوە، بەس بۆ ئەوەی بیرت بکەوێتەوە پێت دەڵێم ئاسمان سینگی ئیبراهیمە!"

لە هەمان کاتدا کە گوێم بۆ قسەی ئەو جووتە ڕادێرابوو، ستایشی ڕۆحی ئینسانم دەکرد، هەر ئەو هێزەی کە بەهەموو توانای خۆیەوە توانیویەتی هەموو شتێ ئاڵوگۆڕ پێ بکا و باڵی سیحراوی خۆی بکێشێ بەسەریدا. ئیماندارانی ئاسمان و عەردیان هان داوە تاکو بەدەوری ئەستێرەیەکی سەرەکی و هەمیشەیی – واتە مەسیح– تاقە مرۆڤی نەگۆڕدا بگەڕێن و لەخزمەتیدا بن.

بۆ ئەوانە مەسیح مەزنترین وەڵامە، هەموو شتێک دەردەکەوێ، ڕووناک دەبێتەوە و دێتە ژێر ڕکێفی یاسا و ئیدی ڕۆح دەحەوێتەوە، تەنها کافران پرسیار دەکەن، ئەوانەی کە دەجەنگن، ڕێ ون دەکەن و دەکەونە نێو چاڵەقوڵکەی ناهومێدییەوە.

بەڵام چەند ڕۆژ دوای گەیشتنمان بەکێوی پیرۆز، زاهیدێکی شێتۆکە شتێکی گوت سەرم سوڕما، بەشێوە شێتییەکی سەرخۆشانە لەئەشکەوتێکدا دەژیا کە بەسەر زەریادا دەیڕوانی.

حەزم کرد تۆزێ سەربکەمە سەری، پێم گوت: "فەقیر، وا دیارە ئەقڵت لەدەست داوە!"

پێکەنی و لەوەڵامدا گوتی: "ڕاستە من ئەقڵم لەدەست داوە، بەڵام لەبەرامبەردا خواوەندم بەدەست هێناوە، یان وا باشترە بڵێم بەفلسێکی قەڵب و بێ بەها بەهەشتم کڕیوە، تۆیش پێت وانییە کارێکی باشم کردبێ؟"

پاش کەمێ بێدەنگی گوتی: "بەس بۆ ئاگاداریت، با شتێکی تریش بڵێم، پادشایەک هەبوو لەئەندەروونە(*)کەیدا سێسەد و شەست و پێنج ژنی هەبوو، خۆیشی قۆز و حەزی بەخواردن و ڕابواردن بوو، ڕۆژێکیان چوو بۆ کڵێسایەک و زاهیدێکی بینی، بەبەزەییەوە پێی گوت: (چ خۆبەخشییەکی گەورەت نواندووە!) زاهید وەڵامی دایەوە: (خۆ بەخشیی تۆ گەورەترە!)

– (چۆن؟)

– (چونکە من وازم لەدونیای فانیی هێناوە، کەچی تۆ وازت لەدونیای نەمریی هێناوە!)"

لە شوێنێکەوە، لەپشت داربەڕووەکانەوە زەنگیان لێدا و نوێژی شێوانیان ڕاگەیاند، لەکاتێکدا کە لەکەلێک ئاودیو بووین، ئاوایی ڕاهیبەکانمان لێ وەدەرکەوت، هەنگاوەمان خێراترکرد، لەبەقاڵ و سەوزەفرۆش و چێشتلێنەرەوە بیگرە تا چەرچی و کەناس، هەر هەموویان ڕاهیب بوون. گوندێکی ناخۆش و خەمبار کە بونیادەم دڵی تێدا دەتەقی، بێ ژن، بێ منداڵ، بێ پێکەنین، هیچی تێدا نەبوو جگە لەڕیشی ڕەش، بۆر، قاوەیی، وەک بەفر سپی، هەندێک نووک تیژ، هەندێک ڕیشاڵ ڕیشاڵ وەک پەلکی گسک، هەندێک پڕو چڕ، لوول و تێکئاڵاو، وەک کەلەرمێکی پتەو و ساخ.

چووینە (پرۆتاتۆن)، جێگەی کارگێڕانی بیست دەیری ئەو ناوچەیە. ئەوانەی ئەوێ لەسەر تەختی دەسەڵاتدارێتی خۆیانەوە بەچاوێکی ئازاردەرانە و گوماناوییەوە، زیت زیت سەیریان دەکردین، خۆمان ناساند: "دوو مەسیحیی لەخواترس کە خولیای حەقیقەتین و بۆ عیبادەت هاتووین، بەر لەچەشتنی ئازاری دونیا، بەر لەزەماوەند، بۆ باغی پاکیژە هاتووین تا عینایەتی خۆیمان پێ عەتا بفەرموێ و ڕێنوێنمان بێ، ئێمە موحتاجین و بەئومێدی عینایەتی ئەوەوە هاتووین!"

هاوڕێکەم کە بەدەنگێکی لەخۆبایی و هەستێکی بەرزی شاعیرانە دەدوا، سات بەسات زیاتر ئاگری دەگرت. ڕاهیبەکان بەدەمی داپچڕاوەوە گوێیان بۆی ڕادێرابوو، هەندێکیشیان ڕیشی خۆیان هەڵدەگلۆفت، هەرچی هاوڕێکەم زیاتر دەئاخڤی، زیاتر لەمەبەستی تێدەگەیشتم و باشتر لەهۆی سەرەکی هاتنمان بۆ کێوی پیرۆز حاڵی دەبووم. هەڵبەت هاوڕێکەشم لەو مانایە نەگەیشتبوو، بەڵکو لەکاتی ئاخافتندا پەی بەوە دەبرد.

ڕاهیبەکان سەریان بردە بنا گوێی یەکتر و کەوتنە سرتە سرت، پاشان هەموو پێکەوە هەستان و مۆڵەتنامەیەکیان پێ داین کە بەهۆیەوە بۆمان هەبوو سەردانی تەواوی سەومەعە و خەڵوەتگاکان بکەین و تیایاندا بپاڕێینەوە، تا ئەو دەمەی مەریەمی پاکیژە بەزەیی پێماندا دێتەوە و بەئاماژەیەک تێمان دەگەیەنێ کە نیازەکەمان هاتۆتە دی و بۆمان هەیە لەوێ بمێنینەوە.

(*) ئەندەروون: حەرەمسەرا.

سەفەرەکەمان دەستی پێ کرد، سەرمەست و خۆشحاڵ لەم سەومەعەوە بۆ ئەو سەومەعە و لەموجیزەیەکەوە بۆ موجیزەیەکی تر دەچووین، وەک ئیماندارانی دێرین بەدەنگێکی وەک بڵمە بڵم سەبارەت بەخواوەند و چارەنووسی ئینسان و ئەرکی تایبەتی خۆمان دەدواین. من دەفتەرێکی یاداشتم پێ بوو، هەموو ڕۆژێ ئێواران ڕووداوەکانی ئەو ڕۆژەم تێدا دەنووسی، حاڵی حازر دوای چل ساڵ، زەمەن لاپەڕەکانی زەرد هەڵگەڕاندووە، بەڵام کاتێ ئەو لاپەڕانە هەڵدەدەمەوە، ئەو ڕۆژگارە مەلەکوتییانەم لەلا تازە دەبنەوە کە ناچنە ئەقڵەوە، هەر وشەیەک، تەنانەت بێ بایەخترین وشەش دیسان ئاوری حەز و ئاوات لەناخمدا هەڵدەگیرسێنێتەوە، دڵەڕاوکێکانی تافی لاویم دەبووژێنێتەوە، هەروەها ئەو نەخشە دێوانەیی ئامێزانەش کە من و هاوڕێکەم بۆ ڕزگارکردنی ڕۆحمان دامانڕشتبوو، هەموو ئەو سەرکێشییانە و نەجابەت و ڕەسەنایەتی پاکیژەیی جحێڵی.

سەومەعەی ئیڤیرۆن Iviron

نۆزدەهەمی نۆفەمبەر

بەیانیان پیاسە لەقەراخ زەریا، کانییەکی چکۆڵەی ئاوی پیرۆز و نوێژخانەیەکی بچووکیش لەتەنیشتیدا، بەوێنەیەکی مەریەمی پاکیژەوە کە خوێن بەگۆناکانیا دێتە خوار، لەنوێژخانەکەدا وێنەی دوو ڕاهیبی ماسیگر لەکاتی تۆڕ دەرکێشانا، ماسییەکانی ناو تۆڕەکەش لەسەما و هەڵبەزینەوەدا.

گەڕانەوە بۆ سەومەعە، حەزرەتی خاتوونی دەروازە(*)، وای چ موجیزەیەک بوو! وای لەو چاوە درشت و خەمینانەی! دەمی چرچ و لۆچ و گردوکۆ، چەناگە پتەو، شادومانیی، خەم. هەموو چێژ و ئازاری مرۆڤایەتی.

شەوانە چ ساتێکی مەلەکوتییە کاتێ لەزەریا دەنۆڕین. زەریا لەناو سپێتیدا شەپۆڵدەدا و هەناسەی سارد هەڵدەکێشێ، مانگێکی گەورەشی بەژوور سەرەوەیە، هاوڕێکەم دەڵێ، ئەمشەو مانگ ئەوپەڕی پیاوەتی دەنوێنێ، ئاخر ئەبەدییەتی ڕووناک کردۆتەوە.

پاڵمان بەیەکەوە دابوو، ئارام پێکەوە دەدواین، دەمانگوت پێویستە بڕیارێکی شۆڕشگێڕانە بدەین، پێویستە لەهەر ساتەوەختێکا ئەبەدییەت تەجروبەکەین.

بەهەر لایەکدا دەڕۆیشتین، ڕاهیبێکی ڕەنگپەڕیو، بێدەنگ بەشوێنمانەوە بوو، مەخلووقێکی نەخۆش بوو، دەکۆکی، تفی دەکردەوە و بەردەوام خۆی دەخوراند، بەڵام لەخۆشحاڵییا سیمای پرشنگی دەدا.

هاوڕێکەم گوتی: "لەوانەیە شێت بێ!"

من گوتم: "لەوانەیە قەدیس بێ، ئەی نابینی چۆن ڕوخساری ڕووناک بۆتەوە؟ هەر دەڵێی خۆر بەسەریدا پرشنگ دەدا!"

.The portaisissa (*)

جارێکیان ڕاوەستاین تا ئەویشمان پێ گەیشتەوە، گوتی: "من پاپا لاڤرێندۆسم، ئەو پیاوە حەپ و حۆلەی کە لەوانەیە هەندێ شتتان لەبارەیەوە بیستبێ!"

هاوڕێکەم گوتی: "تۆ مرۆڤێکی بەختەوەریت، چونکە هەر لەم دونیایەدا چوویتەتە بەهەشت، ئەها چۆن سیمات دەدرەوشێتەوە!"

ڕاهیب خاچێکی کێشا و گوتی: "سوپاس بۆ خودا، ئەوەی خەڵک بەحەماقەتی دەزانن، من بەبەهەشتم داناوە، بەڵام لەکاتی کردنەوەی دەرگاکەدا تووشی چەرمەسەری بووم!"

– "کام دەرگا ؟"

– "هێی براله، دەرگای بەهەشت. سەرەتا کە هاتمە ئەم سەومەعەیە هەڵلەرزیم، لەترسا گریام، بەخەیاڵی بەهەشتەوە دەگریام، بەخەیاڵی دۆزەخەوە دەگریام، بەڵام ڕۆژێکیان کە لەخەو هەستام بەخۆم گوت: (ئەرێ من بۆ بگریم؟ مەگەر خواوەند باوکی ئێمە نییە؟ مەگەر ئێمە ڕۆڵەی وی نین؟ دەی باشە، ئیتر بۆ دەبێ بترسم؟) ئیدی لەو ڕۆژە بەدواوە بەگێلە پیاوم ناو دەبەن!"

لەتێ نانە ڕەقەی لەگیرفانی کراسەکەی دەرهێنا، نانەکەی دا بەئێمە و گوتی: "ئەمە نانی فریشتەکانە، ها مناڵینە بیخۆن، بیخۆن، بەشکەم ئێوەش باڵ دەرکەن!"

سەومەعەی ستاڤرۆنیکیتا Stavonikita

بیست و یەکەمی نۆڤەمبەر

ئەو سەومەعەیە زۆر لەئاستی زەریا بەرزترە، دەرگاوانێکی پیری هەیە خەڵکی (کریت)ە.

دەستی گرتم و گوتی: "پێم بڵێ بزانم تۆ کێیت؟"

" –کریتییەک!"

" –وەرە ژوورەوە."

لە یەکێک لەحوجرەکانا چەند گەنجێکی تازە پێگەیشتوو خەریکی فێربوونی مۆسیکی بێزانسی بوون. لەسەر قەڵای سەومەعەکەوە کە سەیری زەریات دەکرد وەک کەوانێکی گەورە و مەزن دەینواند، کەوانێکی زۆر زل و گەورە کە لەڕادەبەدەر کشابوو.

هەر لەو سەومەعەیەدا، تۆزێک ئەولاتر، سەری دوانزە ساڵەیی مەسیح، تژیی لەلێک حاڵیبوون و شکۆی مەلەکوتی. بێ پەروا، بەنێوچەوانی هەڵایساو، سینگێکی گۆشتن و سپی، چاوانی قووڵ و ڕاماو. وی کوڕە شایستەکەی (خاتوونی دەروازە بوو.)

لەگەڵ دەرکەوانە کریتییەکەدا کەوتمە وتووێژ.

– "چۆن بوو بوویتە ڕاهیب؟"

– "ڕۆژێکیان پوورم کتێبی پیرۆزی بۆ دەخوێندمەوە و گوتی: دونیا بێ بایەخە."

نابێ پاپا فیلیمۆنیش لەبیرکەم، لەسەر سفرەکە میوانداری دەکردین، باڵای باریک وەک شمشێری

دیمەشقی، وەک فریشتە نوور لەجەستەیەوە هەڵدەسا، حەزی لەمیوانداری و پێشوازیکردنی خەڵکی بوو، هێند حەزی بەوەبوو کە ئیدی نەیدەتوانی خۆشحاڵییەکەی بشارێتەوە و هەمیشە بزە لەسەر لێوی بوو، لێم پرسی: "کەنگێ نۆرەی من دێ خواوەند ببینم؟"

وەڵامی دایەوە: "زۆر هاسانە، چاوانت هەڵبڕە، دەیبینی!"

سەومەعەی پانتۆکراتۆرۆس Pantocratoros

بەر لەتاریک و لێڵەی بەیان نەغمەیەکی سیحراوی لەحەوشی سەومەعەکەوە دەهاتە گوێ، نەغمەیەکی زۆر نەرم و نیان، بەرەو پەنجەرەکە ڕام کرد، لەو بوومەلێڵی بەربەیانەدا ڕاهیبێکم بینی چارشێوێکی درێژ و ڕەشی بەسەریدا دابوو، بەچەکوشێکی بچووک دەیکێشا بەسەر دارئامێر(*)ێکدا و ئەم ئاوازە خۆشەی دەخولڵقاند، هێورهێور بەدەوری حەوشەکەدا دەگەڕا، لەهۆدەیەکەوە دەچوو بۆ هۆدەیەکی تر تا برادەرەکانی بۆ نوێژی بەیانی خەبەرکاتەوە.

هاوڕێکەشم کە خەبەری ببۆوە، هاتە تەنیشت من و لەبەر پەنجەرەکەدا ئانیشکی دادا، بەجووتە ئەفسوون ببووین، گوێمان بۆ ئاوازی ئەو ئامێرە سەنج ئاسایە ڕادێرا بوو. کە ئاوازەکە تەواو بوو، خۆمان گۆڕی و بەرەو نوێژخانەکە چووین، تەواوێک تاریکی باڵی کێشابوو، تەنیا دوو چرای پیوسۆز بەردەم وێنەکانی مەسیح و مەریەمی پاکیژەی ڕووناک دەکردەوە، هەوا تژی بوو بەبۆنی مێو و بخووری گوڵەباخ.

وێردی بەرەبەیان نەرم و ئارام وەک خشەی گەڵای دار و هەناسەی زەریا دەستی پێ کرد، عابید بەمۆمێکەوە هەموو هۆدەکانی بەسەر کردەوە تا دڵنیابێ لەوەی هەموو برادەران هاتوون، پاشان ئاوی پیرۆزی بەنێوچەوانی ڕاهیبەکاندا پرژاند، دوای تەواوبوونی ڕێوڕەسمەکە، من و هاوڕێکەم سەبارەت بەژیانی ئەم سەومەعەیە سەری قسەمان دامەزراند. چ نەغمەیەکی مەزنی هەبوو، سەدەفێکی شاراوە بوو، بەرهەمی چەندەها بەری پشتاوپشت، بەڵام ئەلعان لەم بوخچەیەدا سەدەفێک کە ئەم مرواریەی هێنابووە بوون و ڕازاندبوویەوە خۆی مردبوو، پێکەوە سوێندمان خوارد ڕێوڕەسمێکی نوێ ببەخشین بەئایینی خواوەند و خوداپەرستی، جارێکی تر گیانی خوڵقاندنی بەبەردا بکەین، ئاخر ئێمە هەر بۆ ئەم مەبەستە هاتبووین بۆ کێوی پیرۆز."

سەومەعەی ڤاتۆپێدی

لەبەرەبەیانێکی پڕ لەڕەحمەت و ئەڤینی خوداییدا، لەبەرەبەیانێکی ئاسمانیدا، گەیشتینە ئەم سەومەعەیە، دەتگوت پێنجەمین ڕۆژی خوڵقاندنە و هێشتا خودا ئادەمی دروست نەکردووە تا دەستکردەکانی زایەکا، خۆرهەڵات هێدی هێدی وەک گوڵەباخ دەپشکوت، هەورە سارۆفیمەکان گوڵئاسا

(*) Semantron ئامێرێکە لەئاسن یاخود تەختە کە لەسەردەمی ئیمپراتۆرانی ڕۆمی لەکڵێسا ئەرتەدۆکسییەکاندا لەبری ناقوس بەکارهێنراوە.

وەک فریشتەی منالّ لەودیو ئاسۆوە دەردەکەوتن و وردە وردە گەورە دەبوونەوە و وا پێدەچوو خەریکی نیشتنەوە بن لەسەر عەرد. مەلێکی توکا لەچەقی ڕێگەدا نیشتبۆوە و لەئێمەی دەنۆڕی، هێشتا شەونم بەباڵەکانییەوە دەبینرا، بەڵام دەتگوت مەلی توکا نییە، بەڵکو ڕۆحێکی میهرەبانە کە ئێمە بناسێ، نە لێمان ترسا و نە لەسەر ڕێگەکەشمان لاچوو. بایەقوشێکی وردیلە لەسەر تاشە بەردێک هەڵکورمابوو، ڕووناکییەکە سەرسامی کردبوو، کشومات لەجێی خۆی نەدەبزووت و چاوەڕێی داهاتنی تاریکی دەکرد.

ئێمە نەدەدواین، هەردووک هەستمان دەکرد دەنگی ئادەمیزاد هەر چەندە ناسک و چپە ئامێزیش بێ، لێرە دەنگدانەوەیەکی ناخۆش و نالەباری هەیە و ئەو پەردە سیحراوییە دەدڕێنێ کە ئێمەی لەئامێز گرتووە، لەگەڵ ڕۆیشتن و لادانی پەلکە شۆڕەکانی سنۆبەردا، دلۆپی شەونمی بەرەبەیان لەدەست و ڕوخسارمان دەپڕژا.

لە خۆشحاڵیدا خەنی ببووم، ڕووم کردە هاوڕێکەم و دەمویست پێی بڵێم: "هەر بەڕاست، کە جوانە!" بەڵام نەموێرا، دەمزانی هەر کە بێمە گۆ ئەو تەلیسمە دەشکێ.

لەبیرمە ڕۆژێکیان لای ئێوارە لەتایەژتوس ڕێوییەکم دیت، ملی نابوو بەلارەوە و خەرامان خەرامان دەڕۆیی، کلکە تووکنەکەی قیت ڕاگرتبوو، سێبەرە درێژ و ئەرخەوانییەکەی دەکەوتە سەر بەردەکان، متەقم لەخۆ بڕی نەبا هەستم پێ بکا و بڕەوێتەوە، بەڵام نەمتوانی بەر لەخۆشحاڵبوونم بگرم و بەئاستەم نووزەیەکم لێوە هات، ڕێوی گوێی لێم بوو، تێی تەقاند و بزربوو، بەرلەوەی بزانم لەکوێوە بۆی دەرچووە، بۆم دەرکەوت شادومانیش هەمیشە لەژیانی مرۆڤدا ئاوهاییە.

لەپڕ دەنگی گفتوگۆ و پێکەنین هات، سەرەنجام گەیشتینە دەیرەکە، دوو ڕاهیبی چاک لەوەڕاو لەبەردەم دەرگای دەرەوە لەسەر گاشە بەردێک دانیشتبوون و سەریان دەخستە سەر دەرگاوانەکە.

هەروەک مارمان بینیبێ، لەجێی خۆماندا وشک بووین، هاوڕێکەم سەیری کردم، سەرێکی ڕاوەشاند و گوتی: "لەخەون و خەیاڵ زیاتر چ شتێکی تر نەبوو، بۆ ساتێک وام دەزانی چ ئادەمیزادێک بوونی نییە!"

وەڵامیم دایەوە: "بەهەشتی ڕاستەقینە بوو، لەبری ژن و پیاو، دوو هاوڕێ لەژێر درەختەکانی خواوەندا پیاسەیان دەکرد و ئیدی سەیرکە ئەلعان لەبەهەشت دەرکراین، ئەویش نەک وەک فریشتەیەکی شمشێر بەدەست، بەڵکو وەک مرۆڤێکی چەکدار بەچەکی دەنگ!"

ڕاهیبەکان لەگەڵ ڕابواردندا بەدەرگاوانەکە، هەرا هەرایان دەهات، وەخت بوو لەپێکەنینا ژانیان دەکرد، بەڵام هەر کە ئێمەیان دیت، بێ دەنگ بوون. هەستان و دەستێکیان لەسەر زگ و دەستەکەی تریشیان بۆ ماچکردن بۆ لای ئێمە ڕاگرت.

گوتیان: "بەخێر بێن، خودا لێتان خۆش بێ!"

هاوڕێکەم کە سەیری ورگی زل و ڕوومەتە سوور هەڵگەڕاوەکانیانی کرد، گوتی: "باوکە پیرۆزەکان، پێدەچێ بۆ خۆتان خۆش ڕابوێرن!" ئاخر لەداخی ئەوەی کە لەو بەهەشتەیان دەرکردبووین، لێیان نەدەبوورا.

ڕاهیبێک کە ڕیشێکی بۆری هەبوو، هەڵی دایە و گوتی: "ئێمە چاوپۆشیمان لەم دونیا درۆیینە و لەچێژەکانی کردووە!"

زارمان هەڵنەهێنایەوە، بەڵام ڕاهیبەکەی تر کە ڕیشێکی ڕەشی پێوەبوو، کەوتە قروسکە قرسوک و گوتی: "بۆ وا غەریب سەیرمان دەکەن؟ عیبادەت لەگۆشت وزە بەخشترە!"

لێمان نێزیکتر بوونەوە، دەمیان بۆنی سیری لێ دەهات. ئێمە کە دەمانویست ئەم دوو ڕاهیبە سیر خۆرەمان لەکۆڵ ببنەوە گوتمان: "وا باشە بچینە ژووری و خەریکی عیبادەت بین."

خانەخوێ ڕاهیبێکی چاوشین، ڕیشێکی سپی و ئاوریشمین، پێستێکی سوور بەچەشنی گوڵاڵە سوورە بەپیرمانەوە هات، پاش ئەوەی بەخێری هێناین، پێشمان کەوت و ئێمەش بەدوایدا.

دەیرێکی دەوڵەمەند بوو، هێندەی شارێک دەبوو، بەمیوانخانەیەوە، بەدەرگا و پەنجەرەی تازە ڕەنگکراویەوە، بەکارەبا و باخ و باخاتی ڕوو لەزەریایەوە. ڕاهیبەکان نانی نیوەڕۆیان خواردبوو، لەبەر دەرگای هۆدەکانیانا خۆیان لەبەر خۆر هەڵخستبوو تا بەشکەم خواردنەکەیان باشتر بەگیان بکەوێ، چووینە ناو کڵێساکە و سەری ڕێز و نەوازشمان بۆ وێنەی مەریەمی پاکیژە دانەواند. خانەخوێ قوتوویەکی گرانبەهای لەکەلوپەلی پیرۆزکراو هێنایە بەردەمان و قەپاخەکەی کردەوە، ئێمەیش هەیاسەی پیرۆزی پاکیژەمان ماچ کرد. لەبیرمە هێشتا منالّ بووم، دوو ڕاهیب هەیاسەی پیرۆزیان بۆ کریت هێنابوو، کڵێسای قەدیس میناس پڕ بوو لەخەڵک کە بۆ عیبادەت هاتبوون، تورەکەی ڕاهیبەکانیش پڕبوو لەلیرە و گوارە و ئەنگوستیلە، من هیچم نەبوو پێشکەشی کەم، گیرفانەکانم گەڕام، قەڵەمێکم پێبوو ئاخنیمە توورەکەکەوە.

چووینە حەوشە و بەو پێپلیکانانەدا سەرکەوتین کە دەچۆوە سەر میوانخانەکە، تێشتێکی چەور و نەرم و پڕ لەنیعمەتی ئیلاهییان بۆ لێنابووین، هاوڕێکەم کە حەزی لەخواردن بوو، گوتی: "لێرە باش بۆمان دەچێتە سەر، دەڵێی ڕاهیبەکانی دەیری ڤانۆپیدیین!"

گوتم: "وەرە با لەسلامەتی پرۆدرۆمۆس(*)ی هەژار بخۆینەوە، ئەو برسییە داماوەش کاتێ خواردنی ڕاهیبی دەیرەکانی دەکەوتەوە یاد، حەسوودی پێ دەبردن، لەحەژمەتا ئاو دەزایە دەمی، ئیدی چ گازندەگەلێکی لەئیمپراتۆرەکەی نەدەکرد! ئەو شیعرەییت لەیادە؟"

– "هەڵبەت لەیادمە."

ئیمپراتۆر.. کاتێ ڕاهیبەکانم دەکەونە بیر
لەسەرخۆ دەچم و هۆش لەسەرمدا نامێنێ
وا خۆیان چاکترین ماسی دەتەپێننە هەمبانەکەی ورگیانەوە
ماسیە گەنیوێکیش دەدەنە من
هێند شەراب دەخۆنەوە، دەبنە عارەبانە
کەچی ئەوا زگە هەژارەکەی منیش

(*) تیۆدۆر پرۆدرۆمۆس Theodore Prodro mosی ناسراو بەپرۆدرامۆسی هەژار، شاعیرێکی بێزانسی بوو، ساڵی ١١٦٠ی زایینی کۆچی دوایی کردووە.

سرکە هەڵی دەقرچێنێ!

هاوڕێکەم دای لەقاقای پێکەنین، بەڵام دەستبەجێ هاتەوە سەرخۆ و گوتی: "پێکەنین شوورەییە، ئەم دەیرە ڕقم هەڵدەسێنێ، مەگەر ڕاهیبەکانت نەدیوە؟ هەموویان چاک لەوەڕاون، گەر مەسیح بهاتبایەوە سەر عەرد و ڕێی بکەوتبایە ئێرە، ئەوسا دەمدی چۆن قامچی بەسەر سەریانەوە هەڵدەسووڕاند، دەڵێم وا باشترە لێرە بڕۆین!"

– "بۆ کوێ؟ نەک هەر ئەم دەیرە، بەڵکو تەواوی دونیا ڕقمان هەڵدەسێنێ، بۆ؟ مەگەر هەستی پێ ناکەیت؟ لەهەموو شوێنێ خەڵکانێک هەن بێ شێو سەر دەنێنەوە و خەڵکانێکی تریش ورگیان ئاخنیوە و دەم و فلّقیان دەلێسنەوە. لەهەموو جێیەک گورگ و مەڕ هەن، یاسایەک هەیە کە هێشتا لەتەواوی دونیادا وەک خۆی ماوەتەوە، یان دەبێ بخۆی یان دەبێ بخووریێی. یاسای جەنگەڵ!"

– "یانی ڕزگارییەک لەئارادا نییە؟ چما چ گیانەوەرێک نییە لەگەڵ میهرەبانیدا، هێندەش بەهێز بێ کە نە گیانەوەری تر بخوا و نە هی تریش بتوانن بیخۆن؟"

– "نا، بەڵام دەشێ ڕۆژێک لەڕۆژان، هەزاران ساڵ لەمەوبەر، گیانەوەرێک هەولّی ئەنجامدانی وەها مەبەستێکی دابێ، بەڵام تا ئەلعان شتی وا نەبینراوە."

– "کام گیانەوەر؟"

– "مەیموون، ئێمە هێشتا لەنیوەی ڕێگەداین، چاوەڕێ کە، پەلە مەکە!"

– "چاوەڕێ کردن پیشەی خواوەندە، لەبەر ئەوەی ئەو نەمرە، زەمەن بەلای ئەوەوە چ بایەخێکی هەیە؟ بەڵام ئەدی ئینسان؟"

وەڵامیم دایەوە: "مرۆڤیش نەمرە، بەڵام نە هەموو لەشی، بەڵکو بەشە نەمرەکەی، مەبەستم ناوەوەیەتی، دەتوانێ چاوەڕێ بکات!"

لەسەر سفرە هەستاین و چووین بۆ ڕۆخی زەریا، خۆر بەرەو ئاوابوون دەچوو، زەریا کپ و بێدەنگ، جووتێ نەورەس بەسینگی سپی بەفر ئاسایانەوە، لەسەر سینگی زەریا پیاسەیان دەکرد، هاوڕێکەم لەکاتێکدا کە بەچاوی ڕێز و ئافەرینەوە سەیری دەکردن، گوتی: "دەبێ ژن و مێرد بن!"

من گوتم: "یان دەشێ دوو هاوڕێ بن!"

بۆ ئەوەی لەیەکیان هەڵبڕم، دەنکە زیخێکم لەسەر عەردەکە هەڵگرت و تێم گرتن.

***

ئەلعان کە لەتەمەنی پیریدا بەسەر ئەم یاداشتانەدا دەچمەوە و بەرخۆدانە دۆنکیشۆتییەکانمان وەبیرخۆ دێنمەوە: ڕمی زیوین، قەڵغانی کرم خواردوو، کڵاوە ئاسنینی فافۆن، ئەقڵێکی لێواولێو لەنەجابەت و یاخیبوون، کاتێ ئەوانە وەبیر خۆ دێنمەوە ناتوانم پێنەکەنم، خۆش بەحاڵی ئەو گەنجەی لای وایە ڕۆنانی دونیایەکی نوێ و هەرچی زیاتر ڕێکخستنی لەگەڵ مەزنایەتی و یەکسانی و ویستەکانی دڵیدا ئەرکی سەرشانییەتی، حەیف و مەخابن بۆ ئەو کەسەیش کە بێ دێوانەیی دەست بەژیان دەکات.

بەکێوی پیرۆزدا دەگەڕاین، هەر چەند پتر هەوای ئەوێمان هەڵدەمژت، دڵمان پتر ئاگری دەگرت و دڵە خورپەمان زیاتر دەبوو، چ بڕیارگەلێکمان دەدا و چ پەیمانگەلێکمان دەبەست، لەدەیرێکەوە دەچووین بۆ دەیرێکی تر، چەند ڕۆح سووکانە شاخ و داخمان دەبڕی، نەوەک هەر بەخەیاڵ، بەڵکو بەجەستەیش، هەستمان دەکرد باڵی فریشتان یاریدەدەرمانە، لەڕاستیدا هەلومەرجێک کە گا هاندەری شێتی و گا هاندەری پیرۆزی و قارەمانێتی بێ، دەبێ هەر وابێ. بەڵام دواتر لەژێر داروپەردووی ساڵاندا، نە من و نە هاوڕێکەم ئیتر باسی ئەو ساتە پیرۆز و دۆنکیشۆتییانەمان نەکرد، هەستمان بەشەرم دەکرد، نەک لەبەرئەوەی ئەو بڵێسەیەمان تێدا دامرکابۆوە، بەڵکو چونکە باڵای ئێمە لەچاو باڵای ئاواتەکانمان چەند پەنجەیەک کورتی هێنابوو، ئێمە هێشتا دەمانویست دونیایەکی نوێ ڕۆبنێین، بەڵام تێنەگەیشتبووین کە ناتوانین، من ددانم بەو نەتوانینەدا ناوە، بەڵام هاوڕێکەم لەتەواوی ژیانیدا دەیشاردەوە، هەر بۆیەش لەناوەوەڕا پتر لەمن عەزابی دەکێشا و گینگڵی دەدا.

چەند ساڵێک دواتر، کاتێ دەیری (ئێسپێتساتی)مان جێ هێشت، مانگی چواردە بەپەژارەوە بەسەر زەریادا هەڵهات، ڕووم کردە هاوڕێکەم و گوتم: "ئانجیلۆس، لەبیرتە؟" کە وام گوت، ڕەنگی پەڕی، زانی مانگی کێوی (ئاتوس)م بیر کەوتۆتەوە.

دەستی نایە سەر دەمم و بێ دەنگی کردم، هەنگاوەکانی خێراتر کرد. ئێستا جارێکی تر سەر بەسەر یادداشتە دێرینەکانما شۆڕ دەکەمەوە هەمدیس خەریکی هەڵدانەوەیان دەبم!

دەیری کاراکالو Karakallou

هەور دوند و داوێنی (ئاتۆس)ی داپۆشیوە، ناوچەیەکی فەراوان لەناوەڕاستا بێ هەور ماوەتەوە و بەفرەکەی وەک ئەڵماس دەدرەوشێتەوە، باران دای کرد، بارانێکی بەخوڕ، ڕێنوێنەکەمان پێش کەوت و بەتفەنگەکەی فیشەکێکی تەقاند، زرنگەی زەنگی سەومەعەکە، بەشادومانی لەودیو سنۆبەرەکانەوە دەبیسترا، زاهیدێک بەگۆچانێکی درێژەوە لەبەر دەرگاکە دەرکەوت تا بەخێرمان بێنێ.

چووینە ژووری نانخواردن، ژوورێکی تەنگ و درێژکۆڵە بوو، کۆڵەگەکانی بەڕەنگی ڕەش و شین ڕەنگ کرابوون، زاهیدەکە ڕیشی ڕەش، ناوچاو ترشاو و کەمدوو لەلای سەرەوە دانیشت، وێنەیەکی مەسیح بەژوور سەرییەوە هەڵواسرابوو، مەسیحێکی توڕە و ناوچاو ترشاو، کە بەڕەنگی ڕەش و سەوز وێنە کێشرابوو. لەسەر مینبەرێکی بچووک، قاریئێ کە ڕاهیبێکی زەردەڵ و کەم تەمەن بوو، بەسەرهاتی قەدیسەکانی دەخوێندەوە، هەمووان بەسەر قاپی خواردنەکانا چەمابوونەوە، هیچ کەس قسەی نەدەکرد، زاهیدەکە دەمی لەخواردنەکە نەدا، لەپڕ سێ جاران لەزەنگێکی بچووکی لای ڕاستییەوەی دا، ڕاهیبەکان بەپارووی نیوە جووراو لەدەمدا، قنجەپێ هەستانە سەرپێ، خزمەتکارەکە ڕای کردە پێشەوە، لەبەرپێی زاهیددا چۆکی دادا و زاهیدیش دەستی بەسەریدا هێنا و بەرەکەتی دا. پاشان قاریئیش هەمان شتی کرد و داوای لێبوردنی کرد بەوەی نەیتوانیوە سەربوردەکە بەباشی بخوێنێتەوە، ئینجا پارچەیەک نانیان لەسەر سینییەکی بچووک هێنایە ژوورەوە و هەر کامە لەڕەهبانەکان تۆزێکیان لێ قرتاند و وەک نانی پیرۆز

هەڵمەقووتیان کرد.

ئەو شەوە تا بەیانی نەنوستین و قسەمان دەکرد، باسی ئەوەمان دەکرد کە ئیتر کاتی ئەوە هاتووە بەشێوەیەکی نوێ مەسیحمان خۆش بوێ، ڕۆژی پێشتر ڕاهیبێکمان بینی لەدەرەوەی گۆڕستانی دەیرەکە وەستابوو، کاتێ لێمان پرسی: "بۆچی وێنەکانی ناو گۆڕستانەکە هەموو مەسیحیان بەلەخاچدراوی پیشان داوە، کە خۆی وا ڕەوایە مەسیح لەکاتی هەستانەوە لەگۆڕدا پیشان بدرێ؟" کە وامان گوت، لێمان تووڕە بوو، گوتی: "مەسیحی ئێمە، مەسیحی لەخاچدراوە، قەت لەئینجیلەکانا دیوتانە عیسا پێبکەنێ؟ ئەو هەمیشە هەناسەی هەڵدەکێشا و قامچی لێ دەدرا و دەگریا، ئاخر وی هەمیشە لەخاچ دەدرا!"

هەنووکەش کە خەومان لێ زڕابوو، دەمانگوت: "کاتی ئەوە هاتووە مەسیح بهێنینە پێکەنین، تازە ئیدی دەبێ فاتیحای قامچی و گریان و لەخاچدان بخوێنین، پێویستە مەسیح زۆردار و شادومانەکانی گریکستان لەناخی خۆیدا یەکانگیرکات، دەبێ هەموویان لەخۆدا بتوێنێتەوە، کاتی ئەوە هاتووە مەسیحی جوولەکەکان ببێتە گریکی!"

هاوڕێکەم دەستی هەڵێنا وەک ئەوەی سوێند بخوا، گوتی: "ئەوە ئێمەین کە دەبێ ئەم حەقیقەتە بهێنینە دی!"

منیش بەش بەحاڵی خۆم گوتم: "وایە، وایە!"

لەو ساتەدا پێم وابوو چ شتێ نییە بتوانێ بەرەنگاری ڕۆحی ئینسان بێتەوە.

هاوڕێکەم نەڕاندی: "هیچ کەس ناتوانێ ئێمە لەیەک جیاکاتەوە، وەک دوو گا، گاسن لەخۆمان دەبەستین و عەرد دەکێڵین!"

سالآنی دواتر تێگەیشتین کە ئێمە وەکی گا، گاسنمان لەخۆمان بەستبوو، بەڵام هەوامان کێڵا بوو!

دەیری فیلۆسیۆ Philetheou

پیاسەیەکی زۆر خۆش لەتەمومژدا، چنارە ناسک و باڵابەرزەکان، ڕاهیبێکی یاخی بەنێوی یوانیکیۆس، کە دەمی وەک ئاشە هارە لەکارابوو، هەمیشە لەبارەی یەکێ لەخوشکەکانیەوە دەدوا کە جنۆکە دەستی لێ وەشاندبوو، کەچی پێدەچوو شەیتان چووبێتە لەشی خۆیەوە، نەک دانەیەک بەڵکو دووان، یەکێکیانی ناو نابوو (حێجا) و بەوی تریشیانی دەگوت (ئیسماعیل). ئەم دوو بوونەوەرە نەفرەتلێکراوە هەمیشە لەگەڵ خواوەند و یوانیکیۆسدا ڕکەبەرییان بوو، ئەوان لەڕۆژانی پارێزدا حەزیان لەگۆشت بوو، نەقیزەیان لەیوانیکیۆسەوە دەژەند تا شەوانە بەئەسپایی لەپێپلیکانەکان بچێتە خوارێ و خۆی کا بەموبەقدا و پاشماوەی خواردنی مەراسیمەکە بخوا، سەروو ئەمەش بەیانیان کاتێ زرنگەی زەنگی نوێژ دەهات، حێجا و ئیسماعیل هاواریان لێ هەڵدەسا و دەیانگوت: "من نایەم، من نایەم!"

بەرەو حەوشەی دەیرەکە ڕۆیشتین، لەنێوان خرە بەردەکانی حەوشەدا، گژوگیا لەسەرهەڵدانا بوو، دیوارەکانی دەوروبەر و هۆدەکانیش بەهۆی شێ و تەڕ و نمییەوە ڕەش داگەڕابوون، نوێژخانەکە لەناوەڕاستابوو. چووینە نوێژخانەکە و لەبەرامبەر وێنەی موجیزە ئاسای خاتوونی پاکیژەی میهرەبانی

ماچدا ڕاز و نیازمان کرد، گۆنای میهرەبانی بەشێوەیەکی لەوەسف بەدەر نابوو بەگۆنای عیسای کۆرپەی نوستووەوە و چاوە خەمینەکانی لەشوێنێکی نادیار ڕامابوون، ڕاهیبێ کە ڕێنوێنمان بوو، گوتی: "باش سەرنجی چاوەکانی پاکیژە بدەن.. چ دەبینن؟"

چووینە پێش و دیقەتمان دا.

هەردووک گوتمان: "هیچ نابینین!"

ڕاهیب بەمۆنییەکەوە سەیری کردین و گوتی: "هەر کەسێ ئیمانی هەبێ مەسیحی لەخاچدراویان تێدا دەبینێ!"

پاشان قەپاخی قوتوویەکی زیوینی ئەشیای پیرۆزکراوی هەڵدایەوە کە ئێسقانێکی درێژی تێدابوو.

– "بکەونە عیبادەت! باسکی ڕاستی (کریسۆستۆم)(*)ە، نیشانەی خاچ بکێشن!"

دەیری ئاجیا لاڤراس Aghia Lavras

سەر لەبەیانی بوو کە چووین، دلەڕاوکەی بینینی (لاڤراس)ی مەزن و بەناوبانگم هەبوو، دەیرێک کە ئیمپراتۆری چارەڕەش (نسیفورس فوکاس) ڕۆی نابوو، ئەو تامەزرۆ بوو تاجی پادشایەتی فڕێ دا و وەک زاهیدێک لەپەنا ئەم دەیرەدا بژێت، بەڵام لەلایەکی تریشەوە زۆر حەزی لەژن بوو، هەر ئەوەش بووە هۆی ئەوەی ڕۆژ بەڕۆژ بۆ دەیرچوونەکەی دوا بکەوێ. تاوەکو یەکێک لەئەمەکدارترین هاوڕێکانی خۆی، سەری لەلەشی جیا کردەوە.

گەیشتینە دەیرەکە، جووتێ سنۆبەر لەحەوشەکەدا بوون، یەکێکیان (سان ئاتاناسیۆس)ی گوێبیستی ئیعترافی گوناهەکانی (نسیفورس فوکاس) ناشتبووی، ئەوی تریشیان موریدەکەی ناشتبووی کە ناوی (ئیمیسیۆس) بوو. (ئاتۆس) قوبە بەفرین، وەک (هێزی بێ هاوتا) بەسەر دەیرەکەدا دەینۆڕی.

بۆ مۆزەخانەی بارەگای پیرۆزی کلێسایان بردین و بەشانازییەوە گەنجینەگەلی دەیرەکەیان پیشان داین. کاسە سەری (سێن بازیل)ی گەورە، شەویلکەی (تیۆدرۆ ستراتێلاتێس)، باسکی چەپی (کریسۆستۆم) و گەلێ ئێسکی جۆراوجۆری تر، قوتوویەکی جوانی پڕ لەخاچیان کردەوە، بەبەردی گرانبەها و مرواری ڕازابۆوە و هونەری هەڵکۆڵینی تێدا بەکار هاتبوو، ناو قوتووەکە پارچەیەکی گەورە لەخاچە

(*) کریسۆستۆم (Chrysostam) یەکێکە لەقەشە گەورەکانی مەسیحی کە بەباوکی کلێسای ئەرتەدۆکس ناوبانگی دەرکردووە.. لەساڵی... زایینی لە ئەنتکیە لەدایکبووە و لەساڵی...ی زایینی کراوە بەسەرۆک و قەشەی کوستانتینیە. لە کوستانتینیە بنکەیەکی خێرخوازی دامەزراند و دژایەتی دونیا پەرستیی ڕۆحانییە پایە بەرزەکان و داوێن پیسیی ئیمپراتۆری دەکرد. لەساڵی...ی زایینی دوور خرایەوە بۆ قەوقاز و تا ئەوێ بەپێی پیادە ڕۆیشت و لەساڵی...ی زایینی کۆچی دوایی کرد. لەپاش مەرگی نازناوی موقەددەسی پێدراو تا هەنووکەش لەپز شیرینی و قسەرەوانیی وی لەکتێبی مەسیحییەکانا هەر باس دەکرێ و نازناوەکەشی هەر لەوەوە هاتووە. وشەی کریسۆستۆم بەزوابانی گریکیی واتە (دەم زێڕین). لەسرودی دوانزەهەمی (بەهەشت)ی دانتیدا ناوی هاتووە.

ڕاستەقینەکەی مەسیحی تێدابوو، ڕاهیب لەحاست شکۆی ئەم شتانەدا لێوەلەرەی پێ کەوتبوو، وتەی مەسیحییەکی ڕاستەقینەم وەبیرهاتەوە کە گوتوویەتی: "هەموو پارچە دارێک (خاچ)ە، چونکە دەتوانی خاچی لێ دروست کەیت!"(*) پاشان جلوبەرگی سەربازی (نیفۆروس فوکاس)یان پیشان داین، جلکەکان لەزێڕ کرابوون و بەگوڵەباخ و سۆسەن مەلیلەدۆزیی کرابوون، هەروەها تاجە زێڕینەکەی بەزێڕ و زیوی سەوز و سوور ڕازابۆوە و کتێبی پیرۆز بەدەسخەتی خۆی، بڕێکی زۆریش دەفتەری ژمێریاریی کە مۆرکە لێی دابوون.

من و هاوڕێکەم تێری ببووین لەستایش، بەڵام ئەمانەش تاری دڵمانی نەدەهێنایە خرۆش. لەبەردەم دەرگای کتێبخانەدا بۆنی دوو داری (گیزگل)ی تازە چرۆ کردووم باشتر لەهەر شتێ بەسوپاسێکی فەراوانەوە وەبیردێ. تەواوی لەشم هەروا بۆنی ئەو دار (گیزگل)ەی کە ئەو هەمووە خۆشم دەوێ– ئەو بۆنە دڵگیر و توندەی کە مەستی هێنەرتر لەشەراب و ژن و شکۆی دونیایە– هەڵدەمژت، لێواولێو بووم لەتەڕ و تازەیی.

ڕۆژی دواتر بەیانییەکەی، پێش خۆرکەوتن، بەرەو دوندی کێوی ئاتوس بەڕێ کەوتین، هێشتا دەنگی زەنگ نەدەبیسترا و مەلەکان وەخەبەر نەهاتبوون، ئاسمان ساماڵ و شیری ڕەنگ، ئەستێرەی گەلاوێژ لەدوورەوە وەک سەرافیم(**)ێکی شەش باڵ بەسەر ئاسۆی خۆر هەڵێتەوە دەدرەوشایەوە.

پاپا لۆوکاسی کوڵەبنە بەقاچی چەماوەوە – پێشمەرگەی دێرین– هەنووکە پێشمان کەوتبوو تا ڕێگەمان پیشان دا، جارجارە دەوەستا تا سەبارەت بەزەریا، سەبارەت بەشەڕ و شۆڕ لەگەڵ تورکاندا بۆمان بدوێ، ژیانی پێشووی وەک ئەفسانەی دێو و پەرییان لەناخیدا مابۆوە، دەتگوت لەهەسارەیەکی فراوانتر و پڕ مەترسیتر، لەهەسارەیەکی تژیی لەهاوار و نەفرەت و ژندا هێلانەی چێ کردووە.

پەیتا پەیتا بەسەرهاتی خۆی دەگێڕایەوە و زیندووی دەکردەوە و هەستی شادومانی دای دەگرت، لەگەڵ ئەوەشدا کە وازی لەژیانی ڕابردووی هێنابوو، بەڵام یەکە بەیەکەیانی لەبوخچەکەیدا پێچابۆوە و لەگەڵ خۆیدا کۆڵکێشی دەکردن.

هەنووکە، لەژێر دارسنۆبەرێکی گەورەدا ڕاوەستا، دڵی بۆ قسە و باس کەوتبووە فرتە فرت.

– "کوڕینە وا باشترە لێرەدا پشوویەک بدەین و تۆزێ قسان بکەین، خەریکە دڵم دەتەقێ!"

کیسەیەک تووتنی لەژێر چاکی کەواکەی دەرهێنا و سیگارێکی پێچایەوە و سەری قسەی دامەزراند:

– "هەر ئەم زەلامەی کە ئێستا لەم جبەیەدا بەرامبەر خۆتان دەیبینن، ڕۆژگارێ بەلیۆنیداس، بەپاڵەوان لیۆنیداس کالیمنۆسی مایەی ترسی تورک، بانگ دەکرام. ئەو کات پێشمەرگە بووم، بەڵام چما ئەی چۆن جبەم پۆشی؟ ئەمەیان با بمێنێ بۆ کاتێکی تر، هێندە بەسە بڵێم کە هیچ کات پێشمەرگەکەی ناخم بیانوو

(*) ئەمە قسەی قەدیس فرانسیکۆسە.

(**) سەرافیم: بوونەوەرگەلێک بەشەش باڵ و دەست و پێ و خاوەن دەنگی ئینسانی، (ئەشعیا پێغەمبەر) لە ئەندێشەی خۆدا ئەو بوونەوەرانەی بینیوە کە بەدەوری تەختی خواوەندا پیاسە دەکەن.

ناگرێ، جێگەی بیانوویش نییە، چونکە بەخواردن و شەراب تێری دەکەم، وەک بڵێیی دەرەبەگ بێ. (لۆکاس) لەگەڵ ڕاهیبەکانی تردا نان و زەیتون دەخوا، بەڵام کاتێ دەچێتە هۆدەکەی خۆی، ئەوسا دەرگاکە دادەخا و سفرە بۆ لیۆنیداس ڕادەخا و دەکەوێتە گۆشت خواردن، بینیتان ئێمە یەک کەس نین، بەڵکو دوو کەسین، تێگەیشتن؟ هەر دەمویست ئەمەتان پێ بڵێم، ئیعتراف بەتاوان وەک تۆبە وایە، من قسەی خۆمم کرد و هەست دەکەم باری شانم سووکەڵە بووە. ئەلعان وا چاکە بەڕێ کەوین!"

هاوڕێکەم کە لەپێکەنینا ژانی کردبوو، گوتی: "ئافەرین لۆکاسی قارەمان، هەر بەڕاستی دەستت نەڕزێ، بەڵام پێت وا نییە ئەمە ئیشی زوڕییەت بێ؟"

ڕاهیب بەسەگێتی چاوێکی داگرت، گوتی: "بێگومان، بێگومان بەیانیان دەکەومە وەها گومانێکەوە، بەڵام تا شێوان ئەو گومانەم بیر دەچێتەوە!"

گوتم: "بۆ ئەوەی بیرت نەچێ گرێیەک بدە لەدەستەسڕەکەت!"

مژێکی قووڵی لەسیگارەکەی دا و دووکەڵەکەی لەکەپوویەوە دەرکرد و گوتی: "ئاخر دەسەسڕم نییە!"

هەمدیس ملی ڕێگەمان گرتەوەبەر، سەوڵ، سنۆبەر، خەرەندگەلی ترسناک، زەریا کە ئەمڕۆ ئارام و لەو خوارەوە لەژێر تیشکی هێمنی بەرەبەیاندا ڕاکشابوو. ڕووناکی بەرەو زیادبوو دەچوو، دەمانتوانی دوورگەکانی ئیمبرۆس، لیمنۆس و ساموسراس لەدوورەوە چاوکەین، پێدەچوو لەهەوادا مەلە بکەن و ئاو جورئەت نەکا توخنیان کەوێ.

گەیشتینە ناو بەفر، پاپا لۆکاس بەپارێزەوە و بەهێواشی هەنگاوی دەنا، ئێمە هەڵدەخلیسکاین و دەکەوتین، بەئەسپایی و ترسەوە بەسەر بەفر و شەختەدا دەڕۆیشتین، کێو زۆردار و ترسناک و نائینسانی، هاوڕێکەم کە لەپێشمەوە دەڕۆیشت، لەپڕ وەستا و دانەوێوە، سەیرێکی هەڵدێرە قووڵ و بێ بنەکەی کرد، سەری گێڕایەوە و ڕووی کردە من و ورتەیەکی لێوەهات:

– "وا باشترە بگەڕێینەوە!" بەتانەوە سەیرێکیم کرد و گوتم: "جا عەیب نییە؟" ئاخر من زۆر حەزم دەکرد بگەمە ترۆپک.

بەسەرشۆڕییەوە گوتی: "با، با، عەیبە. دەی بۆ پێشەوە!"

هەمدیسان بەرەو سەرەوە ڕێ کەوتین، کاتێ پێمان نایە سەر دوندی کێوەکە، خۆر لەئاسۆ هاتبووە دەر، هەردووکمان هەناسەبڕکێمان بوو، بەڵام سیمامان دەدرەوشایەوە، لەبەرئەوەی ئامانجمان ئەنگاوتبوو.

بۆ عیبادەت چووینە نوێژخانەیەکی بچووکەوە کە خەڵاتی مەسیح کرابوو، لەم ماوەیەدا باوکە لۆکاس بەچەخماخەکەی و پووش و پەڵاشێ کە لەسەر ڕێگەکە کۆی کردبۆوە، ئاگری کردەوە، لەهەگبەکەی تۆزێک قاوەی دەرهێنا و کوڵاندی، شنەبایەک هەڵی کرد.

لەتاو سەرما، لەپشت گاشە بەردێکی گەورە هەڵکورمابووین و سەیری زەریای مات و بێ بناری پێشمان و دوورگە سەرئاو کەوتووەکانمان دەکرد، هەروەها سەیری ئەو دوور دوورانە کە کێوە غەریبەکان قەبارەیەکی قوڕقوشمییان بەهەوا بەخشیبوو.

باوکە لۆکاس گوتی: "دەڵێن لەم دوندە پیرۆزەوە دەتوانیت کوستانتینیە ببینی!" وای گوت و چاوی

بڕییه خۆرهەڵات تا بەشکەم ئەو پایتەختە پادشایەتییە ببینێ.

– "باوکە لۆکاس، تۆ تا ئێستا دیوتە؟"

ڕاهیب هەناسەیەکی هەڵکێشا و گوتی: "نا، شایانی ئەوە نەبووم ببینم، وەک بڵێی تەنیا چاوی لەش بەس نییە، بەڵکو پێویستە چاوێکی ترت هەبێ، چاوی ڕۆح! حەیفێک ڕۆحی من نزیک بینە!"

گوتم: "بەڵام تۆ توانای بینینی خواوەندت هەیە!"

ڕاهیب گوتی: "بینینی خودا پێویستی بەچاو نییە، ئەو لەجگەر و (سی)ش لێمان نزیکترە."(*)

لە هەموو ئەو ماوەیەدا هاوڕێکەم مات و بێدەنگ بوو، هەڵبەت نەیدەتوانی لەجەستەی خۆش بێ کە بۆ ساتێک ترس دایگرتبوو، لەوە زیاتر نەیتوانی خۆی ڕاگرێ و دەستی هێنایە پێشێ و بەگوڕ دەستی گرتم و گوتی: "تکا دەکەم ببوورە، سوێند دەخۆم جارێکی تر دووبارە نابێتەوە."

ئایۆسافیۆ Iosaphioio

شەشەمی دیسامبەر

ئەوڕۆمان لەستۆدیۆی شێوەکاریی ئایۆسافیۆدا بەسەر برد، (دە) ڕاهیبی وێنەکێش لەو ستۆدیۆیەدان، هەر هەفتەیەک، یەکێکیان کاروباری ناوماڵ و گسکدان و شت شۆردن و تێشتلێنان دەگرێتە ئەستۆ و ئەوانی تر خەریکی وێنەکێشانن.

لەم ستۆدیۆیەدا، مەسیحگەلی زوڵف شانەکراو و تێر و تەسەل، پاکیژەگەلی شۆخ و شەنگ و تەڕلان، قەدیسی گۆنا سوور و قانیع و بەتاڵ لەپیرۆزی بەرهەم دێن و لەشێوەی وێنەدا بۆ ئەوپەڕی سنوورەکانی دونیای مەسیحییەت بڵاو دەبنەوە.

ڕاهیبەکان خەڵکانی ساکار و میوان دۆستن، حەزیان بەخواردنی چاک، شەرابی چاک و گوربەی خەسیوە، دوای نانی شێوان چەند سەعاتێک بەدەوری ئاگردا دانیشتین و کەوتینە وتووێژ، قسەکانی ئێمە سەبارەت بەم دونیا بوو، کەچی ئەوان سەبارەت بەو دونیا قسانیان دەکرد. باوکە ئاکاکیوس، ڕاهیبێکی کورتەبنە و قەڵەو و قاچ ئاوساوبوو، ئەو ڕۆژە لەبەیانییەوە خەریکی کێشانی وێنەی قەدیس ئەنتۆنیۆس بوو، هەنووکەش بەدەم دەستهێنان بەسەر گوربە ڕەشە قەڵەوەکەی سەر کۆشیدا، زۆر بەگوڕ باسی ئەو زاهیدە موقەدەسەی دەکرد:

– "ڕۆژێک کەنیشکێ دەچێ بۆ لای زاهید و پێی دەڵێ: (هەموو فەرمانەکانی خودام بەجێ هێناوە، هەموو کات پشت بەخودا دەبەستم، چما خودا دەرگاکانی بەهەشتم بۆ دەکاتەوە؟) قەدیس ئەنتۆنیۆس لێی دەپرسێ: ئایا هەژاری بۆتە جێی شانازیت؟

– نا باوکە!

(*) ئەو قسەیە چەند لەم ئایەتەی قورئان دەچێت: انا اقرب الیکم من حبل الورید.

– ئەی ڕیسواییت بەگەورەیی و سەروەری زانیوە؟

– نا باوکە!

– دوژمنت بەدۆست زانیوە؟

– نا باوکە!

– کەواتە کچم بگەڕێرەوە و خەریک بە، چونکە هێشتا خاوەنی هیچ نیت!

هەروا کە لەئاکاکیۆسم دەنۆڕی، هەر ئەوەی کە لەبەر زۆرخۆری و تینی ئاگرەکە و یادەوەریی ئەو زاهیدە ترسناکە ئارەقەی دەڕشت، لەدڵی خۆدا گوتم: "بڵێی بەدرێژایی ئەوڕۆ چ ئانتۆنیۆسێکی سەرگۆنا سووری وێنەکێشابێ؟"

هەستێکی ئەهریمەنانە هانی دەدام پێی بڵێم: "هەستە بگەڕێرەوە و خەریک بە، چونکە هێشتا خاوەنی هیچ نیت!"

بەڵام هیچم نەگوت!

ئاخر تویژاڵێک لەچەوری و ڕاهاتن و ترسنۆکی گەمارۆی ڕۆحیان دابوو، ئەلعانیش گەر ڕۆح لەقوڵایی زیندانەکەیەوە هەر ئارەزوویەکی با، ئەوا چەوری و ڕاهاتن و ترسنۆکی شتێکی تەواو پێچەوانەیان لەوە ئەنجام دەدا کە ڕۆحی گەرەکی بوو. هەر بۆیە، لەترسنۆکییەوە هیچم نەگوت. ئەو شەوە کە چوومە ناو جێگە، مەسەلەکەم بۆ هاوڕێکەم گێڕایەوە.

ئەو بۆ دڵخۆشیدانەوەم گوتی: "وایش نییە، ڕەنگە لەڕووی ڕێزگرتنەوە بووبێ نەک ترسنۆکی، یاخود دەشێ بەزەیی نەیهێشتبێ کەسێکی ناسکی وەک ئەو پیاوە دڵگیرکەیت، یان ڕەنگە لەبەر ئەوە هیچت نەگوتووە کە قسەکەی تۆ دەوای دەردەکە ناکات!"

بەنارەزایی دەربڕینەوە گوتم: "نا، نا، خۆ گەر واشبێ وەک تۆ دەیڵێی، دەبێ بەسەر ئەو تۆزە چاکەخوازییانەی تۆ باسیان دەکەی –ڕێزنان، بەزەیی، بەرژەوەندی–دا سەرکەوین، ئاخر ئەو چاکەخوازییە چکۆلانانە زیاتر لەخراپەکارییە گەورەکان دەمترسێنن، چونکە بەڕواڵەت جوان و لەبەردڵن و زۆر ساناتر فریومان دەدەن، دەبێ بڵێم لەبەر ترسنۆکی هیچم نەگوت، لەبەر ئەوەی دەمەوێ ڕۆحم شەرمەندە کەم و لەدووبارەبوونەوەی وەها کارێک پێشی بگرم!"

بۆ ڕۆژی دوایی، لەهەیوانی شووشەبەندی خەڵوەتگەکەدا، لەنێو قەدیسگەلی ڕوومەت ئاڵ و پاکیژەگەلی خڕ و خەپانی وێنەکێشراودا، لەگەڵ (دە) هونەرمەندی جبەپۆشدا شیرمان خواردەوە و نانی برشتەی گەنمان خوارد، خۆرەتاوی زستان هێدی هێدی لەگەڵ بۆنی خۆشی سنۆبەردا لەپەنجەرە گەورەکانەوە دەهاتە ژوورەوە، قسانمان دەکرد و پێدەکەنین، ئێرە کێوی ئاتوس نەبوو، لێرە مەسیح هەستابۆوە و پێدەکەنی.

کاتێ ڕەهبانەکان، موجیزەگەلی قەدیسەکانیان دەگێڕایەوە و چاوانیان لەئیمان، یان بێ ئیمانیدا دەیدا لەیەک، ڕوخساریان ئارنگی دەدا.

پاپا ئاکاپیۆس دەستی ڕایەڵ کرد و یەکێک لەوێنەکانی پیشان داین کە بەدیوارەکەی بەرامبەرمانەوە

هەڵواسرابوو، وی لەهونەرمەندەکانی تر جحێڵتر بوو، ڕیشی بریقەدار و ڕەش و لێوەکانی سوورباو بوون، بەدەم هەڵگوتن بەکارەکەیدا گوتی:

– "ئەمە زاهیدی گەورە (ئارسنیۆس)ە، ئەو ژنەی لەبەر پێیدا چۆکی داداوە بانوویەکی قەشەنگ و بەگزادەی ڕۆمە کە دەشت و کێو و زەریای بڕیوە تا لەبەردەم ویدا کڕنۆش ببات. بەڵام دەبینن ئەو چۆن بەپەنجە ئاماژە بۆ زەریا دەکاو ناوچەوانی تێکناوە– دەمەوێ ئەوە پیشاندەم کە ئەو چۆن بەتووڕەییەوە ئەو ژنە لەخۆی دەتارێنێ – پێی دەڵێ: (بڕۆ و بەکەسیش مەڵێ منت بینیوە، چونکە ئیدی زەریا دەبێتە ڕێی کانی و ژنان بەلێشاو ڕوو دەکەنە خەڵوەتخانەکەم!) ژنەیش بەتکا و ڕەجاوە دەڵێ: (باوکە دۆعام بۆ بکە!) زاهید لەوەڵامدا دەڵێ: (ژنەکە، لەقاپی خودا دەپاڕێمەوە کە من لەدەست یادی تۆ ئاسوودە کات!)"

شێوەکار، ڕووی کردە ئێمە و بەنیگایەکی دزێوانەوە پرسی: "لەقاپی خودا دەپاڕێمەوە کە من لەدەست یادی تۆ ئاسوودە کات، یەعنی چی؟"

ئێمە بێدەنگ بووین چونکە لەمەبەستی ڕاهیب حاڵی نەبووین. گوتی: "یەعنی جوانیی ئەو ژنە زاهیدی وروووژاندبوو، لەبەرئەوە لەخودا دەپاڕایەوە لەیادی ئەو ژنە ئاسوودەی کات!" هاوڕێکەم لەکاتێکدا کە چاوێکی لەڕاهیب داگرت، گوتی: "ئەدی باشە لەبیری کرد؟"

ڕاهیب گوتی: "شتی وا دەبێ؟" بەڵام هەر کە دیتی هاباکوکی پیر نیگا خەنجەر ئاساکانی دەبڕێتە چاوانی، لەقسەکانی ژێوان بۆوە و لێوە سوورەکانی کرۆژت.

دەیری سانت پاوڵ Saint Paul

بەبەلەم چووین بۆ ئەو دەیرە، چەند بەشکۆ بوو! زەریای هەزار ڕەنگ – شینی کاڵ و سەوز – لەگەڵ ڕەنگی پیرۆزەییدا، گاشەبەردی هەڵواسراو وەک پلی خوێن، ئەشکەوتی ڕەش، کۆترە کێوی و پاشان ناکاو لمی سپیی ڕاخراو.

ئەمڕۆ هاوڕێکەم سەرو دڵ خۆش بوو، بەقاقای پێکەنین بەلەمەکەی دەلەرانەوە، پێم گوت: "دەوری چینییەکی تووڕە ببینە!" ئەویش بەخێراییەکی سەیرەوە ڕیزێ وشەی بەخەیاڵ چینیی لەزاری هەڵڕشت، وا کەیفم پێی ساز بوو کە لەبەلەمەکەدا جێم نەدەبۆوە، پێم گوت: "ئێستا عارەبییانە عیشق بکە!" ئەویش بەخرۆشانەوە کەوتە دەربڕینی عیشقی خۆی بەرامبەر ژنە عارەبێکی نادیار، بەم شێوەیە بەخێرایی برووسکە، گەیشتینە بەندەری سەومەعەکە و ملی هەورازی سەخت و دژوارمان گرتە بەر.

دەرگاوانەکە خەڵکی سیفالونیا بوو، پیرەمێردێکی ناڕەسەن و تانەباز، بۆ کات بەسەربردن، بەڕۆژ لەبەر دەرگاکە دادەنیشت و بەچەقۆ شتگەلێکی دادەتاشی کە لەمەسیح و قەدیس و دێو دەچوون. بەوردی هەڵی سەنگاندین و بەبزەوە پرسی: "بێ ئەقڵینە، ئەوە لێرە چ دەکەن؟"

– "پیرەمێرد، بۆ عیبادەت هاتووین!"

– "لە کوێ؟ ناشێ مێشکتان کای تیابێ؟"

– "لە دەیر!"

– "کام دەیر، کام دەیر؟ چ دەیرێک لەئارادا نییە، بەقسەم کەن، بگەڕێنەوە باوەشی دونیا!"

دەممان بوو بەتەڵەی تەقیو و لێی ڕاماین، بەڕاستی دیاربوو بۆمان بەداخ بوو.

پاش ئەوە هەڵی دایە و گوتی: "گاڵتە دەکەم، فەرموو بێنە ژوورەوە، بەخێربێن!"

چووینە ژوورێ و لەهۆدەکانی چواردەوری حەوشەکەمان ڕوانی. ڕاهیب بەتانەوە گوتی: "لەپوورە هەنگەکەی خودا بنۆڕن، تەماشای هۆدەکان بکەن. ڕۆژانێک ئێرە جێی مێشهەنگ بوو، جێگەی ئەو هەنگانەی کە هەنگوین دروست دەکەن. وا ئەلعانیش بووەتە جێگەی نێرە هەنگان، وای... وای لەچزووەکانیان!"

پاشان بەپێکەنینەوە قسەکەی تەواوکرد: "خودا ڕوحم بەئێوە بکات!"

ئێمە دوو لێوەمان نەکرد، بەڵام لەدڵەوە زیز بووین، چما ئەم دەیرە مەزنە تا ئەم ڕادەیە پاکێتی و پیرۆزیی خۆی لەدەست داوە؟ چما هەر پێڵووە بەتاڵەکان بۆ ڕاهیبەکان ماوەتەوە و پەپوولە پیرۆزەکان پێڵوویان چۆڵ کردووە و فڕیون؟

بەپێوپلی شەکەتەوە بەپێپلیکانە بەردینەکانا سەرکەوتین کە دەچۆوە ژووری میوانخانە، هاوڕێکەم وەک بەزەیی پیامدا بێتەوە، باسکی گرتم و گوتی: "پەلە مەکە، هیوابڕاو مەبە، مادامەکی ورەی ڕۆحمان بەرز و ڕێگەی تێشکانی نەگرتبێتەبەر، نیگەران مەبە. چونکە بەتێشکانی ورەی چەند ڕۆحێک، دونیاش دەڕووخێ، ئەمانە کۆڵەکەی دونیان، هەرچەند لەپەنجەژمێرێک زیاترنین، بەڵام دەی ئەوەش کیفایەتە!"

ئینجا بەتوندی ڕایتەکاندم و بەپێکەنینەوە گوتی: "هێی مۆسۆلینی داماو، بەرخۆدانت هەبێ!"

چووینە هۆڵەکە، کارگوزاران: پێنج شەش کەسی کەتە و چوارشانە دەستیان بەشێوەی خاچ لەسەر سینگ دانابوو، بەدەوری زاهیددا دانیشتبوون.

زاهید لەسەر تەختێک لەنێوەڕاستیانا دانیشتبوو، زەلامێکی قورس و بەڕێز بوو بەڕیشێکی لوولەوە، سیمایەکی ژنانە، دەست و پەنجەگەلی سپی و کڵاوێکی ئاوریشمینی ڕەش لەسەر، دەستی بەنازەوە ڕایەڵکرد تا ماچی کەین، پاشان سەبارەت بەبارودۆخی دونیا پرسیاری لێ کردین.

یەکێ لەکارگوزاران پرسی: "لەئینگلستان چ باسە؟ ئەدی لەئەڵمانیا؟ پێتان وایە شەڕێکمان لەپێش بێ؟"

ئەوی کەیان لەکاتێکدا کە چاوی لەوەی تەنیشتی دەقرتاند گوتی: "ئینشەڵڵا، هیوادارم ئەڵمانەکان ڕیسوابن!"

هەر کە ئەمەی گوت، یەکێکی قەڵەو و کەتەیان تێدابوو، قنجەپێ هەستا و گوتی: "ئەڵمانەکان، هەموو ئینگلیزەکان و فەڕەنسی و ڕووسەکانیش وەک پاروو دەپێچنەوە، گەر درۆم کرد لووتم ببڕن، ئاخر ئەڵمانیا (مەسیح)ی سەردەمە، دونیا ڕزگار دەکات!"

زاهید لەکاتێکدا دەستە سپیکەلانەکەی بەدەمیەوە گرتبوو تا بەر لەپێکەنینەکەی بگرێ، گوتی:

"جیٚرمانۆس دانیشە!"

ئینجا ڕووی کردە ئێمە و گوتی: "زۆر گوێی مەدەنێ، ناوی جیٚرمانۆسە و مانای وایە لایەنگری ئاڵمانە، ئەوە برادەران پێی ڕادەبوێرن!"

بەڵام لەکاتێکدا وتووێژەکە بەرەو هێوربوونەوە دەچوو، دەرگای ژوورەکە کەوتە سەر گازەرای پشت و ڕاهیبێکی وشک و ڕەقەڵە و درێژ بەسەری داتلێشاوەوە خۆی کرد بەژووردا، خوێن بەرِیش و جبە شڕ و دڕاوەکەیدا دەچۆڕا.

زاهید بەڕەنگ هەڵبزڕکاوییەوە هەستایە سەر پێ و نەڕاندی: "ون بە لەبەر چاوم، مەگەر نابینی میوانم هەیە؟"

ڕاهیب بەنیاز نەبوو بچێتە دەرەوە، کڵاوەکەی داگرت، کڵاوێکی شیتاڵ شیتاڵ کە خوێنی لێ دەتکا.

– "دەمەوێ بەدەیرەکەی قەدیس پاوڵدا هەڵی واسم تا بزانێ چۆن دەیرەکەی بەرەو داڕووخان و داڕمان دەڕوا!"

کارگوزاران بەپەشۆکاوییەوە هەستان و هەرچی سەرزەنشتیان کرد سوودی نەبوو، تا وردەوردە بەرەو دەرەوە ڕایان کێشا، ئێمەیش لەم بگرە و بەردەیەدا، هەڵمان قۆستەوە و بەنێو ڕاهیبەکانا خۆمان دەرباز کرد و چووینە دەرەوە.

چووینە داڵانەکەو بێدەنگ سەرو خوارمان دەکرد و دەگەڕاین، دەرگاوانەکە هەستی پێ کردین و پێی زانین. دەستی لەقەدیس و زوربیەت تاشین هەڵگرت و بەقاقای پێکەنینەوە هات بۆ لامان.

گوتی: "برادەرینە نیگەران مەبن، خۆ ئێوەش باوکە (ئینۆسێنت)(*)تان بینی، بینیتان چۆن سەریم دادڕ دادڕ کردبوو! بەڵام هەمدیس چاک دەبێتەوە. مەترسن، یەکەم جاری نییە!"

هاوڕێکەم پرسی: "بۆ لەم دەیرەدا ئەم شتانە زۆر ڕوودەدەن؟ یان باشتر بڵێم، شەیتان هاتۆتە ئێرەیش؟"

– "ئەی چۆن کوڕم، چما ئێوە چۆن بیر دەکەنەوە. هەرچی بکەی شەیتان بەجۆرێک خۆییت پێ دەگەیەنێ. هەبوو نەبوو دەیرێک هەبوو، سێسەد و شەست و پێنج ڕاهیبی تێدابوو، هەر ڕاهیبێ سێ دەست جلی شەڕ و سێ ئەسپی هەبوو، ئەسپێ سپی، یەکێ سوور، یەکێ ڕەش. ڕۆژی سێ کەڕەت پاسەوانیی دەیرەکەیان دەکرد تا بەر لەهاتنە ژوورەوەی شەیتان بگرن، بەیانیان بەئەسپی سپییەوە، دوای نیوەڕوان بەئەسپی سوورەوە، شەوانەیش بەئەسپی ڕەشەوە.

– "دەی، شەیتان توانی وەژوور کەوێ؟"

ڕاهیبی دزێو پێکەنی، گوتی: "ئەوە بەڕاستتە؟ هەمان کات کە ئەوان بەسەر ئەسپەوە پاسەوانی دەیرەکەیان دەکرد، شەیتان لەژوورەوە لەسەر تەختەکەی زاهید دانیشتبوو، ئاخر شەیتان هەر زاهیدەکە خۆی بوو!"

(*) ئینوسنت Innocent واتە مەعسوم و دڵساف.

هاوڕێکەم پرسی: "ئەدی تۆ قەدیسی دەرگاوان؟ تا ئێستا شەیتانت بینیوە؟"

– "هەڵبەت کە دیومە!"

– "قەڵافەتی چۆنە؟"

– "خڕ و خەپانێکی بێ ڕیش، جوانکیلە و ناسک، تەمەن دوانزەساڵان!"

سەیرێکی هەردووکمانی کرد، چاوێکی داگرت و گوتی: "لام وایە زاهیدە موقەدەسەکەی ئێمەتان بینی، بەڕای ئێوە چۆن زەلامێک بوو؟ لەدوعای خێری بێ بەری نەبن!" ئەمەی گوت و لەکاتێکدا کە خەریک بوو لەپێکەنینا ژانی دەکرد، هەمدیس لەودیو دەرگاکەوە بزربوو.

هەنووکە هەر پێنج شەش ڕاهیبەکە هاتن و دەورەیان لێ داین، بۆ ئەوەی سەری داقلێشاوی (ئینۆسێنت)مان لەبیربەرنەوە، بەرەو بارەگای پیرۆزی دەیرەکەیان بردین، تا کەلوپەلی پیرۆزمان پیشان بدەن، هەندێ ئێسقان و هەدیەی (مۆغەکان)(*)- زێڕ و بخوور و عود و سیسەعومبەر- داوایان لێ کردین بۆنیان کەین. گوتیان گەرچی سەدان ساڵ بەسەر ئەم هەدیانەدا تێدەپەڕێ، بەڵام هێشتا بۆن و بەرامەی خۆیان لەدەست نەداوە و ئەمەش خۆی لەخۆیدا موجیزەیەکی گەورەیە!

لەوێ هاتینە دەرەوە و چووینەوە حەوشە، دەرکەوانەکە چاوی کردین و بەئیشارەت بانگی کردین، بەپێکەنینەوە گوتی: "بۆنیان خۆش بوو، وایە؟ موجیزەگەلی گەورە! ئەگەر بۆنی (ئۆدکلۆن)ی بەسەرا بکەن، بۆی ئۆدکلۆنی لێ دێ، نەوتی لێ بدەی، بۆنی نەوتی لێ دێ. ئەی ناڵێم موجیزەی گەورە! ئەمڕۆ بۆنی چییان لێ دەهات؟"

هاوڕێکەم گوتی: "بۆنی سوورە گوڵ!"

– "کەواتە بێگومان گوڵاویان بەسەرا کردوون!"

ئەو کوتە دارەی نووشتانەوە کە خەریکی هەڵکۆڵینی بوو، هێند پێکەنی کە ئیدی کەوت بەپشتا.

– "دەی یەڵڵا بقوچێنن، ئەگینا بزانن لەگەڵ ئێوەدا دواوم، تووشی گێچەڵێکم دەکەن، بەشێتم دادەنێن و منیش ئەوان بەفشەکەر، شەیتانیش دار بەڕۆحی هەموومانا دەدات!"

دەیری دیونیزیۆ Dionusio

بەرەبەیان بوو بەبەلەم چووین بۆ ئەم دەیرە.

گەمیەوانەکەمان (پاپا پێندیکێت) دەیگوت ئەم دەیرە خەمناکترین دەیری کێوی پیرۆزە، هەرچەند دڵیشت شادبێ، لێرە ناتوانیت پێبکەنی، لەم دەیرەدا چەندێ شەرابت بخواردبایەوە، سەرخۆش نەدەبوویت، دار دێمشتێکی تێدابوو ئەویش لەحەوشە ڕوا بوو.

(*) مۆغەکان: مەبەست لەو سێ زەردەشتییەیە کە کاتی لەدایکبوونی حەزرەتی عیسادا، ئەستێرەی ئەویان لەهۆرهەڵاتدا بینیبوو، ئیدی بۆ پەرستنی وی دەچنە ئۆرشەلیم.

گەر باش سەرنجت دابا، دەتبینی مەسیح بەهەموو گەڵاکانی ئەو درەختەوە لەخاچ دراوە، قەشەیەکمان لەگەڵ بوو، دەچوو بۆ (دافنە) و ئێرەی جێ دەهێشت. گوتی: "باوکە (پێندیکێت) هەمـوو ئەم دونیـایە خاچێکە مەسیحی لەسەر لەخاچ دراوە، نەک هەر بەگەڵای ئەو دارەوە، بەڵکو بەمن و بەتۆ و بەتەواوی بەردەکانی ئەم عەردەوە!"

ئەمە ئیتر لەتوانای من بەدەر بوو!

– "قەشە بمبورە، من لەهەموو جێیەک مەسیح لەهەستانەوەدا دەبینم!"

قەشە سەری ڕاوەشاند و گوتی: "کوڕم تۆ زۆر بەپەلەی، ئێمە مەسیحی هەستاوە دەبینین، بەڵام دوای مردنمان. ئەم گوزەرگە خاکییە، ئەلعان و مادامەکی زیندووین هەمووی هەر لەخاچدانە!"

دۆلفینێک بەئارامی لەئاوەکە هاتە دەرەوە، سەر پشتی نەرمی لەژێر تیشکی خۆردا بریقەی دەهات، هەمدیس خۆی کردەوە بەئاوەکەدا، دیسان هاتەوە دەرەوە و شادومانانە هەڵدەبەزییەوە، زەریای بەرفەراوان لەژێر ڕکێفیابوو، لەناکاو دۆلفینێکی تر لەدوورەوە دەرکەوت، هەر کامەیان پەلەی بەیەک گەیشتنیان بوو، بەدیداری یەکتر شادبوونەوە. ئینجا شان بەشانی یەک بەکلکە لەقێ و سەما سینگی ئاوەکەیان شەقار کرد و کەوتنە مەلە.

لەخۆشحاڵییا ڕۆحم لەلەشما جێنەدەبۆوە، دەستم هەڵێنا و ئەو جووتە دولفینەم پیشاندان و بەسەربەرزییەوە پرسیم: "چما مەسیح لەخاچ دراوە یان هەستاوەتەوە؟ ئەو جووتە دۆڵفینە چیمان پێ دەڵێن؟"

بەڵام تازە گەیشتبووینە دیۆنیزیۆ و جەنابی قەشە دەرفەتی نەبوو وەڵامم بداتەوە.

کاتێ پێمان نایە حەوشی دەیرەکەوە، وەختەبوو لەترسا دڵمان بوەستێ، هەستمان دەکرد بەزیندانی هەتا هەتایی حوکم دراوین و هاتووینەتە بەندیخانەیەکی تەڕ و تووش و تاریکەوە. کۆڵەگەکان کورت و ڕەش بوون، تاقی بەینەکانیان پرتەقاڵییەکی تۆخ.

دیوارەکان بەوێنەی وەرگیراو لە(ئیلهامەکانی یۆحەننا) پۆشرابوون، شەیتانەکان، ئاگری دۆزەخ، ئەو قەحپانەی کە ڕووباری خوێن بەنێوان مەمکەکانیاندا دەهاتە خوارەوە، دێوە دۆزەخییە شاخدارەکان، هەووەسی کڵێسا بۆ تۆقاندنی خەڵک و هێنانیان بۆ بەهەشت، نەک لەڕێگەی ئەڤینەوە، بەڵکە لەڕێگەی ترس و تۆقاندنەوە.

خانەخوێ هات، کە ئێمەی بینی بەحەپەساوییەوە چاومان بڕیوەتە وێنەکان، لێوە باریک و زەردەکانی کە ئاژاوەگێڕییان لێ دەباری، لەیەک هەڵبڕی – لەدیتنی دوو گەنجی تەڕپۆش و بەختیار لەتافی لاویدا، ناخی پڕ بوو لەڕق و نەفرەت– گوتی: "جوان چاوتان بکەنەوە، عینجە و فینجە مەنوێنن، باش سەیرکەن، جەستەی بونیادەم لێواولێو لەئاگر و دێو و سۆزانییە، ئەو چەپەڵییەی دەیبینن دۆزەخ نییە، بەڵکو گەدە و گیپاڵ و ناو سکی ئینسانە!"

هاوڕێکەم بەناڕەزاییەوە گوتی: "ئینسان لەسەر شێوەی جوان خەڵق کراوە، کەواتە ئەم چەپەڵییە نییە،

بەڵکو شتێکی ترە!"

ڕاهیب بەسەریدا نەڕاندی: "شتێکی تر بوو، بەڵام ئێستا وا نییە. ئێوە لەدونیایەکدا دەژین کە ڕۆحیش بووە بەجەستە، گوناه بەبەر مەمکی خۆیەوە ناوە و شیری دەداتێ!"

پرسیم: "ئەدی چار؟ چما چ دەرگایەک بۆ ڕزگاربوون نەماوەتەوە؟"

– "با، با، بەڵام دەرگایەکی تەنگ و ترووسک، دەرگایەکی تاریک و پڕ مەترسی، بەهاسانی زەلامی پیادا ناچێ!"

– "مەبەستت کام دەرگایە؟"

– "بنۆڕن!"

دەستی ڕایەڵ کرد و دەرگای دەیرەکەی پیشان داین، هاوڕێکەم کە ڕقی لەقسەکانی ڕاهیب هەستابوو، گوتی: "حاڵی حازر ئامادەنین، مەگەر لەدوا ڕۆژدا کە پیر و پەککەوتە بووین، ئاخر جەستەیش دەستکردی خودایە!"

بزەیەکی تاڵ لەسەر لێوی ڕاهیب نەخشی و قیراندی: "لەش دەستکردی شەیتانە، کاتێ ئەوە هاتووە تێبگەن ڕۆح دەستکردی خودایە!" بەدەم ئالاندنی جبەکەی لەخۆیەوە، لەژێر یەکێک لەتاقە پرتەقاڵییەکاندا بزربوو.

لە ناوەڕاستی حەوشەدا بەتەنیا ماینەوە.

هاوڕێکەم گوتی: "وا چاکە بڕۆین، دیارە مەسیح لێرە ناژی!"

دەرگای دوو سێ هۆدە کرانەوە، ڕەهبانگەلی لەپەیکەری ئێسکی چوو هاتنەدەرێ، سەیریان دەکردین، پرتەو بۆڵەیەکیان لێوە هات و هەمدیس دەرگاکەیان داخستەوە.

هاوڕێکەم دووبارەی کردەوە: "وا چاکە بڕۆین، ئەڤین لێرە بەدی ناکرێ!"

پرسیم: "چۆن؟ مەگەر بۆیان بەداخ نیت؟ پێت چۆنە چەند ڕۆژێک لێرە بمێنینەوە و باسی مەسیحی ڕاستەقینەیان بۆ بکەین؟"

– "بۆ ئەمانە؟ قەت شتی وا نابێت. هەوڵێکی بێهوودەیە!"

– "هیچ شتێ بێهوودە نییە، گریمان نەمانتوانی ڕزگاریان کەین، خۆ کارێکی قورس و دژوارمان کردووە!"

هاوڕێکەم کە بەسەرسوڕمانەوە سەیری دەکردم، گوتی: "بەڕاستتە؟"

من کە دڵتەنگییەکی ناکاو خۆی لەڕۆحمەوە پێچابوو، لەوەڵامدا گوتم: "چ دەبوو گەر بمزانیبا، چ دەبوو گەر بمتوانیبا ئەو کارەم کردبا، دڵم دەڵێ گەر بەڕاستی پیاویت، لێرە بمێنەوە و بجەنگە، بەڵام بەداخەوە ئەقڵ – شەیتان– مۆڵەتم نادات!"

دوو ڕاهیب ددانیان بەجەرگی خۆیاندا نا و لێمان نزیک بوونەوە، ئێمەیان بردە ژوورەوە، بەدەوری دەیرەکەدا گەڕانیانین، وێنەی دێوێک کە سەری وەک بەراز وابوو، وێنەی قەدیس کریستۆفەرمان بەسەر

دیوارەکەوە بینی، وێنەی ددانەکانیان پیشان داین کە بەددانی دێو دەچوون. پاشان ناچاریان کردین کڕنۆش بۆ بازۆڵەی ڕاستی یەحیای غوسڵدەر بەرین، لەهۆڵی خواردندا، وێنەی دوو جنۆکەی سوور و ئاگرین، هەر یەکەیان جووتێ ڕم بەدەستەوە، قاچە سپیکەڵانەکانیان لەسەر عەردێکی سەوز بوو، لەسەر دیواری لای چەپەوە وێنەی پاکیزە لەنێوان دوو فریشتەدا دانیشتبوو، بەتەنیشتیانەوە وێنەی درەختی سەوزی ڕۆشن کێشرابوو، تەیرەکان لەسەر پەلکی درەختەکان هەڵنیشتبوون، لەپشت هەر کام لەفریشتەکانەوە درەختێکی سنەوبەر دانرابوو، وێنەی قودرەتی بێ هاوتا لەسەر گومەزەکە کێشرابوو، شریتێک بەبەردەمییەوە و چەند پیتی درشتی سوور لەسەر شریتەکە نووسرابوو.

ڕاهیبەکان ئیشارەتیان بۆ مەسیح کرد و گوتیان: "دەتوانن ئەو پیتانە بخوێننەوە: (یەکترتان خۆش بوێ!) ئەم وشانە بەسەر گۆچانە وشک هەڵاتەیەکیشدا بخوێنیت، شین دەبێ و چرۆ دەکات، هەموومان شوێنمان دۆزەخە!"

گۆڕستانەکە هاکەزایی و ئەفسووناوی بوو، لەبەرهەیوانێک دەچوو بەسەر زەریادا بنۆڕێ، تەنیا پێنج شەش خاچی دارینی تێدابوو کە بەهۆی با و خوێوە پرتوکابوون.

ناکاو پۆلێ کۆتری سپی بەسەر سەرمانا هەڵفڕین، بەدووی ئاوەوە بوون، یەکێ لەڕاهیبەکان، بەچاوانێکی لێواولێو لەکوشتن و برسێتییەوە وەک ئەوەی بیەوێ بیانگرێ دەستی هەڵێنا. لەهەمان کاتدا کە لەتاو برسێتی ددانە کرەی پێ کەوتبوو، لەبەرخۆوە گوتی: "خودایە، چ دەبوو گەر تفەنگێکم هەبایە!"

***

دواجار دیدەنییەکەمان کۆتایی هات، چەند ڕۆژ بەر لەگەڕانەوەمان، خۆم بەتاقی تەنها بەرەو (کارولیا) سەرکەوتم، کارولیا ئەو خەڵوەتگە کێوییەیە کە بەدوو گاشەبەرد دەورە دراوە و بەسەر زەریادا دەنۆڕێ، لەوێ لەو ئەشکەوتانەدا کێویترین و موقەدەسترین زاهیدگەلی کێوی پیرۆز دەژین، هەر یەکەیان دوور لەوی تر لەئەشکەوتێکدا نوێژ بۆ پاککردنەوەی گوناهەکانی دونیا دەکات، هەڵبژاردنی ئەو دووریی و تەنهاییە بۆ ئەوەبوو نەبا بەبینینی ئادەمیزادێکی تر هەستی ئارامی دایانگرێ، هەر کامەیان سەبەتەیەکی چکۆڵەیان لەئاوەکەدا داناوە، ئەو گەمییانەی کە بەڕێکەوت واوە دێن، لەتێ نان و چەند دەنکێ زەیتوون دەخەنە ناو سەبەتەکانەوە تاوەکو ئەم زاهیدانە لەبرسانا نەمرن. زۆر لەم زاهیدە کێوییانە شێت ببوون، پێیان وابوو باڵی چکۆڵەیان لێ ڕواوە و بەهەڵدێرەکەدا دەفڕن و دەکەونە خوارەوە، هەر بۆیە ئەو کەنارەی خوارەوە پڕ پڕە لەئێسک و پرووسک.

ئەو دەمە، ڕاهیبێک کە ناوی ماکاریۆس بوو، لەنێو ئەو زاهیدانەدا دەژیا، پیرۆزی و پاکژیی ئەم ڕاهیبە دەنگی دابۆوە، لەبەر بینینی ئەو چوومە کارۆلینا، هەر ئەو کاتەی پێم نابووە (کێوی پیرۆز)ەوە بڕیاری ئەوەم دابوو لەبەردەم ئەم زاتە گەورەیەدا سەری کڕنوش دانەوێنم و دەستی ماچ کەم و لای ئەو ددان بەتاوانەکانما بنێم. نا - بەتاوانەکانمدا نا - پێم وا نییە تا ئەو کاتە تاوانێکی وام کردبێ، بەڵکو ددان بنێم بەسەرکێشییەکی ئەهریمەنانەدا کە گەلێ جار دەچووە بن کلێشەم تا سووکایەتی بە(حەوت

فەرزە(*)ی پیرۆز) و (دە وەسیەت)ەکە بکەم و بچم بەلای کارە تایبەتییەکانی خۆمەوە.

لای نیوەڕۆ گەیشتمە خەڵوەتگەکان، هەریەک لەو خەڵووتگانە کونێکی ڕەش بوون لەڕۆخی گاشە بەردەکانا و هەریەکەشیان خاچی ئاسنینی خۆی لەدڵی بەرددا داکوتیبوو، لەیەکێ لەو خەڵوەتگانەوە پەیکەرێکی ئێسکی هاتە دەرەوە و ترسام، دەتگوت قیامەتە و ئەم پەیکەرە ئێسکییە بەرلەوەی جلکی گۆشت بپۆشێ، لەژێر عەرد هاتبووە دەرەوە، ترس و نەفرەت سەراپای بوونی داگرتم و لەهەمان کاتیشدا ستایشێکی شاراوە و ڕانەگەیەنراو لەخۆوەی پێچام، نەموێرا قەرەی کەوم، ناچار لەدوورەوە پرسیاری ڕێگام لێ کرد، بێ ئەوەی دوو لێوە بکات، دەستە وشکهەڵاتووەکەی ڕایەڵ کرد و ئەشکەوتێکی ڕەشی بەلێواری گاشە بەردێکەوە پیشان دام.

دیسان ملەی هەورازم گرتەوەبەر، تەڵەزمی بەرد پێوپلی بریندار دەکردم، کە گەیشتمە ئەشکەوتەکە، دانەویم تا سەیری ژوورەوەکەم، تاریکییەکی تەواو، بۆنی خۆڵ و بوخور، وردە وردە توانیم گۆزەیەکی چکۆڵە لەقەڵەشی بەردێکدا لەلای ڕاستەوە بەدی بکەم، جگە لەوە هیچی ترم نەبینی، هاتمە سەرئەوەی هاوارکەم، بەڵام بێدەنگی لەقووڵایی ئەو تاریکییەدا هێند بەلامەوە پیرۆز و ترسێنەر بوو کە نەمتوانی هاوارکەم، هەستم کرد دەنگی ئینسان لێرەدا، کوفرە و تاوان. دواجار چاوم بەتاریکییەکە ڕاهات، هەروا کە بەنیگای تیژەوە چاوم بڕیبووە ژوورەوە، پرشنگێکی فسفۆریم بینی- ڕوخسارێکی ڕەنگپەڕیو و دوو دەستی لاواز کە لەقووڵایی ئەشکەوتەکەدا دەجووڵانەوە، دەنگێکی خۆش هاتە گوێم:

- "سڵاو!"

غیرەتم دایە بەرخۆم، چوومە ژوورەوە و بۆ لای دەنگەکە چووم، زاهید لەسەر عەردەکە هەڵترووشکابوو، سەری هەڵێنا و لەو بوومەلێڵەدا توانیم ڕوخساری چاوکەم کە لەقووڵایی جوانییەکی لەڕادەبەدەردا دەدرەوشایەوە- سەرێکی بێ قژ، چاوانێکی بەقووڵاچوو- برسێتی و شەونخونی بڕستیان لێ بڕیبوو، هەموو قژی وەریو و سەری وەک کەللەسەر دەبریسکایەوە، لەکاتێکدا بۆ ماچکردنی دەستی دانەویم، گوتم:

- "باوکە... بەرەکەتم دە!"

ماوەیەکی زۆر هیچ کاممان قسەمان نەکرد، بەتاسە و تامەزرۆییەوە لەو ڕۆحەم دەنۆڕی کە پەردەی جەستەی دڕاندبوو، ئەو جەستەیەی کە باڵ سست دەکا و لێ ناگەڕێ ڕۆح بەرەو ئاسمان بدا لەشەقەی باڵ و بفڕێ، ئاخر ڕۆح دڕندەیەکی بێ بەزەیی و مرۆخۆرە، زاهیدی هەر بەجارێ خواردبوو.

نەمدەزانی چ بڵێم و لەکوێوە دەست پێ بکەم! ئاخر ئەو جەستە پەڕپووتەی بەرامبەرم لەگۆڕەپانی جەنگ دەچوو دوای کوشتارێکی بێ ڕوحمانە، جێ چنگ و ددانی جنۆکەم پێوە دەبینی.

(*) ئەم فەریزەتانە، بەگوێرەی ریوایەتێک، لەسەدەی دوانزەیەمدا لەلایەن (پیتەر لومبارد)ەوە نووسراون، کەبریتین لە: غوسڵی تەعمید، تەسدیق، شێوەی پیرۆزی ڕەببانی، تۆبە، چەورکردن، نەزم، نیکاح.

سەرەنجام ورەم بەخۆ دا و پرسیم: "باوکە ماکاریۆس، هێشتا لەگەڵ شەیتاندا دەجەنگیت؟"

– "ئیتر نا... ڕۆڵە! هەنووکە پیربووم و ئەویش وەک من پیر بووە، چ توانایەکی نەماوە، من ئیدی لەگەڵ خواوەنددا دەجەنگم!"

بەسەرسوڕمانەوە گوتم: "لەگەڵ خواوەند؟ چما بەتەماشیت بیبەیتەوە؟"

– "کوڕم هیوادارم بدۆڕێم، هێشتا ئێسقانەکانم وەک خۆیانن و خۆبەدەستەوە نادەن!"

– "باوکە، ژیانی تۆ ژیانێکی زۆر دژوارە، منیش دەمەوێ ڕزگاربم، باشە.. چما چ ڕێگەیەکی تر نییە؟"

زاهید بزەیەکی دڵسۆزانە لەسەرلێوی نەخشی و گوتی: "ڕێگەیەکی دڵپەسەندتر؟"

– "باوکە، ڕێگەیەکی مرۆڤانەتر!"

– "تەنها ڕێگەیەک هەیە، یەک ڕێگە!"

– "ئەو ڕێگەیە کامەیە؟"

– "هەڵگژان! هەڵگژان بەڕیزێ پێپلیکانەدا، لەزگی تێرەوە بۆ برسێتی، لەگەرووی تەڕەوە بۆ تینوویەتی، لەشادومانییەوە بۆ عەزاب، ئاخر خواوەند لەسەر ترۆپکی برسێتی و تینوێتی و عەزاب دانیشتووە، شەیتانیش لەسەر تەختی ئاسوودەیی پاڵی لێداوەتەوە، هەڵبژێرە!"

– "من هێشتا گەنجم، دونیاش جوانە، دەرفەتی تەواوم هەیە بۆ هەڵبژاردن!"

زاهید بەپێنج ئێسکی دەستی ئەژنۆمی گوشی و گوتی:

– "کوڕم هەستە لەخەو! هەستە لەخەو بەرلەوەی مەرگ لەخەوت هەستێنێ!"

ڕاچڵەکیم، بۆ ئەوەی غیرەتم بێتەوە بەر، هەمدیس گوتم:

– "ئاخر من گەنجم!"

– "مەرگ جوانگەلی خۆشدەوێ، دۆزەخ گەنجەکانی خۆشدەوێ، ژیان مۆمێکی کزەڵەیە بەئاسانی دەکوژێتەوە، ئاگاداربە، لەخەو ڕاچەنە!"

ساتێک بێ دەنگ بوو، پاشان گوتی: "ئامادەیت؟" من کە لێوڕێژ ببووم لەڕق و لاساری، هاوارم کرد: "نا!"

– "ئەمە خۆپەرستیی گەنجێتییە. وا دەڵێیت و پێشتوایە بەگیڤەگیڤەکەی دەژیت، مەنەڕێنە، دەترسیت؟"

– "کێ هەیە نەترسێ؟ بەڵێ دەترسم. باوکی پیرۆز ئەدی تۆ؟ چما ئەدی تۆ ناترسیت؟ برسێتی و تینوێتی و عەزابت چەشتووە، خەریکیت بەبەرزترین پلە دەگەیت، دەرگای بەهەشتت لێ دەرکەوتووە، بەڵام چما ئەم دەرگایە دەکرێتەوە؟ دەتکەنە ژوورەوە؟ دڵنیایت؟"

دوو دڵۆپ فرمێسک لەچاوانییەوە خزینە خوارەوە، هەناسەیەکی هەڵکێشا و پاشان دوای تۆزێک بێدەنگی گوتی: "لەمیهرەبانیی خودا دڵنیام، هەر ئەمەشە گوناهەکانی ئینسان دەبەزێنێ و لێیان خۆش

دەبێ!"

– "منیش لەمیهرەبانیی خودا دڵنیام، یان باشتر بڵێم لەوانەیە هەر ئەمەش ببێتە هۆی ئەوەی لەخۆپەرستیی گەنجان خۆشبێ!"

– "هاوار بەماڵمان گەر تەنها پشت بەمیهرەبانیی خودا ببەستین، لەو حاڵەتەدا چاکە و خەراپە شان بەشانی یەکتر دەچنە بەهەشتەوە!"

– "باوکە پێت وا نییە میهرەبانیی خودا هێندە بەرفەراوان بێ کە شتی لەو جۆرەش ڕێی تێ چێ؟"

هەر کە ئەو قسەیەم بەزارا هات، تیشکی بیرۆکەیەک (بیرۆکەیەکی موقەدەس، لەوانەشە ناموقەدەس، لەمێشکمدا پرشنگی دا) بیرۆکەی ئەوەی کاتی ڕزگاریی تەواوەتی بەڕێوەیە، کاتی ئارامیی تەواوەتی بەڕێوەیە، کاتێ ئاگری دۆزەخ دەکوژێتەوە و شەیتان (کوڕە لاسارەکە) بەرەو ئاسمان هەڵدەگژێ، لەوێ چاو بەفرمێسک دەستی (باب)ی ماچ دەکا و هاوار دەکات:

– "گوناهم کرد!"

ئیدی باوکیشی ئامێزی بۆ دەگرێتەوە و دەڵێ:

– "سڵاو کوڕەکەم! بەخێربێیتەوە، بمبوورە لەو قەدەرەوەم گلاندی و ئازارم دایت!"

نەموێرا ڕاستەوخۆ ئەو بیرۆکەیە دەربڕم، لەبری ئەوە ڕێگەیەکی پێچاوپێچم بۆ گوتنی گرتەبەر:

– "باوکە.. بیستوومە قەدیسێک – ئەلعان یادم نییە کامیان بووە– لەبەهەشتا ئۆقرەی لێ هەڵدەگیرێ، خودا گوێی لەئاه و ناڵەی دەبێ و بانگی دەکا، لێی دەپرسێ: "چییە؟ چ باسە؟ ئاه و ناڵەی چیتە؟ مەگەر بەختەوەر نیت؟"

قەدیس وەڵامی دەداتەوە: "چۆن دەتوانم بەختەوەر بم لەکاتێکدا لەناو جەرگەی بەهەشتا جۆگەی فرمێسک ببینم!"

– "جۆگەی چی؟"

– "جۆگەی فرمێسکی دۆزەخییەکان!"

زاهید بەدەستە لەرزۆکەکانی خاچی کێشا و بەدەنگێکی مردووەوە پرسی: "تۆ کێیت؟ شەیتانیت؟ دەک کوێرابیتدایە! دوورکەوە لێم!"

سێ جاری تر خاچی کێشا و تفی کردەوە و هەمدیس گوتی: "شەیتان کوێرببیت، دوورکەوە!" ئەمجار دەنگی بەگوڕتربوو، لەو بوومەلێڵەدا ئەژنۆیم– کە دەدرەوشایەوە – نەوازش کرد، دەستم تەزیبوو.

گوتم: "باوکە، من نەهاتوومەتە ئێرە لەخشتەت بەرم، من شەیتان نیم، بەڵکو گەنجێکم دەمەوێ وەک باپیرە جوتیارەکەم بەسادەیی و سافیلکەیی و بەبێ چ پرسیارکردنێک باوەڕبێنم، بەڵام هەرچەند دەکەم ناتوانم!"

– "هەش بەحاڵت ڕۆڵەی چارەڕەش، ئەقڵ دەتخوا، (خود) دەتخوا، (من) و (ناوەوە) دەتخۆن. چما دەزانی هەر ئەو شەیتانەی بەرگری لێ دەکەیت و دەتەوێ ڕزگاری کەیت چۆن کەوتە دۆزەخەوە؟ ئەوکاتە

بوو کە ئەو فریشتە نزیکە ڕووی کردە خواوەند و گوتی: (من!) بەڵێ، بەڵێ ئەی کوڕی گەنج، گوێ بگرە و باش لەمێشکتا تۆماری کە، تەنها یەک شت لەئاگری ئازاری خودادا دەسووتێ ئەویش (من)ە. بەڵێ من، نەفرەتی خودای لێ بێ."

بەلاسارییەوە سەرم ڕاوەشاند و گوتم: "بەڵام هەر لەڕێگای ئەم (من)ەوە بوو، هەر لەڕێگای ئەم هوشیاربوونە بە(خود)ەوە بوو کە ئینسان خۆی لەئاژەڵ جیاکردەوە، باوکە ماکاریوس بەکەمی دامەنێ!"

– "ئاخر هەر لەڕێی ئەم بەخۆئاگاییەوە بوو کە ئینسان لەخواوەند جیابۆوە، سەرەتا هەموو شتێ لەگەڵ خوادادا یەک بوو، هەموو شتێ لەئامێزی خواوەنددا دڵنیاو خۆشنوود بوو، شتی وەک (من)، (ئەو)، (هی تۆ) و (هی من) لەئارادا نەبوو، دووبەرەکی نەبوو، دوو شت نەبوون، بەڵکو یەک شت هەبوو، یەک کەون هەبوو، ئەمە هەر ئەو بەهەشتە بوو، ئەمە و هیچی تر. سەرەتای هەموومان لێرەوە بوو، ئەمە شتێکە کە ڕۆح بیری دێ و ئاواتەخوازی گەڕانەوەیەتی. پیرۆزبێ مەرگ! ئەدی پێت وایە مەرگ چییە؟ مەرگ ئێسترێکە سواری دەبین و دەڕۆین!"

ئەو هەر دەیگوت و هەرچەند زیاتری دەگوت، سیمای گەشتر دەینواند، بزەیەکی شیرین لەسەر لێوانی نەخشی و هەموو ڕوخساری گرتەوە، دەتتوانی هەست کەیت چۆتە بەهەشت. پرسیم: "باوکە بۆچی، بۆچی بزەت دێ؟"

– "ئەدی چۆن خۆم ڕاگرم و بزەم نەیەت؟ کوڕم من خۆشحاڵم، هەر ڕۆژ و هەر ساتێک تەپەی پێی ئێسترەکە دەبییەم، دەنگی نزیکبوونەوەی مەرگ دەبییەم!"

بەم هەموو شاخ و داخەدا هەڵگەڕابووم تا لەبەردەم ئەم زەلامە کێوییەدا ئیعتیراف کەم، ئەم زەلامەی کە ژیانی تەڵاقدابوو. بەڵام بۆم دەرکەوت هێشتا زووە، هێشتا ژیان لەناخمدا نەبووە هەڵم، ئەم دونیا بینراوەم زۆر خۆشدەویست، شەیتان لەمێشکمدا ورشەیەکی سەرنجڕاکێشی هەبوو، هێشتا لەپرشنگی نابیناکەری خواوەنددا مەحف نەببوو. بەخۆم گوت: "دواتر ئیعتراف دەکەم، سبەینێ کە پیر و پەککەوتە بووم و شەیتانیش لەناخمدا پیر و پەککەوتە بوو ئیعتیراف دەکەم!"

هەستام. پیرەمێرد سەری هەڵێنا و پرسی: "دەڕۆیت بەخت یاوەرت بێ، خودات لەگەڵ!"

پاش تۆزێک بەگاڵتەپێکردنەوە گوتی: "سڵاوم بەدونیا بگەیەنە!"

لەوەڵامدا گوتم: "سڵاوی منیش بەبەهەشت بگەیەنە و بڵێ: هەڵە لەئێمەوە نییە، خەتای خۆیەتی چونکە دونیای جوان خەڵق کردووە!"

***

بەم حاڵەوە هەموو ڕەهبانەکان خۆشحاڵ و دڵنیا نەبوون، یەکێکیانم بەتایبەت دێتەوە بیر: باوکە ئیگناتیوس. هەموو شەوێ دوای ئەوەی ڕەهبانەکان دەنوستن و لەژووری میوان جێیان دەهێشتین، من و هاوڕێکەم سەری قسەمان دادەمەزراند و لەزۆر شت دەدواین: لەئاواتە بەرزەکانی ڕۆحمان، لەو ڕێگا جۆراوجۆرانەی کە ئینسان بۆ گەیشتن بەخواوەند دەیانگرێتەبەر، بێ لەوەش هەوڵمان دەدا ناوەڕۆکێکی

پاکژتر بەوشەی (خواوەند) ببەخشین دوای ئەوەی لەزاری قەشە و ڕەهبانەکانا ببووە شتێکی توڕەهات. جارێکیان لەگەرمەی قسەکردنا بووین، هەڵبەت نیوەشەوبوو، کوتوپڕ لەسووچێکی تاریکەوە دەنگێک بەخرۆشانەوە باڵی گرتەوە.

– "خودایە، توانای ئەوەم بدەرێ لێرە بمێنمەوە و تا ئەبەد گوێت بۆ ڕادێرم، جگە لێرە بەهەشتێکی ترم ناوێت!"

ئەو دەنگە باوکە ئیگیناتیوس بوو، لەتاریکاییەکەدا بەکزی کرووشکەی کردبوو، گوێی لەئێمە ڕادێرابوو، بێگومان بەتەواوی لەقسەکانمان نەدەگەیشت، بەڵام وشە گەلی (خواوەند)، (ئەڤین)، (ئەرک) کە لەوتووێژەکانمانا بەردەوام دووبارە دەبۆوە و هەروەها نەوا و نەغمەی دەنگمان، دەروونیان هێنابووە جۆش و خرۆش. لەوانەشە دیمەنی ڕوخساری ڕەنگپەڕیومان لەبەر پرشنگی چراکەدا ئەو جۆش و خرۆشەی پێ بەخشیبێ.

پێکەوە بووینە برادەر، لەو شەوە بەدواوە، لای ئێمە دەمایەوە، دوو لێوەی نەدەکرد و تەنها گوێی ڕادەدێرا. تێگەیشتین کە چەندە تامەزرۆی ژنەفتنی گوتنێکە جیاواز لەگوتنی ڕەهبانەکان. شەوی گەڕانەوەمان بانگی کردمە حوجرەکەی خۆی، درەنگانێ بوو، برادەرەکەم لەبەر شەکەتی خەوی لێ کەوتبوو. گوتی:

– "دەمەوێ لای تۆ ئیعتراف کەم، دانیشە!"

ئەسکەملێکی دامێ و دانیشتم، لێیم ڕوانی، ڕیشە تەنک و سپییەکەی لەژێر تریفەی مانگە شەودا پرشنگی دەدا، جبە ڕەشەکەی لەکۆنیدا سەوز دەینواند و پرتوکابوو، لەبەر چڵک و چەوری بریقەی دەهات، گوپەکانی قوپاو و سیمای وەک عەردێکی قاقڕ پڕبوو لەقەڵەش و چرچ و لۆچ، برۆ پان و نووک باریکەکانی وەک خێوەتێکی ڕەش بەسەر چاوە بەقوولاچووەکانیدا هەڵدرابوو، بۆنی بخوور و ڕۆن زەیتوونی ترشاوی لێ دەهات، پەنجە گەورەی پێی ڕاستی لەپێڵاوە دڕاو و ناقوڵاکەیەوە هاتبووە دەرەوە.

بۆ ماوەیەکی زۆر ورتەی لێوە نەهات، وەک ئەوەی لەو بڕیارەی دابووی ژێوان بووبێتەوە، سەرەنجام گوتی: "توخودا ئارام بە و گوێم بۆ ڕادێرە تا ئیعترافەکەم کۆتایی دێ، نە هیچ بڵێ و نە جێشم بێڵە، بەزەییت پێمدا بێتەوە!"

لێوە لەرەی پێ کەوتبوو. پرسی: "قاوە دەخۆیتەوە؟"

وەک بڵێی بیەوێ ئەو ساتە دژوارە دوابخا، بێ ئەوەی چاوەڕێی وەڵامی من بێ، لەسەر تەختەنوێنە ڕووتەڵەکەی دانیشت و بەگومان و دوودڵییەوە کەوتە هەڵگلۆفتنی ڕیشی، زۆر دڵم پێی سووتا. گوتم:

– "باوکە ئیگناتیوس، دوودڵ مەبە، من پیاوێکی خەراپ نیم و شتێک لەڕەنج و عەزابی ئینسان تێگەیشتووم، بەسەربەستی قسەی خۆت بکە، باری شانت سووک کە!"

گوتی: "قسە لەبارەی ڕەنج و ئازارەوە نییە– لەپڕ دەنگە قرخنەکەی بەگوڕتربوو– بەڵکو قسە لەبارەی چێژ و خۆشییەوەیە، چما لەزەت بەنەفرەتکراوە یان پیرۆز؟ ساڵەهای ساڵە بۆ دیتنەوەی ئەم وشەیە ئازار دەچێژم، بەڵام هیچم بەهیچ نەکردووە، هەر لەبەر ئەوەیە تۆم بانگ کرد، پێویستم بەیارمەتییە.

تێدەگەیت؟"

که ئەم وشانەی لەزار هاتنەدەر، سفرەی دڵی ڕاخرا، ئیدی گومان و دوودڵییەکەی پێشووی ڕەوییەوە، خاچی کێشا و چاوی بڕییە چرا خەڵاتییەکەی بەرامبەری که لەپاڵ وێنەی مەسیحدا دەسووتا. گوتی:

– "کوڕم، ساڵەهای ساڵ هەوڵم دا خواوەند ببینم، بەڵام شکستم هێنا، ساڵەها توێڵی کڕنووشم ناوەته سەر عەرد – بڕوانە دەستم چۆن توێخی هەڵداوە – پاش ئەوەش ساڵەها کڕووزاومەتەوە و هاوارم کردووە: ئەرێ باشە کە شایانی ئەوە نیم خواوەند ببینم، دەبا هەست بەئامادەگیی نەبینراوی بکەم تا بۆ ساتێک شادومان بم و بزانم کە منیش مەسیحییەکم و ژیانی ڕەهبانیم لەدەیردا بەفیڕۆ نەچووە. هاوارم دەکرد، دەگریام، بەڕۆژوو دەبووم، بەڵام بێ هوودە بوو، دڵم نەیدەتوانی دەرگای خۆی واڵاکا و خواوەند بۆ ژوورەوە بەخێربێنێ، شەیتان دەرگای دڵمی کلۆم دابوو، کلیلەکەشی لای خۆی حەشاردابوو!"

سەری هەڵهێنا و سەیری کردم. گوتی:

– "باشە ئەدی من بۆچی ئەم بەسەرهاتە بۆ تۆ دەگێڕمەوە؟"

وەک ئەوەی سەرزەنشتم بکات، گوتی:

– "تۆ کێیت؟ لەکوێوە هاتوویت؟ لەم کێوە پیرۆزەدا چ دەکەیت؟ بۆ دەبێ من متمانەت پێ بکەم و نهێنیی خۆمت لا بەرهەڵداکەم؟ نهێنییەک کەتاوێکی تر دەیژنەفیت، نهێنییەک کە لای ئیعترافگرەکەی خۆیشم نەمدرکاندووە و بەسەر شانمەوە قورسایی دەکا و بەرەو دۆزەخم پەلکێش دەکات؟ بۆ؟ بۆ؟"

بەشڵەژاوییەوە سەیری کردم و چاوەڕێی وەڵام بوو. وەڵامم دایەوە:

– "ڕەنگە ویستی خودابێ باوکە ئیگناتیوس، ڕەنگە خواوەند منی بۆ کێوی پیرۆز ناردبێ تا قسەکانی تۆ ببیەم، ئەدی چۆن دەتەوێ ئەقڵی ئینسان سەر لەو ڕێگایانە دەرکات کە خواوەند هەڵیاندەبژێرێ بۆ سووککردنی ئەو باری سەر شانەی تۆ لەبارەیەوە دوایت!"

ڕاهیب سەری داخست و بۆماوەیەک نوقمی زەریای ئەندێشە بوو. پاشان گوتی: "بۆی هەیە!"

ئەمجار کە تۆزێ جورئەتی پەیداکرد، بێ بڕانەوە هەڵیدایە و گوتی: "وەک دەبینی ساڵەهای ساڵ خۆم ئەشکەنجە دا و هەستم دەکرد ژیانم بەهەدەر دەچێ، عیبادەت و ڕۆژووگرتن و تەنیایی گرێکوێرەی ژیانمیان نەکردەوە، گومانێکی خەتەرناک باڵی بەسەرا کێشام، گومانی ئەوەی دەشێ ئەمە ئەو ڕێگەیە نەبێ کە دەمباتەوە لای خواوەند. دەبێ ڕێگایەکی تر هەبێ! بەڵام کام ڕێگا؟ لەم حەیس و بەیسەدا بوو ڕۆژێک زاهیدێکی موقەدەس فەرمانی پێ دام بەناوی سەرپەرشتیاری سامانی بەدەیر بەخشراو بچمە (سالونیکا). وەرز وەرزی هاوین بوو، کات کاتی خەرمان، دەبوو لەوێ بام تا جوتیارەکان فێڵمان لێ نەکەن.

بیست و یەک ساڵ بوو پێم لەدەیر نەنابووە دەرەوە، خەڵکیم لەگەڵ مناڵەکانیانا نەبینیبوو، نە پێکەنینێ بەر گوێم کەوتبوو، نە چاویشم بەژنێ کەوتبوو، هەوای دەشت و دەر قرچەی دەهات، تەمەنم نزیکەی چل ساڵێک دەبوو، بیست و یەک ساڵی زیندانی بووم و هەنووکە دەرکی زیندانەکەم کرابۆوە و هەوای تازەم هەڵدەمژت.

دیتنی مناڵانم بیر چووبۆوە کە لەناو خاک و خۆڵدا خۆ دەگەوزێنن و گەمان دەکەن، دیتنی ژنانم بیر چووبۆوە کە گۆزە لەسەر شان دەنێن و بەرەو کانی دەچن، دیتنی گەنجانم بیر چووبۆوە کە چڵە ڕێحانە لەپەنا گوێ دەنێن و لەمەیخانان شەراب دەخۆنەوە. بینیم ژنێک لەبەر دەرگای خانە خەڵاتییەکەدا شیر دەداتە ساواکەی ئامێزی، بۆ ساتێک پێم وابوو ئەو ژنە مەریەمی پاکیژەیە– خودایە تۆبە – دەمویست کڕنۆشی بۆ ببەم، ئاخر بیست ساڵ دەبوو ژنم نەدیتبوو، وەک پێم گوتیت ئەقڵم تێک چووبوو!

بەڵام هەرکە ژنەکە منی دیت، دوگمەی کراسەکەی داخست و مەمکۆڵانی حەشار دا، پاشان بۆماچکردنی دەستم دانەوێوە و گوتی: (باوکە خۆش هاتیت، دۆعای خێرم بۆ بکە!) بەڵام من بێئەوەی بزانم بۆچی، لێی تووڕە بووم، دەستم کشانەوە و نەڕاندم بەسەریدا: (لەهەر شوێنێ پیاوان دەتبینن، شیر مەدەرە مناڵەکەت. یاڵڵا بڕۆ ژوورەوە!)

لە شەرما سوور هەڵگەڕا و لەچکەکەی تا سەر دەمی هێنایە خوارەوە، پاشان بەترس و لەرز و بێ ئەوەی وستە بکات چووەماڵەوە.

ڕاهیب چاوانی لێک نا. دیاربوو دەیویست بەر دەرگاکە و ژن و دوگمەی کراوە بهێنێتەوە پێش چاوی.

دیتم بێدەنگییەکەی زۆری خایاند. گوتم: "دەی، دوایی چی؟"

ڕاهیب وەڵامی دایەوە: "لێرەوەیە هەڵگژان دەست پێدەکات، هەڵگژان بۆ سەرەوە، مەبەستم لەڕۆچوونە. پێشتر لەسەر ئەوە ڕێک کەوتبووین کە بێ ئەوەی قسەم پێ ببڕیت یان بەجێم بێڵیت گوێ بدەیە قسەکانم، گوناهی من نەبوو، بەڵکو گوناهی شەیتان بوو، نا.. گوناهی شەیتانیش نەبوو، هەموو شتێک کاری خودایە. کتێبی پیرۆز دەڵێ: (کاتێ گەڵایەک لەدرەخت دەبێتەوە، ئەوە کاری خودایە و ئەمری خودای لەسەر بووە!) کە ئەمە دەڵێم، بۆ ئەوەیە ویژدانی خۆم هێورکەمەوە، بەڵام ئیدی بۆم ژێر نابێتەوە، بەڕۆژ هیچ ناڵێ، بەڵام شەوانە لێم ڕاست دەبێتەوە و دەکەوێتە هاوارهاوار و دەڵێ: هەمووی خەتای تۆیە!

لەبارەی ئەو ژنەوە قسەم بۆ کردیت کە لەبەر دەرگاکەدا مەمکی دەدایە ساواکەی، هەر لەو ساتەوەی مەمکیم دیت، ئیتر ئۆقرەم لێ هەڵگیرا، زاهیدێکی گەورە کە ئەویش قەدیس ئەنتۆنیۆس بوو، گوتوویەتی: (گەر لەساتەوەختی هێمنایەتیدا بیت و دەنگی پەڕەسێلکەیەکیش ببیەیت، ئیدی دڵت ناتوانێ هەمان ئارامیی پێشووی خۆی بەدەست بهێنێتەوە!) دەی کەواتە کاتێ دەنگی پەڕەسێلکەیەک دڵ بهێنێتە خورپە، ئیدی سنگ و مەمکی ڕووتیی ژنێک چ دەکات؟ ئەوەت لەبیربێ کە کاتی چوونم بۆ دەیر هێشتا گەنج بووم و بەچ ژنێک ئاشنا نەببووم. بۆچی بڵێم ئاشنا نەببووم؟ بەڵکو دەڵێم دەستم بەر ژن نەکەوتبوو.

باشە چیم کردبا؟ چۆناوچۆنی شەیتانم لەخۆم دوورخستبا؟ خۆم هاویشتە باوەشی عیبادەت و ڕۆژوو، بەقامچییەک کە هی لێدانی گا بوو لەکاتی گێرەکردنا، بەر دەبوومە جەستەی خۆم تا هەموو جەستەم دەبووە یەک برینی گەورە، بەڵام بێهوودە بوو، بێهوودە بوو. هەر کە فتیلەی چرا تۆزێک دادەکشا و کاتی نوستن دەهات، ئیدی مەمکۆڵەیەکی سپی دەهاتە پێش چاوم کە لەتاریکیدا ئارنگی دەهات. شەوێکیان

خەوێکی ناخۆشی وەهام دیت کە ئێستایش وەبیرهێنانەوەی موچڕکم پیا دێنێ!"

کوتوپڕ زمانی گیرا و دەمی وشک هەڵات، بەڵام من بێڕوحمانە زۆرم لێ کرد خەوەکەیم بۆ بگێڕێتەوە، وچانێکی دا و ئارەقەی نێوچەوانی سڕی:

– "خەونم بەمەمکێکی سپییەوە دیت، خەونم بەلەشێک یان ژنێکەوە نەدیت. شەوەزەنگ، مەمکێکی سپی لەناوەڕاستا، منیش بەجبە و کڵاو و ڕیشەوە بەو مەمکەدا نووسابووم و دەممژت!"

وەک گوێلکێک ئاهێکی هەڵکێشا و بێدەنگ بوو.

هەمدیس بێڕوحمانە گوتم: "دەی، دەی، بەردەوام بە!" ئاخر ویستی بیستن لەمندا بەسەر لوتف و مهیرەبانیدا زاڵ ببوو، مەسەلەکە لەفزوولیییەتەوە نەبوو، بەڵکو لەدڵسۆزییەوە بوو بۆ ئەو قوڕبەسەرەی کە لەئارەزووی قسەکردنا دەسووتا و کەچی نەیشیدەتوانی بئاخڤێ.

ڕاهیب کە بەتکا و لاڵانەوەوە چاوانی تێ بڕیبووم، پرسی: "بۆ ئەوەندە زۆرم لێ دەکەی؟ مەگەر ڕوحمت نییە؟"

گوتم: "نا!" بەڵام لەدڵەوە شەرم دایگرتم و گوتم: "با.. با.. دڵم پێت دەسووتێ، هەر لەبەرئەوەش زۆرت لێ دەکەم، خۆت دەبینی چۆن دوای قسەکردن دەحەوێیتەوە!"

– "ڕاستە، بەڵێ، کاتێ دەدوێم دەحەوێمەوە، کەواتە گوێ ڕادێرە، ئەم ژنەی کە یەکەمین ڕۆژ لەبەر دەرگاکەدا بینیم، هەموو ئێوارانێک سینییەک خواردن و پیاڵەیەک شەرابی بۆ دەهێنام، سەرەتا خواردنەکەم دەخوارد، بەڵام دواتر بۆ ماوەی چەند ڕۆژێک دەمم تێوە نەدا. بەیانیان کاتێ بۆ بردنەوەی سینییەکە دەهات، بۆ ساتێک بەگومانەوە ڕادەوەستا، وەک ئەوەی بیەوێ تێبگا لەوەی بۆچی خواردنەکە ناخۆم، بەڵام نەیدەوێرا هیچ بپرسێ.

وەلحاڵ شەوێکیان یەکشەممە بوو، ڕۆژی پێشوو بەکاری مەزراوە هیلاک نەببوو، سەر شۆراو و جلکی یەکشەممە لەبەرکراو، هەوای دەرەوە گەرم، تۆزێک یەخەی کراسەکەی کردبۆوە و کەمێک گەردنی وەدیار خستبوو، ڕۆنی دار دێمشتی لەسەر دابی ژنانی گوند لەپرچەکانی ساویبوو، بۆنێکی خۆشی لێ دەهات. نەمدەزانی بۆچی ئەو بۆنە کڵێسای لەڕۆژانی جەژنی پاکدا وەبیرم هێنایەوە، بەتایبەتی کە کڵێسامان بەدارمۆرت دەڕازاندەوە و گەڵای دار دێمشتمان بەحەوشەدا بڵاو دەکردەوە، ئیدی هەموو شوێنێک، تەنانەت هەواش بۆنی دار دێمشت و ڕابوونەوەی دەدا. سینی خواردن و شەرابەکەی نایە سەر مێزەکە و جورئەتی دایە بەرخۆ. کێ چووزانێ؟ ڕەنگە بەهۆی حەمامکردوویییەکەیەوە بووبێ؟ یان دەشێ بەهۆی پشوودانەکەیەوە بووبێ؟ ئاخر حەمام و عەتر و کراسی یەخە ئاوەڵا، هەموو دەتوانن یارمەتی شەیتان بدەن تا ئینسانێک بخاتە ئاگری دۆزەخەوە. وەلحاڵ ئەمجار غیرەتی نایە بەرخۆ و نەچووە دەرەوە، لەجێگەی خۆیدا وەستا. پرسی: (باوکە ئیگناتیوس، ئەم چەند ڕۆژە بۆ شێوت نەکردووە؟) دەنگی لێواولێو بوو لەسۆز و گرنگی پێدان. ڕاستت دەوێ دەتگوت ساواکەی چەند ڕۆژێکە شیری نەخواردووە و نیگەرانیی ئەوەیە نەبا نەخۆشکەوێ!

وەڵامم نەدایەوە، کەچی ئەو نەڕۆیشت. دەزانیت بۆ؟ تۆ هێشتا گەنجیت و تێناگەیت. لەبەر ئەوە

نەڕۆیشت چونکە شەیتانی ناو ڕەحمی ژن ناخەوێ، واز ناهێنێ!

گوتی: (باوکە ئیگناتیوس، ئاگات لەتەندروستیی خۆت بێت، ئاخر جەستەش دەسکردی خودایە و ئێمە دەبێ خواردنی بۆ دابینکەین!)

لەبەرخۆوە گوتم: (شەیتان دوورکەوە، کوێرایێت دیێت شەیتان!) سەریشم هەڵنەهێنا سەیری کەم، لەپڕ وەک ئاوبردوویەک هاوارم کرد: (دوورکەوە لێرە!)

ژنەکە بزڕکا و بەرەو دەرگاکە ڕای کرد، هەر کە هەستم کرد لەدەرگاکە نێزێک دەبێتەوە، منیش بزڕکام، نیگەران بووم لەوەی جێم بێڵێ، خۆم گەیاندێ و لەدواوە قژیم گرت، چراکەم کوژاندنەوە تا (لەخاچدراو) نەمبینێ، ڕووناکیی ڕەوییەوە، ئاخر تاریکی زێد و ماڵی شەیتانە. هەر وا کە بسک و قژیم لەدەستەوە ئاڵاندبوو، دام بەسەر تەختە نوێنەکەدا، وەک گوێرەکە دەم مرخاند و ئەو هیچی نەدەگوت، مەمکیم هەڵدەگلۆفت و بەیەک تەکان چی دوگمە بەکراسەکەیەوە هەبوو ترازاندمن.

لەو کاتەوە چەند ساڵ تێپەڕیوە؟ سی ساڵ؟ چل ساڵ؟ نا، چ زەمەنێک تێنەپەڕیوە، کات لەجێی خۆیدا وێستاوە، قەت لەژیانتا شاهیدی ڕاوەستانی زەمەن بوویت؟ دە من شاهیدی ڕاوەستانی زەمەن بووم، سی ساڵی ڕەبەقە من خەریکی کردنەوەی دوگمەگەلی کراسەکەی ئەوم و ئێستایش کۆتایی پێ نەهاتووە، هەر دوگمە دەکەمەوە و کەچی دەبینم دوگمەیەکی تر ماوە بیترازێنم.

تاکو سپێدەی بەیان نەمهێشت بڕوات، خودای میهرەبان چەند بەلەزەت بوو! چ هێمنایەتییەک! چ هەستانەوەیەک! بەدرێژایی ژیانم لەخاچ درابووم، کەچی ئەو شەوە ڕابوومەوە. بەڵام شتێکی تر هەبوو، بەشە ترسناکەکەی، ئەو بەشەی کە دەمخاتە سەر ئەو بڕوایەی بۆتە مایەی گوناهەکەم، هەر بۆیە بانگێشم کردیتە حوجرەکەم تا ئەم گرێکوێرەیەم بۆ بکەیتەوە، ئەو بەشە ترسناک و تۆقێنەرە ئەمەیە:

بۆ یەکەم جار هەستم کرد خواوەند نزیکم بۆتەوە، بەئامێزی واڵاوە نێزیکم بۆتەوە، وای چەند هەستم بەسوپاسگوزاریی دەکرد! بەدرێژایی ئەو شەوە تا سپێدە چ وێردێکم خوێند و دڵم چۆن کەوتە سەر گازەرای پشت و خواوەندی هاتە ناو! بۆ یەکەم جار لەژیانمدا، بۆ یەکەم جار لەژیانی بێڕوحم و نائینسانیدا تێگەیشتم کە خودا چەندێک میهرەبانە! کە خودا چەندێک ئینسانی خۆشدەوێ و بەزەیی پێیدا دێتەوە! کە ژنی بەو هەموو دڵفڕێنییەوە بۆ خوڵقاندووە تا لەدڵنیاترین و نزیکترین ڕێگەوە ڕێنومایییمان بەرەو بەهەشت بکات، ئاخر ژن لەنوێژ و ڕۆژوو بەهێزترە– خودایە تۆبە– ژن تەنانەت لەچاکەخوازیش بەهێزترە!"

بێدەنگ بوو، بەزوبانهێنانی ئەو وشانە بڕستی لێ بڕیبوو، هەروا کە بەترسەوە سەیری (لەخاچدراو)ی دەکرد، دوو دڵۆپ فرمێسک بەسەر گۆنایدا هەڵخلیسکانە خوار.

نەڕاندی: "مەسیحەکەم، بمبوورە!" وای گوت و چاوی نووقاند تا وێنەکە نەبینێ.

بەڵام زوو بەخۆیدا هاتەوە، چاوی هەڵبڕی و سەیری کردم، دەمویست شتێک بڵێم، بەڵام نەمدەزانی چ بڵێم، نەشمدەتوانی بەرگەی ئەو بێدەنگییە بگرم، ئەو فرمێسکانەی لەو چاوە پیرانەوە خلۆر دەبوونەوە ئۆقرەیان لێ بڕیبووم.

بەڵام پێش ئەوەی زار هەڵبێنمەوە و شتێک بەزوبانما بێ، دەستی ڕایەڵ کرد، وەک ئەوەی لەسەر لێوم

دایِنیّ، گوتی: "پەلە مەکە، قسەکانم تەواو نەبوون!"

– "لەسپێدەی بەیاندا، ژنە بەپەلە هەستا، جلکەکانی لەبەرکردەوە، پاشان بەئەسپایی دەرگاکەی کردەوە و ڕۆیشت. من لەسەر پشت پاڵکەوتم، چاوانم لێک نا و کوڵی گریانم بەربوو، بەڵام ئەو فرمێسکانە لەجۆری ئەو فرمێسکە تاڵ و دڵتەزێنانە نەبوون کە لەحوجرەکەمدا ڕشتبووم، ئەو فرمێسکانە هێندە شیرین بوون کە لەباسکردن نایەن، چونکە هەستم دەکرد لەژوورەکەی مندایە و خۆی داوە بەسەر سەرینەکەمدا. گەر دەستم بگێڕایە، دڵنیام دەستم بەری دەکەوت، بەڵام من وەک (تۆماس)(*) خانەگومان نەبووم، پێویستم بەدەست گێڕان نەبوو، ئاخر ژنێک، نەک نوێژ و ڕۆژوو، بەڵێ ژنێک.....ی هێنابووە ژوورەکەمەوە، خودا پاداشتی خێری بداتەوە.

لەو شەوەوە، بەدرێژایی سی یان چل ساڵ، هەمیشە لەبەر خۆوە دەڵێم: "چما دەکرێ گوناهیش لەخزمەتی خودا دابێ؟ ئا، دەزانم چ دەڵێیت! ئەوەی کە هەمووان دەیڵێن: (گەر تۆبەت کردبێ!) بەڵام من تۆبەم نەکرد، هەر بەڕاشکاوی ئەمە دەڵێم، دەبا هەورە برووسکەی خودا لێم دا و بمکاتە خۆڵەمێش، تۆبەم نەکردووە و تۆبەش ناکەم، گەر بۆم دەست بدا جارێکی تریش ئەو کارە دەکەمەوە!"

کڵاوەکەی داگرت و سەری خوراند، قژە چەرمووەکەی ڕژانە خوارەوە و سیمای داپۆشی، بۆ چەند ساتێک کەوتە زەریای قووڵی ئەندێشەوە، مەزەندەم کرد کە ئیدی دوودڵە لەوەی زیاتر لەوە درێژەی بداتێ، بەڵام دواجار بڕیاری خۆی دا.

گوتی: "دەکرێ ئەوەی من کردوومە گوناه نەبووبێ؟ بەڵام گەر گوناه نەبووبێ ئەی مانای گوناهی بنەڕەتی چییە؟ مەبەستم لەگوناهی مار و سێوی لێکراوەیە لەدرەختی حەرام؟ نازانم، هەر بۆ ئەمەش بانگم کردیتە ئێرە، گوتم بەشکم تۆ بزانیت. بەو دوو سێ ئێسکەوە کە بەلەشمەوە ماوە بەژیانەوە نووساوم، بەر لەمردن دەمەوێ تێبگەم، بۆ هیچ ناڵێی؟ کوڕم، دەڵێی تۆیش وەک من ڕێ دەرنابەیت!"

دەمتوانی چ بڵێم؟ چما گوناه لەخزمەت خودادایە؟ یەکەم جار بوو ئەم پرسیارە دەهاتە خوارەوە تا عەزابم بدات! ئایا هاوشان لەگەڵ ڕێگەی چاکەخوازیدا، ڕێگەیەکی فەراوانتر و ساناتر هەیە کە ڕێگەی گوناهە و دەتوانێ بەرەو خواوەند ڕێنوێنیمان کات؟

وەڵامیم دایەوە: "باوکە ئیگناتیوس، من هێشتا هەرزەکارم و دەرفەتێکی وام بۆ گوناهکردن و عەزابکێشان نەبووە. کەواتە ناتوانم وەڵامی ئەم پرسیارەت بدەمەوە، نایشمەوێ ئەقڵم بکەمە داوەر، چونکە بڕوام پێی نییە، متمانە بەدڵیشم ناکەم، یەکیان هەمیشە تاوانبار دەکا و ئەوی تریشیان هەمیشە دەبوورێ، بەچیدا بزانم هەق بەکامیانە؟ ئەقڵ دەڵێ: (باوکە ئیگناتیوس، ئەم ڕێگەی گوناهەی کە گوتت بەرەو خواوەندت دەبا و گوایە ڕێگەیەکی خۆش و گونجاوە، من پێم پەسەند نییە!) لەلایەکی ترەوە دڵ دەڵێ: (مەحاڵە شەڕانگێزی و زۆرداری بگاتە ڕادەیەک کە ئازاری شەهیدبوون و برسێتی و ڕووتی و نزمایەتی بۆ ئینسان بخوازێ، بەواتایەکی تر ئایا تەنها بۆ شێت و کەفتەگەلان هەیە پێ بنێنە

(*) تۆماس: Thomas یەکێک لە دوانزە حەوارییەکەی مەسیح.

ماڵەکەیەوە؟ من ئەم ڕێگەیە ئەفەرۆز دەکەم!) کەواتە باوکە ئیگناتیوس، چاوت لێیە بەچ دەرەنجامێک دەگەین کاتێ باوەڕ بەڕاست و دروستیی هەردوو ڕێگەکە دەهێنین!"

لەگەڵ قسەکردنما، بۆ خۆم بیرم دەکردەوە بێ ئەوەی ئەو بیرە بهێنمە سەر زوبان: (ئایینی نوێ! ئایینی نوێ!) ئەوەی تێی نەدەگەیشتم ئەوەبوو کە ئەم ئایینە نوێیە چۆناوچۆنیی چاکە و خەراپە خانەبەندیی دەکات! جار دوای جار بەخۆم دەگوت: (ئایینی نوێ، ئایینی نوێ شتێکی زۆر پێویستە. بەڵام کێ ئەم ئایینە نوێیەمان پێ دەبەخشێ؟)

کڵاوڕۆژنەی چکۆڵەی حوجرەکە بەڕۆشناییەکی کز ڕووناک بۆوە، لەحەوشی دەیرەکەوە دەنگی ڕیتمی دارئامێر دەهات کە لەژوورێکەوە دەچوو بۆ ژوورێکی تر و ڕاهیبەکانی بۆ نوێژی بەیان بانگهێشت دەکرد. باوکە ئیگناتیوس بەسەرسوڕمانەوە لەکڵاوڕۆژنەکەی ڕوانی و گوتی: "چ زوو ڕۆژ بۆوە؟" خۆی کێشایە قوژبنێک و لەکاتێکدا کە بەهۆی پشت ئێشەوە دەینرکاند، دانەوێوە و گۆزەیەکی چکۆڵەی زەیتی هەڵگرت و بۆلای وێنەکەی مەسیح چوو، تۆزێک زەیتی کردە ناو چرا خەڵاتییە هەڵواسراوەکەی بەردەم وێنەکە، چراکە تینێکی تێ هاتەوە و سیمای مەسیح، ئەو سیما ڕەنگ زەردە ئازار چەشتەی کە خوێنی تاجی دڕکاوی بەسەر برۆ و گۆناکانیا دەهاتەخوارەوە، ڕووناک بۆوە.

ڕاهیب ماوەیەکی درێژ لەو سیمایە ڕاما و پاشان ڕووی کردە من، هەناسەیەکی هەڵکێشا و گوتی: "کەواتە وەڵامێکت نەبوو پێم بڵێی، هەر هیچ؟" دەنگی لۆمە ئامێزبوو، یان خۆم وام هەست کرد لۆمە ئامێزە، لەسەر کورسییەکە هەستام و لەپاڵ ڕاهیبدا وەستام و لەگەڵیدا چاوم بڕییە چاوانی لەخاچدراو.

ماندوو ببووم و حەزم دەکرد بخزێمە ناو جێگەوە، وەڵامیم دایەوە: "هەر هیچ!" ڕاهیب گوتی: "باشە قەیدی ناکات!" گۆچانەکەی هەڵگرت تا بچێ بۆ نوێژی بەیان، کەچی جارێکی تریش بۆ ڕازو نیاز لەبەرامبەر وێنەکەدا ڕاوەستایەوە، سیمای تێشکاو و پەژموردەی لەژێر تیشکی چراکەدا ئارنگی دەدا، قامکی هەڵێنا و ئاماژەی بۆ وێنەکە کرد و گوتی: "ئەو وەڵامی دامەوە!"

هەر لەم کاتەدا تەقەیەک لەدەرگای حوجرەکە درا و دەنگێک گوتی: "باوکە ئیگناتیوس!"

ڕاهیب وەڵامی دایەوە: "باوکی پیرۆزمان ئەوا دێم!"

وای گوت و دەسکی دەرگاکەی بادا!

***

هەنووکە کاتێ یادداشتەکانم هەڵدەدەمەوە، بۆم دەردەکەوێ کە هیچ لەبەین ناچێ، بەڵکو هەموو شتێک لەناخمدا خەوی لێکەوتووە. هەنووکە بنۆڕە چۆن هەموو شتێک بەخەبەر دێ و لەتوێ توێی لاپەڕە کۆن و دڕاوەکانا کە بەچاکیش ناخوێندرێنەوە، سەر هەڵدەدەن تا جارێکی تر لێم ببنەوە بەدەیر و ڕەهبان، بەوێنە و زەریا. هاوڕێکەیشم هەمان شێوە سەر لەخاک دەردێنێ و وەک خۆی خۆش ئەندام، لەهەڕەتی لاوییدا، بەپێکەنینە هۆمەرییەکەی و بەچاوە شینە هەڵۆ ئاساکانی و بەسینگی ئاخنراو لەشیعر، سەر لەتوێی خاک دەردێنێ. وی زیاتر لەتوانای ئینسان بۆ وەرگرتن، دەبەخشێ و فرەتریش لەتوانای ئینسان بۆ بەخشین داوا

دەکات، ئەو تەنیا و خەمین مرد و جگە لەخەندەیەکی تالّی رۆحێکی بریندار و خاوەن غرور هیچی تری لێ جێ نەما. ئەو وەک نەیزەکێک وەها بوو کە بۆ ساتێک تاریکی تێک شکاند و پاشان خۆیشی فەوتا. هەمــوو ئێــمــەیش هەروا دەفــەوتێین و عــەردیش هەر بەو جــۆرە تیــادەچێ. بەڵام ئەم حــەقــیــقــەتە هیچ تەسەللایەکمان ناداتەوە، چ بیانوویەکیش نابێ بۆ ئەو کە دروستمان دەکا و دەمانفەوتێنێ.

***

ماوەی چل رۆژ بەکێوی پیرۆزدا گەڕاین، کاتێ گەشتەکەمان کۆتایی هات و ئێوارەی جێژنی لەدایکبوون گەڕاینەوە دەفنە، لەوێ موجیزەیەکی سەیر و چاوەڕواننەکراومان بینی. گەرچی لەچلەی زستاندا بووین، کەچی لەباخچەیەکی چکۆڵە و هاکەزاییدا، داربادامێک چرۆی کردبوو.

باسکی هاوڕێکەم گرت، ئاماژەم بۆ داربادامەکە کردو گوتم: "ئانجیلۆس! بەدرێژایی گەشتەکەمان گەلێ پرسیاری ئالۆز دڵیان ئازارداوین، هەنووکە بڕوانە وەڵامەکانیان!"

هاوڕێکەم سەیرێکی داربادامە چرۆکردووەکەی کرد و خاچی کێشا، پێدەچوو لەبەرامبەر وێنەیەکی موجیزە نوێندا نوێژ و ستایش کا، ماوەیەکی درێژ هەر وا مایەوە بێ ئەوەی متەقی لێوە بێت. دواجار زۆر بەهێمنی، وەک ئەوەی لەگەڵ خۆیدا بدوێ، گوتی:

– "وا شیعرێک بۆ سەر لێوم هەڵدەقوڵێ، پۆستەرە شیعرێک!"

بەداربادامم گوت: خوشکێ، لەبارەی خوداوە

بۆم بدوێ

کە ئەوەم گوت:

درەختی بایام شکۆفەی کرد!

ئۆرشەلیم

کاتێ سەرلەنوێ بۆ تەنیایی گەڕامەوە، چاوانم لێک نا و لەخۆم پرسی کە دواجار لەکێوی پیرۆز چیم بۆ ماوەتەوە، لەو هەموو چێژ و ئەزموونە ڕاچڵەکێنەرە، لەو هەموو پرسیارەی من و هاوڕێکەمیان عەزاب دەدا، دواجار چ شتێ لەناخما رۆنیشتووە؟ کە چوومە کێوی پیرۆز بەدوای چیدا گەڕام و لەوێ چیم دەستکەوت؟

ئەو دوو زامەی لەتافی مێردمنداڵیمدا لێم ناسۆر ببوون– واتە ئەو کاتەی کە مامۆستاکەم دوو نهێنی گەورەی بۆ ئاشکرا کردم بەوەی عەرد ناوەندی کەون نییە و ئینسانیش مەخلوقی هەڵبژێراو و ڕاستەوخۆ نازڵبووی خودا نییە– دوو برین بوون کەساڵەها بوو دەمیان لێک نابوو، کەچی لەکێوی پیرۆز سەرلەنوێ هاتنەوە سوێ.

دوو عەزابی فەلسەفی، لەکوێوە هاتووین و کوێوە دەچین؟ مەسیح وەڵامێکی دابۆوە، وی هەتوانێکی هێنابوو کە گەلێ برینی سارێژ دەکرد، بەڵام چما ئەو هەتوانە دەیتوانی برینەکانی من سارێژکات؟ دارئامێر

و نوێژی بەیانیان و وێرد خوێندن– ڕیتمی غەیبی ژیانی زاهیدانە– بۆ ماوەیەکی کەم ئازارەکانمیان ئارام کردبۆوە، بەئاشنابوونیشم بەبەرخۆدانی مەسیح لەلایەکی ترەوە– هەستم دەکرد خوێنی ئازایەتی و شیرینی و ئومێد لەبەرخۆدانەکەمدا دەجمێ، بەڵام هەر زوو ئەو سیحرە ڕەوییەوە و سەرلەنوێ ڕۆحم تەنیا و بێکەس کەوتەوە. ئەرێ بۆ؟ مەگەر لەچی کەم بوو؟ غەریبیی کێی دەکرد؟ کاتێک ڕۆحم ڕۆیشت بۆ کێوی پیرۆز، بەشوێن چیدا دەگەڕا و لەوێ نەیتوانی چ شتێک بەدەست بێنێ؟

بەتێپەڕبوونی ساڵان، هێورهێور تێگەیشتم من بۆ دۆزینەوەی شتێک چووبووم بۆ کێوی پیرۆز کە هەموو تەمەنم بەدوایدا گەڕاوم، چووبوومە ئەوێ تا هاوڕێ یان دوژمنێکی گەورە– نەک بەقەد خۆم، بەڵکو لەخۆم گەورەتر– بدۆزمەوە تا لەپاڵ مندا بێتە مەیدانی جەنگەوە، ژنێک نا، ئەندێشەیەک نا، بەڵکو شتێکی تر، کەسێکی تر. ئاخر ڕۆحی من لەو کەس و لەو شتەی کەم بوو، بۆیە هەستم دەکرد ڕۆحم پشوو سوارە و بێ ئۆقرە!

دواتر– لەکاتی دیدارەکەدا نا– تێگەیشتم کە نەمتوانیوە لەکێوی ئاتوس، ئەو کەسەو ئەو شتە بدۆزمەوە. پێم سەیرە ئەوە بەری تەواوی سەفەرەکەم بووبێ لەکێوی ئاتووس!

لەو کاتەدا کە بەکێوی ئاتووسدا دەگەڕام، تاقە دەسکەوتم تێکۆشەرێکی بەئەزموون بوو (یاخود لەسەرەتادا پێم وابوو) کە دەستە بریندارەکانی بۆ ڕەهبانەکان ڕایەڵ دەکا، لەپێ خاوسەکانییەوە خوێن دەچۆڕا، لەبرسا گۆناکانی قووپیبوون، جەستە لاوازەکەی لەژێر جلکە دڕاوەکانییەوە دیاربوو، بەچاوانێکی فرمێسک تێزاو و لەکاتێکدا کە لەسەرمادا ددانە چۆقەی پێ کەوتبوو، لەدەرگاکانی دەدا و کەس دەرگای لێ نەدەکردنەوە، لەدەیرێکەوە بۆ دەیرێکی تر ڕاویان دەنا و سەگەلیش پێی دەوەڕین. دەمەو ئێوارەیەکیان بینیم پاڵی دابوو بەبەردێکەوە و چاوی لەزەریای چۆڵ بڕیبوو، لەپشت دار سنۆبەرێکەوە خۆم حەشار دا و چاوەڕێیم کرد، ماوەیەکی زۆر بێدەنگ و لەجێی خۆی نەبزووت، بەڵام ئیتر گەییبە تینی و پڕ بەگەروو هاواری کرد: (تەنانەت ڕێوییش کونێکی هەیە تیایدا ستار بگرێ، بەڵام من هیچ کوێم نییە تیا بسرەوم!) برووسکەیەک لەمێشکی دام، ناسیمەوە(*)، لێیچوومە پێشەوە تا دەستی ماچ کەم، لەمناڵیمەوە تا ئەلعان خۆشم ویستووە، ئەوا ئێستایش هەموو شوێنێکی بەدوادا دەگەڕێم، بەڵام دیارنەما، بەخەم و پەژارەوە لەسەر ئەو بەردە دانیشتم کە ئەوی لەسەر دانیشتبوو، ئای. . چ دەبوو گەر بمتوانیبا دەرکی دڵم بۆ کردبایەوە و بهاتبایە ژوورێ تا ئیدی نە سەرمای با و نە بێ خانە و لانەش با.

(پراکلیوس)ی فەیلەسوفم بیرکەوتەوە، ئاخر ئەو لەسەردەمێکدا دەژیا کە ئینسانەکان ئیتر بڕوایان بەخواوەندەکانی ئۆڵۆمپ نەمابوو، لەخۆیانیان دەتاراندن، لەژێر کەپرێکدا پراکلیوس لەبەرپێی ئاکرۆپلیسدا نوستبوو، لەپڕ تەقەی دەرگا هات، ڕاچەنی، هەستا و دەرگاکەی کردەوە، (ئەسینا)ی بینی کە بەتەواوی شکۆی خۆیەوە لەبەر دەرگاکەدا ڕاوەستاوە. گوتی:

– "پراکلیوس، بۆ هەر کوێ دەڕۆم دەست بەڕوومەوە دەنێن، هاتووم تا لەناو هەنییەی تۆدا پەنا بگرم!"

(*) راناوەکە بەپیتی گەورەی HIM نووسراە، ئەمەش واتە مەسیح.

چ دەبوو گەر ئەم (مەسیح)ە، هەمان شێوە توانیبای لەدڵی منا پەنای گرتبا؟

کە لەکێوی ئاتووس گەڕامەوە، بۆ یەکەم جار هەستم کرد مەسیح برسی و ئاوارە دەسووڕێتەوە و لەخەتەردایە، ئیدی هەنووکە کاتی ڕزگارکردنییەتی بەدەستی ئینسان. پەژارە و سۆزێکی فرە کۆنترۆڵیان کردم، بێزار لەژیانی ئارام و بێ خورپە، ڕێی دەشتودەرم گرتەبەر، چەندین ڕۆژ گەڕام و چیاکانی مەکدۆنیام لەپێوەدا. سەرەنجام گوندێکی تاریک و وێران و نەفرەتلێکراوم دۆزییەوە، کولبەی پڕ لەپەیین، مناڵ و بەرازی قوڕ و لیتاویی، پیاوان بەمۆڕەوە سەیریان دەکردم، سڵاوم لێ کردن، وەڵامیان نەدامەوە، ژنان هەر کە منیان بینی دەرگاکانیان لەو دیوەوە داخست. بەخۆم گوت: "ئێرە جێگەی منە. ئەی ڕۆحی من، تۆ لێرە لەم گوندە ترسناکە و لەنێو ئەم خەڵکە ترسناکانەدا دەتوانیت توانای خۆڕاگریی خۆت بسەلمێنیت!" تێکۆشەرە زامدارەکەم هەر لەخەیاڵدابوو، لەبەرئەوەی دەمویست جەستە ئەشکەنجە بدەم، بڕیارم دا زستان لەو گوندەدا بمێنمەوە. دوای عەزاب و ماندوویییەکی زۆر توانیم شوانێکی پیر تێبگەیەنم کە پیاوکوژ و سیخوڕ، یاخود شێت نیم، ئەوجا قایل بوو لەقوژبنێکی کولبەکەیدا جێگەم کاتەوە و هەموو ڕۆژێکیش چۆڕێ شیر و نەختێ نانم بداتێ. دار لەو گوندەدا زۆربوو، بەردەوام لەبەر ئاگردا دادەنیشتم و دەمخوێندەوە، جگە لەئینجیلەکان و هۆمەر، هیچی ترم پێ نەبوو.

هەندێ جار وتەکانی مەسیحم لەبارەی ئەڤین و لەخۆبوردنەوە دەخوێندەوە و هەندێ جاری تریش شیعرە نەمرەکانی شێخ و باوکی گریکییەکان[*]. پێویستە ئارام و میهرەبان و لەخۆبوردووبیت، کە زللەیەکیان لەلای ڕاستت دا، ئەوا لای چەپیشت ڕاگرە بۆیان، ژیانی ئەم دونیا بێ بایەخە، ژیانی ڕاستەقینە ئەوەتا لەبەهەشتە - یەکەمیان ئاوها ئەمری دەکرد. دەبێ بەهێز بیت، ژن و جەنگ و شەرابت خۆش بوێ، دەبێ بکوژی و بکوژرێی تا شکۆ و مەزنایەتی ئینسان دانەبەزێ، ژیانی ئەم دونیات خۆش بوێ، ژیانی کۆیلەیی لەژیانی پادشایەتی لە(هادیس) باشترە. - ئەمەشیان باپیرەی گریکستان پێی دەگوتم.

ئاکی[**]یەکان لەملاولای زەینمەوە ڕاست دەبوونەوە، ئاکییەکان بەکەپووی زل و مەچەک پێچ و زل و ڕانی کوڵکن و ڕیشی نووک درێژ و قژی چەور و بۆنی شەراب و سیرەوە، هێلینیش بەسەر دیوارەکانا - نەمر و نەژاکاو- دەگەڕا، لەڕووناکیدا ئارنگی دەدا، پەڵەیەک چییە بەلەشییەوە نەبوو جگە لەپاژنەی پێکانی کە خەڵتانی خوێن بوون. خواوەندەکانیش لەسەر ئەسکەملەکانی خۆیان لەسەر هەورەکان پاڵیان دابۆوە و تەماشای خەڵکیان دەکرد کە یەکتریان سەردەبڕی. لێرە، لەو خەڵوەتەی خۆمدا، گوێم بۆ ئەو دوو سایرێن[***]ە ڕادێرابوو، هەردووکیان چنگیان لەناخم گیرکردبوو، هەردووکیان ئەفسوونیان دەکردم و

(*) مەبەست لە هۆمەرە.

(**) مەبەست لەخەڵکی گریسکتانە.

(***) دوو فریشتەی زەریایین کە نیوەی لەشیان وەک ژن و نیوەکەی تریش وەک لەشی باڵندە. بۆ یەکەم جار ناویان لە ئۆدێسەدا هاتووە کە گوایە دەنگی چەنگ (قیسارە) و گۆرانی چڕینیان هێند ئەفسوناوی بووە کە گوێگری لەهۆش خۆ بردووە. فەرهەنگی ئەفسانەکانی کریک و ڕۆم.

نەمدەزانی ئێسک و پروسکم بەتارمایی کامیان ببەخشم.

دەرەوە بەفر بوو، لەپەنجەرە بچووکەکەوە سەیری دەرەوەم دەکرد و سەرنجم دەدا چۆن کلووە بەفر، ناشیرینیی گوند دادەپۆشێ، هەموو بەیانییەک مەڕو بەرغەل بەلامدا تێدەپەڕین و لەزرنگەی زەنگۆڵەکانیان خەبەرم دەبۆوە.

لەناو جێگەکەم هەڵدەسام و لەڕێگە بەبەفر پۆشراوەکانەوە لەگەڵیاندا سەردەکەوتم و لەگەڵ شوانەکەدا چەند وشەیەکمان لەبارەی هەژاری و سەرما و ئەو مەڕانەی کە دەمرن ئاڵوگۆڕ دەکرد، ئاخر بەدرێژایی تەمەنم گوێم لێ نەبووە شوانێک لەبارەی شتی دڵڕفێنەوە بدوێ، بەڵکو هەمیشە لەبارەی هەژاری و سەرما و مەڕی مردووەوە سەری قسە دادەمەزرێنێ.

ڕۆژێکیان بەفرێکی یەکجار زۆر باریبوو، زەنگەکانی ئاوایی بەنەوایەکی ماتەمەوە لێدران، بێگومان کەسێک مردبوو، خەڵکی گوند خۆیان لەماڵەوە زیندانی کردبوو، جاروبار زەنگۆڵەی هێسترێک بێدەنگییەکەی دەشڵەقاند، لەپەنجەرەکەوە ڕیشۆڵەکانم دەدیت کە لەتاو برسێتی لەملا بۆ ئەولا هەڵدەفڕین، ئاگرێکم کردبۆوە، گەرمایی ئاگرەکە وەک دایکێکی میهرەبان لەئامێزی گرتبووم، هەستم بەبەختەوەری دەکرد، بەڵام کوتوپڕ وەک ئەوەی بەختەوەریی گەورە خیانەت بێ، گریانێکی بەکوڵ لەناخمەوە هەڵقوڵی - گریانێکی هێور، هێور و ئارام- دەتگوت دایکێکە و لەپرسەی کوڕەکەیدا دەلاوێنێتەوە.

یەکەم جار نەبوو دەنگی ئەم گریانەم لەناوەوەمڕا دەژنەفت، هەر کاتێ هەستم بەپەژارە کردبێ، هێورتر دەبۆوە و دەنگی بەویزەی مێشهەنگێکی دوور دەچوو، بەڵام کاتێک شادومان بام، ئەوا ناخم دەکوڵا، لەترسا هاوارم دەکرد: "کێیە لەناخمدا دەگری؟ هۆی چییە؟ ئەدی چ هەڵەیەکم کردووە؟"

شەو داهاتبوو، منیش لەئاگرەکە ڕامابووم، دڵم حەزی بەتێکەڵاوبوونی ئەو ناڵە و گریانە نەدەکرد، بۆچ دەبێ شیوەن کەم و بگریم؟ خۆ خەمێکی قورس دەستی نەناوەتە ڕۆحم، هێمنایەتی و گەرمام هەیە، ماڵی شوانە پڕە لەبۆن و بەرامەی ژیانی جوتیاری و شوانکارەیی، تژییە لەبۆنی پونگە و بەهێ، لەبەر ئاگردا دانیشتووم و هۆمەر دەخوێنمەوە، شادومان بووم، هاوارم کرد: "من خۆشحاڵم، ئەدی لەچییم کەمە؟ لەهیچ. ئەی کەواتە چییە یان کێیە لەناخمدا دەگری؟ چی دەوێ؟ چی لێم دەوێ؟"

بۆ لەحزەیەک هەستم کرد لەدەرگا دەدرێ، هەستام کردمەوە، بەڵام کەس نەبوو، ئاسمان ساماڵ، ئەستێرەکان وەک پشکۆ دەسووتان، دانەویم، لەژێر ڕۆشنایی ئەستێراندا ڕێگە بەبەفر پۆشراوەکەم دایە بەر ڕێژنەی سەرنج تا بەشکم شوێن پێیەک بەدی کەم، بەڵام هیچم نەبینی. دەستم خستە پەنا گوێ و گوێم هەڵخست، لەولا گوندەوە سەگێک مەلوولانە دەیقرووسکاند، دەشێ (ئیزرائیل)ی بینیبێ کە لەوێوە بەسەر بەفرەکەدا ڕۆیشتووە، ئاخر دوو ڕۆژ لەوەوبەر شوانێکی پیر، بەڵام کەتە و لێهاتوو، بەڕواڵەت نەمر، هەڵخلیسکابووە زنارێکەوە، سەرانسەری ئەمڕۆ بەگیانەوە بوو، هەموو خەڵکی ئاوایی لەتاو ئازاری گیاندانی وی هاواریان بوو، بەڵام ئێستا ئیتر لەناڵە کەوتبوو، جگە لەسەگەکەی کە بەخەمینی دەیقرووسکاند، چ دەنگێک لەو ناوەدا نەدەبیسترا.

موچوڕکێکم پێداهات، گوتم دەبێ مردبێ، مردن پەستی دەکردم، هێشتا وشەگەلی تەسەللادەرەوە سەبارەت بەژیانی دووەم و سەبارەت بەو دونیا نەیاندەتوانی فریوم دەن، بەڵام لەلایەکی تریشەوە توانای ئەوەم نەبوو بێ ترس لەگەڵ مەرگ ڕووبەڕوو ببمەوە.

جارێکی تر دەستەوداوێنی هۆمەر بوومەوە، گوایە هەر تەنها دەمتوانی لەسەر ڕانی ئەم بابە گەورە پیرە ئۆقرە بگرم، شیعرگەلی نەمر هەمدیس وەک شەپۆڵ بەسەر یەکدا گلان و بەهەنیەمدا هاتنە خوارەوە. بەدرێژایی سەدەکان، کرچە کرچی شەڕە نێزەی خواوەندەکان و ئینسانەکانم دەژنەفت. (هێلین)م بەسەر دیوارە تەروادەییەکەوە دەبینی کە پیاسەی دەکرد و پیرەمێردانی شار چواردەوریان دابوو، بەدیتنی وی هەولّم دا مەرگ لەبیر خۆم بەرمەوە، بەڵام هۆش و گۆشم لای مەرگ بوو. بەخۆم گوت " ئاخ، چ دەبوو گەر دڵی ئادەمیزاد قادری ڕەها با و توانیبای لەگەڵ مەرگدا بجەنگێ! چ دەبوو گەر وەک مەریەمی مەجدەلییە- مەریەمی مەجدەلییەی سۆزانی- با و توانیبای تەرمی دڵدارەکەی ڕاپەڕێنێتەوە!"

هەستم بەپەژارەیەکی گەورە کرد لەسەر دڵم، مەخابن، چۆن توانیبام بەنۆرەی خۆم (ئەو)م ڕاپەڕاندبایەوە و دڵم ئارامی گرتبا! هەستم دەکرد (ئەو) تەنها جەنازەیەکە لەناوەوەمرا ڕاکشاوە و بەردەوام دەگری، (ئەو) لەهەوڵی هەستانەوەدا بوو، بەڵام ئاخر بێ یارمەتی ئادەمیزاد ناتوانێ هەستێتەوە، هەر لەم ڕووەوە هەستی بەبێزاری دەکرد بەرامبەرم، ئاخر چۆن دەمتوانی ڕزگارم کردبا و خۆیشم ڕزگارم با ؟

ئەگەر باپیرەم لەجێی من با ، ئەوا سواری کەشتییەکەی دەبوو ، چارۆکەکەی هەڵدەدا تاکو لەگەرووەکاندا کەشتییە جەنگییەکانی تورکان تێکوپێک بشکێنێ، ئاخر باپیرەم تورک و جوولەکەی وەک یەک بەبەرپرسیاری لەخاچدانی مەسیح دەزانی. بەم شێوەیە ڕقی خۆی دادەمرکاندەوە و ئارام دەبۆوە. خۆ ئەگەر بابیشم لەجێی من با ، ئەوا سواری ئەسپەکەی دەبوو ، هێرشی دەکردە سەر کافران و کە شەو لەشەڕ دەگەڕایەوە مێزەری سپی بەخوێن سووری دوژمنانی مەسیحی لەگەڵ خۆ دەهێنایەوە و بەژێر وێنەکەی مەسیحدا هەڵی دەواسین، بەم جۆرە ئەویش سوکنایی دەهات و هەستی دەکرد مەسیح لەدڵی ویدا ڕادەبێ و هەڵدەسێتەوە. ئاخر بابم جەنگاوەر بوو ، جەنگیش بۆ ئەو ڕێبازی ڕزگارکردن و ڕزگاربوون بوو ، بەڵام من - بنکرێ بنەماڵە- چیم کردبا ؟

لەسەر دوندی کوێستانەکانی کریت، ناو بەناو ، هەرچەندە بەدەگمەن وا ڕێ دەکەوێ کە لەبنەماڵەی زەبەلاحەکانا منالێکی سیسەڵە لەدایک بێ، باوکە پیرەکەی سەیرێکی دەکات بەڵام هیچی لێ تێناگا ، جارێکی تر سەیری دەکاتەوە و نازانێ ئەم تلّپەی ناباره چۆن لەپشتی ئەمەوە هاتووە؟ کوڕە دڕندەکانی تری بانگ دەکا بۆ کۆبوونەوە و ڕاوێژ تا بەشکەم ئەوان بزانن سەبارەت بەمە شتێک بکەن، پیرەمێرد بەسەریانا دەنەڕێنێ و دەڵێ:

- "ئەمە هۆی ڕیسوایی بنەماڵەکەمانە، کوڕینە پێم بڵێن چ بکەین؟ ناتوانێ ببێتە شوان، ئیدی چۆن دەتوانێ خۆی بکا بەپشتیردا و مەڕ بدزێ؟ ناتوانێ ببێتە جەنگاوەریش، لەبەرئەوەی کوشتن ئازاری دەدا، ئەمە مایەی ڕیسوایی بنەماڵەکەمانە، دەی با لێ گەڕێین ببێتە مامۆستای قوتابخانە!"

مەخابن منیش مامۆستای بنەماڵەکەمان بووم، بەڵام بۆ دەبێ ڕووی خۆم لەم چارەنووسە وەرگێڕم؟ پێویستە شانی بدەمەبەر، چەندێک باووباپیرانم زیادەڕۆییان لەچکۆڵەکردنەوەمدا کردبێ، خۆ منیش چەکی خۆم هەبوو ، دەچووم بۆ شەڕ.

لە دەرەوە بەفر دەباری، خودا بەبەخششی فەراوانی خۆی، ناشیرینیی دونیای بەبەفر دادەپۆشی، شڕوشیتاڵی هەڵواسراو بەدیواری خانۆچکەکەدا ببوونە پێستەی سپی بەنرخ و بنەدڕکە نوستووەکانیش چرۆیان دەکرد.

جارناجارێ قیژەی منالێک، وەڕینی سەگێک یان دەنگی پیاوێکت دەژنەفت، بەڵام هەمدیس هەموو شتێک کپ دەبۆوە، جگە لەبێدەنگیی، جگە لەدەنگی خواوەند، چ دەنگێکی تر نەدەبیسترا.

لە کاتێکدا کە کوتە دارێکم خستە نێو ئاگرەکەوە و باوەشێکیش گەڵای دار دێمشتم بۆ خۆشبۆنکردنی تێ هاویشت، دیسان سەرم بەسەر هۆمەردا شۆڕکردەوە، بەڵام ئیدی بیرم لای ئاکاییەکان و ترواییەکان و خواوەندانی ئۆلۆمپ نەبوو ، دیمەنی بەخۆرەتاو شۆردراو ، وەک پەپوولە لەپێش چاومدا دەکەوتە سەما و بزر دەبوو ، جارێکی تر دەنگی گریانی ناخی خۆم ژنەفت.

وی لەمەرقەدەکەیدا بەئارامی نوستبوو ، چاوەڕێی حەوارییەکان بوو تا بێن و بەردەکەی بۆ لابەرن، لەتاریکیدا دانەون و بانگی کەن تا هەمدیس لەسەر عەرد هەستێتەوە، بەڵام هیچ کەس نەهاتبوو ، ئەویش دڵڕەنجاو دەگریا.

هەروا لەو بڵێسانە ڕامابووم کە بەرەو دامرکاندنەوە دەچوون، حەوارییەکانم دیت بەپەشۆکاوییەوە لەدیوەخانێکدا کۆببوونەوە و دەیانگوت: (مەولامان مردووە، بەڵێ مردووە!) چاوەڕێ بوون شەو دابێ تا ئۆرشەلیم جێ بێڵن و هەریەکە بەلایەکدا بڕۆن، بەڵام ژنێک هەستایە سەرپێ، تەنها ئەو بوو کە مردنی (مەولا)ی پێ نەدەسەلما ، چونکە مەسیح لەناخی دڵی ویدا ڕابوو ، لەسپێدەی بەیاندا پێخاوس و قژ ژاکاو و نیوەڕووت بەرەو قەبرەکە ڕای کرد ، دڵنیابوو کە مەسیح دەبینێ و بینیشی، دڵنیابوو کە مەسیح ڕادەبێ و ڕایشیپەڕان، هاواری کرد: (مەولا ...!) مەولا لەگۆڕەکەیدا دەنگەکەی ژنەفت، بەسەر قاچیدا دانەوییەوە و لەسپێدەی بەیاندا ئەوی بینی کە بەسەر گژوگیای بەهاریدا پیاسەی دەکرد.

***

زەینم تژیی بوو لەو خەونی ڕابوونە، سووکە تایەکی زۆر شیرین نیشتە سەر پێڵووەکانم و خوێن زایە لاجانگەکانم. کاتێک ڕەشەبایەک هەڵدەکات، هەورەکان دەڕەونەوە، سەرلەنوێ یەک دەگرنەوە، لەشێوەی ئینسان و ئاژەڵ و کەشتیدا قەبارە گۆڕکێ دەکەن. هەروا کە لەپەنا ئاگرەکەدا کسکەم کردبوو ، زەینی منیش وەک ڕەشەبا خەونەکانی ناوەوەمی پەرتەوازە دەکرد و قەبارەی دەگۆڕین و دەیکردنە ڕوخساری ئینسانەکان. بەڵام ئەم ڕوخسارانە بەخێرایی لەسەرمدا وەک بازنەی دووکەڵ دەڕەوینەوە. هەر کە وشەکان - سەرەتا بەگومان و ترس و لەرزەوە و پاشان هێدی هێدی دڵنیاتر و بێ پەرواتر- دەهاتن و ڕوخساریان ڕادەگرت، تێگەیشتم: (با)ی وەشتی تۆوپەڕێن کە لەناخمدا هەڵی کردبوو ، تۆوێکی پیتاندبوو ، ببووە

کۆرپەڵە و بەئومێدی لەدایکبوون پەلەقاژەی بوو، قەڵەمم هەڵگرت و دەستم دایە نووسین تا لەئازار ڕزگاربم، تا بزێم!

لە سەرەتاوە دەستم پێ نەکرد، لەهەمووان پێشتر مەجدەلییە بوو کە نیگەران و چاو بەفرمێسک و سەر و پرچ ژاکاو دەرپەڕی، بەر لەسپێدە ڕاچەنیو و وەخەبەرهاتبوو، دەشێ لەخەونیدا (مەولا)ی بینیبێ، وەک ڕاوچییەک کە نێچیرەکەی لەبۆسە بنێ کەوتە بانگکردن:

وای چەند سەرسوڕهێنەرە! هەوا بۆنی چ عەترێکی لێ دێ
بەجۆرێک کە ناتوانم سەرهەڵێنم.
دە هەستەوە دڵەکەم، سەرلەنوێ بکەوە ترپە
تا عەرد شەقار دەکەیت!
شان و ملی خۆڵاویم وەک باڵ تەپ و کوتیانە
بەڵام سپێدە خاو و خلیچکە و
ئاخ، کە جەستەش چەند قورس!
ئەی ڕۆح، بەرلەوەی جلکەکانم بپۆشم و برۆم
پەلە مەکە، سەیرم کە چۆن وەک تازە بووک
خۆم دەڕازێنمەوە و دەست و پێم دەگرم لەخەنە
چاوانم بەسورمە دەڕێژم و برۆم بەوسمە دەڕەنگێنم
چونکە هەر وا کە ئاسمانی شکۆمەند
بەئارامی لەقەفەسەی سینەم دەدا
ئەڤین عەرد دێنێتە جۆش و
منیش بەکڕنۆشەوە (وشە)م بەشادی و شیوەنەوە
قەبوڵە، هەروەک بلێیی ئینسانێک بێ،
کاتێکیش بەرێگە قوڕاوییەکانا دەگەمە سەر قەبرەکەت
وەک ژنێک کە دڵدارەکەی جێی هێشتبێ
ئەی مەسیح.. ئەژنۆ ڕەنگ پەڕیوەکانت لەئامێز دەگرم
بۆ ئەوەی هەرگیز جێم نەهێڵێت
هەر دەدوێم و باوەش بەئەژنۆ ڕەنگپەڕیوەکانتدا دەکەم
مەسیحەکەم.. با خەڵکیش پشتت بەربدەن
بەڵام تۆ هەرگیز نامریت
چونکە مەمکەکانم پڕن لەئاوی حەیات
ئەز ئەم ئاوەت پێ دەبەخشم و
جارێکی تر هەڵدەگژێیتەوە بۆ سەر عەرد

لەگەڵ مندا، لەنێو چیمەن و گوڵاندا پیاسە دەکەیت.
منیش وەک پاسارییەکی عاشق
کە بەسەر پەلکە بەفراوییەکانی
داربادامەوە هەڵدەنیشێ و
سەرمەستانە دەخوێنێ
منیش ئاوها ڕووەو ئاسمان سەر هەڵدەبڕم و
تا شکۆفەکردنی گوڵ هەر دەخوێنم!

***

نەمدەتوانی بنووم، زۆر پەلەم بوو، چونکە هەنووکە دەمویست ئەو ڕوخسارانەی بۆ ساتێک مابوونەوە- پێغەمبەران، مەجدەلییە و مەسیح، تەمتومانێک کە دەبێتە وێنە و درۆیەک کە دەبێتە ڕاست، ڕۆحێک کە لەهێلانەکەیەوە لەسەر بەرزترین چڵی هیوا دەخوێنێ - دەسبەجێ بیانگرم و بەوشەگەلی تۆکمە و بەهێز بۆ هەمیشە ڕایانگرم. پاش شەو و ڕۆژێکی کەم دەسنووسی شانۆنامەکەم لەسەر ڕان و لەبەردەمی خۆمدا دیت، توندوتۆڵ گرتبووم، لەکوڕێک دەچوو کە دایکی دوای هاتنە دونیای توندتوند بەباوەشی خۆوەی گرتبێ.

***

ڕۆژانی پارێز و جەژنی پاک لەمرۆ و سبەینێدا بوو، بۆ پیاسە چووبوومە مەزراکان، دونیا ببووە بەهەشت: بەفری چیای ئۆلۆمپ لەژێر تیشکی خۆردا دەدرەوشایەوە و مەزراکان لەڕەنگێکی سەوزی کاڵدا شەپۆلیان دەدا. پەڕەسێلکەکان وەک مەکۆی جۆلاییی بەهاریان بەهەوادا دەدووری. وردە گوڵی کێوی بەڕەنگی سپی و زەردەوە، بەسەرە وردیلەکانیان خۆڵیان لەسەر خۆیان لادەبرد، لەژێر تیشکی خۆرەتاودا سەریان قوت کردبۆوە و سەیری دونیایان دەکرد، لەوانەیە کەسێک بەردی قەبرەکەیانی لابردبێ: ئەوانیش ڕابوونەوە. کێ ڕابووبێتەوە؟ بێگومان ......، کە تاوێ گوڵە، تاوێک پاسارییە، تاوێک بەرسیلەی گەییوە، تاوێکی تریش گەنمە.

هەروا کە بەناو مەزراکاندا دەگەڕام سەرەگێژەیەکی خۆش، کات و شوێنی دەوروبەری لێ تێکدابووم، وەک ئەوە وابوو لەفەلەستین پیاسە بکەم نەک گریکستان. دەمتوانی جێگەپێ خوێناوییەکانی مەسیح بەسەر خاکوخۆڵی ئاوساوی بەهارەوە ببینم، چیا پیرۆزەکانی کەرمیل(*)، جیلبوا(**) و تابور(***) لە دەوروبەرمدا ڕاست ببوونەوە. ئەم لاسکانەی سەریان لەعەرد هێنابووە دەر تا بالآیان بەبالآی ئینسان بگەیەنن لاسکی گەنم نەبوون، بەڵکو هەموویان مەسیح بوون کە سەریان لەگۆڕ هێنابووە دەرێ، ئەو

(*) Carmed.
(**) Gilboa.
(***) Tabor.

گولاَنە، گولاَلە سوورە نەبوون، بەڵکو خوێنی پیرۆزی وی بوون.

جارێکیان کەسێک لەحاخام ناهمەنی پرسی: "مەبەستت لەم هەموو مەوعیزەیە چییە لەبارەی ڕۆیشتنەوە بۆ فەلەستین؟ بێگومان فەلەستین تەنها بیرۆکەیەکە، ئامانجێکی دوورە کە دەبێ ڕۆژێ لەڕۆژان ڕۆحگەلی یەهود بیگەنێ!"

ناهمەن تووڕە بوو، لەکاتێکدا کە گۆچانەکەی بەعەرددا دەدا نەڕاندی: "نا، نا، کاتێ دەڵێم فەلەستین مەبەستم لەبەرد و سەوزایی و خاکەکەیەتی، فەلەستین ئەندێشەیەک نییە، بەڵکو بەرد و سەوزایی و خاکە. پێویستە بچن بۆ ئەوێ!"

بەخۆم گوت: "پێویستە بچم بۆ ئەوێ تا لەشی گەرمی فەلەستین ببینم و دەستی تێوەبدەم. بەوە دانەسەکنێم کە تەنها بەدەم پیاسە و گەڕانەوە لەشاخ و مەزراکانی گریکستاندا لەزەتی لێ بکەم، دەمەوێ سەر زەمینێ کە مەسیح پێی ناوەتە سەری و ئەو بەردانەی دەستی لێ داون و هەوایەک کە هەڵی مژتووە، منیش پێ بنێمە سەری و دەستی لێ بدەم و هەواکەی هەڵمژم. شوێن پێی ئەو دڵۆپە خوێنانە هەڵگرم کە ڕێگەی ئەوی لەنێو ئینسانەکانا دیاری کردووە. بەڵێ، دەبێ بڕۆم، ڕەنگە لەوێ لەفەلەستین ئەو شتە بدۆزمەوە کە لەکێوی پیرۆز بێهوودە لەدووی گەڕاوم!"

جارێکی تر (با)ی سەفەر لەزەینمدا هەڵی کردەوە، ئەرێ تا کەی ئەو (با)یە هەر هەڵدەکا؟ ئینشاڵڵا تا مردن. چەند لەزەتبەخشە هەڵبڕان لەعەردی قاقڕ و سەفەرکردن! چەند لەزەتبەخشە پساندنی ئەو تاڵە دەزووەی لەگەڵ دڵنیاییدا گرێمان دەدا و ئیدی بڕیاری سەفەر دەدەین! چەند لەزەتبەخشە تەماشاکردنی دواوە و بینینی ئینسانەکان و ئەو کێوانەی خۆشمان دەوێن کاتێ لەدوورایییەکانا بزر دەبن.

هەفتەی پیرۆز هاتە پێشێ، لەسەرتاسەری دونیای مەسیحییەتدا مەسیح لەخاچ دەدرا، ئەو پێنج زامە نەمرە سەرلەنوێ دەمیان کردەوە، دڵی - مەریەمی مەجدەلییە- دەهاتە پێشێ تا لەگەڵ مردندا زۆران بگرێ. چەند بەختەوەرانەیە پیاوێک دڵی منداڵێکی هەبێ و لەماوەی هەفتەی پیرۆزدا ئازار بچێژێ: توانای خورد و خەوی نەبێ و کاتێ لەنوێژەکانی جێژندا جەستەی بەگوڵی لیمۆ پۆشراوی خواوەندێک دەبینێ کە لەسەر خاچ دەتوێتەوە، نەتوانێ بەر بەلافاوی فرمێسک بگرێ. خاوەن چ خۆشبەختییەکی لەوە گەورەترە کیژۆڵەیەکی خۆش بوێ و بەهاریش لەپەنجەرە کراوەکانی کەڵێساوە بێتە ژوورێ و لەنیوەڕۆی (هەینی پاک)دا لەگەڵ ئەووەڵێن ئەڤینیدا بێت بۆ کڵێسا و بەماچکردنی پێی (لەخاچدراو) بکەوێتە دۆعا و نزا و گەنجێتی بیهێنێتە لەرزە. چونکە پێی وایە تاوان دەکا کاتێ لەسەر جەستەی خواوەند لێوی بەلێوی ژنێک دەگات.

(هۆمەر)م داخست و دەستی باپیرەی نەمرم ماچ کرد، بەڵام نەموێرا سەر هەڵبڕم و چاو ببڕمە چاوانی، لەخزمەتیا هەراسان و شەرمەندە بووم، چونکە چاک دەمزانی لەو ساتەدا، بەپشتگوێخستنی ئەو و بردنی دوژمنە گەورەکەی (واتە کتێبی پیرۆز) لەگەڵ خۆمدا، خیانەتی لێ دەکەم.

هێشتا عەرد و ئاسمان لەخەودا بوون، تەنها کەڵەشێرێک لەسەربان ملی بەرەو خۆرهەڵات قوت کردبۆوە و بانگی خۆری دەکرد دەرکەوێ، ئاخر شەو درێژەی کێشا بوو!

وەک دز دەرگاکەم کردەوە، وەک بڵێی بترسم باپیرە گوێی لەجیڕەی دەرگاکە بێت. ئیدی ڕێگەی بەندەرم گرتەبەر. کۆمەڵێ ژن و پیاو لەگوندەکانیانەوە هاتبوون تا وەک من خۆسازکەن بۆ سەفەری فەلەستین و لەسەر مەزاری پیرۆز بکەونە وێرد و دۆعا و نزا. هەرگیز سەر لەئێوارەی بەڕێکەوتنم لەبیر ناچێتەوە- هێمنایەتی و شیرینی و میهرەبانییەکەی- نمە نمە باران دەباری، گەر سەرت بەرەو ئاسمان هەڵبڕیبا، ڕوخسارت دەبینی کە بەفرمێسک پۆشرابوو.

لەهەمان کەشتیدا لێفە و بەتانیی چەور و چڵکن لەسەر عەردەکەی ڕاخرابوو، کۆمەڵێک پیرێژن زەمبیلەکانیان دەکردەوە و خەریکی شت جوین بوون، هەوا بۆنی ماسی و پیازی لێ دەهات، لەنێوەڕاستا پیاوێکی بەڕواڵەت دانای سەرگۆنا سووری باڵابەرزی قژ ماش و برنجیی ڕاوەستابوو، بەدەم لەراندنەوەی جبەکەیەوە بۆ پێش و دواوە، بەدەنگێکی بەرز و بەسۆز داستانی مەسیحی دەخوێندەوە - ژیان و ئازارەکانی مەسیح- چۆن زاوا هاتووە بۆ ئۆرشەلیم، پاشان چۆن لەگەڵ حەوارییەکانیدا دوایین شێوی کردووە، چۆن قوتابییە خایینەکەی بەپەلە ڕۆیشتووە، پاشان چۆن عیسا بەکێوی زەیتووندا هەڵزناوە و ئارەقە وەک (خوێنی مەییو) لەهەنیەی چۆڕاوە.

پیرێژنە چکۆڵە و ڕەشپۆشەکان ئاخیان هەڵدەکێشا، سەریان دەلەقاند و لەهەمان حاڵدا کە وەک پەژ ئارام و بێدەنگ کاوێژیان دەکرد، بەهەستێکی قووڵەوە گوێیان ڕادێرابوو، خواوەند لەدڵە ساکارەکانیانا جارێکی تر دەبووە جەستە و لەخاچ دەدراو ئینسانی ڕزگاردەکرد، شوانێکی گەنج پشتی کردبووە پیرێژنەکان و بەوردی گوێی ڕادێرابوو، بەدەم گوێڕادێرانەوە دانەویبۆوە و بەقەڵەمبڕەکەی وێنەی سەری چۆلەکەیەکی لەسەر دەسکی گۆچانەکەی دادەتاشی.

کوتوپڕ کاتێک گەرووی گڕاوی مەسیح بەجۆرێکی تاقەتبڕ تینوێتی زۆری بۆ هێنا و هاواری کرد: "تینوومە!" ئیدی ژنێکی گەنج و تۆزێک قەڵەو بەجۆرێک هەژا کە قنجەپێ هەستایە سەرپێ و هاواری کرد: "ئۆه.. کوڕەکەم!" وای چەند وروژام بەبیستنی هاواری دایکانە و قووڵی ئەو ژنە، چەند وروژام کاتێ گوێم لێی بوو کە بەکوڕی خۆی بانگ کرد.

هەنووکە زەریای (ئیژە)مان جێ هێشتبوو، دەگەیشتینە خۆرهەڵاتی نزیک، ئەفریقا لەلای ڕاستمانەوە - هەرچەندە نادیار- بەئارامی لێی ڕاکشابوو، قوبروس لەبەشی ڕاستی ئاسۆوە بوو، زەریای ئاگرین ئارنگی دەهات، دوو پەپوولە لەسەر چارۆکەی کەشتییەکە لەفڕیندا بوون، تەیرێکی بچووک و برسی کە شوێنمان کەوتبوو، وەک فیشەک دەرپەڕی و پەپوولەیەکیانی گرت و خواردی، کچێکی ناسکی ڕەنگ بزرکاو کە ئەوەی بینی قیژاندی و کەوتە زریکە زریک. یەکێ پێی گوت: "بیر خۆتی بەرەوە، ئەمە یاسای سروشتە، بۆ پێت وایە کچێکی لاوازی ناسک بێ؟"

لەسەر زەمینێکی بەهەتاو برژاو نێزیک دەبووینەوە، سەر زەمینێک کە ڕۆژێ لەڕۆژان لەوێ و لەکونجێکی هەژار و چکۆڵەدا لە(ناسرە) ئاگرێک بڵێسەی سەندبوو، ئاگرێک کە دڵی ئینسانی سوتاند و نوێیکردەوە، ئەمڕۆیش ژیان جارێکی تر، وەک دوو هەزار ساڵ لەمەوبەر لەگەندەڵیدایە، بەڵام ئەو گیروگرفتانەی کە هاوسەنگیی دڵ و مێشک تێکدەدەن، گەلێ ئاڵۆزترن و چارەسەرکردنیان گەلێ

ئەستەمترو خوێناویترە، ئەوکات پەیامێکی ساکار و دڵڕفێن سەری هەڵدا و ڕزگاریی وەک وەرزی بەهار باڵی بەسەر عەردا کێشا، پەیام لەوە ساکارتر و دڵڕفێنتر نەبۆتەوە، ڕەنگە ئێستاش ئەو پەیامە بتوانێ ڕزگارکەرمان بێت. کێ چوزانێ؟ هەر بۆیە دەچووین بۆ ئۆرشەلیم تاجارێکی تر گوێ لەکوڕی مەریەم ڕادێرین!

شەو بوو، لەسەر (عەرش)ی کەشتییەکە ڕاکشابووم تا بنووم، بەڵام دەمەقڕەیەک لەئەمبارەکەوە دەهات، دوو گوێم هەبوو، دووانی تریشم بۆ بیستنی ئەو دەمەقڕێیە قەرز کرد، یەکێکیان کە هەر لەچۆنییەتی دەنگیڕا دەتتوانی مەزەندەی جحێڵبوونی بکەیت، بەگوڕو تینەوە گومڕایی و زوڵم و زۆری ژیانی ئابووری و کۆمەڵایەتیی ئێستای ڕیسوا و مەحکوم دەکرد، دەیگوت: "جەماوەر برسی دەبن کەچی بەرپرس و زۆرداران سەروەت و سامان کەڵەکە دەکەن!" دەیگوت: "ژنان خۆیان دەفرۆشن، کەچی قەشەگەل باوەڕناکەن!" دەیگوت: "بەهەشت و دۆزەخ هەردووکیان لێرەن لەسەر ئەم عەردە، ژیانێکی تر بوونی نییە، پێویستە لێرە دادوەری و بەختەوەری بدۆزینەوە!" لەهەموو لایەکەوە هاوار هەستا: "بەڵێ، بەڵێ، ڕاست دەکەیت! ئاگر و تەورا!" تەنها یەک کەس هەوڵی دا بەرپەرچی ئەو قسانە بداتەوە، کەسێک بەتۆنی دەنگیدا ناسیمەوە، ئەویش مجێورەکەی هاوسەفەرمان بوو، بەڵام دەنگی لەنێو هاوار هاوار و پێکەنینی خەڵکەکەدا بزربوو.

بەتاسوق و پەرۆشییەوە گوێم ڕادێرابوو، ئەمباری ئەم کەشتییە لەژێرزەمینێکی تازە دەچوو کە جارێکی تر کۆیلەکانی تێدا گرد بوویێتنەوە- کۆیلەگەلی ئەمڕۆیی- تا جارێکی تر سیستێمی دونیا تێکوپێک بدەنەوە! شتێکی ترسناک بوو، ئامانجی ئەم سەفەرەی ئێمە ستایشی ڕوخساری خوڕەم و ئاشنای خواوەند بوو، ڕوخسارێکی پڕ مەینەتی و هێمنایەتی، ڕوخسارێکی پڕ لەهومێد بۆ ژیانێکی نەمر. پیرێژنە چکۆڵەکان نان و مۆم و فرمێسک و عیبادەتیان بۆ هێنابوو، لەهۆدە نمرە یەکەکانیشدا بێ باوەڕە بەختەوەرەکان لەسیاسەت دەدوان و دەنوستن، کەچی لێرە، لەژێرەوە، تۆوی تیۆرێکی گەردوونیی نوێ و خەتەرناکمان وەک دیارییەکی ترسناک لەگەڵ خۆدا دەبرد.

دونیای خۆشەویست و پیرۆز لەمەترسیدا بوو، دونیایەکی تر، دونیایەکی لێواولێو لەقوڕ و لیتە و پرشنگ، کە لەخاک و دڵی ئینسانەوە سەری هەڵدەدا، لەژێرزەمینی کەشتییەکەدا خۆی حەشاردابوو، هەر بەلەمێکی دەسکەوتبا، سەردەکەوت و سەفەری دەکرد.

بەیانی ڕۆژی دواتر، وردە وردە سەر زەمینی مەوعود وەدیارکەوت سەرەتا هێڵی دوور و نادیار لەئاسۆدا، پاشان چیا نزمەکانی یەهودیە(*)، یەکەم جار بەڕەنگی خۆڵەمێشی و دواییش بەشینێکی کاڵ، تا دواجار تیشکی بەزەبری خۆر لەخۆیدا تواندنییەوە و دیارنەمان. پیرێژنە چکۆڵەکان وەخۆکەوتن، بوخچەکانیان پێچایەوە و لەکاتێکدا کە دەسماڵە ڕەشەکانیان دەدایەوە بەسەریاندا، خاچیان لەسەر سینگ دەکێشا و دەگریان.

(*) -کم باکوری یاخا. پێشان بە(یەهودیە) دەناسراو دواتر ناونرا (عەبباسییە).

لم، باخ، ژنگەلی ڕەشتاڵە و قەڵەو و چڵکن، دڕک و داڵ، دارخورما، ڕۆیشتن بەرەو شاری پیرۆز بەترومبێلی شڕ و خەڕەکە شکاو، لێدانی کوتوپڕی سامناکی دڵ، دیوارەکان، بانیژەکانی جەنگ، بورج و قەڵاگەل، بۆنی پەیین، بەهارات و میوەی گەنیو، دزداشە گەل، پرتەو بۆڵە و ورتەورت، سێبەری هەموو پێغەمبەرە کوژراوەکان لەخاکەوە هەستان، بەردگەلی بەخوێن شەلاڵ، زیندوو دەبوونەوە و هاواریان دەکرد:

"ئۆرشەلیم!"

***

نامەوێ و جورئەت ناکەم هەفتەی پیرۆز وەبیرخۆ بێنمەوە، لەماوەی ئەو حەوت ڕۆژەدا هەموو ڕووداوە دڵتەزێنەکانی ئینسان خۆیان دەنواند-ئومێد و ئەڤین، خیانەت و لەخۆبردوویی، هاواری (خودایە، خودایە، بۆچی بەتەنها جێت هێشتم؟) نەک هەر مەسیح، بەڵکو هەر مرۆڤێکی پاک و دادپەروەر خیانەتی لێ کرابا، قامچی دەخوارد و لەخاچ دەدرا، بەبێ ئەوەی خواوەند دەستی یارمەتی بۆ ڕایەڵ کا. لەڕاستیدا ئەگەر دڵی میهرەبانی ژن نەبا، ئەوا خودا هەتا هەتایە پیاوی لەنێو گۆڕ دەنا، ئاخر ڕزگاریی ئێمە بەتاڵێک دەزووەوە بەندە، ڕزگاریی ئێمە بەهاواری ئەڤینەوە بەندە.

شەو لەدوای شەو تێدەپەڕی تا سەرەنجام سپێدەی پیرۆزی (جەژنی پاک) هات. کڵێسای ڕابوون وەک پوورە هەنگێکی زۆر گەورە جمەی دەهات، بۆنی مێو و ئارەقەی ئینسانی لێدەهات، بن باخەڵگەلی سپی، قاوەیی و ڕەشی ئارەقکردووی ژن و پیاوگەلێک کە ئەو شەوە لەژێر بانیژەی پەرستگەکەدا نوستبوون و چاوەڕێی ساتی خولقێنەری کەون بوون کە تیایدا ڕۆشنایی پیرۆز لەمەرقەدی مەسیحەوە دێتەدەر. لەهەموو شوێنێ بۆنی ناخۆشی مێو و ڕۆنی ترشاو دەهات، لەژێر وێنەگەلی پیرۆزدا، قاوە لەقاپی چکۆڵەدا دەکوڵاو ژنان بۆ شیردانی ساواکانیان مەمکۆڵانیان دەردەهێنا، بێگومان ژنە زنجییەکانیش دووگی ئاژەڵیان لەکەزی و پرچیان ساویبوو، هەر بۆیە بۆنی پەزیان لێدەهات، مێردەکانیشیان بۆنی ناخۆشی بزنیان لێدەهات.

پۆل پۆل زیارەتکاران دەهاتن، لەپەرستگەکە ڕێ بەر ڕێدار نەدەکەوت، هەندێک بەسەر عامودەکانا هەڵزنیبوون و ئەوانی تریش لەسەر کورسییەکان دانیشتبوون، هەندێکی تریش چووبوونە شوێنی ژنانەوە و لەو گۆڕە چکۆڵەیەیان دەنۆڕی کە دەرکەوتنی ڕۆشنایی پیرۆز تیایدا لەئانوساتدابوو، حەبەشی و عارەبە بیابان نشینەکان، زنجییە تەڕبوش بەسەرەکان بەدزداشەی ڕەنگاوڕەنگ و چاوانی فرمێسک تێزاو و بریسکەدارەوە- هەموو نەژادی ئینسان - هاواریان دەکرد و پێدەکەنین، هەناسەیان هەڵدەکێشا. کوڕێکی گەنج لەهۆش خۆی چوو، لەسەر دەست بردیانە حەوشە، قەشەیەکی پیرو لاواز لەسەر وردە بەردی حەوشە کەوت و کەفی دەچڕاند.

خەڵکەکە کوتوپڕ بێدەنگ بوون، هەوا تژیی بوو لەچاوگەلی ئاگرین، پەتریارک بەجلکی زێڕکەفتەوە وەدیارکەوت، تەنها و بێدەنگ سەری داخست و بەژێر (مەرقەدی پاکژ)دا بەرەو ناوەڕاستی کڵێسا بەڕێ کەوت، جوتیاران بەدەمی داپچڕاوەوە ڕاوەستان، دایکان منداڵەکانیان دەنایە سەر شانیان تا ئەوانیش

بتوانن ببینن، هەر چرکەیەک وەک دلۆپێکی درشت بەسەر سەرمانا دەباری، تیشکێک لەمەرقەدی پیرۆزەوە دەردەپەڕی و پەتریارک بەگورزێک مۆمی سپی داگیرساوەوە دەرکەوت، لەچاوترووکانێکدا کلێسا لەخوارەوە تا سەرێ نوقمی ڕووناکی بوو، بینەران هەموو، هەریەکەیان مۆمی سپی خۆی بەدەستەوەو بەرەو لای پەتریارک چوونە پێش تا بەشکەم بەخششی تیشکیان بەرکەوێت، دەستیان دەخستە ناو تیشکەکەوە و پاشان لەدەموچاو و سنگیان هەڵدەسوو، ژنان دەیانقریشکاند، پیاوان کەوتنە سەما، بەو هەرا و زەنایەوە هەمووان بەرەو دەرگاکە شاڵاویان برد تا بچنە دەرێ.

کلێسا چۆڵ بوو، دەنگە دەنگی سامناک، جەماوەری ورووژاو، جلوبەرگی ڕەنگاوڕەنگ- هەموو ئەوە لەخەونێکی غەریب دەچوو- بەڵام کە سەیری عەردی کلێساکەم کرد، دڵنیابووم هەموو ئەم خەیاڵانە ڕاست بوون، چونکە لەسەر سەنگچنەکەی بەر پێمان پاشماوەی حاڵەتی جەزبەم دەبینی: توێکڵە پرتەقاڵ، ناوکە زەیتوون و شووشەی شکاو.

چوومە حەوشە تا هەوایەکی تازە هەڵمژم، پڕ بەدڵ حەزم دەکرد پەرستگەکە جێ بێڵم و بچمە کێوە چۆڵ و سەرکەشەکانی بەرامبەرم تا جگە لەخۆر و مانگ و بەرد هیچ شتێکی تر نەبینم و ئینجا هەر بڕۆم و بڕۆم. لەگێژاوی ئەو هەموو سەرمەستی و لەخۆبوونەوەدا کە ئیمانداران بەپەلە بوون بۆ بانگکردنی مەسیح- ئەمرپێکردنی- کە لەگۆڕدا ڕابێ، دڵم لغاو کردبوو، نەمهێشتبوو سەرخۆش بێ، ئاخر ڕۆحیش وەک لەش شەرمی تایبەت بەخۆی هەیە و لەپێش چاوان ڕووت نابێتەوە، بەڵام هەرکە بەتەنها مامەوە، هاوارم کرد: "بۆ دوور! بۆ بیابان! لەوێ وەک (با)یەکی سووتێنەر هەڵدەکات، لەوێ خۆم ڕووت دەکەمەوە و لێدەگەڕێم بمسووتێنێ!"

خواوەند دەڵێ: "خانمی ڕۆح، ڕاوەستە، مەڕۆ!"

– "خواوەند، چیت لێم دەوێ؟"

– "خانمی ڕۆح، دەمەوێ خۆت ڕووت کەیتەوە!"

– "خواوەند، چۆن داوای شتی وام لێ دەکەیت؟ ئاخر من شەرم دەکەم!"

– "خانمی ڕۆح، چ پەردەیەک، تەنانەت ناسکە تۆڕێکیش نابێ لەنێوانمانا بێت. کەواتە خانمی ڕۆح، دەبێ خۆت ڕووت کەیتەوە!"

– "خواوەند ئەوا خۆم ڕووت دەکەمەوە، دەی بمبە!"

هەروا بەدەم چڕینی ئەم قسە نەمرانەی ڕۆحی عاشقی خواوەندەوە، بەرەو (بەحرلمەییت) بەڕێ کەوتم، تامەزرۆی بینینی ئەو زرێبارە بووم کە ئەو دوو شارە گوناهبارە دروستیان کردبوو، گاشە بەردی خۆڵەمێشی، زەرد و سوور، هەڵمیان لێ هەڵدەسا، کاتێ خۆری تووڕە و لینج لەتەپڵی سەری دەدان، جار ناجارێک پریشکەی (با)یەکی سووتێنەر دەم و ڕۆحی پڕ دەکردم لەلم، بەردەکان هەر ئەوە نەبوو کلێپە بسەنن، نە گوڵێک، نەدڵۆپە ئاوێک، نە باڵندەیەکی دەنگخۆش کە بەچڕینی گۆرانییەک ڕێبواران بەخێربێنێ یان شوێنیان کەوێ. تەنها خواوەند وەک شمشێرێک بەژوور سەرمەوە هەڵواسرابوو.

لەرز دایگرتم، بەخۆم گوت: "ئەمە مەسیح نییە، ئەمە کوڕە میهرەبان و لەپز شیرینەکەی مەریەم نییە، ئەمە (یەهوە)یە، یەهوەی سامناک و مرۆخۆر، من لەدووی ئەویان دەگەڕام کەچی ئەمیانم دۆزییەوە، ئەدی

چۆن دەمتوانی لەهەرێمی تاریک و بێ دەرەتانی سکووتی وی دەربازبم؟"

هەرچی زیاتر بیابان قووتی دەدام، سەرم پتر گڕی دەگرت، هاوارم کرد کە خۆیم پیشان دا و لەگەڵم بئاخڤێ، ئەی مەگەر خۆی بەئینسانی نەئەفراندبووم؟ مەگەر ئینسان ئاژەڵێک نییە کە پرسیار دەورووژێنێ؟ دەی باشە، من پرسیارم هەبوو، ئەویش دەبوو وەڵامم بداتەوە. لەو (با) سووتێنەرەدا بەهێمنی لێم پرسی: "خواوەند، لەساتەوەختێکی دژواردام، دەبێ چ بکەم؟ پشکۆیەک بخەرە دەممەوە، وشەیەک، وشەیەکی سادە کە ڕزگارکەرم بێت، لەبەر ئەمە خزاومەتە ئەم بیرە قووڵەوە، ئەم بیرەی تیایدا بەهۆی ڕووناکیی زۆرەوە بەشەوارە کەوتووم، بۆ ئەوەی لەگەڵت بئاخڤم، خۆتم پیشاندە؟"

چاوەڕێم کرد و چاوەڕێم کرد، چ وەڵامێک نەبوو!

لەتافی منالیم بەملاوە، هەر کاتێ لەحەوشی ماڵی خۆمان ژیاننامەی (قەدیسان)م دەخوێندەوە، وەخت بوو لەتاسەی دیدەنیکردنی ئەم عەردەدا بسووتێم، دیدەنی ئەم عەردە کە حاڵی حازر پێم ناوەتە سەری، تاسەیەکی سووتێنەر بۆ پێخستنە سەر ئەو بەرد و خاکەی مەسیح پێی نابووە سەر، تاسەیەکی سووتێنەر بۆ بیستنی دەنگی. هەمیشە قسەیەکم هەبوو کە دەبا پێی بێژم. (ئەمێستاش هەمان قسەم هەیە) دڵی بۆم دەسووتا و بەزەیی پێمدا دەهاتەوە، وەڵامی دەدایەوە، ڕەوڕەوەی دونیا بەرەو پێشەوە دەچێ، پرسیار و ئازار و شەیتانەکانی خۆی دەگۆڕێ، دەشێ لای مەسیح وشەیەکی نوێ هەبووبێ بۆ شیفابەخشین بەبرینە تازەکان، وشەیەکی نوێ کە ڕوخسارێکی نوێ و پیاوانەتر بەئەڤین ببەخشێ.

ئاوها لەگەڵ خۆمدا دەدوام و دەڕۆیشتم، هەمان هەوای ئەو بیابانەم هەڵدەمژت کە لەکلێپە و لم پێکهاتووە و پێغەمبەرەکانیش هەڵیانمژتووە. کاتێ گەیشتمە ناوجەرگەی زنارەکە، کوتوپڕ (بەحرولمەییت) ئارام و خۆڵەمێش ئاسا وەک قوڕقوشمێکی قاڵکراو و لێوڕێژ لەئاوی لیخن و ڕەشداگیرساو لەبەردەممدا درەوشایەوە. ڕووباری ئوردون بەڕەنگی سەوز و شین، وەک لقێک لە(بەحرولمەییت) بەنێو قامیش و سوورە چنارەکانا بەرەو فەلەستین دەکشا، تاقمێک پیاوی دزداشە لەبەر خاچیان کێشا، لەکاتێکدا ئەوان خۆیان بەئاوی موفەڕکدا دەکرد و دەبوونە حاجی، قەشەیەک لەکەناری چۆمدا ڕاوەستابوو بالۆرەی دەبێژا.

لەبەری ڕووبارەکەوە و لەژێر ساپیتەیەکی قامیشیدا، مەیخانەیەک ڕۆنرابوو، لەکاتێکدا کە گرامافۆنێکی زۆر کۆن گۆرانی ئامان ئامانی لێدەدا، کابرای مەیخانەچی کە پیاوێکی قەڵەو و خڕپلانە بوو، دزداشەیەکی چەوری لەبەردابوو، جگەری بەرخی دەبرژاند و گۆرانیی گرمافۆنەکەی دەگوتەوە.

هەنگاوەکانم خێراترکرد، لەکەناری (بەحرولمەییت)دا گەڕام و سەرلەنوێ ڕێی بیابانم گرتەوەبەر، چاوانی نیگەران و ترس تێزاوم بڕیبووە ئاوە مەنگەکە، وەک ئەوەی چاوانم بیانەوێ ئەو شارە لەقووڵاییڕا ببینن، هەروا کە ڕامابووم، قامچی برووسکەیەک کسپەی لەسەر شانی خەیاڵم هەستاند. خۆم بینیم، بینیم کە پێی قەدەر بەتووڕەییەوە هەردوو شاری (سودوم و گۆمۆرە)(*)ی پلیشاندەوە و نوقمی زەریای بێ بنی کردن. دڵم لەلێدان کەوت. ئاخر ڕۆژێک دێ سودوم و گومۆرەی ئێمەش پێی بەهێزی قەدەر

(*) سودوم و گۆمۆڕە Sodom and Gomorran دوو شاری دێرینی فەلەستین کە خەڵکەکەی بەبەدڕەوشتی و بەدکاری بەناوباگ بوون. بەگوێرەی ریوایەتی تەورات برووسکە لەم دوو شارەی دا و وێرانی کردن.

بیپلیشێنێتەوە، ئەم دونیایەی کە پێدەکەنێ و دەجەنگێ و خودای لەبیرکردووە، دەبێتە (بەحرولمەییت)ێکی دی. لەکۆتایی هەر سەردەمێکدا خودا هەم شارگەلی بەدڕەوشتان و هەم شارگەلی بیریارانی پلیشاندۆتەوە. ترسام، ئاخر جاروبار وا هەست دەکەم ئەم دونیایە سودوم و گۆمۆڕەیەکی ترە بەرلەوەی خواوەند بەسەریدا بڕوا و بیپلیشێنێتەوە، پێم وایە دەکرێ دەنگی ترسناکی ببیەین کە نێزیک دەبێتەوە. لەسەر تەپۆڵکەیەکی لم ڕاوەستام و بۆ ماوەیەکی درێژ لەو ئاوە نەفرەتکراوە ڕامام- ئاوێک کە هەوڵی دەدا هەردوو شاری ئەفسوونگەر و تاوانبار لەقوڵایی ڕەشاییدا هەڵکێشێ- حەزم دەکرد بۆ ساتێکیش بێ سەرلەنوێ لەبەر تیشکی خۆردا ببریسکێنەوە. هێندە بەس بوو نیگایان کەم، ئیدی پێڵووم لێک نابا و سەرلەنوێ دیار نەمابان.

سودوم و گۆمۆڕە لەپەنا بەستەری ڕووباردا وەک دوو سۆزانییە، کە خەریکی ماچکردنی یەکتربن، لێی ڕاکشابوون، پیاو لەگەڵ پیاو و ژن لەگەڵ ژن و پیاوان لەگەڵ ماین و ژنان لەگەڵ گا دا ئاوێزانی یەکتر دەبوون. هەمووان تا سنووری ئینتەللاکردن لەدرەختی ژیان و لەدرەختی ماریفەیان دەخوارد. کاتێک پەیکەرە پیرۆزەکانیان شکاند، بینییان جگە لەدار و بەرد چیدی کە نین، کاتێک ئەندێشەکانیان شکاند، بینییان پڕن لەهەوا، کە نێزیک و نێزیکتر بوونەوە لەخواوەند، گوتیان: (ئەم خواوەندە باوکی ترس نییە، بەڵکو ڕۆڵەی ترسە!) ئیدی ترسیان شکا، لەسەر هەر چوار دەروازەی شار بەپیتی زەرد و درشت نووسییان: (چ خواوەندیک لێرە نییە!) دەستەواژەی خواوەند لێرە نییە مانای چی؟ مانای ئەوەیە چ سانسۆرێک لەسەر غەریزەمان نییە، کاری چاک پاداشت و کاری خەراپ سزای نییە، نە چاکەخوازیی هەیە و نە شەرم هەیە و نە دادپەروەریی، بەڵکو ئێمە هەموومان گۆڵە گورگ و دەڵە گورگین لەحاڵەتی ناوەکوتێدا(*).

خواوەند تووڕە بوو، بانگی ئیبراهیمی کرد: "ئیبراهیم!"

– "پەروەردگار، ئەمرکە!"

– "ئەی ئیبراهیم، مەڕ و وشتر و سەگ و خزمەتکار و کەنیزەک و ژن و کوڕەکەت ببە و بڕۆ، بڕۆ.. من گەیشتوومەتە بڕیارێک!"

– "گەورەم (گەیشتوومەتە بڕیارێک) لەکەلامی تۆدا یەعنی (بڕیارم داوە بکوژم)!"

– "ئاخر مێشکیان زیاد لەپێویست چەقاوەسوو بووە، دڵیان زیاد لەپێویست شادومان بووە، زگیان پتر لەئەندازە هەڵاوساوە، قێزم لێیان دێتەوە. لەئاسن و بەرد خانوو ڕۆدەنێن وەک بڵێی قەت نامرن، کوورە بەکاردەهێنن و ئاگری تێدا دەکەنەوە و ئاسن دەتوێننەوە، من بیابانەکەم وەک مرۆیەکی گەڕوگول، لەعەرد دابڕیوە، بۆچی؟ چونکە ئیرادەم وای خواستووە، کەچی خەڵکەکەی سودوم و گمۆڕە ئاویان بۆ ڕاکێشاوە و کێڵاویانە و کردوویانەتە بەهەشت، توخمە نەمرەکانی ئاو و ئاسن و بەرد و ئاگریان خستۆتە ژێر کۆنترۆڵی خۆیانەوە. ئیدی من لێیان وەڕس بووم، لەدرەختی مەعریفەیان خوارد، سێویان ڕنی، ئیدی مەرگیان

(*) ترۆپکی چێژی سێکسوالیی لای ئاژەڵی مێ.

شتێکی حەتمییە!"

– "خودایە، دەبێ هەموویان بمرن؟"

– "هەر هەموویان! ئەی مەگەر من قادری ڕەها نیم؟"

– "خواوەند، تۆ قادری ڕەها نیت لەبەرئەوەی دادوەریت. ئاخر ناعادەلەتی و عەیب و عەبەس لەتۆ ناوەشێتەوە!"

– "ئێوە، ئێوەی کرمگەلی سەر لەژێر خاک دەرهانیو، لەخاک دروستبوو، لەخاک چەقیو، کەی عەدل و ناعەدل، سەروەری و شوورەیی، مەنتیق و نامەنتیق دەفامن؟ حیکمەتی کاملّی من کەنگێ لەبازنەی دەرکی ئێوەدا دادەسەکنێ! گەر ڕاستەوخۆ ڕووبەرووی ببنەوە دەتۆقێن!"

– "تۆ خاوەنی عەرد و ئاسمانیت، ژیان و مەرگت لەپاڵ یەکدا بەدەستێک ڕاگرتووە و هەڵیان دەبژێریت، من هیچم لەکرمێک زیاتر نییە، من لەئاو و خاکم، بەڵام تۆ ڕۆحی خۆت پێ بەخشیوم و ڕۆحت کردووە بەبەری ئاو و گڵدا. بۆیە جورئەتی ئەوەم هەیە بدوێم: هەزاران ئینسان لەسودوم و گومۆرە هەن کە دەخۆن، دەخۆنەوە، لاف لێدەدەن، پێدەکەنن، گاڵتە دەکەن، دەزێن و دەزێنن، هەزاران ئەقڵ هەن کە هەروەک مار هەڵدەستنە سەر کلک و بەفیکەیەک ژەهری خۆیان بەرەو ئاسمان هەڵدەدەن، بەڵام گەر لەنێو ئەو هەمووەدا چل ڕۆحی چاکەخواز هەبێ، گەورەم ئایا ئەوانیش دەسووتێنیت؟!"

– "ناویان بێنە، ئەو چل کەسە کێن؟"

– "پەروەردگاری من، ئەی گەر بیست کەس بن چی؟ بیست ڕۆحی چاکەخواز؟"

– "ناوەکانیانم دەوێ، تا جیایانکەمەوە!"

– "پەروەردگاری من، ئەی ئەگەر (دە) کەس بن؟ (دە) ڕۆحی چاکەخواز! ئەی ئەگەر پێنج کەس بن؟"

– "ئیبراهیم، ئەو دەمە چەقاوەسووەت داخە!"

– "پەروەردگار بەزەییت هەبێ، تۆ نەک بەتەنها دادوەریت، بەڵکو میهرەبانیشیت، هاوار بەماڵمان گەر تەنها دادوەربایت! ئەوسا هەموومان تەفروتوونا دەبووین! بەڵام ئەی پەروەردگار تۆ میهرەبانیت، هەر بۆیە ئادەمیزاد هێشتا دەتوانێ لەسەر پێ ڕاوەستێ!"

– "کڕنۆش مەبە، دەست مەهێنە بۆ گرتنی ئەژنۆم، من ئەژنۆم نییە، بێ هوودەیە، مەکڕوزێرەوە و مەناڵێنە، من دڵم نییە، من سەرسەختم، لەگاشە بەردێکی خارا دەچم، چ دەستێک ناتوانێ شوێنی خۆیم لەسەر جێ بێڵێ، من بڕیاری خۆم داوە، سودوم و گۆمورە دەسووتێنم!"

– "پەروەردگارم پەلە مەکە، کاتێ مەسەلەکە کوشتن بێ پەلە مەکە، ڕەوا نییە، سەبرکە، یەکێکم دۆزییەوە!"

– "ئەی کرمی چنگ لەخۆڵ گیرکردوو، کێت دۆزییەوە؟"

– "ئینسانێکی پاک!"

– "کێ؟"

– "لوت(*)... کوڕەکەی هاڕوونی برام!"

هەروا کە بێ جوولە لەسەر تەپۆڵکەکە ڕاوەستابووم، هەستم دەکرد هەنییەم خوێنی تێدەزێ، لەناوەوەمڕا دەنگی خواوەندم دەژنەفت کە لەگەڵ دەنگی ئینسساندا دەستەو یەخە لێک ئالأبوون، بۆ ساتێک وێ دەچوو هەوا قەبارەی بەخۆوەگرتبێ و ئیدی (لوت) پێخاوس و تووڕە، بەڕیشی بژ و گرێک بەهەنیەیەوە لەبەرامبەرمدا ڕاوەستابێ. ئەم (لوت)ە، ئەو کۆیلەیە نەبوو کە لەتەوراتدا باس کراوە، بەڵکو (لوت)ێکی تایبەت بەخۆم بوو، سەرکەشێک بوو کە سەرپێچی فەرمانی خودای دەکرد بۆ هەڵاتن و خۆدەربازکردن، لەبەرامبەردا بەزەیی بەهەردوو شارە دلڕفێن و تاوانبارەکەدا دەهاتەوە و بەویستی خۆی، خۆی لەنێو ئاگر دەنا و لەگەڵ ئەواندا دەسووتا.

بەدەنگی بەرز بانگی ئیبراهیمی کرد: "بە(ئەو) بڵێ من لێرە ناڕۆم، من سودوم و گومۆڕەم، ئەمەی پێ بڵێ و پێشی بڵێ من ناڕۆم. چما ئەی خۆی ناڵێ و شانازی بەوەوە ناکات منی (ئازاد) خوڵقاندووە؟ کەواتە هەرچیم پێ خۆش بێ ئەوە دەکەم. دەی کەواتە من ناڕۆم!"

– "ئەی یاخیگەر، من ناچمە ژێر باری ئەوەوە. ماڵئاوا!"

– "ماڵئاوا ئەی چاوگەی پیری فەزیلەت، ماڵئاوا ئەی بەرخۆڵەی خواوەند! بەئاغاکەت بڵێ کە (لوت)ی پیر سلاوت لێ دەکا، ڕاوەستە، پێی بڵێ کە ئەو دادوەر نییە، میهرەبانیش نییە، بەڵکو تەنێ قادری ڕەهایە، تەنێ قادری ڕەهایە، ئەو تەنێ بەهێزە و هیچی تر!"

هەنووکە خۆرئاوا ببوو، ڕۆشنایی دلڕفێنتر و لاجانگەم هێور ببۆوە، هەناسەیەکم هەڵمژت، وەک بڵێی تازە لەمەیدانی بەرخۆدانێکی سەخت هاتبێتمەوە، ئاوڕێکم لەدواوە دایەوە، چۆن یاخیگەرێکی ئاوا لەناخمدا سەری هەڵدابوو؟ ترسناک بوو، ئەم ڕۆحە دڕندە و کۆڵنەدەرە، لەودیو خواوەندەوە لەکام پەنهانخانەی بوونمدا خۆی حەشاردابوو؟ لەگەڵ ئیبراهیم، ئەو باوکە ئیماندار و ملکەچەدا بووم، ئێستا چۆن بوو دەستبەرداری ببووم؟ چۆن بوو کتێبی پیرۆزم نابووە ژێرپێ تا -لوت-ێکی تر بخوڵقێنم و لەگەڵیدا یەکانگیرببم؟

شەیتانی چەقاوەسوو لەپەنهانخانەی بوونمدا کسکەی کردبوو، چاوەڕێ بوو ساتێک سەرم لێ بشێوێ و کلیلەکانم بیرچێ و خۆی هەڵیانگرێ و دەرگای (تەڵە)کە بکاتەوە و باز بداتە ڕووناکی. ڕەوتارێکی نەشیاوانە بەرامبەر بەخواوەند، بەرامبەر ئەو دوژمنە ئەبەدییەی خۆی بنوێنێ.

بەپێویستم دەزانی ناخم پاکژ کەمەوە و – گورگ و مەیمون و ژن-ی لێ دەرکەم، چاکە چکۆڵەکان و چێژە چکۆڵەکان و سەرکەوتنەکانی لێ دەرکەم، تا وەک بڵێسەیەکی هەڵگژاو بەرەو ئاسمان بمێنمەوە، هەنووکەش کە ببوومە پیاو، چیم کردبا جگە لەوەدیهێنانی ئەو شتەی بەمنداڵی لەحەوشی ماڵی خۆماندا بەئاواتم خواستبوو. ئاخر بونیادەم تەنێ جارێک دێتە دونیاوە و هەرگیز هەلێکی ترم بۆ ناڕەخسێ.

***

(*) Lot.

کە گەڕامەوە ئۆرشەلیم، شەو داهاتبوو. ئەستێرەکان لەئاگرێک دەچوون بەژوور سەری خەڵکەوە هەڵواسرابن. بەڵام هیچ کەس لەئۆرشەلیم سەری هەڵنەدەهێنا تا بیانبینێ و لەترسا بتۆقێ. خایلەگەلی ڕۆژانە، پەیوەندییە گچکەکان، خواردن و کتێبی گیرفان و ژن، بەسەر ترسی گەورەدا زاڵ ببوون، بەم جۆرە خەڵکی هێشتا دەیانتوانی لەسەر فەرامۆشکردن بەردەوام بن و درێژە بەژیان بدەن.

هەروا کە لەسەر قەرەوێڵەکەم تلاوتلم دەکرد، بەخۆم گوت کاتی ئەوە هاتووە بڕیار بدەم تا ئەو شتە تەواوکەم کە بەمناڵی هێشتا شیری خواوەند بەلێومەوەبوو، پێشبینیم کردبوو.

کاتێ لەکێوی ئاتووس بووم، ڕاهیبێ دەستی گرتم و لە لەپی دەستم ڕاما. گوتی: "دەمەوێ بەختت بۆ بگرمەوە!"

ڕوخساری هەر لەڕوخساری قەرەج دەچوو، ڕەش و پێست ئەستوور، دەم و لچی شۆڕ و چاوانی پرشنگی ئاگریان دەدا، بەپێکەنینەوە گوتم: "بڕوام بەسیحر و جادووی تۆ نییە!"

وەڵامی دایەوە: "قەیدی ناکات، گرنگ ئەوەیە خۆم بڕوام پێیەتی!"

لەهێڵ و ئەستێرە و خاچ و چرچولۆچەکانی لەپی دەستم وردبۆوە، پاش لێوردبوونەوەیەکی زۆر، گوتی: "خۆت هەڵمەقورتێنە ناو ئیشوکاری خەڵکییەوە، تۆ بۆ کردەوە دروست نەبوویت، خۆت دوورە پەرێز ڕاگرە، تۆ ناتوانی ململانێی خەڵکی بکەیت، چونکە هەر لەکاتی ململانێکەدا بیر لەوە دەکەیتەوە کە ڕەنگە هەق بەدوژمنەکەت بێ. پاش ئەوەش هەر بەڵایەکت بەسەر بێنێ دەیبەخشیت. تێگەیشتیت!"

گوتم: "دەی بەردەوام بە!" قسەکانی تا ڕادەیەک ڕایانچڵەکاندم، چونکە دەمبینی کە گەرچی ئەم ڕاهیبە قەت منی نەدیبوو، کەچی ڕاستی دەکرد.

جارێکی تر بەوردی لەلەپی دەستی ڕوانیم:

– "خایلەگەلی یەکجار زۆر وەک خۆرە کەوتوونەتە گیانت، خواستەکانت زۆرن و زۆریش پرسیار دەکەیت، تۆ خەریکە ناوجەرگی خۆت دەخۆیت، بەڵام ئەم ئامۆژگارییەم لەگوێ بگرە: بۆ دۆزینەوەی وەڵام زۆر خۆت تووشی مەراق مەکە، پێویستە نەچیتە دەرێ بۆ دۆزینەوەی وەڵام، ئەو خۆی دێ بۆ دۆزینەوەت، بەگوێم کە و ئاسوودە خەیاڵ بە دێ، با قسەیەکی مورشیدەکەشمت بۆ بگێڕمەوە: ڕاهیبێ بەدرێژایی تەمەنی بەدوای خواوەنددا دەگەڕا، لەدوا هەناسەکانی گیانەدرچوونا تێگەیشت کە بەدرێژایی ئەو هەموو ساڵانە، خواوەند بەدوای ئەمدا گەڕاوە!"

جارێکی تر بۆ دەستم دانەوێوە و بەدوو چاوانی زەقەوە لێم ڕاما و گوتی: "لەپیریدا دەبیتە ڕاهیب، پێمەکەنە، تۆ دەبیتە ڕاهیب!"

هەندێ جار پێشبینییەکی درۆ بەڕاست دەردەچێ، پێویستە بونیادەم بەسادەیی باوەڕی پێ بێنێ، ئەوە پێشبینییەکی تری بیر خستمەوە کە کاتی خۆی مامانەکەم لەساتی لەدایکبوونما دابوومییە بەر ڕووناکی و گوتبووی: (ئەم منالە ڕۆژێک لەڕۆژان دەبێتە ڕاهیب!)

ترس باڵی بەسەرا کێشام و هاوارم کرد: "نا، نا، نامەوێ ببمە ڕاهیب!" وام گوت و دەستم کێشایەوە، وەک ئەوەی هەستم بەخەتەرێک کردبێ.

پێم وابوو، دوای ئەو هەموو ساڵانە، قسەکانی ئەو ڕاهیبەم بیرچۆتەوە، بەڵام ئەمشەو کوتوپڕ قسەکانی لەنێو زەینمدا هەڵقوڵانەوە. هەوڵم دا پێبکەنم، کەچی نەمتوانی، وەک بڵێی قسەکانی ڕاهیب بەدرێژایی ئەو ماوەیە بەنهێنی ئیشیان تێدا کردبێتم و بۆ شوێنێکیان بردبێتم کە خۆم نەمدەویست بۆی بچم. ئاخر ئیتر مەسەلەکە لەوە دەرچووبوو پێکەنیناوی بێ!

چاوانم لێک نا، گوتم بەشکەم خەو بمباتەوە و ڕزگاربم، لەناکاو بوومە یاخییەک کە لەشەقامەکانی شارێکی گەورەدا ڕاوەدنرام، دەسگیریان دەکردم، دادگاییان دەکردم و حوکمی مەرگیان بەسەردا دەدام. جەللاد دەیگرتم و پێش خۆی دەدام. خۆیشی لەدوامەوە تەور بەسەر شانەوە دەهات. کەوتمە ڕاکردن، جەللاد بەهانکە هانکەوە پرسی: "بۆ ڕا دەکەیت؟" گوتم: "پەلەمە!" کە قسەکەم تەواوکرد، شنەیەکی گەرم هەڵی کرد و جەللاد لەچاوانم بزر بوو. جەللاد نەبوو، بەڵکو پەڵە هەورێکی ڕەش بوو ڕەوییبۆوە، دەمویست لەڕاکردن بەردەوام بم، بەڵام نەمتوانی، کێوێک لەبەردەمما قووت بۆوە و ڕێی لێ گرتم، گاشە بەردێکی تیژ و یەک پارچە چەخماخ، ئاڵایەکی سوور بەترۆپکەکەیەوە دەشەکایەوە، بەخۆم گوت: "ئەگەر نیازی پێشڤەچوونت هەیە، دەبێ بێرەدا سەرکەویت!" کەواتە دەی، بەناوی خودا، بۆ پێشەوە، خاچم کێشا و کەوتمە هەڵزنین بەچیاکەدا، پۆستاڵەکەم بەبزماری گەورە بزمار ڕێژکرابوو، کە بزمارەکان بەر بەردە چەخماخەکە دەکەوتن، پریشکی ئاگریان لێ دەبۆوە، سەرکەوتم و هەر سەرکەوتم، هەڵخزیم، کەوتم، هەمدیس تینم تێ هاتەوە و نەختێکی تر سەرکەوتم، هەر کە لەترۆپک نێزێک و نێزیکتر بوومەوە، دەمبینی کە ئەو ئاڵایە ئاڵا نەبوو، بەڵکو ئاگر بوو. لەسەرکەوتن بەردەوام بووم و چاوم بڕیبووە ترۆپکەکە، نا، ئاگریش نەبوو، هەنووکە بەڕوونی دەمدیت، خواوەند بوو. بەڵام نەک خواوەندی باوک، بەڵکو خواوەندێکی تر. یەهوەی ترسناک لەوێ چاوەڕێی دەکردم.

لەشم نیشتە سەر ئارەقەیەکی سارد، بۆ ساتێک ویستم بگەڕێمەوە، بەڵام پێم شوورەیی بوو، بەچرپە بەخۆم گوت: "تازە ڕاوەستان بێ هوودەیە، بۆ پێشەوە!" دەنگێکی ژنانە لەناوەوەمرا پرسی: "دەترسیت؟" نەڕاندم: "بەڵێ، دەترسم!" هاوارەکەم هێند بەرز و بەسوێ بوو کە ئیدی لەخەو ڕاچەنیم.

لەسەر دۆشەکڵەکەم دانیشتم، خەون هێشتا لەنێوان پێڵووەکانمەوە بریسکەی دەهات، بەخەونەکەمدا چوومەوە، هەمدیس پێیداچوومەوە، بەڵام نەمتوانی لێکی بدەمەوە. یاخیگەر بۆ؟ جەللاد بۆ؟ بۆ ئاڵا؟ ئەی بۆ ئاگر و خواوەند؟ سەرم ڕاوەشاند. لەبەرخۆوە گوتم: "کاتێ لەپرسیارکردن دەوەستین وەڵام خۆی دێ!" هێور بوومەوە، وەڵام کاتێ دێ کە پرسیار لەئەقڵی فرە وێژمانەوە بۆ دڵ و بڕبڕەی پشتمان دادەبەزێ. (ئەی چاوگەی گەوارا، داباره بەسەر تینوواندا، ئاوی تۆ بەڕووی ئەوانەدا بەستراوە کە قسان دەکەن، بەڕووی ئەوانەشدا کراوەیە کە پارێزگارییان بەهێمنیی خۆیانەوە کردووە، ئەی کانی، ئەوەی بەبێدەنگی بمێنێتەوە دێ، دەتدۆزێتەوە و دەتخواتەوە!) ئەم گوتە دێرین و نەمرە ئەمڕۆ بەستایشەوە بەسەر لێوانمەوە بوو.

فیرقەیەکی مەزەبی بەژێر پەنجەرەی ژوورەکەمدا تێپەڕین، هەوا تژیی بوو لەبۆنی بخوور و گۆرانی، کوتوپڕ هەستم بەخۆشحاڵی کرد، بڕیارێکی نهێنی لەناخمدا، لەتاریکیدا دەدرا، هێشتا نەمدەتوانی

سیمای بناسمەوە، بەڵام ئیمانم هەبوو.

هەستام، جلکەکانم پۆشی و پەنجەرەکەم کردەوە، لەئاسمانەوە ئاگر دەباری، ڕێگەکەی خوارەوە جمەی دەهات لەخەڵکی جۆراوجۆر و هەمووش پەلەیان بوو، هەوا لێواولێو بوو لەبۆنی بخوور و میوەی ڕزیو و چڵک و کێمی خەست و قورسی بونیادەم، ژنێکی عارەبی قەڵەو سەبەتەیەک گەرمەکابە(*)ی نابووە سەر سەر و بەدەنگێکی ناقۆڵا کڕیاری بانگ دەکرد، ددانەکانی لەبەر تیشکی هەتاودا وەک ئەڵماس ورشەیان دەهات، جوولەکەکان بەڕیشی درێژ و چەورەوە بەپەنا دیواری خانووەکاندا لارکەلارک دەڕۆیشتن و لەکەپووە قۆقزەکانیانەوە ژەهر دەڕژا. قەشە کاسۆلیک و ئەرتەدۆکس و ئەرمەنەکان بەلای یەکدیدا دەڕۆیشتن و سڵاویان لەیەکتر نەدەکرد، مەسیح بەدەستی ئەوانەوە بۆ ئاڵای ڕق نزم ببۆوە.

لەکۆڵانەکەدا بەرەو خوار بوومەوە و پیاسەیەکم بەناو شاردا کرد، هەموو شتێکم بۆ دوایین جار سەیرکرد و ماڵئاواییم لێ کرد، لەجامخانەی دووکانێکا پەیکەرێکی کۆنی کێوی سینام بینی، قەدیس کاترین تاجی پادشایەتی لەسەر، لەناوەڕاستا وەستابوو، لەملاولاشیەوە هەردوو کێوی سینا و قەدیس ئیپستم، وەک دوو باڵی مەزن لەسەر شانەکانی ڕوا بوون، پەڕێکی بەدەستێکەوە گرتبوو، بەدەستەکەی تریشی شاخێکی نەوازش دەکرد کە ببووە هۆی شەهیدبوونی. لەژێرەوە بەخەتی گریکیی کۆن نووسرابوو: (ئێوە ئەی کێوە لەبن نەهاتووەکان، ئێوە چ بایەخێکتان هەیە؟ شانازی بەچیتانەوە دەکەن؟ بەوەوە کە بەگژوگیا داپۆشراون، یان درەختتان زۆرە یاخود پڕن لەشێر؟ تەنها و تەنها کێوێک هەیە کە تژیی لەدرەخت و پۆشراو بەتەمومژ و پاک و ئەستوور و شکۆمەند و بەئاکار و خاوێن و ئاسمانی و مەلەکوتی و فریشتە ئاسا و خواوەندییە: ئەو کێوەش کێوی سینایە. ئەو کێوەی کە خواوەند پێی نایە سەر!"

تا ماوەیەکی زۆر نەمتوانی چاو لەپەیکەرەکە هەڵگرم، تا زیاتر لێی ڕادەمام، زیاتر دڵنیا دەبووم لەوەی کە ئەگەر پتر لەو خەونەمدا خۆم ڕاگرتبا و هاوارم نەکردبا (دەترسم!) و خەبەرم نەبایەتەوە، ئەوا ئەو کێوەی پیایدا سەردەکەوتم دەبووە جووتێک باڵ، چونکە ئەو کێوەی کە یەکپارچە بەردی چەخماخ و پریشک بوو، ڕێی هەڵگژانم بوو لەبەرخۆداندا، بەهەڵگژانم پێیدا، بەرخۆدانەکەم دەبووە دوو باڵ و لەگەڵ هەر شتێکی سەر لووتکە: ئاڵای سوور یان بڵێسە، یەکانگیر دەبووم.

خەون و ئاواتگەلی منالانە و پێشبینییە تەمومژاوییەکان لەگەڵ واقیعی ئەو وێنەیەی سینای پێش چاوانمدا یەکانگیر دەبوون. کوتوپڕ بڕیارەکەی ناخم ڕوخساری ئاشکرا دەبوو. بەدەنگی بەرز گوتم: ئەمە ڕێگەی منە، ئەوەم دۆزییەوە کە پێویستە بیکەم، دەچم بۆ کێوی سینا، لەوێ چاوانم دەکرێنەوە.

(*) گەرمە کابە: گەنمە شامییە بەساخی، لەسەر مەقەڵی دەیبرژێنن و لەسوێراوی دەنێن، تامێکی تایبەت و خۆشی هەیە. لەبادینان زووڕت و لەموکریان سەرداری و هەروەها گەرما کابەشی پێ دەگوترێت.

بیابان... کێوی سینا

ساڵەهایساڵ (سینا)، لەزەینمدا وەک دوندێکی دوورە دەست دەدرەوشایەوە، بەر لەدەیری بەناوبانگ – کە لەسەر پنچکە گیایەک لە ئاگردا سووتا، بەڵام لە بەین نەچوو– بنیات نراوە. زەریای سوور، (ئەرەبیا پیترا)(*) بەندەری بچووکی (رایسۆ) لە ڕێگەمدا بوون، پاشان سەفەرێکی درێژ بەسواری وشترەوە بەناو بیابان و کێوی ترسناکی نائینسانیدا، جێگەیەک کە قەومی بەنی ئیسراییل ساڵانێکی زۆریان بەشکۆ و گلەیی و گازندەوە تێدا بەسەر بردبوو.

(ئەلجەلیل) بەئەفسوونی ئەفسانەییەوە، بەشاخ و هەردی هاوئاهەنگەوە، بەزەریای شین و دەریاچەی باریک و عیشوەگەرەوە، بەبزەوە لە پشت (یەسوع)ەوە ڕاخرابوو. وەک لێکچوونی شێوەی دایکێ لە کوڕەکەی، ئاوها شێوەی ئەویش لەیەسوع دەچوو. لێکدانەوەیەکی ساکار و ڕۆشن لەپەراوێزی ئینجیلدایە: لە (جەلیل) خواوەند خۆی لە شێوەی ئینسانێکی ئارام و بێ بەهانە و ڕووخۆشدا – وەک ئینسانێکی جوان– ئاشکراکرد.

بەڵام هەمیشە تەوراتم بەلاوە سازگارتر بووە و جیددیتر وەڵامی داخوازییە ڕۆحییەکانی داومەتەوە، هەر کاتێ ئەم کتێبە پیرۆزە پڕ لە ڕق و برووسکەیەم موتاڵاکردووە – کتێبێ کە کاتێ دەستی لێوە دەدەیت هەڵمی لێ هەڵدەسێ، تەواوێک وەک ئەو شاخەی کە خواوەند پێی نایە سەر– ئارەزوویەکی بەتین بۆ ڕۆیشتن و بینینی ئەو دوندگەلە نائینسانییەی کە ئەم کتێبەی لێ هاتۆتە خوارەوە، لەناوەوەمڕا چنگەکرێی کردووە، تا ئەم ترۆپکانە بەچاو ببینم و دەستیان لێوە بدەم.

جارێکیان لە باخچەیەکدا، کورتە گفتوگۆیەکی تژیی لەتووڕەییم لەگەڵ کیژێکدا بۆ هاتە پێش کە هەرگیز لەبیرم ناچێتەوە.

من گوتم: "لەهەرچی شیعر و هونەر و کتێبە بێزارم، هەموویان بەلامەوە بێ ناوەڕۆکن، قەبارەیەکی کارتۆنین، تەواوێک وەک ئەوەی کە تۆ برسیت بێ و لەبری نان و شەراب و گۆشت، لیستی خواردەمەنی بنێنە بەر دەستت و تۆیش وەک بزن قاقزەکە بجوویت!"

نەمزانی بۆچی تووڕە بووم، دەشێ لەبەرئەوە بووبێ کە حەزم دەکرد دەستم بگات بەو کیژەی بەرامبەرم، بەڵام نەمدەتوانی بیگەمێ!

لە کیژە جوتیارێکی ڕووسی دەچوو، ڕەنگ بزرکاو و دەم پەل و ئێسکی ڕوخساری دەرپەڕیو، کە سەیریم دەکرد، تووڕەییەکەم زێدەتر دەبوو، گوڵەباخێکم بەدەستەوە بوو، کەوتمە پەڕپەڕکردنی.

– "ئاوها وەک بزن ڕۆحگەلی لاوازی ئێمە برسێتیی خۆی دادەمرکێنێتەوە!"

کیژۆڵەکە زیرەکانە چاوێکی لێ داگرتم و بەبزەوە وەڵامی دامەوە:

(*) ئەرەبیا پیترا (Arabia Petraea) واتە عارەبستانی بەردین. پیترا عارەبییەکەی (بەترا)یە. پایتەختی نەبەتییەکان، وێرانەکانی ئەو شارە لە دۆڵی موسا یاخود لەلای چیای هاروونەوە لەمەملەکەتی ئوردونی هاشمی دەبینرێن.

– "بەتوڕەیی لەگەڵم دەدوێی گەرچی من لە گەڵێشت کۆکم، تەنها کتێبی ڕاستەقینە تەوراتە، چونکە لەقاقز دروست نەکراوە، هەمووی گۆشت و ئێسقانە و خوێنی لێ دەچۆڕێ. بەڕای من ئینجیلەکان لە پیاڵەیەک چای دارچین دەچن کە بۆ خەڵکانی سافیلکە و کەفتەکار بەکاردێن، عیسا هەر بەڕاستی مەڕ بوو، لەڕۆژی جێژنی پاکدا لەسەر چیمەنی سەوز سەریان بڕی بێ ئەوەی چ بەرخۆدانێ بنوێنێ، ملکەچ و دەستەمۆ تەنها دەیباڕان. خواوەندی من (یەهوە)یە، یەهوەی تووڕە و بەردین، پێستی ئاژەڵی وەحشی لەبەردا، ئاژەڵێک کە خۆی کوشتبووی، وەک زەلامێکی وەحشی کە تەشوێی بەبەر پشتوێن و لەبیابانەوە بێ، بەو تەشوێیە یەهوە دڵم شەقار دەکا و دێتە ژوورەوە!"

ساتێک بێدەنگ بوو، کوڵمەکانی هەڵایسابوون، بەڵام گڕ دانەمرکابۆوە و درێژەی بەقسەکانی دا: "لەبیرتە یەهوە چۆن لەگەڵ ئینسانەکاندا دەدوا؟ ئەی بینیوتە چۆن ئینسان و کێوەکان لەنێو لەپی دەستیدا دەتوێنێتەوە؟ بینیوتە چۆن عەرشی مەلەکوتیی لەبەر پێیدا نوقووم دەبێ؟ ئینسان هاوار دەکا، دەگری، لەئەشکەوتەکانا خۆی دەشارێتەوە، پەنا دەباتە بەر چاڵەکان، هەوڵ دەدا ڕابکا، بەڵام یەهوە وەک خەنجەرێک بەدڵیدا ڕۆچووە!"

جارێکی تر هەم کچە و هەم منیش بێدەنگ بووین، بەڵام من لەقوڵایی دڵمڕا هەستم بەسوێی خەنجەرەکە دەکرد.

ئەو ڕۆژە هەنگاوی یەکەمین بوو بۆ هەڵایسانی ئارەزووم بەرەو بینین و دەست لێدانی بەستەری ڕووبارێک کە خواوەند لەکاتی تێپەڕبوونیدا بەبیاباندا شەقاری کردبوو، ئارەزووی ئەوەی بچمە ناویەوە وەک چوونی مرۆڤێک بۆ ناو لانەی شێر. هەنووکەش سوپاس بۆ خودا کە ئەو ساتەی بۆ ڕەخساندم تا ئەم برسێتییەشی تێدا دامرکێنمەوە.

سەفەرەکەم لەخەونێکی خێرا، لەخەونێکی ئاگرین و جادوویی دەچوو، لەئۆرشەلیمەوە بۆ سویس، پاشان لەسویسەوە بۆ ڕایسۆ و بەندەری ئارابیا پیتراو لەوێشەوە بەرەو تووری سینا. چیاکان شینی کاڵ و ئاوەکان مەیلەو سەوز، بەندەر فەراوان و بەرین بەبەلەمی سوور و زەرد و ڕەشەوە، چەندین کوختی داتەپیویش بەدرێژایی کەنار زەریا، ئارامییەکی مەزن، دوو وشتر لەکەنار زەریا دەبینران، بەخێرایی ئاوڕێکیان لە کەنار دایەوە و بەچەند هەنگاوی زل زل و ڕیتمێک لەنێو کوختەکانا بزربوون. بەلەمێک بەچارۆکەی سپییەوە هاتبوو من ببات، ڕاهیبێکی منالکاری قەڵەو لەبەلەمەکەدا بوو، باپیرانی سینای دانیشتووی قاهیرە، هەواڵی هاتنمیان ڕاگەیاندبوو. هەر کە پێم نایە سەر زیخ و چەوی زبر، دڵم لە شادیدا کەوتە سەما. تۆ بڵێی ئەمە خەون بێ؟ هێڵی ڕۆخی زەریا پڕ پڕ بوو لەسەدەفی گەورە گەورە، خانووەکان لەو دارانەی لە زەریا دەرهێنرابوون، لە مەرجان و ئیسفەنجە بەردینە، لە پێستی ئەستێرەی زەریایی و ڕەقەی زەبەلاح ڕۆنرابوون، چەند جوتیارێک لە کەناری لەنگەرگەدا ڕاوەستابوون، دزداشە سپییەکانیان، زێدەتر پێستە ڕەشەکەیانی بەرجەستە دەکرد، کچۆڵەیەکی ڕەشتاڵە بەجلکێکی ورشەدارەوە وەک گوڵە قاقزیی لەسەر لمەکە گەمەی دەکرد. نەختێ ئەولاتر چەند خانوویەکی شێوە ئەورووپایی دەبینران کە لە دار و تەختە ڕۆنرابوون بەبانیژە و چەتری ڕەنگاوڕەنگی گەورەوە، باخگەلی بووکەشووشەیی ئاسا و قوتووی تەنەکەیی بەملاولادا بڵاوببوونەوە، دوو ژنی ئینگلیز لەبەر هەیوانێکی سەوزدا دانیشتبوون، لەم

بیابانە گەرمەدا، بێ ئەندازە بێ ڕەنگ و هەڵپڕووکاو دیار بوون، وەک لە هۆشخۆ چووبێتن وەهابوو.

ئەو ڕاهیبەی هاتبوو بمبات، گوتی کە حاجییەکان لە مەککە دەگەڕێنەوە، لێرە لە(رایسۆ) بۆ تاقیکردنەوەی تەندروستیی ڕادەگیرێن، لەو کاتانەدا ئەم کەنار زەریا چۆڵ و هۆڵە تژیی دەبێ لەهەزاران حاجی، دەبێتە هاتوهاوار و ساز و زوڕنا ژەنینێ نەبێتەوە، حاجییەکان لەسەر چۆک دادەنیشن و دەکەونە خوێندنەوەی قورئان.

گەیشتینە (بەخشێنراو)ەکانی باپیرانی سینا لەرایسۆ، ئیتر لێرەوە بەسواری وشتر بەرەو سینا کەوتینە ڕێ، چەند هۆدەیەک بەدەوراندەوری حەوشە گەورەکەدا هەبوو، چەندین ژووری تایبەتیی میوان، قوتابخانەیەکی کوڕانە، قوتابخانەیەکی کچانە، چەند ئەمبار و ئاشپەزخانە و خانێک، نوێژخانەکە کەوتبووە ناوەڕاستی حەوشە، بەڵام گەورەترین موجیزە لەم بیابانی عارەبستانەدا دڵی بەسۆز و پڕ لەمیهری (ئارکی مەندڕەیت تیۆدۆسیۆس)ی سەرپەرشتیاری دەیرەکە بوو. گریکییەکان بەدەگمەن ڕێیان دەکەوتە ئەم چۆڵەوانییە، ئاخر تیۆدۆسیۆس هێلینییەکی باڵابەرز و شکۆمەند بوو، خەڵکی (تیسوموس)ی ئاسیای گچکە بوو، بەجۆرێ بەخێرهاتنی کردم، دەتگوت بەخێرهاتنی خودی گریکستان دەکات.

هەموو ڕێوڕەسمی ئاهەنگی میوانداریی پیرۆزیان بۆ بەڕێوەبردم، ڕێوڕەسمێک کە ئیدی تەواو پێی ئاشنا بووم، کەوچکێک مرەبا، قاوەی تورکی لەگەڵ پەرداخێک ئاوی سارد، مێزی خواردنی شاهانە بەڕوومێزی سپی و بۆن خۆشەوە، گزنگی شادومانی لەڕوخساری پێشوازیکەرانەوە دەباری، دەمتوانی لەپەنجەرەکەوە زەریای سوور ببینم کە دەدرەوشایەوە، چیاکانی (تیبایید) لەدوورەوە دەبینران کە نوقووم بوون لەڕۆشنایی. لەگەڵ سەرپەرشتیاردا لەبارەی (هەفتا دارخورما)[*]وە سەری قسانم دامەزراند، ئەوەی لە تەوراتدا باسی دەکا کە یەهودییەکان لەکاتی تێپەڕین بەزەریای سووردا لەم گوندە چکۆڵەیە دۆزیویانەتەوە. سەبارەت بە(دوازدە کانیی)[**] بەجۆرێک پرسیارم لەکابرا کرد، وەک ئەوەی حاڵوئەحواڵی ئازیزانی دوورە وڵاتی لێ بپرسم. گەلێک شادومان بووم کاتێ پێی گوتم بێشەی دارخورماکە هەر ماوە و کانییەکانیش هێشتا هەر ئاویان لێ هەڵدەقوڵێت.

لە ژیانمدا گەلێ جاران تامی بەختەوەریی لەم چەشنەم کردووە، پەرداخێ ئاوی سارد پاش هیلاکیی دوای سەفەر، ماڵێکی ساکار و دڵڕفێن، دڵی ئینسانێکی نەناسراو کە لەگۆشەیەکی پەرت لەم دونیایەدا دەژی و ئامادەیە سۆز و میهرەبانی ببەخشێتە غەریبە، کاتێک ئەو غەریبەیە لەو سەری شەقامەوە دەردەکەوێ، ئیدی لەخۆشیدا دڵی دەکەوێتە سەما چونکە ئینسانێکی دۆزیوەتەوە کە میوانداری دەکا و خۆشی دەوێ. ئاخر ئەوەی دەبەخشێ شادومانترە لەو کەسەی کە وەردەگرێ.

من و بەرپرسیاری بەخشێنراو، پێکەوە نانمان خوارد و وەک دوو هاوڕێ کە لەدیتنی یەکدی گەلێ

(*) و (**) لەدەروازەی پانزەی (سیفرلخروج)دا باسی (حەفتا دار خورما و دوانزە کانیی) کراوە بەم شێوەیە: (پاشان هاتن بۆ ئیلیم و لەوێ دوانزەکانی و حەفتا دار خورمای لێ بوو.. لەوێ لای ئاوەکە دابەزین).

خۆشحاڵ بن کەوتینە قسان، لەم بیابانەدا گەلێ پرسیار مێشکی ئەویان وروژاندبوو کە حەزی دەکرد من وەڵامیان بدەمەوە، گەلێک تشتم لەبارەی شارە گەورەکان، بێ بڕوایی و عەزابی مرۆڤی سەردەم، غرووری سامانداران و بێ وەزعیی هەژاران، بێ خێر و بێریی نەجیبزادان بۆ باس کرد. پاشان باسی ئەو ئاڵوگۆڕانەم بۆ کرد کە لە ڕوسیا ڕوویان دابوو.

بەنیگەرانییەوە پرسی: "باشە ئەم ڕوسانە بڕوایان بەخودا هەیە؟"

– "نا، بڕوایان بەئینسان هەیە!"

بەسووکایەتییەوە گوتی: "بڕوایان بەو کرمانە هەیە؟"

منیش کوتوپڕ کەللە ڕەقیم هانی دام داکۆکی لەو کرمانە بکەم، بۆیە زۆر سەرسەختانە گوتم: "بەڵێ باوکە تیۆدوسیۆس، بڕوایان بەو کرمانە__ هەیە!"

ویستێکی شەیتانانە لە ناوەوەمڕا وروژا بوو، مارەکە بەدرەختی ماریفەتدا هەڵدەگژا و دەیفیشکاند. ڕاهیبیش بەتاسووقەوە گوێی بۆ ڕادێرابووم.

بەم شێوەیە، بەڕاکێشانی دڵی ئەم زاهیدە بەرەو ئەزموون و هەڵگێڕانەوەی دڵنیاییەکەی بەدڵەڕاوکێ، بەباشترین شێوە پاداشتی میوانداریيەکەیم دایەوە.

تۆعمە و مەنسور و عەوا سێ وشترەوان بوون، هاتن. دزداشەی ڕەنگاوڕەنگ لەبەراو عەگالی چنراو بەمووە وشتر لەسەردا و خەنجەر لەبەر پشت، ئەوان لە عارەبە بیابان نیشینەکان بوون، هاتبوون بەچاوی چکۆڵەی هەڵۆئاسا و پێوپلی باریکیانەوە، هاوڕێ و پارێزەری من بن لەو سێ شەو و ڕۆژەدا کە دەچووم بۆ دەیر و ئەگەر مەترسییەکم ڕووبەڕوو بێتەوە بەرگریم لێ بکەن. مێژووی کۆن دەڵێ خەڵکی بەدو، چاویان دوو هێندە لەئێمە تیژترە و لەدووریی سێ میلەوە بۆن دەکەن و دەزانن ئەوە چ جۆرە دارێکە کە دەسووتێ، هەروەها جێگە پێی پیاوو ژن، تەنانەت شوێن پێی ژن، بێوەژن، کچ و ژنی دووگیان لە یەک جیادەکەنەوە. بەبێ دوولێوەکردن و بەدانانی دەستیان لەسەر دەم و تەوێڵ و سنگیان سڵاویان لێ کردین. لەحەوشە و لەپشت سەریانەوە سێ وشتری بارکراو ئامادەبوون: خواردەمەنی پێویست و پەتۆ و چادریان لێ بارکردبوون، چەند وشەیەکی عارەبیش کە بۆ ئەم سەفەرە سێ ڕۆژییە پێویست بێ فێربووم وەک: خوبز، مای، نار، الله.

وشترەکانیان یخ دا، چاوە درەوشاوەکانیان جوان، بەڵام چۆڵ و هۆڵ لەمیهربانی، ڕەشمەکانیان بەگوڵێنەکەی خوری پرتەقاڵی و ڕەش ڕازابۆوە.

سەرپەرشتیارەکەیان بەزوبانێکی فەرماندەرانە گوتی: "چەند دەنکە خورما بدەنە ئەو وشترانە نەبا هەوەسیان هەستابێ!" وای گوت و ڕاهیبی جحێڵ کە هەر دوو مستی پڕ بوو لە خورما، بەپەلە لێیان چووە پێشێ.

من و سەرپەرشتیار باوەشمان کرد بەیەکدا. هەردووکمان دڵمان پڕبوو، لێک جوێ بووینەوە، لەودیو بەخشێنراوی دەیرەوە بیابان دەستی پێ کرد. بیابانێکی خۆڵەمێشی و بێدەنگ و بێ بەرەکەت.

جووڵەی ڕیتمیک و دڵنیای وشتر، جەستەت بەرەو پێشێ دەبا و خوێنەکەت بەڕیتمی ئەم شەپۆڵدانە

ڕادێ و ڕۆحیشت خوو بەهەمان جوولّەوە دەگرێ. زەمەن خۆی لەدابەشکارییە ئەندازەییەکان ڕزگار دەکا کە زەینی هۆشیار و تەنکی خۆرئاوا لە خۆیدا ڕۆبردووە، بەڵام لێرە و لەگەڵ لەرەی (کەشتیی بیابان)دا، زەمەن لە سنووره ماتماتیکییە چەسپاوەکانی ڕزگاری دەبێ، زەمەن دەبێتە ماددەیەکی شلەمەنی کە دابەشکردنی مەحاڵ بێ، سەرە گێژەیەکی سووکەڵە و سەرمەستانەش ئەندێشە دەگۆڕێتە مۆسیک و نەغمەیەکی خەوهێن.

کاتێ بۆ ماوەی چەند سەعاتێک خۆم دایە دەست ئەم جوولّە ڕیتمیکەوە، تێگەیشتم بۆچی خەڵکی ئەنادۆڵ لەکاتی خوێندنەوەی قورئاندا، وەک ئەوەی بەسواری وشترەوە بن، بۆ پێش و دواوە خۆیان ڕادەژێنن، ئاخر ئەوان بەم شێوەیە جوولّەیەکی یەکتا و سەرمەستانە دەبەخشنە ڕۆحی خۆیان کە بەرەو بیابانی گەورە و نادیار، بەرەو نەشوە، ڕێنوێنییان دەکات.

تا چاوبڕکا ڕووبەرێکی تۆفانزاو گوڵڕەنگ لە پێشمانەوە ڕاخرابوو، وام زانی زەریایە. عارەبەکان لێکتر نێزیک بوونەوە، ملی ڕێگەمان گرتەوەبەر، زەریا نەبوو، ئەو ڕووبەرە گوڵڕەنگە هەمووی بیابان بوو کە گەردەلوولێکی خەتەرناک پێکیدا دەدا و هەوری لمە گڕاوییەکان ڕەنگی گوڵی دەنواند. زۆری نەخایاند چووینە ناو گەردەلوولی لمەوە، هەناسە بڕکێمان پێ کەوت. تۆعمە وازی لە گۆرانی گوتن هێنا و هەرسێکیان عەباکانیان لەخۆیانەوە ئالاند و دەم و کەپووی خۆیان پێ داپۆشی.

لم هەڵدەسایەوە و دەیدا بەسەر و چاوماندا و برینداری دەکرد، وشترەکان بەملاولاودا دەکەوتن و هاوسەنگیی خۆیان پێ ڕانەدەگیرا، گەرچی سێ سەعات بوو لە تۆفانی لمدا بووین، بەڵام لەدڵەوە خۆشحاڵ بووم کە ئەم گەردەلوولە خەتەرناکەیشم بۆ سەر ئەزموونەکانم زیادکرد.

خۆر لەئاوابووندا بوو، گەردەلوولمان جێ هێشتبوو، لەکێوەکان نزیک دەبووینەوە، کەم کەم ڕەنگی بیابان مۆر هەڵدەگەڕا و سێبەر باڵی بەسەردا دەکێشا.

تۆعمە کە پێشەنگی کاروان بوو، ڕاوەستا و فەرمانی وەستانی دا. وشترەکان پڕمانیان و ئەژنۆی قاچی ڕاستیان دادا و ئینجا لەسەر دوو پێی پاشەوە خۆیان بەعەرێ دادا. خۆ بەعەرددانەکەیان هەر دەتگوت زرمەی داڕووخانی خانووە.

بارەکانمان داگرت و ڕەشماڵمان هەڵدا. عەوا باوەشێک چیلکە و چەوێڵی کۆمەڵ کردبوو کە لە ڕێگادا بەوردیی کۆی کردبۆوە، پاشان ئاگری تێ بەردا. مەنسور لە یەکێک لەتێرەکانا گۆشت و ئارد و برنج و کەرەی دەرهێنا و دەستی کرد بەتێشت لێنان، تۆعمەیش ئاو و ئاردی تێکەڵ کرد و هەویرەکەی لەناو تاوەیەکدا پان کردەوە و نانی بۆ برژاندین. لەم کەین و بەینەدا بۆنی خۆشی پڵاو بڵاوبۆوە، لەدەوری ئاگرەکە کۆبووینەوە و نانمان خوارد، پاشان چامان دەم کرد و ئینجا بەدەم سەیرکردنی ئەستێرە بێ ئۆقرە هەڵواسراوەکانی ژوور سەرمان و ڕامان لەئاگری بەخۆڵەمێش بووەوە کەوتینە سیگارکێشان. هەستێکی سەیر بەخۆشنوودی ڕژایە جەستەم، بەڵام هەوڵم دا ئەو هەموو ڕۆمانسییەتە- عارەبستان و بیابان و بیابانینشین- لەناخمدا کۆنترۆڵ کەم، گاڵتەم بەدڵمکرد کە ئاوها هەژا و لێی دەدا.

لەنێو ڕەشماڵەکەدا ڕاکشام و چاوانم لێک نا، ورتەورتی تاسێنراو و شاراوەی بیابان لەسەرمدا دەهات

و دەچوو، وشترەکان لەدەرەوە کاوێژیان دەکرد، گوێم لە تەقەی شەویلکەیان بوو، سەرانسەری بیابانیش وەک وشتر کاوێژی دەکرد.

سپێدەی بەیان بەنێو شاخ و داخدا سەفەرمان دەست پێ کردەوە، بەنێو ئەو شاخ و داخە چۆڵ و ڕووتەن و قاقڕانەی کە ڕقیان لەئینسان و قێزیان لێی دەهاتەوە، جارناجار کەوێکی بۆر لەنێو چاڵە بەردێکدا باڵەکانی لێک دەدا، جار ناجارێکیش قەلەڕەشێک بەژوور سەرمانەوە دەفڕی و دەسووڕایەوە وەک ئەوەی بیەوێ بۆن کا بزانێ بۆگەنمان کردووە یان نا، تا هێرشمان بۆ بێنێ.

بەدرێژایی ڕۆژ لەگەڵ ڕیتمی ڕێڕۆیشتنی وشترەکان و گۆرانییە هێمن و یەک نەزمەکەی تۆعمەدا، خۆر وەک ئاگر بەسەرماندا دەباری و هەوایش بەسەر بەردەکان و بەژوور سەرمانەوە دەلەرزی.

بەهەمان ئەو ڕێگەیەدا دەڕۆیشتین کە سێ هەزار ساڵ لەمەوبەر قەومی بەنی ئیسراییل بۆ هەڵهاتن لەسەر زەمینی بەپیتی فیرعەون گرتبوویانەبەر. ئەم چۆڵەوانییە ترسناکەی ئێمەی پێدا دەڕۆیشتین، کارگەیەک بوو بەنی ئیسراییلی تیادا تینوو ببوون و تیایدا ئازاریان چەشتبوو، هەر لەوێشدا پێگەیشتبوون. بەچاوانێکی نیگەرانەوە لە یەکەیەکەی گاشەبەردەکانم دەنۆڕی، دەچوومە ناو دۆڵە پێچاوپێچەکەوە و لوتکەی درەوشاوەی شاخەکانم لەزەینمدا دەنەخشاند. بیرم کەوتەوە چۆن ڕۆژێکیان لە کەناری گریکستاندا چەندین سەعات بەناو ئەشکەوتێکی پڕ لەچلوورەی بلوورین و گابەردا ڕۆیشتبووم کە لەژێر تیشکی لایتە دەستییەکەدا پرشنگێکی سووریان هەبوو. ئەو ئەشکەوتە ڕۆژانێک مناڵدانی ڕووبارێکی گەورە بووە و پاشان وشکی کردووە، لەبەرئەوەی ڕووبارەکە بەدرێژایی سەدەکان ڕەوتی خۆی گۆڕیوە. ئەندێشەیەک لە زەینمدا پرشنگی دا بەوەی هەمان شت بەسەر ئەم دۆڵەدا هاتووە کە ئەلعان لەژێر هەتاودا پیایدا دەڕۆین. خواوەند - یەهوەی توندوتیژ - ئەم زنجیرە شاخەی هەڵکەندووە تا بتوانێ بەوێدا ڕەتبێ.

بەر لەتێپەڕبوون بەم چۆڵەوانییەدا، یەهوە شوناسنامەی خۆی ئاشکرا نەکردبوو، چونکە هێشتا گەلەکەی دیاریی نەکرابوو، (ئێلوهیم)(*)ە جۆراوجۆرەکان یەک نەبوون، ڕۆحگەلێکی بێشومار بوون و سەرگەردان لەهەوادا، نەناویان هەبوو، نە دەتوانرا ببینرێن، ئەوان بوون ڕۆحی ژیانیان دەدەماندە دونیاوە و وەچەیان دەخستەوە، ئەوان بوون لەئاسمانەوە دادەبەزین و خۆیان دەدا بەسەر ژناندا، کوشتاریان دەکرد، دەیانگرماند، دەیانتریشقاند و لەشێوەی برووسکەدا لەسەر عەرد دادەبەزین. ئەوانە نیشتمانیان نەبوو، سەر بەهیچ کەس و هیچ خێڵێک نەبوون، بەڵام وردە وردە گۆشتیان گرت و بینران، پەرستگەکانی خۆیان لەسەر گاشەبەردەکان ڕۆنا، ئیدی خەڵکەکە چەورییان بەسەر ئەو بەردانەدا ساوی و قوربانییان بۆ سەربڕین، تا ئەو گاشەبەردانەیان بەخوێن داپۆشی. پێویست بوو لەسەر ئینسان بەلایەوە هەرچییەک بووبێ- کوڕە نۆبەرەکەی یاخود کچە تاقانەکەی - بۆ خواوەندی خۆی بکاتە قوربانی تاکو بەزەیی و عینایەتی ئەوی پێ عەتا بفەرمووێ.

(*) ئیلۆهیم: ELOHIM ناوێکی عیبرییە بۆ خواوەند لە چەند بڕگەیەکی تەوراتدا بەکارهێنراوە کە دەگەڕێتەوە بۆ دوا قۆناغەکانی مێژووی تەوراتیی.

لەمیانەی چەند سەدەیەک خۆشگوزەرانیدا، بونیادەم هێور هێور خۆی گونجاند و بووە خاوەنی شارستانییەت، ئیدی لەبری ئینسان، ئاژەڵیان دەکردە قوربانی. ڕوخسارگەلی ئاشنای وەک: مار، شەهێن، گوێرەکەی زێڕین(*) و هەرەمگەلی باڵداریان(**) پێ دەبەخشی، بەو جۆرە لەم عەردە بەپیتەی میسردا خواوەندی بەنی ئیسراییل کەوتە دامرکاندنەوەی ڕق و تووڕەیی خۆی، بەڵام کوتوپڕ فیرعەونە نەیارەکان هاتن و ڕەگوڕیشەی بەنی ئیسرایلییان لەسەر ئەو عەردە بەپیتە هەڵکەند و لە بیابانی عارەبستاندا فڕێیان دا. ئیدی برسێتی و تینوێتی دەستیان پێ کرد. هەروا بێزاری و یاخیبوونیش دەستیان پێ کرد. بێگومان لەم ناوچەیەدا بووە کە ڕۆژێک لەکاتی نیوەڕۆدا، لەتاو برسێتی و تینوێتی هاواریان لێ هەستاوە و گوتوویانە: "خۆزیا ئەو کاتەی لە میسر بووین و بەدەوری مەنجەڵە گۆشتا دادەنیشتین و تاسنووری ئینتەلاکردن تێشتمان دەخوارد، خۆزیا هەر ئەو کاتە بەدەستی خواوەند مردباین!"

ئیدی موسا بەتووڕەیی و نائومێدییەوە دەس هەڵدێنێ و هاوار دەکات: "خودایا چی لەگەڵ ئەم قەومە ناشکورەدا بکەم؟ تاوێکی تر بەرد هەڵدەگرن و دەکەونە بەرد باران کردنم."

ئیدی خواوەندیش بەسەر گەلەکەیدا دانەوێوە و قسەکانیانی ژنەفت، تاوێک خۆراکی ئاسمانیی بۆ دەناردن و هەندێک جاریش شمشێر بۆ لەتوکوت کردنیان، هەرچی زیاتریش لەبیاباندا ڕۆدەچوون، خواوەندیش ڕۆژ بەڕۆژ تووڕەتر و ڕق ئەستوورتر مامڵەی دەکردن، شەوانە دەبووە ئاگر و بەسەریاندا دەباری و بەڕۆژیش دەبووە عامودێک دووکەڵ، دەچووە تابووتی پەیمانەوە و (لاویەکان)(***) بەترسەوە هەڵیان دەگرت. هەر دەستێک بەری کەوتبا دەبووە خۆڵەمێش.

چەندێک زیاتر قلافەتی ئاشکرا بووایە، ڕق ئەستوورتر و ڕوخساری توندوتیژی ئیسراییلی بەخۆوە دەگرت، ئەو ئیدی کۆمەڵە ڕۆحێکی بێ ناو و نەبینراو نەبوو کە لە هەوادا پەرتەوازە بووبێ، ئیدی خواوەندی سەرانسەری عەردیش نەبوو، بەڵکو ئەو یەهوە بوو، خوایەکی ڕقهەڵگر و تۆڵەستێن و خوێنخۆری قەومێکی تاقانە، خوای قەومی بەنی ئیسراییل بوو. ئەو ناچار بوو ڕقهەڵگر و تۆڵەستێن و خوێنخۆربێ، لەبەرئەوەی بەهەلومەرجێکی دژواردا تێدەپەڕی، لەگەڵ ئەمالیک(****) و میدیانییەکاندا(*****) لەشەڕدا بوو، دەبا لەڕێگەی بەرگەگرتنی عەزاب و لەڕێی فرتوفێڵ و کوشتارەوە، بەسەریاندا سەرکەوێ و خۆی ڕزگارکات.

(*) هەمان ئەو شتەیە کە لەکلتوری ئیسلامییدا گوێرەکەی سامەری پێدەڵێن.

(**) بوونەوەرێکی ئەفسانەییە لە میسۆلۆژیای گریکییدا کە جەستەی شێر و باڵی تەیر و مەمک و سەری ژنی هەیە.

(***) Levite's خزمەتکارانی بیت المقدس و نیسبەتە بۆ خێڵی (لاوی) عیبریی. لە تەوراتیشدا بە(لاوی) ناوبراون و یەکێک بوون لە قەومەکانی میسر کە لەوێ دەرکراون و خزمەت و پاراستنی پەرستگاکان و تابوتی بەڵێن (ئەو باوڵەی کە پەیمانەکەی خواوەندی تێدا بوو) بەوان سپێررابوو.

(****) Amalekites

(*****) Midianites

ئەم دۆڵە قاقڕ و بێ بەر و نائینسانییەی پیایدا دەڕۆیشتین، کێلانی سامناکی یەهوە بووە، وی بەنەعرەتە لێدانەوە لێرەوە تێپەڕیوە.

چۆن دەکرێ بونیادەم بەباشی قەومی بەنی ئیسراییل بناسێ گەر بەم بیابانە ترسناکەدا تێنەپەڕێ و تاقی نەکاتەوە؟ ئێمە سێ ڕۆژی لەسەریەک بەسواری وشترەوە بەم بیابانەدا بەڕێوەبووین، گەرووت لە تینوێتیدا وشک دەبێ و سەرت لەگێژەوە دەچێ و لەکاتی داگەڕان بەدۆڵی خز و پێچاوپێچدا مێشکت وەک فڕفڕۆکە دەخولێتەوە، قەومێک کە بۆ ماوەی چل ساڵ لەم کورەیەدا خارا بووبێ، کێ دەتوانێ ناوی لەناو ناواندا بسڕێتەوە؟ شادومان بووم بەبینینی ئەو گاشەبەردە سامناکەی کە فەزیلەتی قەومی یەهودی لەسەر لەدایک بوو: بەرخۆدان، هێزی ئیرادە، سەرسەختی و توانایان بۆ بەرگەگرتن، باڵاتر لەمانە خواوەندێک کە گۆشتی لەگۆشتی ئەوان و بڵێسەی لە بڵێسەی ئەوان پێک هاتبوو، ئەو خواوەندەی کە هاواریان لێ کردبوو: (خۆراکمان بدە، دوژمنانمان بکوژە، ڕێنوێنمان بە بەرەو سەر زەمینی مەوعود!)

قەومی یەهود قەرزارباری ئەم بیابانەن لەتوانای هەمیشەییبیان بۆ مانەوە و بۆ ئەو چاکەخوازی و خراپەکارییانەی کۆنترۆڵی دونیایان پێ کرد. ئەمڕۆیش، لەم قۆناغە گرژ و نالەبارو تۆڵەستێن و توندوتیژەدا کە پیایدا تێدەپەڕین، پێدەچێ جارێکی تر یەهود گەلی هەڵبژێرراوی خوا بێ بۆ چوونە دەرەوەی ترسناک لە عەردی کۆیلە.

دواجار، لەو پاش نیوەڕۆیەدا گەیشتینە دەیری سینا، بەسەر بەرزاییەکەی (میدیانی)دا سەرکەوتبووین کە زیاتر لە پێنج هەزار پێ بەرز بوو. شەوی ڕابوردوومان لەقەبرسانێکی موسوڵمانان ڕۆژ کردبۆوە، لەبەردەم مەزاری (شێخ)دا چادرمان هەڵدابوو، سپێدەی بەیان لەخەو هەستاین، سەرما وەک مار پێوەی دەداین، بەفر چادرەکەمانی داپۆشیبوو، دەتگوت مافوری ئەڵماست لەو پێدەشتەی بەردەممان ڕاخستووە، لە بنمیچی کوختە ڕووخاوێکی گۆڕستانەکەدا چەند دارێکمان دەرکێشا و ئاگرێکمان کردەوە، بڵێسەی ئاگر بەرز بۆوە و هەرچوارمان بەدەوری ئاگرەکەدا هەڵکورماین تا گەرممان بێتەوە، وشترەکانیش هاتبوونە پێشەوە و ملیان بەسەرماندا شۆڕ کردبۆوە. ئارەقی خورمامان خواردەوە و چامان دەم کرد، پاشان بەدووەکان حەسیرێکیان لەسەر بەفرەکە ڕاخست و ڕوخسارە لاوازە هەتاوبردووەکەیان کردە مەککە و کەوتنە نوێژکردن. نوقمی جەزبەبوون و ڕوخساریان ئارنگی دەدا، بەچاوی ڕێزێکی مەزنەوە لەو سێ جەستە ئارام و برسی و عەزاب چەشتووەم دەنۆڕی کە ئاوها تێر ببوون. ئاخر مەنسور و تۆعمە و عەوا بەجۆرێک هەڵگژابوون، کە ئیدی دەرکی بەهەشتیان بەڕوودا کرابۆوە و چووبوونە ژوورێ. ئەوە بەهەشتی تایبەتیی خۆیان بوو، بەهەشتی موحەممەدیی، بەهەشتی خۆر بوو.

وشترگەلی سپی و گامێشی لەوەڕاو لەچەمەنزاری سەوزدا، چادری ڕەنگاوڕەنگ و ژنانێک کە لە دەرەوەی چادرەکاندا لەسەر ئەژنۆ دانیشتبوون، ژنانێک کە کاتێ پێدەکەنین سەریان بۆ دواوە دەگێڕایەوە، ژنانێکی بازنگی ئاڵتون لەمەچەک و پاوانە لە پا، ژنانێکی چاوان بەکل و پرچ و کەزی خەنەکراو و دوو خاڵ لەسەر گۆنا کوتراو، لەولایشەوە هەڵم لە چێشتەکەیان بەرز دەبۆوە: پڵاو لەگەڵ ماست، خورما، نانی گەنم، گۆزەیەک ئاوی سارد، سێ چادری گەورەتر لە چادرەکانی تر، سی و سێ وشتری خێراتر لە

وشترەکانی تر، سێ سەد و سی و سێ ژنی ئەفسووناویتر لەژنەکانی تر: چادر و وشترو ژن بۆ مەنسور تۆعمە و عەوا.

نوێژ تەواو بوو، بەهەشت دەرگاکانی داخست، بەدووەکانیش دابەزیبوونەوە سەر بەرزاییەکانی (میدیانی)و بەبێدەنگی لەئاگرەکە نێزیک ببوونەوە، بەجۆش و خرۆشەوە کەوتبوونەوە کاروبارە ئاساییەکانی ڕۆژانەیان. گرنگ ئەوەبوو چەندێک ئەم ژیانە درێژە دەکێشێ؟ بەهەشت کۆتاییە، هەر بۆیە ئارامگرتن شتێکی جوانە.

دەستم بۆلای تۆعمە ڕایەڵ کرد کە لەلای ڕاستمەوە دانیشتبوو. گوتم: (الله اکبر، اشهد ان لا اله الا الله، اشهد أن محمدا رسول الله.) تۆعمە لەسەرسوڕماندا ڕاچڵەکی، وەک بڵێی نهێنییەکەیم ئاشکراکردبێ، ڕوخساری لەشادومانیدا پرشنگی دا و تەماشای کردم. پاشان دەستی گوشیم.

کەوتینەوە ڕێ، بەپێی پیادە دەڕۆیشتم، ئیدی حەوسەڵەی جووڵەی هێور و ئارامی وشترەکانم نەبوو. چیاگەلێک لە بەردە چەخماخی سوور و سەوز لەهەردوو لامانەوە قەدیان ڕاست کردبۆوە، ناو بەناو مەلێکی چکۆڵەی ڕەش بەکاکۆڵێکی ورد و سپییەوە بەژوور سەرماندا تێدەپەڕی، لەوسەری ڕێگەکەشەوە کاروانێکی وشتر وەدیارکەوتن، بەدووەکان لەخۆشحاڵیدا هاواریان کرد و ڕاوەستاین.

دوو وشترەوانی پێشەنگی کاروانەکە نزیک بوونەوە و گوتیان: "سەلامون عەلەیکوم." تەوقەیان لەگەڵ وشترەوانەکانی ئێمەدا کرد و ماچوموچیان کرد. ئیدی بەدەنگێکی نزم و هێور سەری قسە بۆ هەواڵپرسینی ئاسایی و دێرینە دامەزرا: (وەزعی ئێوە چۆنە؟ ژنان خەریکی چین؟ وشترەکان چۆنن؟ لە کوێوە دێن و بۆ کوێ دەچن؟) وشەگەلی (سەلام) و (الله) لێکدا لێکدا لەزاریان دەهاتەدەر. ئەم دیدارە بیابانییەی ئەوان مانایەکی بەرز و پیرۆزی وای بەخۆوە دەگرت کە دەبوو ببێتە سەر مەشقی دیداری ئینسان لەگەڵ ئینساندا.

من لەقوڵایی دڵەوە ستایشی ئەم کوڕانەی بیابان دەکەم، بنۆڕە چۆن دەژین- بەچەند دەنکێک خورما، مستێ گەنم، کوپێک قاوە- کەچی جەستەیان چاپووک و قاچ و قولیان باریک وەک قاچی بزنە کێوی و چاوانیشیان تیژ بەوێنەی چاوی شەهێن. ئەوانە دەسکورتترین خەڵکانی ئەم دونیایەن و لەهەمان کاتیشا سەخی تەبعترینیانن، برسێتییان هەر چەندێک بێ تا ڕادەی تێربوون ناخۆن، تۆزێک قاوە و تۆزێک شەکر و مستێک خورما لای خۆیان گل دەدەنەوە تا بۆ ڕێبوارێکی دانێن. لە ڕایسۆ سەرپەشتیاری دەیرەکە بۆی گێڕامەوە چۆن ژنێکی کورتەباڵای بەدو ڕاوەستاوە و لەگەشتیارێکی ئینگلیز ورد بۆتەوە کە قوتوویەک خواردنی کردۆتەوە و کەوتۆتە خواردنی، کابرای ئینگلیز پارووەیەکی بەش داوە، بەڵام ئەم عیزەتی نەفسی ڕێگەی نەداوە وەری بگرێ، پاشان کوتوپڕ برسێتیی زۆری بۆ هێناوە و لەهۆش خۆی چووە و بووراوەتەوە.

یەکەمین ئەڤینی بەدو خۆشەویستییەتی بۆ وشترەکەی. سەرنجم دەدا چۆن کاتێ یەکێ لەوشترەکان چکۆڵەترین ئاهی لێ بەرز دەبێتەوە، گوێچکەی تۆعمە و مەنسور و عەوا لەحەژمەتا دەکەوێتە لەرە، ئیدی ڕادەوەستان، هۆڕەکەی سەر پشتیان ڕێک دەکردەوە، پاشان چاویان بەژێر زگ و ژێر پێیدا دەگێڕا و

هەرچەندێک ئالفیان شک بردبا لەبەردەمیدا دایان دەنا، ئێوارانیش هۆڕەکەیان دادەگرت و وشترەکەیان بەبەتانی خوری دادەپۆشی. زۆر بەوردی خواردنی وشترەکانیان لە شتی پیس دەبژارد.

شیعرێکی کۆنی عارەبی هەیە ئاوها ستایشی ئەو هاوڕێ ئازیزەی بەدو دەکا:

وشتر بەبیاباندا دەڕوا و دەچێتە پێش
وشتر تۆکمەیە وەکو داری تابووت
ڕانی هەر دەڵێی دەروازەی بورج
ئاسەواری قایش لەنێو قەد
هەر دەڵێی دەریاچەی وشکی پڕ لە چەوە
دەست لە سمتیەوە بدە، وا دەزانیت
دەستت لە فێنککەرەوە داوە
لە پردێک دەچێ کە گریکییەک ڕۆی نابێ و
سیرامیک پۆشی کردبێ.

بەپەلە بەسەر چیاکاندا هەڵگژاین، پەرۆش بووین بۆ ئەوەی سەرەنجام بگەینە دەیرەکە، تۆزێک ئاو لەئەستێرکێکی سروشتیدا، چەند دارخورمایەک، کوختێکی بەردین و ئەولاتریش خاچە دارینەیەکی دانراو لە سەرگاشە بەردێک، کوتوپڕ تۆعمە دەستی هەڵبڕی و هاواری کرد: "دەیر!"

لەخوارمانەوە، لەمابەین دوو چیای بەرزدا، دەیری بەناوبانگی سینا بەدیواری بڵند چواردەور گیراو وەدیارکەوت. لەقوڵایی دڵەوە تامەزرۆی بینینی ئەم ساتەوەختەبووم، کەچی هەنووکە کە بەری ئەو هەموو هەوڵەم لەنێو دەستا بوو، بێ هات و هاوار و بەئارامیی، خۆشحاڵیی خۆم دەردەبڕی، هەنگاوەکانیشم خێراتر نەکرد. بۆ لەحزەیەک هەستم کرد شتێک هانم دەدا بگەڕێمەوە، لەزەتێکی سەرسەختانە لە ناوەوەمڕا پرشنگی دەدا کە میوەی ئارەزووم لێ نەکەمەوە و نەیخۆم، بەڵام لەناکاوێکڕا شنەیەکی گەرم هەڵی کرد و بۆنی درەختانی پڕ لەشکۆفەی بۆ هێنام، ئیدی ئینسانەکەی ناوەوەم بردییەوە و بەرەو پێش ڕۆیشتم.

هەنووکە دەمتوانی ئاشکراتر ڕوخساری دەیرەکە ببینم، دەمتوانی ئاشکراتر دیوار و بورج و نوێژخانە و دارسەرووەکانی ببینم، گەیشتینە باخچەی ڕاهیب کە کەوتبووە ئەمدیوی شوراکانەوە، لە پەرژینەکە سەرکەوتم و دار زەیتوون و پرتەقاڵ و گوێز و هەنجیر و چڕە داربایەمی پیرۆزیشم بینی، هەموو ئەوانە لێرە، لە دڵی بیاباندا و لەژێر هەتاودا دەدرەوشانەوە، بەو گەرما فێنکە و بەو بۆنی عەترە و بەویزەویزی مێشوولە بچووکەکانییەوە، ئێرە ئیدی بەهەشت بوو!

ماوەیەکی درێژ تامی ئەو ڕوخسارەی خواوەندم کرد، ڕوخسارێکی ڕەزاسووک کە ئینسانەکانی خۆش دەوێ، لەخاک و ئاو و ئارەقە دروست بووە. لەمیانەی سێ ڕۆژی ڕابوردوودا لەگەڵ ڕوویەکی تریدا ڕووبەڕوو ببوومەوە. ڕوویەکی ترسناک و تاریک کە تەنها لە بەردی چەخماخ دروست بووە، لەدڵی خۆدا

گوتم: "ئەم ئاگرەی کە دەسووتێنێ، ئەم بەردە چەخماخە توند و تۆڵەی کە بەدەستی ئینسان نابێتە مۆم، ئەمانە خواوەندی ڕاستەقینەن!" بەڵام ئەلعان کە بەسەر پەرژینەکەدا دانەویبوومەوە و لەو باخچە پڕ شکۆفەیەم دەنۆڕی، بەخرۆشەوە وتەی زاهیدم بەهاوار گوت: "خواوەند ڕاچەنین و فرمێسکێکی شەنگە!"

بوزا دەڵێ:" دوو جۆر موجیزە هەن: موجیزەکانی جەستە و موجیزەکانی ڕۆح، من بڕوام بەدووەمیان هەیە نەک بەیەکەمیان!"

ئاخر دەیری سینا موجیزەی ڕۆحە، ئەم دەیرە لەناوەڕاستی بیابانی نائینسانی و بەچواردەوری بیرەئاوێکدا دروست کراوە و خێڵی زوبان و مەزەب جیاوازی لەدەور کۆبوونەتەوە. ئەم دەیرە ماوەی چواردە سەدەیە وەک قەڵایەک سەری هەڵبڕیوە و لەبەرامبەر هێزە سروشتی و مرۆییەکاندا خۆی ڕاگرتووە. بەشانازییەوە بیرم لەوە کردەوە کە ویژدانێکی باڵای ئینسانی لێرە هەیە. لێرە چاکەخوازیی ئینسانی، سەری بەبیابان نەوی کردووە.

بەزەحمەت توانیم جڵەوی شادومانیم بگرم، پێم عەردی نەدەگرت، لێرە لەنێوان لووتکەی تەوراتی و تەپۆڵکەی بەرزی (سەردەمی دێرین)دا بووم! لەخۆرئاوادا (چیای مەعریفە) ڕاکشابوو. ئەو چیایەی کە موسا مارە مسینەکەی لێ ڕادەهێنا، لەو دیوەوە زێدی زەبەلاحەکان و چیاکانی (ئامورێت)، لای باکوریشەوە شاخەکانی (کیدار) و (ئەدومیە) و (تیمان) کە تا بیابانی (مواب) دەگەیشتن، لای باشووریش تەنگەی (فاران) و زەریای سوور، دواجار بەرەو لای خۆرئاوا، زنجیرە چیاکانی سینا بەترۆپکە پیرۆزەکەیەوە، ئەو ترۆپکەی کە موسا لەوێدا لەگەڵ خواوەند ئاخافت، دوورتریش چیای قەدیس کاترین. باخچەی دەیرەکە لەمابەینی خۆر و بەفردا دەدرەوشایەوە، دار زەیتوونەکان هێورهێور خشەیان لەگەڵاکانیان دەهێنا، پرتەقاڵەکان لەمابەینی پەلکەکاندا پرشنگیان دەدا، دارسنۆبەرەکان عاریفانە قەدیان ڕاست کردبۆوە و ڕەش دەچوونەوە، بۆنی داربادامە شکۆفەکردووەکان وەک هەناسەی خواوەند، هێور و هاوسەنگ دەهات و زەین و کەپووی بونیادەمیان تژیی دەکرد لەدڵخۆشی.

لەڕاستیدا ئەم دەیرە قەڵایە، چۆناوچۆنی توانیبووی خۆی لەبەرامبەر هەناسەی وروووژێنەری ئەم (با) بەهارییەدا ڕاگرێ؟ بەدرێژایی سەدە یەک لەدوای یەکەکان چۆناوچۆنی بەناخی عەردا ڕۆنەچووە؟

***

لەدەروازە بەرزەکەوە خۆم کرد بەدەیرەکەدا، نوێژخانەکە لەناوەڕاستی حەوشێکی گەورەدا بوو، مزگەوتێکی چکۆڵەش بەمنارەیەکی باریکەوە لە تەنیشتیدا. دواجار لێرە خاچ و هیلال یەکانگیر ببوون. دەوروبەری حەوشەکە بەبەفر پۆشراو و وەکی ئەڵماس دەدرەوشایەوە، ژوور و هۆدەی میوانان و ئەمبارەکانی لێ بوون. سێ ڕاهیب خۆیان دابووە بەر خۆر، ماوەیەکی درێژ لەجێی خۆم ڕاوەستام و بەپەرۆشەوە گوێم بۆ قسەکانیان ڕادێرا، قسەکانیان لەسکوتی مەزنی هەوادا دەنگی دەدایەوە، هەریەکەیان دەیویست بئاخڤێ و باری شانی خۆی سووک کات، یەکێکیان لەبارەی ئەو موجیزانەوە دەدوا کە لەئەمریکا بینیبوونی: کەشتیگەلی بوخاری، ئاپارتمانی بەرز، ژنان، ڕووناکیی پرشنگدار لەشەودا. ئەوی تریان باسی ئەوەی

دەکرد کە چۆناوچۆنیی بەرخ لەزێدەکەیدا دەبرژێنرێ. سێیەمیشیان باسی موجیزەکانی قەدیس کاترینی دەکرد کە چۆن مەلایکەتەکان لە ئەسکەندەرییەوە هێناویانە بۆ ئێرە، هێناویانە بۆ سەر ترۆپکی چیاکەی و چۆن بونیادەم دەتوانێ جێگەپێکانی بەسەر گاشە بەردەکانەوە بناسێتەوە.

بۆ سەر بورجەکە سەرکەوتم تا تەماشایەکی دەوروبەر کەم، ڕاهیبێکی گەنج و ڕەنگپەڕیو بینیمی و بەڕاکردن بۆ بەخێرهێنانم هات. دەرکەوت تەمەنی هەر دەساڵێکە و خەڵکی کریتە، بەهۆی هەتاوەوە مووی تازە هاتووی لاجانگی بەڕەنگێکی تەنکی خورمایی دەینواند، هەروا کە لەبارەی زێدی خۆمانەوە سەری قسەمان دامەزراند، پیرەمێردێکی نوورانی و ئارام، کە تەمەنی دەوروبەری هەشتا ساڵێک دەبوو، بەهانکە هانک لێمان نزیک بۆوە، سەری لە گوێ قەبر دەلەزری و تەمەننای خێر یان شەڕی لەدەستداو و هەناوی چۆڵ. ئیدی بەو جۆرەی لێ هاتبوو کە بوزا دەیویست.

سێ قۆڵی لەسەر ئەسکەملێکی درێژ لەبەر هەتاودا دانیشتین، ڕاهیبی گەنج مستێ خورمای لە چاکی کراسەکەیدا دەرهێنا و دایە دەستم، هێشتا گەرمایی جەستەی بەخورماکەوە بوو، پیرەمێرد دەستی هێنا بەئەژنۆمدا و کەوتە گێڕانەوەی ئەوەی چۆن دەیرەکە ڕۆنراوە و چۆناوچۆنی بەدرێژایی سەدەکان بەرگەی گرتووە، هەروا کە لەبەر هەتاو و لەمابەین ئەم چیا ئەفسانەییانەدا دانیشتبووم، حەکایەتی دەیرەکە بەلامەوە، وەک ساکاری و ڕاستەقینەیی حەکایەتی پەرییان بوو:

– "ئیمپراتۆر (جوستنیان) ئەم دەیرەی بەدەوری بیرەئاوێکدا ڕۆنا کە کیژانی بیترۆ(*) مەڕەکانیان لێ ئاو دەدا. ڕێک لەو جێگەیەدا کە پنچک سووتا بەڵام لە بەین نەچوو. جوستنیان دووسەد خێزانی لە(بونتوس) و میسرەوە نارد تا لەنزیک دەیرەکەدا نیشتەجێ بن و ببنە خزمەتکار و پارێزەری. سەدەیەک دواتر، محەممەد هات و دیدەنی کێوی سینای کرد، هێشتا شوێنپێی وشترەکەی بەسەر لەوحی چەخماخە سوورەکەوە ماوەتەوە. ڕەهبانەکان بەشکۆ و ڕێزێکی فرەوە بەخێریان هێناوە کە بۆتە مایەی خۆشحاڵیی محەممەد و بووە هۆی ئەوەی ئیمتیازاتی گەورە بەدەیر ببەخشێ، هەموو ئەم بەسەرهاتە بەدەسخەتی کوفیی لەسەر پێستە ئاسک نووسراوەتەوە. لەپی دەستی بۆ ئیمزاکردن بەکارهێناوە، هەڵبەتە ئەو نەیدەزانی بنووسێ، لەو ئیمتیازییانەدا هاتووە: (ئەگەر ڕاهیبێکی کێوی سینا لە دەشت یان لەسەحرا، لە شاخ یان لە ئەشکەوت پەنا بگرێ، ئەوا من لەگەڵی دام و لەهەر جۆرە ئازارێک دەیپارێزم، لەسەر ڕاهیبەکانی کێوی سینا دێمە دەنگ لەهەر کوێیەک بن – لەسەر وشکایی بن یان لە زەریا، لەخۆرهەڵات بن یان لەخۆرئاوا، لەباکوور بن یان لەباشوور– ئەوان ناچاری باجدان نین، بۆ خزمەتی ئیجباری بانگ ناکرێن، زەکاتیان لەسەر نییە، باڵی ڕەحمەت بەسەر سەریانەوە دەشەکێتەوە.)

هەروا کە پیرەمێرد دەدوا، دەنگی لەو هەموو بەریەککەوتنە ئینسانییەدا هێند دەلەرزی کە گیانی دەکرد بەبەری چیا و دیوارە بیزانسییەکانی دەوروبەرمدا، فەزا تژیی بوو لە قەدیس و شەهید. جحێڵە کریتییەکە بەدەمی داپچڕیوەوە گوێی بۆ ئەو ئەفسانە موجیزەئاسایە ڕادەدێرا و نوقمی نەشوە ببوو، لە

(*) Jethro خەزووری موسا.

خواریشەوە لەحەوشە، ڕاهیبەکان لە هۆدەکانیان هاتبوونە دەرێ تا ئەو گەنمە بکێشن کە عارەبەکان هێنابوویان، دەرگای موبەقەکە کرابۆوە و دەمتوانی لێیەوە مێزێکی درێژ ببینم کە پڕبوو لە قرژاڵی سوور و گەورەی زەریایی، ڕاهیبێکی ڕەنگپەڕیو خۆی لە بەتانییەکی قاوەییەوە پێچابوو، وێنەی سەدەفێکی زلی زەریایی دەکێشا.

پیرەمێرد بەپێکەنینەوە گوتی: "ئەوە باوکە (پاکومیوس)ی شێتۆکەیە و وێنە دەکێشێ!"

منیش کە دەمویست بەرگری لە هەموو هونەرمەندان بکەم، گوتم: "ئەدی خۆ لوقا پێغەمبەریش هەر وێنەکیش بووە!"

– "کوڕەکەم ئەوە خایلەگەلێکی خەتەرناکە، خواوەند لێت بەدوورکات، دەبێ پێغەمبەر بیت بۆ ئەوەی بتوانیت بەرگە بگریت!"

ڕاستی دەکرد، من بێدەنگ بووم، هەستام و بۆ حەوشە دابەزیم، ڕاهیبەکان وەک منداڵ لە بەفرەکەدا کەوتبوونە شەڕە تۆپەڵ، بەبارینی بەفر خەنی بوون، چونکە ئەمە ئەوەی دەگەیاند کە گژوگیا لە بیاباندا شین دەبێ و مەڕ و بزن لێی دەخۆن و خەڵکی دەتوانن نان بەشی خۆیان دابین کەن.

چەند کۆیلەیەک هاتن و لەپاڵ دیواری دەیرەکەدا دانیشتن، جگەرەیان دەکێشا و کرنۆشیان دەبرد و دەدوان، چەند ژنێکی پیس و پۆخڵ و پێخاوس و ڕەشپۆشیان لەنێودا بوو، پەرچەمیان بەسەر نێوچەوانیاندا دابوو، وەک گوڵێنکەی ڕەشمە هۆنیبوویانەوە. ڕوخساریان لەکەپووەوە بەرەو خوار بەزنجیری باریک کە سەدەف و پارەی وردی زیوین بەکۆتایی هەر یەکێکیانەوە کرابوو، پۆشیبوو. هەر یەکێک لەژنەکان کراسەکەیان هەڵدایەوە و منالێکیان دەرهێنا و بەرامبەر خۆیان لەسەر بەردەکە دایاننا، هەمووان چاوەڕێ بوون ڕاهیبەکان بێن و بەشە ڕزقی خۆیانیان بدەنێ: سێ کولێرەی چکۆڵە بۆ هەر پیاوێک و دوو کولێرە بۆ هەر ژن و منداڵێک، دەشبوو هەر کەس خۆی بۆ وەرگرتنی کولێرەکانی بێت، هەر بۆیە چەند سەعاتێک لەوەوبەر لەخێوەتەکانیان هاتبوونە دەرەوە تا لەکاتی خۆیدا بگەن. بەڵام برسێتییان بەو کولێرە چکۆڵانانە دانەدەمرکایەوە، ناچار کوللەشیان کۆدەکردەوە، وشکیان دەکردەوە و دەیانکوتی و دەیانکردە نان.

بەبینینی ئەو برا کۆیلانە تەواوێک نیگەران بووم، ئاخر ئەوانە لەچەندین سەدە لەوەوبەرەوە، بەدەوری ئەم شورا بیزانسییانەدا کۆبوونەتەوە و وەک بەرد کولێرەیان بۆ هەڵدەدرێ، لەرێی هەرەشەو گورەشەی دەیرەوە دەژین و دەمرن. ئەمرۆیش هەر وەک دەورانی (بیترۆ) کیژان تەنها مەڕ دەلەوەڕێنن، هیچکەس مەزاحیمیان نابێ، کاتێ دوو گەنج عاشقی یەکتر دەبن و شەوانە بەنهێنی دەچنە شاخ، کوڕەکە دەکەوێتە نەیژەنین و کەنیشکەیش دەکەوێتە گۆرانی چڕین، بەبێ ئەوەی هیچ کامیان دەستی بەر ئەوی تریان بکەوێ، پاشان کوڕەکە بەمەبەستی کڕینی دولبەرەکەی لەچیا دادەبەزێ، خەزووری ئایندەی لەدەرەوەی خێوەتەکەی دانیشتووە، کچەش دەگاتە جێ و ئەم عەباکەی خۆی بەسەر کیژەکەدا دەدات. باوکی کوڕە و (شێخ)یش دەگەنە جێ، باوکی کچە و کوڕە، گەڵا خورمایەک دەگرن و دوو کەرتی دەکەن، پاشان باوکی

کچە دەڵێ: "هەزار لیرە(*)م بەرامبەر کچەکەم دەوێ!"

شێخ بەسەر سوڕمانەوە دەڵێ: "هەزار لیرە! کچەکەت دوو هەزار لیرەش دەهێنێ و زاواش ئامادەیە ئەو بڕە لیرەیە بدات، بەڵام لەبەر خاتری من پێنج سەد لیرە وەرە خوارەوە."

باوکی کچە وەڵام دەداتەوە: "ئەمە پێج سەد لیرەش لەبەر خاتری شێخ."

لەم حەیس و بەیسەدا، خزم و خوێش یەک یەک گەیشتوونەتە جێ و چوار مشقی لەبەردەم خێوەتەکەدا دانیشتوون، لەوکاتەدا هەمووان هەڵدەسنە سەرپێ.

– "لەبەر خاتری من پێنج سەد لیرەی تریش وەرە خوارەوە!"

– "سەد لیرەی تریش!"

– "پەنجا لیرەی تریش!"

– "بیست و پێنج لیرەی تریش!"

تا دواجار بڕە پارەکە بۆ یەک لیرە دادەبەزێ، ڕێک لەو کاتەدا ژنان کە لە قوژبنێکدا خەریکی گەنم هاڕینن، دەست دەکەنە هەلهەلە کێشان، باوکی کچە هەڵدەسێتە سەرپێ و دەڵێ: "لەبەر خاتری ئەم ژنانەی گەنم دەهاڕن، کچەکەم بەنیو لیرە دەدەم!" ئیدی شەوی زەماوەند، هەمووان دەخۆن و دەخۆنەوە و سەما دەکەن.

بەم جۆرە، داب و نەریتی بیابان بەدرێژایی هەزاران ساڵە وەک خۆی ماوەتەوە.

***

کریتییە جحێڵەکە هات و گوتی: "باوکانی پیرۆز لەهۆڵی پێشوازی چاوەڕێت دەکەن، بفەرموو!"

نزیکەی بیست ڕاهیب لەهۆڵی گەورەی پێشوازی دانیشتبوون. بەکونجکاوییەوە سەیریان دەکردم، ویستم دەستی یەکە بەیەکەیان ماچ کەم، بەڵام لەبەرئەوەی ژمارەیان زۆر بوو تەنها دەستی (عابید)م ماچ کرد. عابید لاواز و مۆن، بێ دوولێوەکردن لەناوەڕاستا دانیشتبوو، جارێکی تریش قاوە، کەوچکێ مرەبا، پەرداخێک شەرابی خورما و قسە و باسی هاکەزایی وەک: خەڵکی کوێی؟ کێیت؟ خۆش هاتیت.

عابید، ئەو داربەڕووە پیرەی کە هەورەبرووسکەی خودا کردبوویە خەڵووز تەماشای کردم، بەڵام دڵنیا بووم نامبینێ، ئاخر چاوانی تاریک داهاتبوون، چیدی بەئاشکرا دونیای بینراوی بۆ لەیەکتر جیاوە نەدەکرا، هەنووکە ئیدی دونیای نەبینراوی دەدیت، تەماشای دەکردم و لەو دیومەوە شارگەلی گەورەی دەدیت، (دونیا)یەکی دەدیت کە لەزەلکاوی گوناه و فیز و چەقاوەسوویی و مەرگدا پەلەقاژێی بوو.

پێم گوت: "من لە تەنگژەیەکی گەورەدام و هیوادارم ئیجازەم بدەنێ چەند ڕۆژێک لە دەیر بمێنمەوە تا

(*) لەدەقە ئینگلیزییەکەدا پاوەند Pound بەکار هاتووە، کە خۆی دەشێت جونەیه یاخود دینار بێت... بەڵام لە هەردوو دەقە فاسی و عارەبییەکەدا لیرە بەکار هاتووە.

بەشکم ڕۆحم هێوربێتەوە و بگاتە بڕیارێک!"

عابید پرسی: "دەتەوێ خواوەند بدۆزیتەوە؟" بۆم دەرکەوت یەکەم جارە دەمبینێ، ئاخر پێشتر تەنها تەماشای کردبووم.

وەڵامیم دایەوە: "دەمەوێ دەنگی ببیسیەم، دەخوازم داوای لێ کەم پێم بڵێ کام ڕێگە بگرمەبەر، ئاخر تەنها لە بیاباندایە ڕۆح دەتوانێ دەنگی وی ببیەت!"

عابید گوتی: "لێرە لەبیابان هەموو دەنگەکان دەبیسترێن: بەتایبەتی دوو دەنگ کە جیاکردنەوەیان لەیەکتری زەحمەتە، ئەوانیش دەنگی خواوەند و دەنگی شەیتانە، کوڕم وریابە!"

دوو ڕاهیب هاتنە ژوورەوە تا ئەم حاجییە تازەیە ببینن و بەخێری بێنن، یەکێکیان بەرپرسی میوانداری بوو، زەلامێکی قەڵەو و خاوەن ڕیشێکی لوول و چاوانێکی شین و خەندان، کارەکەی بریتی بوو لە سەرپەرشتیکردنی بیانییەکان، ڕاهیبەکەی تر زەردەخەنەیەکی خەمین و گاڵتەجاڕییانەی لەسەر لێو بوو، باڵای بەرز، ڕیش و سمێڵ و برۆی سپی وەک بەفر، قامک و نینۆکە درێژەکانیشی هەر سپی، ئەو لەگەڵم نەدوا، بەڵکو تەنها بەزەردەخەنەوە دیقەتی دام، نازانم زەردەخەنە بوو یان مەسخەرە؟ لەو ساتەدا نەمدەزانی، چەند ڕۆژ دواتر تێگەیشتم.

عابید هەستا، دەستی بۆ ڕایەڵ کردم و گوتی: "خودا بکا ئەوەی تا ئێستا بێهوودە لە دونیادا بەدوویدا گەڕاویت، لەبیاباندا بیدۆزیتەوە."

ڕاهیبێ ڕای کرد تا دەرگاکەی بۆ بکاتەوە، عابید بەهەنگاوی قورسەوە کەوتە ڕێ و دیارنەما.

ئەو ڕاهیبەی بەرپرسیاری کاروباری میوانداری بوو، بەرەو لام هات و گوتی :"وەختی شێوە. تکایە بفەرموون بۆ هۆڵی نانخواردن."

ڕاهیبەکان بەدەوری مێزێکی درێژکۆڵەدا دانیشتبوون و عابید لەسەرووی هەمووانەوە، ڕاهیبی خزمەتچی ژەمەخواردنی هێنا، قرژاڵی سوورەوەکراو و سەوزە لەگەڵ کولێرەیەک و پەرداخێک شەراب بۆ هەر کەسێک. باوکەکان کەوتنە خواردن، کەس دوو لێوەی نەدەکرد، خەتیب سەرکەوتە سەر مینبەرێکی نزم و کەوتە ڕاڤەکردنی وانەی ئەو ڕۆژە: گەڕانەوەی کوڕە لاسارەکە.

چەندین جار و لە چەندین دەیری جۆراوجۆردا، گوێم لەو ئاوازە ڕیتمیکە مەزەبییەی سەر سفرە ببوو، ئاخر لەم ڕێیەوە ژەمە خواردنەکە ئەهمییەتێکی تایبەتیی عیرفانی لەخۆدەگرت، جارێکیان حاخامێک گوتی: "مرۆڤی ئیماندار لەکاتی خواردنا، خواوەندی ناو خواردنەکە ئازاد دەکات!"

خەتیب بەنەغمەوە لەبارەی کوڕە لاسارەکەوە دەدوا، لەبارەی عەزاب و ڕیسواییییەکانییەوە دوور لە ماڵە باب، لەبارەی ئەوەوە کە چۆناوچۆنی وەک بەراز خڕنووکی خواردووە و چۆناوچۆنی ڕۆژێکیان ئیدی پرزەی لێ بڕاوە و بەرەو لای بابی گەڕاوەتەوە.

لە نێو ئەم سروتە ئیماندارییە مەسیحییەدا، بەخۆم گوت: "لە دەیرێکی تردا، کە زیاتر یەکانگیریی لەگەڵ نائارامی و یاخیگەرێتی ڕۆحی سەردەمدا هەبێ، ئاکامێکی شکۆدار، وەک ئەوەی خوارەوە، لەو بەسەرهاتە دەکەوێتەوە:

کوڕە لاسارەکە شەکەت و تێشکاو بۆ ماڵە هێمنەکەی بابی دەگەڕێتەوە، لەو شەوەدا کە لەسەر جێگەی گەرم و نەرم ڕادەکشێ تا بنوێ، دەرگاکە بەئەسپایی دەکرێتەوە و برا چکۆڵەکەی دێتە ژوورەوە و دەڵێ: (دەمەوێ بڕۆم، ماڵە بابم لێ بۆتە زیندان!) برای تێشکاو بەبیستنی ئەو قسانە خۆشحاڵ دەبێ، براکەی لەئامێز دەگرێ و دەکەوێتە ئامۆژگاری کردنی کە پێویستە چ بکا و ئاراستەی کام ڕێگە بگرێتەبەر، زۆری لێ دەکا لەم ئازاتر و باوەڕ بەخۆتربێ و هەرگیز خەیاڵی گەڕانەوە بۆ (تەویلە)ی باب لە کەللەی نەدا. (ئاخر ئەو بەماڵە بابی دەگوت تەویلە!) براکەی تا بەردەرگا بەڕێ دەکا و تۆقەی لەگەڵ دەکات، بیر دەکاتەوە و لەدڵی خۆدا دەڵێ: براکەم لەمن بەهێزتر دەبێ و ناگەڕێتەوە!"

***

چۆناوچۆنی دەتوانم یەکەمین شەوێک لەبیرکەم کە لە قەڵا بیابانییەکەی خواوەندا ڕۆژم کردەوە؟ بێدەنگی تژی بوو لەتارمایی، ئەو بێدەنگییە چواردەوری تەنیبووم وەک ئەوەی کەوتبێتمە بنی بیرێکی وشک و تاریکەوە، پاشان لەناکاوێکڕا بووە دەنگ و ڕۆحی هێنامە لەرزە.

– "لێرە، لەماڵەکەی مندا چ دەکەیت؟ تۆ پاک و شەرافەتمەند نیت، نیگات بەملاولادا دەفڕێ، من متمانەم پێت نییە، تۆ لەهەر لەحزەیەکدابێ ئامادەی خیانەت کردنیت، ئیمانت تێکەڵەیەکی ناموقەدەسە لە بێ ئیمانی. ئاخر تۆ نازانیت کە خواوەند لەکۆتایی هەر ڕێگەیەکدا دانیشتووە، بەڵام تۆ هەمیشە پەلەتە و هەمیشە لەنیوەی ڕێگەدا ناهومێد دەبیت و ڕێگەیەکی تر دەگریتەبەر!"

خەڵکانی ئاسایی (سایرین)(*)ەکانیان بۆ نابینرێ و ناتوانن گۆرانی لەفەزادا ببیەن، کەڕ و کوێر و داماوانە لەسەر عەرد ژیان دەگوزەرێنن، بەڵام دەسبژێرەکان، ناخواوەندەکان، دەنگی (سایرین)ێک لە ناخیانڕا، لە قوڵایی ڕۆحیانڕا دەبیەن و ئازایانە شوێنپێی ئەو دەنگە هەڵدەگرن. پێتوایە جگە لەمە چ شتێکی تر هەیە نرخ بداتە ژیان؟ بەڵام ناخواوەند فەقیر و خانەگومانەکان، دەنگی (سایرین) دەبیەن و باوەڕ ناکەن، خۆیان لە پشت حەزەرو ترسنۆکییەوە مەڵاس دەدەن و بەدرێژایی تەمەنیان بیانووە ئەرێ و بیانووە نەرێکان بەتەرازووی وردی شیکاری دەکێشن، خواوەندیش کە نازانێ لە کوێیان دابنێ و حەزیش ناکات بیانکاتە زینەت بۆ دۆزەخ، یاخود بەهەشتیان پێ ئاڵوودەکا، لەبەر ئەوە فەرمان دەدا لنگەو قووچ لە فەزادا لەنێوان گەندەڵی و پاکژییدا بمێننەوە.

دەنگەکە نەما، چاوەڕێم کرد، سەر ڕوومەتەکانم لە شەرم و تووڕەییدا سوور هەڵگەڕابوون، پاشان لەجێگەیەکەوە، کە نازانم لە خودی بیابانەوە بوو یان نا – هێزم تێ هاتەوە تا سەری نارەزایی و یاخیبوون هەڵبڕم.

– "ئەز گەیشتوومەتە کۆتایی و لەکۆتایی هەر ڕێگەیەکیشدا خەرەندم دۆزیوەتەوە."

– "تۆ ناتوانیت لەوە زیاتر بڕۆیت، خەرەند ناوێکە دەیدەینە هەموو ئەو شتانەی ناتوانین لێوەیان

(*) لەپەراوێزەکانی پێشوودا ئاماژەی بۆ کراوە.

تێپەڕین، ئەگینا چ خەرەندێک بوونی نییە، ڕێگەیش کۆتایی نییە، بەڵکو تەنها ڕۆحی ئینسان هەیە کە شتەکان بەگوێرەی ئازایەتی و ترسنۆکییان ناو دەنێ. مەسیح و بوزا و موسا، هەموویان بەخەرەند گەیشتن، بەڵام پردیان لێدا و بەسەریدا پەڕینەوە، چەندین سەدەیە و تا ئێستا جەماوەری خەڵک لەدوایانەوە دەپەڕنەوە."

– "هەندێ کەس بەفەرمانی خواوەند دەبنە قارەمان، هەندێکی تریش بەبەرخۆدانی خۆیان، من تێدەکۆشم!"

پێکەنینێکی ترسناک لەدەوروبەر و لەناوەوەمڕا تەقییەوە.

– "قارەمان؟ بەڵام بوون بەقارەمان واتە خۆسپاردن بەڕیتمێک کە ئینسان لە تاکێتی تێدەپەڕێنێ، بەڵام تۆ هێشتا تژییت لەنیگەرانی و تەمبەڵی، نەتوانینت بۆ زاڵبوون بەسەر فەوزای ناوەوەت و دەستەپاچەییت لەخولڤاندنی (وشە)ی کامڵ و هاوگونجاو، وات لێ دەکا سەرزەنشتی خۆت بکەیت و بڵێیت: (شکڵە کۆنەکان زۆر سنووردارن!) بەڵام ئەگەر تۆ لەفیکر و لە کردەوەدا لەمە زیاتر پێ هەڵگریت، ئەوا دەتوانیت بگەیتە سنوورەکانی قارەمانێتی، دەتوانیت بگەیتە ئەو مەرزانەی کە (دە) ڕۆحی وەک ڕۆحی خۆت لەناویدا جێگەیان دەبێتەوە و دەتوانن کاربکەن. گەر خواستەکانت لەهێما ناسراوە ئاسمانییەکانەوە وەرگریت، ئەوا دەتوانی کەشتی ئەزموونە تایبەتییەکانی خۆت بخەیتە جووڵە و شکڵێکی ئەمرۆیی بەخواوەند و بەئینسان ببەخشیت. دەی ئەمەش ئەو شتەیە کە بەدوایدا دەگەڕێیت، بەڵام هێشتا نەتدۆزیوەتەوە!"

– "تۆ بێ ویژدانیت، ڕوحم بێ لە دڵتا نییە، هۆ ئەی دەنگی بێ ڕوحم، پێشتریش هەر گوێم لەتۆ بووە، هەر کاتێ لە دووڕێیانێکدا ڕاوەستابم و لەبیری هەڵبژاردنی ئەو ڕێگەیەدا بووبم کە پێویستە بیگرمەبەر، گوێم لە تۆ بووە!"

– "هەمیشەیش هەرکاتێ ڕابکەیت، گوێت لێم دەبێ!"

– "قەت ڕام نەکردووە، هەمیشە بەرەو پێشەوە چووم و هەر شتێ خۆشم ویستبێ جێم هێشتووە و دڵم دوو کەرت بووە!"

– "تاکەی هەر ئاوها دەکەیت؟ "

– "تا ئەو کاتەی دەگەمە ترۆپکەکەم، لەوێ دەحەوێمەوە!"

– "چ ترۆپکێک بوونی نییە، تەنها بەرزاییە، چ حەوانەوەک نییە، تەنها بەرخۆدان هەیە، بۆ سەرت سوڕماوە؟ بۆچی ئاوها بەچاوانێکی زەقەوە سەیرم دەکەیت؟ هێشتا نامناسیتەوە؟ پێتوایە من دەنگی خواوەندم؟ نەخێر، من دەنگی خودی تۆم، هەمیشە لەگەڵتدا دەڕۆم و هەرگیز لێت نابمەوە، هاوار بەماڵم گەر تۆم بۆ خۆت جێ هێشتبا! جارێکیان، ئەو جارەی بەتووڕەیی لەنهێنیخانەی بوونتەوە بازم دایە دەرەوە، ناوێکت لێنام، ئەو ناوەم لای خۆ پاراست لەبەرئەوەی خۆشم ویست. ئاخر من – هاوڕێی سەفەری تۆ، مێیە پڵنگ–م!"

دەنگەکە نەما، بەناسینی ئەو، هەستی دڵنیایی دایگرتم. بۆچ دەبێ لەو مێیە پڵنگە بترسم، ئێمە

هەمیشە پێکەوە سەفەرمان کردووە، هەموو شتێکمان بینیوە و پێکەوە لەزەتمان لەشتەکان چەشتووە، هەردووکمان پێکەوە لەوڵاتە بێگانەکاندا خواردوومانە و خواردوومانەتەوە و ڕەنجمان کێشاوە. پێکەوە تامی شار و ژن و فیکرەکانمان کردووە، کاتێ بۆ هۆدە بێدەنگەکەمان دەگەڕێینەوە، ئەو هۆدەیەی کە پڕە لە دەسکەوت و شەڵاڵە لەبرین، ئەم مێیە پڵنگە بەئەسپایی بۆ لانەکەی لەتەوقی سەرمدا دەگەڕێتەوە، خۆی بەملاولای کەللەسەرمەوە دەنووسێنێ و چنگاڵەکانی بەنێو مۆخمدا ڕۆدەبا، ئیدی ئەوسا دوو قۆڵی، بێ ئەوەی هیچ کاممان دوولێوەبکا، ڕادەمێنین لەوەی کە بینیومانە و پەرۆش دەبین بۆ ئەو شتەی کە پێویستە بیبینین.

ئێمە خەنین چونکە دونیای بینراو و نەبینراو لوغزێکی قووڵ و شاراوەن، لەژوور تێگەیشتنەوەن، لەودیوی ئەقڵەوەن، لەودیوی ئارەزووەوەن، لەودیوی یەقینەوەن. من و مێیە پڵنگی هاوڕێی سەفەرم، پێکەوە دەئاخڤین و پێدەکەنین، لەبەرئەوەی سەرسەخت و نەرم و نیان و نیگەرانین، گەرچی دڵنیاین دەمەو عەسرێک چنگێ خۆڵ دەخۆین و تێر دەبین، ئەوسا بەتێر نەخۆریی خۆمان پێدەکەنین.

ئەی ڕۆحی ئینسان، هاوڕێی سەفەرم، ئەی مێیە پڵنگ: وای چەندە بەچێژە بژین و عەردمان خۆش بوێ و بەبێ ترس لە مەرگ بنۆڕین.

بوولێڵەی بەیان هەستام، حەزم لە پیاسەیەکی بیابان بوو، ئەستێرەی بەیان هێشتا دیار و ڕۆشناییەکی تەنک خۆی لەترۆپکی چیاکان هەڵدەسوو، کەوەکان لەخەو هەستابوون، لەهەموو کێوەکەدا، بەترۆپکە پیرۆزەکەیەوە کە (یەهوە)ی لەسەر دابەزیبوو، نەغمەی قاقپەقاق دەنگی دەدایەوە. ئاسمان ساماڵ و بەفرە کەڵەکە بووەکانی خوارەوە تووابوونەوە و لم هەڵی مژتبوون، بەڵام بەفری سەر چیاکان لەژێر یەکەمین ڕۆشنایی خۆردا، هێشتا بەڕەنگێکی پەمەیی دەدرەوشایەوە. چ دەنگێ نەدەبیسترا، ئاو چ سۆراغێکی نەبوو، چ گژوگیایەکی سەوز نەبوو، تەنێ گۆشەگیرییەکی نائینسانییانە بوو کە لەخواوەند و لم پێکهاتبوو.

هەڵبەت تەنها دوو جۆر لەخەڵکی دەتوانن لەم بیابانەدا بەرگە بگرن: ئەوانیش شێت و پێغەمبەرانن. لێرە ئەقڵ لەترسا تێکناچێ، بەڵکو لەسامی پیرۆزدا تێکدەچێ، دەشێ هەندێ جار هەرەس بێنێ و دڵنیایی لەئینساندا بڕەوێتەوە، دەشێ هەندێ جاری تر بەرەو باڵا بکشێ و بچێتە ئاسمان، ڕووبەڕوو خواوەند ببینێ و دەست لەچمکی جبە کڵپە سەندووەکەیەوە بدا. بێ ئەوەی بسووتێ، گوێ لەقسەکانی ڕادەدێرێ، کە قسەکانی وەرگرت، ئەوسا دەیانخاتە قوڵایی هۆشیاریی ئینسانەوە.

تەنێ لەبیاباندایە لەدایکبوونی ئەم ڕۆحە دڕندە و دەستەمۆ نەبووانە دەبینین، ڕۆحگەلێک کە تەنانەت دژی خواوەندیش هەڵدەگەڕێنەوە و بێ ترس لەبەرامبەریدا ڕادەوەستن، خواوەند دەیانبینێ و شانازییان پێوە دەکات، چونکە ئیدی دڵنیایە کە فووەکەی لەڕۆحی ئەواندا بەهەدەر نەچووە، دڵنیایە کە لەواندا، سازشی بۆ ئەوە نەکردووە ببێتە ئینسان.

جارێکیان، دوو پێغەمبەر بەبیاباندا دەڕۆن و دەکەونە دەمەقاڵێ. یەکێکیان دەڵێ: خواوەند ئاگرە، ئەوی تریشیان دەڵێ: خواوەند شانە هەنگوینە. سەرەڕای ئەو هەموو دەمەقاڵێ و هاتوهاوارە، کەچی هیچ

کامیان ناتوانێ ئەوی تر بهێنێتە سەر باوەڕی خۆی.

دواجار، یەکەمیان لەوپەڕی هەژاندا ئاماژە بۆ کێوەکەی بەرامبەری دەکا و دەڵێ: "کە حەقیقەت دەڵێم، ئەو کێوە دەکەوێتە لەرزە!"

هێشتا قسەکەی تەواو نەکردووە، کێوەکە دەکەوێتە لەرزە.

پێغەمبەری دووەم بەسووکایەتی پێکردنێکەوە وەڵامی دەداتەوە:

- "جا ئەوە کەی بەڵگەیە!"

پێغەمبەری یەکەم دەڵی: "کە حەقیقەت دەڵێم، مەلایکەتێک لەئاسمان دێتە خوارەوە و پێوپلم دەشوات!"

هێشتا قسەکەی تەواو نەکردووە مەلایکەتێک دێتە خوارەوە و دەکەوێتە شتنی پێوپلی.

بەڵام پێغەمبەری دووەم، بەشان هەڵتەکاندنەوە دەڵێ: "دەی ئەمەش بەڵگە نییە!"

پێغەمبەری یەکەم دەڵێ: "کە حەقیقەت دەڵێم، خواوەند دەڵێ: ئەمە حەقە!"

هێشتا قسەکەی تەواو نەکردووە، دەنگێک لەئاسماندا دەنگ دەداتەوە و دەڵێ: "ئەمە حەقە!"

بەڵام پێغەمبەری دووەم هەمدیس شان هەڵدەتەکێنێتەوە و دەڵێ: "ئەمەش بەڵگە نییە!"

ڕێک لەو کاتەدا، ئەلیاس بەئاسماندا تێدەپەڕێ، کاتێ خواوەندی بینی پێدەکەنێ، لێی نێزیک دەبێتەوە و دەپرسێ: "خواوەند ئەوە بۆچی پێدەکەنی؟"

خواوەند وەڵام دەداتەوە: "ئەلیاس، لەبەرئەوەی خۆشحاڵم. لەخوارەوە، لەسەر عەرد دوو نەفەر دەبینم سەرگەرمی دەمەقاڵێن، ئەوانە کوڕانی ڕاستەقینەی خۆمن!"

هەروا کە بەڕێگاوە دەڕۆیشتم، بیرو ئەندێشەم تژیی بوو لەم دوو پێغەمبەرە سەرسەختە، وەک بڵێی هێشتا جێ پێکانیان بەسەر لمەکەوە ببینم. بەخۆم گوت: "بەختەوەرە ئەو باوکەی کوڕی ئاوهای هەبێ!" هەمدیس بەخۆم گوت: "بەختەوەرە ئەو بیابانەی دوو شێری ئاوهای بەخۆوە بینیوە کە بەسەریدا دەڕۆن و لەدارستانەکانی خواوەند دەچنە دەرەوە!"

***

بۆ سبەینێ، لەگەڵ باوە ئاگاپیۆس و باوە پاکومیۆسی وێنەکێشدا، چووینە ترۆپکی پیرۆز کە لەوێ موسا ڕووبەڕوو خودای بینیوە و قسانی لەگەڵ کردووە، هێڵی ئاسۆیی کێوەکە لەدوورەوە لەیاڵی بەرازێکی کێوی دەچوو، کتێبی پیرۆز دەپرسێ: "ئێوە ئەی کێوەکانی تر، ئەی کێوەکانی پۆشراو بەگژوگیا، پڕ لەمەڕ و پەنیر، ئێوە بەکەڵکی چ دێن؟ تەنها و تەنها کێوێکی واقیعی هەیە، ئەویش کێوی سینایە کە خواوەندی لێ دابەزی و هەنووکە وی لەوێ نیشتەجێیە!"

(یەهوە) سەرکردەی خەتەرناکی بەنی ئیسراییل، وەک ئاگر چوارمشقی لەسەر ترۆپکی ئەم ئۆڵۆمپە عیبرییە دانیشت و کێوەکەی وا لێ کرد ببێتە هەڵم، نە کەس دەیتوانی دەستی لێوە بدا و نە کەسیش دەیتوانی ڕووبەڕوو چاو لەچاوانی ببڕێ، هەر کەسێ دەیبینی دەمرد، یەهوە یەکسان بوو بەئاگر، قەومی یەهود هەر شتێکیان دەخستە ئاگرەکەوە ئەم دەیسووتاند، لەسەرروو هەموو شتێکەوە حەزی بەوە بوو

منداڵەکانی ئەو قەومە لە بڵێسەی خۆیدا بسووتێنێ.

بەکێوەکەدا سەرکەوتین، ئەو کێوە لە دامێنەوە تا ترۆپک ٣١٠٠ پلەیە، لەکاتی سەرکەوتندا بەلای دەرگایەکی نزمی کەوانەییدا تێپەڕین کە لەگاشە بەرد هەڵکۆڵرابوو، لەو دەوروزەمانەدا کە خەڵکی لە دەستێوەدانی ترۆپکی سینا دەترسان، ئیعتیرافگەرێک لێرەدا دادەنیشت و گوێی بۆ ددان پیانانی ئەو خەڵکانە ڕادەدێرا، هەر کەسێ بەسەر ئەم کێوەی خواوەندا هەڵگژابا، دەبوو خاوەن دوو دەستی پاک و دڵێکی بێگەرد با، ئەگینا ئەو ترۆپکە دەیکوشت. ئەمڕۆ ئەو دەروازەیە چۆڵ کراوە، ئاخر دەستگەلی پیس و دڵگەلی گوناهبار دەتوانن بێ ترس لێرەوە تێپەڕن، ئیدی ئەو ترۆپکە کەس ناکوژێ.

لە دەروازەکەوە ئاودیو بووین.

سەرووتر، ئەشکەوتێک بوو لەوێدا (یەشاع) پێغەمبەر وەحییە مەزنەکانی بۆ نازیل ببوو، چووبووە ئەشکەوتەکەوە و کەلامی خودای بۆ هاتبووە خوارەوە: (سبەینێ بڕۆ و لەحزووری خودادا ڕاوەستە، گەردەلوولێکی بەهێزت بەسەرا هەڵدەکا کە شاخەکان لەبنەوە هەڵدەکەنێ و گاشە بەردەکان تێکوپێک دەشکێنێ، بەڵام خواوەند لەو ڕەشەبایەدا نییە، دوای ڕەشەباکە بوومەلەرزەیەک ڕوودەدا، بەڵام خواوەند لەو بوومەلەرزەیەدا نییە، دوای بوومەلەرزەکە ئاگرێک پێدەبێ، بەڵام خواوەند لەو ئاگرەشدا نییە، دوای ئاگرەکە، شنەیەکی فێنک و خۆش هەڵدەکات، دەی خواوەند لەو شنەیەدایە(*)!)

ڕۆح ئاوها دێ، دوای گەردەلوول و بوومەلەرزە و ئاگر: شنەیەکی خۆش و فێنک. لەم ڕۆژگارەی ئێمەشدا ڕۆح هەر ئاوها دێ، ئێمە بەزەمەنی بوومەلەرزەدا تێدەپەڕین، پاشان نۆرەی ئاگر دێ و دواجار - کەنگێ؟ دوای چەند نەوە؟ - شنەیەکی خۆش و فێنک هەڵدەکات.

لە ژوور ئەم ئەشکەوتەوە، پاکومیۆس وەستاو ئاماژەی بۆ لێواری تاوێرە بەردێک کرد و گوتی:" ئەو ڕۆژەی بەنی ئیسراییل لەگەڵ زەبەلاحەکاندا کەوتنە جەنگ، موسا لێرەدا ڕاوەستا، مادامەکی دەستەکانی بەرز ڕاگرتبوو، بەنی ئیسراییل لەسەرکەوتنا بوون، بەڵام کاتێک ماندوو بوو، دەستەکانی داگرت، ئیدی زەبەلاحەکان غیرەت گرتنی، لەوکاتەدا (هارون) و (حور) هاتن و دەستی موسایان بەرز کردەوە، تا سەرەنجام دوا جەنگاوەری دوژمن بەنووکی شمشێر بەزێنرا(**)."

تەواوی ئەم ئەفسانانە لەڕۆحە ساکارەکەی پاکومیۆسدا گرنگییەکی دەگمەنیان هەبوو، بەچاوانێکی زەقەوە تەماشای دەکرد وەک بڵێی لەبارەی هیولاگەلی پیرۆزەوە- دایناسۆر گەل و مەگاتریۆم گەل-ەوە بدوێ کە هێشتا بەچیاکاندا دێن و دەچن و خاوەن دڵە بێگەردەکان دەتوانن بیانبینن.

باوە (ئاگاپیۆس)ی لاواز و باریکەلە، بەگورجوگۆڵیی گەنجێک ڕێنوێنی دەکردین، دوو لێوەی نەدەکرد، لەزۆر بڵێیی پاکومیۆس قەڵس ببوو، دەیویست هەرچی زووترە خۆی بگەیەنێتە لووتکە.

کاتێ پێم نایە سەر ترۆپکی پیرۆز، دڵم کەوتە تەپە تەپ، چاوانم لەوەوبەر هەرگیز ئاوها دیمەنێکی

(*) بەدەسکارییەوە لەئەهدی ئەتیقەوە، کتێبی یەکەمی پادشایان، دەروازەی نۆزدەیەم.

(**) ئەهدی ئەتیق، سیفری خروج، دەروازەی هەژدەهەم

بەشکۆ و تراژیدیایی نەبینیبوو، خوارەوەمان (ئارابیا پیترا) بوو بەچیا ئەرخەوانییەکانییەوە، لەو دوورەشەوە، زنجیرە شاخە شینەکانی (ئارابیا فلیکس) بوو، زەریای سەوز وەک مرواری دەدرەوشایەوە. لای خۆرئاواوە، بیابان لەژێر خۆردا هەڵمی لێ هەڵدەسا و لەو دیویشەوە، دوور دوور، شاخەکانی ئەفریقیا بوو. بەخۆم گوت: "لێرەدایە ڕۆحی ئینسانی باوەڕ بەخۆبوو، یان ڕۆحی ئینسانی نائومێد، ئەوپەڕی بەختەوەریی دەدۆزێتەوە."

خۆمان کرد بەنوێژخانەیەکی چکۆڵەی سەر دوندەکەدا، پاکومیۆس بەنینۆک کەوتە کڕاندنی دیوارەکان تا بەشکم پاشماوەی نیگاری دێرینیان لەسەر ببینێ، بەشێوە زوبانێکی شەلاڵ لەسەرکەوتن ئیشارەتی بۆ ستوونی بیزانسی چکۆڵەی پەنجەرەکان کرد و بەشانازییەوە بانگی کردم تا سومبوڵی ڕوحلقودس ببینم: جووتێک کۆتری بیزانسی کە دەنووکیان لە دەنووکی یەکتر ئالابوو. باوکە پاکومیۆس لەهەوڵی دۆزینەوەی ژیانی دێرین و سەرلەنوێ ڕۆنانەوەیدا بوو، حەزی نەدەکرد ڕابردوو تێپەڕێ.

لێرە.. لەسەر ئەم ترۆپکەی کە خواوەند وەک بڵێسەیەکی نەمر لێی دابەزی، ڕۆحی هەڵکۆڵینی ئاسەوارناسی قەڵسی دەکردم، ڕووم کردە ڕاهیبەکە و پرسیم: "باوە پاکومیۆس، بەڕای تۆ خواوەند لە چ دەچێ؟" بەگومانەوە سەیرێکی کردم و دوای ساتێک بیرکردنەوە وەڵامی دایەوە: "لەباوکێک دەچێ کە منداڵەکانی خۆی خۆش دەوێ!"

هاوارم کرد: "چ شەرمەزارییەکە! لێرە.. لەسەر ترۆپکی کێوی سینا، چۆن دەوێریت ئاوها لەبارەی خوداوە بدوێیت؟ مەگەر کتێبی پیرۆزت موتاڵا نەکردووە؟ ئاخر خواوەند خواوەندی ئاگری بوون سووتێنەرە!"

– "بۆ ئەمەم پێدەڵێیت؟"

– "بۆ ئەوەی لێگەڕێیت ئەو هەموو ئەم شتانە بسووتێنێ، مەبەستم لە ڕابردووە، پاکومیۆس شوێنپێی ئاگری خواوەند هەڵگرە و خۆڵەمێشەکان کۆ مەکەرەوە!"

دواجار، باوە ئاگاپیۆس لێوی هەڵێنا و گوتی: "گوێ لەئامۆژگاریم بگرە و لەسەروو سروشتی خواوەندەوە، مامڵە لەگەڵ خۆتا مەکە، یاری بەئاگر مەکە ئەگینا دەسووتێیت، هەوڵ مەدە خواوەند ببینیت ئەگینا کوێرابیت دایەت!"

ئەوجا جانتاکەی کردەوە و لەناویدا دوو کۆتری برژاو و دوو قرژاڵی زەریایی و بڕێک گوێز و خورما و گۆزەیەکی دارینی پڕ لەئارەقی خورما و کولێرەیەکی گەورەی گەنمی دەرهێنا.

– "بفەرموون، خواردنەکە ئامادەیە!"

کوتوپڕ زانیمان چەندمان برسییە، خواردنەکەمان لەسەر سەکۆیەکی بەردین دانا، وەک دەیانگوت هێشتا دەتوانرێ جێپێی موسا بەسەر ئەم سەکۆیەوە ببینرێ: سەکۆیەکی داچووی ڕێک وەک تابووتی منداڵێکی چکۆڵە. پاکومیۆس ئەو دوو کۆترە عاشقەی لەبیرخۆ بردەوە کە خەریکی ماچوموچ بوون و بەئیشتیهایەکی فرەوە هورووژمی بۆ کۆترە برژاوەکان برد. پێشتر چ کەسێکم نەبینیبوو وەک ئەو لەکاتی خواردندا بەئاوها حیرسێک چاو و دەست و ددانی بەکاربێنێ. تەنانەت بەرماوەی ئێسقانە چکۆڵەکانیشی

لەبەردەمی خۆیدا کۆکردەوە و کەوتە کڕاندنەوەیان.

بەپێکەنینەوە پێم گوت: "باوە پاکومیۆس، کۆترەکان ڕۆحیان تێ هاتۆتەوە، بڕۆ نوێژخانەکە تا بەچاوی خۆت ببینیت لەوێ نەماون!"

پاکومیۆس گوتی: "بۆ پێدەکەنیت؟ هەموو شتێک دەبێ!"

ئاگاپیۆس کە خۆی لە نەوسنیی پاکومیۆس نەگەیاندبوو، گوتی: "بەڵێ! گەر ڕوحلقودس کۆتربا، ئەوا ئەویشت دەخوارد!" وای گوت و خاچی کێشا و بەدەم هەناسەهەڵکێشانەوە چاوی بڕییە بیابان.

لێم پرسی: "باوە ئاگاپیۆس، بۆچی هەناسە هەڵدەکێشیت؟" پەرۆش بووم زیاتر لەبارەی ئەم ڕاهیبە سەر سەختەوە شت بزانم کە بەو پیرییەوە ئاوها گورج و گۆڵ بەکێوەکەدا هەڵدەزنی.

وەڵامی دامەوە: "کوڕەکەم، چۆن دەتوانم هەناسە هەڵنەکێشم کە دەست و پێ و دڵم بەزەلکاو پۆشرابێ؟ ئیتر کاتی ئەوەیە دواجار لەحزووری دادی خواوەندا ئامادەبم، بەڵام بەچ دەست و پێ و بەچ ڕوویەکەوە؟ ئاخر دەستەکانم خوێناوین و قاچ و قولم قوڕ و لیتاوییە. کێ دەتوانێ بۆم پاک کاتەوە؟"

پاکومیۆس بۆ تەسەللادانەوەی گوتی: "باوکە ئاکاپیوس، مەسیح پاکیان دەکاتەوە، ئەگینا بۆچی دادەبەزییە سەر عەرد؟ پێویستە پێی بڵێی: ئەی مەسیح، ئەمە دەست و ئەمەش پێوپلم، دەی فەرموو بیانشۆ!"

من پێکەنیم، ئاخر ئیشی خواوەند ئەمەیە پێوپلمان بشوا؟

پاکومیۆس بەبێزارییەوە گوتی: "بۆ پێدەکەنیت؟"

وەڵامیم دایەوە: "باوە پاکومیۆس بەیارمەتی، بەمەسەلێک وەڵامت دەدەمەوە. هەبوو نەبوو پادشایەک لەدوورگەی عارەبستان هەبوو، پادشایەکی فێڵباز بوو، ئەم پادشایە هەموو بەیانییەک بەر لەخۆرهەڵاتن کۆیلەکانی خۆی کۆدەکردەوە تا فەرمانی هەتاو کەوتنی نەدابا، نەیدەهێشت کۆیلەکان بچنە سەر ئیشەکانیان. ڕۆژێکیان حەکیمێکی پیر دەچێتە لای و پێی دەڵێ: (خاوەن شکۆ مەگەر نازانیت خۆر چاوەڕێی فەرمانی تۆ نییە؟) پادشا وەڵامی دەداتەوە: (دەزانم، مامۆستا پیرەکەمان دەزانم، بەڵام گەر خواوەند نەبووایەتە کەرەستەیەکی دەستی من، پێم بڵێ ئەوسا چۆن خواوەندێکمان دەبوو؟) دەی باوە پاکومیۆس، ئێستا تێگەیشتیت؟"

بەڵام کاتێک من قسەم دەکرد، پاکومیۆس ئێسقانێکی وردی دۆزیبۆوە کە تۆزێک گۆشتی پێوەمابوو، کەوتبووە کڕاندنەوەی و وەڵامی نەدامەوە.

بۆ ئەوەی باسەکە بگۆڕم، ئاوڕم بۆ باوە ئاگاپێوس دایەوە و لێم پرسی: "باوە ئاگاپیۆس، چۆن بوویت بەڕاهیب؟"

– "چۆن بوومە ڕاهیب؟ ئەوە حەزی من نەبوو، بەڵکو حەزی خودا بوو. کاتێک تەمەنم بووە بیست ساڵان، پەرۆشییەکی گەورەم بۆ پۆشینی جبەی ڕاهیبی تێدا وروژا، بەڵام شەیتان کۆسپی لەڕێگە دادەنام، لێم دەپرسیت چ کۆسپێک؟ باشە.. منیش هەر ئەمەت پێدەڵێم: کاروبارەکانم بەباشی بەڕێوەدەچوون و پارەم پەیدا دەکرد، پارە پەیداکردن یەعنی چی؟ یەعنی لەبیرکردنی خودا، بەڵێندەر بووم

و پرد و خانووم ڕۆدەنا و ڕێگام ڕادەکێشا و پارەیەکی زۆرم چنگ دەکەوت، هەمیشە بەخۆم دەگوت: هەر کاتێ پارەم بەدەستەوە نەما، ئەوسا دەڕۆم دەبمە ڕاهیب و خودا بەزەیی پێمدا دێتەوە، لەموزایەدەیەکدا تەنانەت جلکەکانی بەریشم دانا. گوتم: سوپاس بۆ خودا، هەموو داوێکی پەیوەندیم لەگەڵ دونیادا پچڕی و گۆشەگیربووم، میزەڵانت بینیوە کە پەتەکەی دەپچڕێ چۆن بەحەوادا دەچێ؟ منیش هەر ئاوها تەرکی دونیام کرد!"

ڕوخسارە ڕەنگپەڕیوەکەی سوور داگەڕا، بیری کەوتەوە کە خۆی لەدونیا دابڕیوە و هەستی خۆشحاڵی دایگرت.

– "ئاوهابوو هاتم بۆ ئێرە، نەمدەزانی بچم بۆ کوێ، خودا بەڕەحمەتی فراوانی خۆی دەستی گرتم و بۆ ئێرەی هێنام. هاتم، بەڵام هێشتا گەنج و بەقەڵافەت بووم، حاڵ و وەزعی ئێستاکێم مەبینە، هەنووکە پیربووم و وەکی مێوژ هەڵچرووسکاوم، بەڵام ئەو کاتانە، هێشتا خوێن لەناوەوەمرا قوڵپی دەدا، نەمدەتوانی دەستەو ئەژنۆ بم و بێ ئیش دانیشم، عیبادەت تەسەللای نەدەدام، هەر بۆیە تێهەڵچووم، جاددەم ڕاکێشا، تەواوی ئەو جاددانەی کە پێیاندا هاتین هی منە، لێرە جاددە ڕاکێشان ئیشی سەرەکی من بوو، ئاخر من بۆ ئاوها کارێک هاتوومەتە دونیا، خۆ گەر بچمە بەهەشت، ئەوا بەو جاددانەدا دەچم کە خۆم ڕامکێشاون!" پێکەنی و ویستی گاڵتە بەو خەونانەی خۆی بکات. گوتی:" ترحێو! بەهەشت! ئەدی توخودا ئا بەم وەزعەوە بونیادەم دەچێتە بەهەشت؟"

پاکومیۆس، کە زۆرخۆری مڕی کردبوو، بەتانییەکی ئەستووری لەخۆوە پێچابوو، وەنەوزی دەدا و قسەکانی ئەو دوای ئاگاپیۆیسی گوێ لێ بوو، چاوانی کردەوە و بەدەنگێکی زوڵاڵ گوتی: "ئاگاپیۆس، دڵ لەدڵ مەدە، دەچیتە بەهەشت!"

ئاگاپیۆس پێکەنی و گوتی: "هەموو شتێک لای تۆ تەواوە، چ ترسێکت نییە، تۆ بەڕەنگ و فلچە بەهەشت دروست دەکەیت و پاشان تێی دەچیت، بەڵام ئەدی من چ بکەم؟ ئای خودایە! من هەر دەبێ ڕۆبنێم و ڕۆبنێم و ڕۆبنێم، پێویستە لەسەرم تا بەر دەرگای بەهەشت ڕێگە لێدەم و تا ئەوێ بکەمە جاددە، ئەگینا نامکەنە ژوورێ، هەر کەس بەقەد هیممەتی خۆی خانوو ڕۆدەنێ!"

پاشان ڕووی کردە من و پرسی: "ئەدی تۆ چۆن؟"

– "من؟ من چوومەتە بەهەشت. لە مەزەندەی مندا بەهەشت دەبینم کێوێکە بەرز، نوێژخانەیەکی چکۆڵە بەترۆپکەکەیەوەتی، لەدەرەوەی نوێژخانەکەش سەکۆیەکی بەردین و گۆزەیەک ئارەقی خورماش لەسەر سەکۆکەیە، دوو کۆتری برژاو و برێک گوێز و خورما، دوو پیاوی میهرەبانم لەگەڵدان، هەموومان لەبارەی بەهەشتەوە دەئاخڤین!"

بەڵام پاکومیۆس هەڵدەلەرزی، توندتر بەتانییەکەی لەخۆوە پێچا و هەستایە سەرپێ، لێوی شین هەڵگەڕابوو، دانەوێوە و گۆزەکەی هەڵگرت و پاشماوەی ئارەقەکەی چۆڕبڕ کرد.

– "بۆ خاتری خودا هەستن با بڕۆین، لێرە لە سەرمادا ڕەق دەبینەوە!"

وای گوت و کەوتە دابەزین.

ئەو شەوە لەژوورەکەمدا بەتاقی تەنها لاپەڕەکانی تەوراتم هەڵدەدایەوە و زەینم لێواولێو ببوو لەوێنەی بیابان، هەڵبەت هیچ کەس لە بیاباندا نیشتەجێ نەبووە مەگەر یەک کەس، ئەو کەسەش نە دەبوورێ، نە زەردەخەنە دەیگرێ، نە بەزەیی دەجووڵێ. ترس فەرمانڕەوای بیابان نییە، تینوێتی و برسێتی و شەکەتیش نین، مردنیش نییە، بەڵکو خودا فەرمانڕەوای بیابانە.

هەروا تەوراتم موتاڵا دەکرد و گەیشتمە ئەو پنچکەی کە کڵپە دەسەنێ بەڵام ناسووتێ، مەزەندەم کرد هەمدیس چوومەتەوە ئەو دۆڵە ترسناکەی کە یەهوە لەنێوان چیاکاندا شەقی کردبوو تا لێوەی تێپەڕێ، کتێبی پیرۆز لەزنجیرە شاخێک دەچوو بەترۆپکی زۆرەوە کە پێغەمبەران بەنەعرەتەکێشان و بەستراو بەگوریس و پێچراو لەجلکی شڕەوە لەسەری دابەزیون.

هەروا کە بەسەر کتێبی پیرۆزدا چەمابوومەوە و لەگەڵ هەر لاپەڕەیەکدا کە دەمخوێندەوە، لە دوندێکەوە بازم دەدایە سەر دوندێکی تر، بیری ئەو کیژەم کەوتەوە جارێکیان بەورووژانەوە باسی هەرزەکارێکی دڕ و قۆزی بۆ کردم کە سەرەڕای نارەزایی خەڵک، خودا بەپادشا هەڵی بژاردبوو.

ئیدی (سامۆییل)، ئەو پێغەمبەرە پیرەی بەرامبەر ئەو بڕیارە لاساری نواند و بووە بازیچەی دەستی خواوەند، دڵی پڕکردم لەپەژارە و گومان. قاقزم هەڵگرت و کەوتمە نووسین تا دڵم هێورکەمەوە، ئاخر نووسین ئەو کەرەستە ترسنۆکانەیە بووە کە ڕاهاتبووم بۆ هێورکردنەوەی خەمەکانم هانای بۆ بەرم.

***

– "سامۆێل!"

پێغەمبەری پیر بەقایشە چەرم و جلکە چرچ و لۆچەکەیەوە چاوانی بڕیبووە شار، هاواری خودای نەدەژنەفت، خۆر باڵێک لەئاسۆ هەڵکشابوو، (جلجال)ی گوناهبار لەو دووری دوورەوە، لەخوارەوە، لەنێوان دوو گاشەبەردی سووری چیای (کەرمل)دا، بەدارخورمای شمشێرئاسا و دارهەنجیرە کێوییە تەواو گەییوەکانیەوە، شنە شنی بوو.

دەنگی خواوەند جارێکی تر سەدای دایەوە: "سامۆییل، سامۆییل ئەی بەندەی ئیماندارم، پیربوویت، مەگەر گوێت لە دەنگم نییە؟"

سامۆییل ڕاچڵەکی، برۆ چڕەکانی لەتوڕەییدا هاتنەوەیەک و ڕیشە درێژ و بژەکەی لەرییەوە، گوێی وەک سەدەفی زەریا فیکەی دەکێشا، لەعنەت لەهەناویدا وەکی مایینێکی چەموش حیلاندی، دەستی بۆ ئەو شارەی کە پێدەکەنی و گۆرانی دەگوت و وەک پورەهەنگ ویزە ویزی بوو ڕایەڵ کرد و نەڕاندی: "لەعنەتی من لەهەموو ئەو کەسانە بێ کە پێدەکەنن، لەعنەتی من لەهەموو ئەو قوربانییە ناشەرعییانە بێ کە ڕوخساری ئاسمانیان ڕەش داگەڕاندووە، لەعنەتی من لەو ژنە بێ کە پاژنەی قاپقاپەکەی بەبەردی شەقامەکاندا دەکوتێ! خودایا.. چما برووسکە لە لەپی دەستە برۆنزییەکانتدا کوژاوەتەوە؟ ئەم بەڵا پیرۆزەت بەسەر جەستەی بێ خەوشی پادشاکەماندا هێنا کەچی لەکاتێکدا ئەو وەک گوێچکە ماسی کەفی دەچڕاند و وەک کیسەڵ هانکە هانکی بوو، بەلادا هات و کەوتە سەر عەرد.. بۆچی؟ چی لێ کردبوویت؟ من پرسیارت لێ دەکەم، وەڵامم دەوە! کەواتە گەر دادوەریت، ئەوا تاعونێک بۆ هەموو

بەشەرییەت بنێرە، تۆوی پیاوەتی لە لاکەلەکەیان دەربێنە و بەگاشەبەردیدا بماڵە!"

دەنگی خواوەند بۆ جاری سێیەم، وەک هەورەگرمە دەنگی دایەوە: "سامۆییل بێدەنگ بە! سامۆییل گوێم بۆ ڕادێرە!"

جەستەی پێغەمبەر کەوتە هەڵلەرزین، کاتێ بەگاشەبەردێکی خوێناوییەوە کە قوربانییەکانی خواوەندی لەسەر سەر بڕرابوون، پاڵی دایەوە تا نەکەوێ، هەر سێ هاوارەکەی خواوەندی بەیەکجار ژنەفت، باوەشی بۆ سەرەوە کردەوە و گوتی: "خواوەندا.. ئەمەتام لێرە!"

– "سامۆییل، گۆزەکەت پڕکە لەزەیتی پێغەمبەرێتی و بچۆ بۆ بەیتلەحم!"

– "بەڵام ئاخر بەیتلەحم زۆر دوورە، سەدەیەک کۆیلایەتیکردنی تۆ پێوپلی پێوە نەهێشتووم، خواوەندا کەسێکی تر بدۆزەوە، من ئیتر توانام نەماوە!"

– "من لەگەڵ جەستەدا نادوێم، ڕقم لێیەتی و دەستی لێوە نادەم، من لەگەڵ سامۆییلدا دەدوێم!"

– "خواوەندا بدوێ، ئەمەتام لێرە!"

– "سامۆییل، گۆزەکەت پڕکە لەزەیتی پێغەمبەرێتی و بڕۆ بۆ بەیتلەحم، بێ لێوهەڵهێنانەوە، بێ ئەوەی بهێڵیت کەست لەگەڵدا بێ، لە دەرگای ماڵی (یەسی)(*) بدە!"

– "ئاخر من پێشتر قەت بۆ بەیتلەحم نەچووم، ئیتر چۆن ماڵی (یەسی)م بۆ دەدۆزرێتەوە!"

– "دەرگای ماڵەکەیانم بەجێپەنجەی خوێناوی نیشانەکردووە، لەدەرگای ماڵەکەی بدە و لەنێو حەوت کوڕەکەیدا یەکێکیان هەڵبژێرە!"

– "خواوەندا کامیان هەڵبژێرم؟ چاوانم تاریک داهاتوون و ناتوانم بەباشی ببینم!"

– "کاتێ لە بەرامبەریدا دەوەستیت، دڵت وەک گولکێک دەمڕێنێ، ئەمە ئەو کوڕەیانە کە دەبێ هەڵی بژێریت! قژی لادە، تەوقە سەری بدۆزەوە، بەناونیشانی پادشای ئیسراییل تەوقە سەری بۆ چەورکە!"

– "بەڵام ئاخر شاول(**) پێدەزانێ و لەگەڕانەوەمدا بۆسەیەکم بۆ دەنێتەوە و دەمکوژێ!"

– "من چ باکم بەوە هەیە! من هیچ ژیانی بەندەکانی خۆمم پێ گرنگ نییە، دەی بکەوە ڕێ!"

– "نەخێر، ناڕۆم!"

– "سامۆییل، ئارەقەی ڕوخسارت بسڕە، ددانەکانت توند لەسەر یەک دانێ تا چۆقەیان نەیەت، ئەوسا لەگەڵ من، لەگەڵ خواوەندا بدوێ! سامۆییل منگە منگی چیتە، بەئاشکرا بدوێ!"

– "منگەمنگ ناکەم، گوتم ناڕۆم!"

– "هێواشتر بدوێ، هاوار دەکەیت وەک ئەوەی بترسیت! بۆ ناڕۆیت؟ من دڵنیام سامۆییل وەڵامم دەداتەوە و بەقسەم دەکا، دەترسیت؟"

– "نا، ناترسم، خۆشەویستی ڕێگەم نادا بڕۆم، ئاخر من بووم (شاول)م وەک پادشای ئیسراییل

Jesse (*)

Saut (**)

چەورکرد، لەکوڕەکانم زیاترم خۆشدەوێ، ڕۆحی خۆم دەماندۆتە نێو لێوە ڕەنگ پەڕیوەکانییەوە، ڕۆحی پێغەمبەرێتی، ڕۆحی من بوو کە بەناوبانگی کرد، ئەو ئیدی جەستە و ڕۆحی منە، خیانەتی لێ ناکەم!"

– "بۆچی بێدەنگ بوویت؟ چما بەم خێراییە دڵی سامۆییل چۆڵ بوو؟"

– "خواوەندا، تۆ قادیری ڕەهایت، گەمەم پێ مەکە، بمکوژە! چ چارەیەکی ترت نییە، بمکوژە!"

چاوانی سامۆییل پڕبوون لەخوێن، چنگی بەگاشە بەردەکەدا کرد و چاوەڕێ بوو، جارێکی تر نەڕاندی: "بمکوژە! بمکوژە!"

– "سامۆییل..!"

هەنووکە دەنگی خواوەند میهرەبانانەتر بوو، وەک ئەوەی تکای لێ بکات، بەڵام پێغەمبەری پیر تووڕەتر و کەللەڕەقتر ببوو.

– "بمکوژە! بمکوژە! چارەیەکی ترت نییە!"

وەڵام نەبوو، نیوەڕۆ تێپەڕی و خۆر خلۆربۆوە، کوڕێکی ڕەشتاڵە و پێپەتی دەرکەوت، بەکوێرە ڕێگەکەدا سەرکەوت و بەترسەوە لەپێغەمبەر نزیک بۆوە، پێدەچوو لە لێواری خەرەندێک نزیک بێتەوە، ژەمە خواردنەکەی پێغەمبەری کە بریتی بوو لە خورما و هەنگوین و نان و گۆزەیەک ئاو لەسێبەری گاشەبەردەکەدا دانا و پاشان بەپەلەپەل و بەهەناسە بڕکێوە لەکێوەکە دابەزی، چۆوە ناو شارو خۆی خزاندە کوختە پەڕپووتەکەیانەوە، دایکی دانەوێوە و لەئامێزی گرت. بەدەنگێکی لەرزۆکەوە پرسی: "هێشتا هەر....؟ هێشتا هەر......؟"

کوڕەکە وەڵامی دایەوە: "بەڵێ، هێشتا هەر لەگەڵ خواوەندا لەجەنگدایە!"

خۆرە کەوتە ئەودیو چیاکانەوە، ئەستێرەی ئێوارە دەرکەوت و وەک سەرەبزوتکێک بەژوور شارە گوناهبارەکەدا هەڵواسرا، ژنێکی ڕەنگپەڕیو لەودیوی پەردەوە ئەستێرەکەی بینی و قیژاندی: "هەر ئەلعان دەکەوێ و دونیا دەسووتێنێ!" ئەستێرەکان لە ئاسماندا گەمەیان دەکرد و بەژوور پرچە درێژەکانی پێغەمبەرەوە دەدرەوشانەوە، گوێ قولاغ بەسەر ڕەوڕەوەیەکی نەبینراوەوە دەسووڕانەوە. هەروا کە لەنێویاندا ڕاوەستابوو، هەڵدەلەرزی. خۆیان کرد بەقژیدا و وەک دەنکە تەرزە بەر لاجانگەکانی کەوتن.

لەبوولێڵەی بەیاندا، سامۆییل کەوتە ورتەورت: "خواوەندا.. خواوەندا!" لەوە زیاتر نەیتوانی هیچی تر بڵێ، گۆزەکەی داگرت، پڕی کرد لەزەیتی پێغەمبەرێتی، دەستی دایە گۆچانەکەی و بەچیاکەدا کەوتە دابەزین، پێکانی باڵیان دەرکردبوو، دڵۆپە شەونم وەک ئەستێران بەسەر ڕیشە سپییەکەیەوە پرشنگیان دەدا، دوو مناڵ کە لەسەر قاڵدرمەی یەکەمین ماڵ سەرگەرمی وازیی بوون، بەبینینی جلکی چرچو لۆچ و مێزەرە سەوزەکەی پێغەمبەر ڕایان کرد و هاواریان کرد: "وا هات.. وا هات...!" سەگەکان کلکیان کلاڤە کرد و لەقوژبنەکاندا هەڵتروشکان، گۆلکێک کە ملی نابووە سەر عەردەکە بۆڕاندی، ڕەشەبایەک هەڵی کرد، دەرگاکان داخران، دایکان مناڵەکانی خۆیان لەکۆڵان بانگ کردەوە و بۆ ماڵەوەیان بردنەوە، سامۆییل لەکاتێکدا کە گۆچانەکەی بەبەردا دەکێشا، بەهەنگاوی گەورەوە بەشاردا تێدەپەڕی، لەبەرخۆیەوە گوتی: "هەست دەکەم جەنگێک وەک تاعون، وەک خواوەند، ژوور سەری خەڵکی تەنیوە!"

دوو شوان سەرو گۆچانێکی درێژیان بەدەستەوە بوو، لەڕێگاکەدا دەرکەوتن، هەر کە پێغەمبەریان بینی کڕنوشیان بۆ برد.

– "خواوەندا، ئەمرم پێ بکە تا بەگۆچان مێشکیان بپژێنم، لەگەڵ دڵمدا بدوێ، من ئامادەم!"

بەڵام چ دەنگێک نەهات، ئەمیش لە کاتێکدا کە لەعنەتی لەتوخمی بەشەر دەکرد، ڕێگەی خۆی گرتەبەر.

خۆر هەڵایساو و تەپ و تۆز لە ژێر پێیدا بەرز دەبۆوە و وەک هەور خۆی لێیەوە دەئاڵاند، هەستی بەتینوێتییەکی ناکاو کرد و هاواری کرد: "خواوەندا، شتێکم بدەرێ بیخۆمەوە!"

دەنگێکی ئارام، دەنگێکی میهرەبان لەتەنیشتییەوە، دەنگێکی سازگار وەک خوڕەی ئاو، گوتی: "بخۆرەوە!"

ئاوڕی دایەوە و بینی ئاو لە قەڵەشی بەردێکەوە دەتکێ و لەچاڵێکدا کۆبۆتەوە، دانەوێوە، سمێڵی لادا و دەمی بەئاوەکەوە نا، فێنکایی ئاو تا پاژنەپێی پەرش بۆوە و گوڕی تێ هاتەوە.

هەمدیس کەوتەوە ڕێ، خۆر داچوو، پاڵی بەقەدی دارخورمایەکەوە دا، دەستی ڕاستی خستە ژێر گۆنای و خەوێکی قووڵی لێ کەوت، چەقەڵەکان لەدەوری کۆبوونەوە، بەڵام کاتێک بۆنیان پێوەکرد، لەترسا تێیان قوچاند، ئەستێرەکان وەک شمشێر بەژوور سەرییەوە هەڵواسرابوون، بەرەبەیان خەبەری بۆوە و سەرلەنوێ کەوتەوە ڕێ.

ڕۆژی سێیەم، دەشت لەمیانی باریکە ڕێی شاخەکانەوە دەرکەوت، ڕووباری ئوردون لەناوەندی دەشتەکەدا وەک مارێکی تێر و خاو و خلیچک، مارێکی پەڵەپەڵەی سەوز دەدرەوشایەوە. سێ ڕۆژی تر تێپەڕی و پاشان لەناکاو خانووەکانی بەیتلەحم، سپی وەک ئەڵماس لەپشت دارخورماکانەوە دەرکەوتن.

پۆلێک کۆتر بەسەر سەری پێغەمبەردا تێپەڕین، بۆ ساتێک لە فڕین کەوتن و پاشان بەترسەوە وەک تیر بەرەو شار دایان لەشەقەی باڵ.

لەدەروازە گەورەکەی باکوری شاردا، بۆدڕی مەڕومالات ئەو ناوەی تەنیبوو، لەنزیک دەروازەکەوە کوێر و گەڕ و گولەکان سواڵی نانیان دەکرد، پیرەمێردان لەچاوەڕوانیی پێغەمبەردا ڕاوەستابوون، زەندەقچووانە لەنێو خۆیاندا کەوتبوونە ورتەورت و دەیانگوت: "پەتای گەڕیی لە ناوماندا بڵاو دەبێتەوە، خواوەند دانابەزێتە سەر عەرد تەنها بۆ ئەوە نەبێ مەخلۆقەکانی خۆی وێران کات!"

پیرترینیان پێی بەجەرگی خۆیدا نا، هەنگاوێک هاتە پێش و گوتی:" من قسانی لەگەڵ دەکەم!"

پێغەمبەر لەگەڵ هەورێک تەپوتۆزدا گەیشت و جلکە چرچ و لۆچەکەی وەک ئاڵای دڕاوی جەنگ دەشەکایەوە.

– "چیت بۆ هێناوین؟ ئاشتی یان کوشتار؟"

پێغەمبەر دەستی ڕایەڵ کرد و وەڵامی دایەوە: "ئاشتی. بچنەوە ماڵی خۆتان و شەقامەکان چۆڵ کەن، دەمەوێ بەتەنها پیایاندا تێپەڕم!"

شەقامەکان چۆڵ کران و دەرگاکان داخران، سامۆییل لەگەڵ تێپەڕینیدا یەکە یەکە دەرگاکانی بەوردی دەپشکنی و پەنجەی پێدا دەهێنان. لە قەراغ گوند، بەسەر دەرگای دوا ماڵەوە، جێپەنجە خوێناوییەکەی ناسییەوە. لەدەرگای دا، خانووەکە لەرزی و (یەسی) پیر بەترسەوە هەستایە سەرپێ و دەرگاکەی کردەوە.

– "یەسی ماڵت لە ئەماندا بێ و هەر حەوت کوڕەکەیشت لەعافییەتدا، هیوادارم بووکەکانت کوڕت بۆ بخەنەوە، خودا یار و یاوەرت بێ."

یەسی شەویلەی خوارەوەی لەرزی و وەڵامی دایەوە:

– "مەشیئەت، مەشیئەتی ئەوە!"

پیاوێک لەبەر دەرگاکە دەرکەوت، سامۆییل ئاوڕی دایەوە و بەبینینی خۆشحاڵ بوو، پیاوێکی کەتە و قژی ڕەش و لوول، سینگێکی پان و کوڵکن، قاچی ئەستوور وەک دوو ستونگەی برۆنز.

(یەسی) بەشانازییەوە گوتی: "ئەمە (ئەلیاب)ی کوڕە گەورەمە!"

سامۆییل هیچی نەگوت، چاوەڕێی هاواری دڵی بوو، ئەقڵی دەیگوت: "دەبێ خۆی بێ، بێگومان خۆیەتی، خواوەندا.. بۆ قسە ناکەیت؟"

قەدەرێک چاوەڕێی کرد، بەڵام کوتوپڕ دەنگێکی ترسناک لەناخیدا تەقییەوە: "ئەم چەنەبازییە چییە؟ ئەقڵت ئەوی هەڵبژاردووە.. ڕاستە؟ بەڵام من ئەوم ناوێ، ئەوم ناوێ، من دڵ تاقی دەکەمەوە، قوڵایی دڵ دەگەڕێم و بەبڕەبڕەی پشتا ڕۆدەچم، مۆخی ئێسکەکان وەزن دەکەم، من ئەوم ناوێ!"

سامۆییل فەرماندەرانە گوتی:" کوڕی دووەمت بێنە!" وای گوت و ڕەنگی لێوی پەڕی.

کوڕی دووەم هات، بەڵام ئەمجارەش دڵی سامۆییل لەجێی خۆی مایەوە و جووڵەی نەکرد:

– "ئەو نییە، ئەو نییە!"

هەروا کە بەچاوگێڕان بەپشت، ئەژنۆ، نێوچەوان و برۆ و دەم و ددانی یەکەیەکەیاندا– وەک ئەوەی بەرانە کێوی بن– هەر شەشیانی ڕەت کردەوە و هاواری کرد: "ئەو نییە، ئەونییە، ئەو نییە!"

هێند شەکەت بوو کە ئیدی لە پێ کەوت و لەبەر دەرگاکەدا کەوت و لەتاو ئازار هاواری کرد: "خواوەندا، فریوت دام، تۆ هەمیشە فێڵباز و هەمیشە بێ بەزەییت، تۆ ڕوحم بەبەشەرییەت ناکەیت، دەرکەوە! من سامۆییلم، بانگت دەکەم! بۆ قسە ناکەیت؟"

(یەسی) شڵەژا و هات بۆ لای. گوتی: "هێشتا (داود)ی کوڕە چکۆڵەم ماوە، ئەو لای پەزەکانە!"

– "بنێرە بەدوایدا!"

باوکی گوتی: "ئەلیاب بڕۆ براکەت بانگ کەوە!"

ئەلیاب نێوچەوانی گرژکرد، باوکە کوڕی دووەمی بانگ کرد: "ئەبیناداب بڕۆ براکەت بانگ کەوە!"

ئەمیش نەچوو، هیچ کام لە براکان نەچوون، سامۆییل لەبەر دەرگاکە هەستا. گوتی: "دەرگاکە بکەوە، خۆم دەچم!"

پیرەمێرد لێی پرسی: "دەتەوێ شێوەیت بۆ هەڵدەم تا بتوانیت بیناسیتەوە؟"

– "نا.. له باب و دایکی باشتر دەیناسمەوە!"

پاشان، لەکاتێکدا کە پێی لە بەردەکان هەڵدەنگوت بەگردۆڵکەکەدا سەرکەوت، بەدەم سەرکەوتنەوە هاواری دەکرد: "نامەوێ ، نامەوێ!"

لەو ساتەوەختەدا گەنجێکی بینی لەنێو مەڕەکانیدا وێستاو و قژە سوورەکەی وەک خۆری گزنگ دەدرەوشایەوە، لەجێی خۆیدا تاسا، وەک گۆلکێک مڕاندی.

فەرماندەرانە بانگی کرد: "داود... وەرە ئێرە!"

داود وەڵامی دایەوە: "خۆت وەرە ئێرە، من ناتوانم مەڕەکانم جێ بێڵم!"

سامۆییل هەروا کە لێواولێو لەڕق، دەچووە پێش، نەڕاندی: "خۆیەتی.. خۆیەتی!"

کە گەیشتە لای، شانی گرت، پەنجەی بەپشتیدا ڕۆ برد و دەستی بەقاچیدا هێنا و لەوێوە گەڕایەوە بۆ سەری.

داود بەتووڕەیی سەری بردە دواوە و گوتی: "تۆ کێیت؟ بۆچی دەمپشکنیت؟"

– "من سامۆییلم، بەندەی خودا. خودا پێم دەڵێ بڕۆ و منیش دەڕۆم، پێم دەڵێ هاوار بکە و منیش هاوار دەکەم، من پێی ئەو، دەمی ئەو، دەستی ئەو و سێبەری ئەوم لەسەر عەرد. دەی سەرت دانەوێنە!"

هەر کە تەوقی سەری کوڕەی بینی، زەیتی پیرۆزی پێدا ڕشت.

– "من ڕقم لێتە، تۆم ناوێت، کەسێکی ترم خۆشدەوێت، بەڵام (با)ی خواوەند بەژوور سەرمەوە هەڵی کردووە و بڕوانە چۆن پێچەوانەی ویستی خۆم دەست بەرز دەکەمەوە و زەیتی پێغەمبەرایەتی بەتەوقی سەری تۆدا دەڕێژم. داود پادشای چەورکراوی ئیسراییلە، داود پادشای چەورکراوی ئیسراییلە!"

وای گوت و گۆزەی زەیتە پیرۆزەکەی کێشا بەبەردێکدا و شکاندی.

– "خواوەندا، تۆیش دڵی ئێمەت ئاوها شکاند. ئیدی من نامەوێ بژیم!"

ئەوسا حەوت قەلەڕەش لە قووڵایی ئاسمانەوە هاتنەدەر، لەبازنەیەکی چکۆڵەدا بەژوور سەرییەوە دەفڕین و چاوەڕێ بوون، پێغەمبەر مێزەرە سەوزەکەی داگرت و وەک کفن لەسەر عەردەکە ڕایخست، قەلەڕەشەکان نێزیکتر بوونەوە و زیاتر ئازایەتییان هاتەبەر، پێغەمبەر دەموچاوی خۆی بەجبە شڕەکەی داپۆشی و ئیدی دوای ئەوە چ جوولەیەکی نەکرد.

***

بەئاوها دونیابینییەکەوە لەبارەی مرۆڤێک کە بێهوودە سەرپێچی خواوەند دەکات، خەون بۆ دووری ڕفاندم و بێ هیچ بەرگرییەک خۆم بەدەستگەلێکی نەبینراو سپارد. بەو جۆرە، ئەو شەوە کە زۆری لێ دەترسام، بەخۆشی و بەبێ بینینی چ خەونێک تێپەڕی.

کە گزنگی دا تەواوێک خۆشحاڵ دابەزیمە حەوشە، ڕاهیبەکان لەو بوولێڵەدا وەک تارمایی دەهاتن و دەچوون و پاشان یەکە یەکە لەنوێژخانەکەدا بزر دەبوون، لەگەڵیاندا چوومە ژوورەوە تا لەسەر ئەسکەملێک دانیشم و گوێ بۆ نزای بەیانی ڕادێرم. دوو پیوسۆز لەبەرامبەر میحرابەکەدا دەسووتان–

جگە لەوە چ ڕۆشناییەکی تر نەبوو– بەڵام لەو تاریکاییەدا توانیم قلافەتی عەزابدیدەی مەسیح و ڕوخساری میهرەبان و خەمینی پاکیژەی پیرۆز لەپاڵیدا ببینم. هەوا تژیی بوو لەبۆنی مۆم و بخوور، پەلکی داردێمشتی تایبەت بەجێژنی پاک، هێشتا لەسەر بەردەکانی عەردەکە پەرش بوو. بەخۆم گوت: "چ بەختەوەرییەک لێرەدایە و چ گۆشەگیرییەک! چەند دوورە دونیای پڕ واتەوات؟ بۆچی لەژێر باڵی مەسیح ڕاکەم و کوێوە بچم؟ بۆچی لەدڵسۆزی و شادییە چکۆڵەکانا غەرق بم؟ سەدەفەکە لێرەیە، ئەو سەدەفەی کە مروارییە گەورەکەی تێدایە. کۆنترۆڵی جەستە و ڕۆحی خۆم دەکەم، تەواوی ئەو پەلکە وردانە دەقرتێنم کە دەبنە مایەی وشکهەڵگەڕانی تاج، جگە لە تاج چ شتێ لەمن جێ نامێنێ و پاشان ڕادەبم، تێکۆشەرێکی مەزنم بەرامبەرە و منیش شوێنپێی هەڵدەگرم، تێکۆشەرێک کە بەرەو هەڵگژانێکی خەتەرناک دەڕوا و منیش لەگەڵ ویدا هەڵدەگژێم!"

لەبەر ڕۆشنایی نەرم و نیانی پیوسۆزەکاندا، دیقەتم دایە قلافەتی عەزابدیدە و پتەوی مەسیح، بینینی ئەو دەستە ناسکانەی کە توندتوند دونیایان گرتبوو نەیاندەهێشت ڕۆبچێتە عەدەمەوە. بۆم دەرکەوت مەسیح لێرە، لەسەر عەرد و بەدرێژایی ژیانمان بەندەرێک نەبووە ئینسان بتوانێ لەنگەری خۆی تێدابگرێ، بەڵکو بەندەرێک بووە کە بونیادەم لێیەوە چارۆکەی خۆی هەڵداوە و لەکەنار دوور کەوتۆتەوە و بەگژ زەریایەکی تووش و تۆفاناویدا چۆتەوە و بەدرێژایی تەمەن بۆ ئەوە تێکۆشاوە لە خواوەندا لەنگەربگرێ. مەسیح کۆتایی نییە بەڵکو سەرەتایە، ئەو (بەخێربێی) نییە بەڵکو وی (خوداحافییز)ە، ئەو لە هەورە تەنکەکاندا ڕاناکشێ، بەڵکو چاوانی لەئەستێرەی تەوەر بڕیوە و دەست لەسەر سوکان وەک ئێمە شەپۆڵەکان خۆیانی پێدا دەکێشن، هەر لەبەرئەمە بوو خۆشم ویست، هەر لەبەر ئەمەبوو شوێنپێیم هەڵگرت.

ئەوەی لەسەروو هەموو شتێکەوە بەرەو لای خۆی ڕایکێشام و ئومێدم پێی بەست، ئەوەیە کە بەچ بەرخۆدان و ئازایەتییەکی پاڵەوانانەوە، ئەو ئینسانە – ئینسانێک کە خۆی لەمەسیحدا دۆزییەوە – کەوتە ڕێ تا بەخواوەند بگا و لەگەڵیدا یەکانگیر بێ، یەکانگیربوونێک کە ئیدی ناکرێ لەت بکرێ. جگە لەمە چ ڕێگەیەکی تر نییە بەرەو خواوەند، بەشوێنپێ هەڵگرتنی ڕێگە خوێناوییەکەی مەسیح، پێویستە لەسەرمان تێکۆشین ئینسانەکەی ناخمان بۆ ڕۆح بگۆڕین تا ئیدی لەگەڵ خواوەندا یەکانگیربین.

ئەم سروشتە دوانەییەی (مەسیح)(*)م هەمیشە پێ نهێنییەکی قووڵ و شاراوە بووە، بەتایبەتیی تامەزرۆیی ئینسانیی و سەروو ئینسانیی مەسیح بۆ گەیشتن بەخواوەند، یان وردتر، گەڕانەوە بەرەو لای خواوەند و خۆیەکانگیرکردن لەگەڵیدا. ئەم نوستالیژیا نهێنیئامێزە فرە ڕۆحیی و فرە واقیعییە، برینی قووڵی کردە بوونمەوە، بەڵام هەمدیس چاوگەی تری تیامدا تەقاندەوە.

هەر لە سەرەتای تافی لاویمەوە، ئازاری سەرەکیی و سەرچاوەی تێکڕای خەم و دڵخۆشییەکانم

(*) لێرەوە تا چەند لاپەڕەیەکی تر وەک خۆی لە پێشەکی (دوا وەسوەسەی مەسیح)دا هاتووە.

لەجەنگی هەمیشەیی و دڕندانەی نێوان ڕۆح و جەستەوە چاوگەی گرتووە. لە ناوەوەمڕا، هێزە تاریک و ئەزەلییەکانی ئیبلیس، ئینسانیی و بەر لە ئینسانیی بووە و هێزە درەوشاوەکانی خواوەندیش هەر ئینسانیی و بەر لە ئینسانیی بوون، ڕۆحیشم گۆڕەپانی جەنگی نێوان ئەم دوو سوپایە بوو.

ئەم ئازارە ئازارێکی بەسوێ بوو، جەستەمم خۆشدەویست بەڵام نەمدەویست فەنابێ، ڕۆحم خۆشدەویست بەڵام نەمدەویست بۆگەن کا، ئیدی کەوتمە جەنگەوە تا ئەم دوو هێزە دژ بەیەک و خۆڵقێنەرەی دونیا ئاشت کەمەوە، کەوتمە جەنگەوە تا لەو دوو هێزە بگەیەنم کە ئەوان دوژمنی یەکتر نین، بەڵکو هاوکاری یەکترن، کەوتمە جەنگەوە تا بەیەکانگیریی یەکتر خۆشنوود بن و منیش لەگەڵیاندا خۆشنوود بم.

هەر بونیادەمێک نیوەی خواوەندە و نیوەکەی تری ئینسان، هەم ڕۆحە و هەم جەستەش، لەبەرئەوە لوغزی مەسیح، لوغزی ئاینییێکی تایبەتیی نییە، بەڵکو گشتیی و جیهانییە، ململانێی نێوان خواوەند و ئینسان، هاوشان لەگەڵ خواستی یەکانگیریی، لەناخی هەر کەسێکدا دەتەقێتەوە. ئەم ململانێیە، دەشێ زۆر جار کەمخایەن و نائاگایانە بێ، ڕۆحی لاواز ناتوانێ بۆ ماوەیەکی درێژ خۆی لەبەر مقاوەمەتی جەستەدا ڕابگرێ، ئاخر ڕۆح قورس دەبێ و دەبێتە گۆشت و کۆتایی بەبەرخۆدان دێ، بەڵام لەنێو ئینسانە بەرپرسیارەکاندا، ئەوانەی کە بەشەو و ڕۆژ چاویان لە (ئەرکی باڵا) بڕیوە، ململانێی نێوان ڕۆح و جەستە بەتەرزێکی بێڕەحمانە دەتەقێتەوە و دەشێ تا مردن بەردەوام بێ.

هەرچەندێک گوڕی ڕۆح و جەستە زیاتربێ، ئاکامی ململانێکە دەوڵەمەندتر و دوا یەکانگیربوونەکەیش دەوڵەمەندتر دەبێ، خودا ڕۆحی زەبوون و جەستەی تەمبەڵی خۆش ناوێ، ئاخر ڕۆح دەیەوێ لەگەڵ جەستەیەکی تۆکمە و تژیی لە مقاوەمەتدا بکەوێتە ململانێ، ڕۆح مەلێکی گۆشتخۆری هەمیشە برسییە، جەستە دەخوا و بەهەرسکردنی دەیشارێتەوە.

بەرخۆدان و ململانێی نێوان ڕۆح و جەستە، یاخیبوون و مقاوەمەت، سازش و خۆبەدەستەوەدان، دواجار – ئامانجی باڵای ململانێکە – یەکانگیربوونە لەگەڵ خواوەند. ئەمە ئەو هەڵگژانەیە کە مەسیح پێوەی پابەندبوو، ئەو هەڵگژانەی کە داوامان لێ دەکات ئێمەیش پێوەی پابەندبین و شوێنپێی هەنگاوە خوێنینەکانی – شوێنپێی هەنگاوە خوێنینەکانی مەسیح – هەڵگرین.

ڕۆیشتن بەرەو ئەو دوندە بەرزەی کە مەسیح، یەکەمین کۆرپەی ڕزگاریی چووە سەری، ئەرکی باڵای ئینسانی بەرخۆدەرە. بەڵام دەی چۆن دەست پێ بکەین؟

ئەگەر بمانەوێ گوڕی ڕێڕۆیشتن بەرێگەی ویدا پەیداکەین، ئەوا دەبێ ناسینێکی قووڵمان لەبارەی ململانێکەیەوە هەبێ و سەرلەنوێ لە ئازارەکانیدا بژیینەوە، هەر لە سەرکەوتنییەوە بەسەر تەڵە دانراوەکانی سەر عەردا تا قوربانیدانی بەشادومانییە چکۆڵە و گەورەکانی ئینسان و هەڵگژانی لەقوربانییەکەوە بۆ قوربانییەکی تر و لە نەبەردێکەوە بۆ نەبەردێکی تر تا گەیشتن بەترۆپکی شەهادەت، واتە گەیشتن بەخاچ.

من هەرگیز پێشتر بەو توندوتیژییە شوێنپێی سەفەری خوێناویی مەسیحم بۆ جەلجەتا، وەک ئەو ڕۆژان

و شەوانەی کە لە ئۆرشەلیم و جەلیل و کەناری بەحرلمەیت بووم، هەڵنەگرتووە(*).

چ کاتێک بەئاوها لێکحاڵیبوون و عیشقێکەوە ژیان و موسیبەتەکانیم ئەزموون نەکردووە، هەرگیز پێشتر بەئاوها شیرینییەک و بەئاوها عەزابێکەوە هەستم بەخوێنی مەسیح نەکردووە کە قەترە قەترە دەڕژێتە دڵم.

لەبەرئەوەی بۆ هەڵگژان بەخاچدا، کە ترۆپکی قوربانییە، بۆ هەڵگژان بەرەو لای خواوەند، کە ترۆپکی مەعنەوییەتە، مەسیح بەتەواوی ئەو قۆناغانەدا تێپەڕیوە کە ئینسانی کۆڵنەدەر پیایاندا تێدەپەڕێ. هەر بۆیە ئازارەکانیمان ئاوها پێ ئاشنایە، هەربۆیە بەزەییمان پێیدا دێتەوە و هەر بۆیەش سەرکەوتنی هێجگاریی وی سەرکەوتنی تایبەتی ئێمەیە کە لەئایندەدا وەدەستی دەهێنین. ئەم لایەنە لەسروشتی مەسیح کە بەشێوەیەکی قووڵ سروشتێکی ئینسانییە، یارمەتیمان دەدا تێی بگەین و خۆشمان بوێ و شوێنپێی ئازارەکانی هەڵگرین، هەر وەک ئەوەی ئازاری خۆمان بێ. گەر ئەم توخمە بەشەرییە گەرمە لەناخی ویدا نەبا، ئەوا نەیدەتوانی بەو هەموو میهرەبانی و دڵنیاییەوە ژێی دڵمان بهێنێتە لەرە و نەیدەتوانی ببێتە نموونەی ژیانمان. کاتێ تێدەکۆشین، ئەویش لە تێکۆشاندا دەبینین و بەبینینی وی گوڕمان تێ دێتەوە، تێدەگەین ئێمە لەدونیادا تەنها نین، بەڵکو ئەومان هەیە کە لەپاڵماندا دەجەنگێ.

سات بەساتی ژیانی مەسیح ململانێ و سەرکەوتنە، وی بەسەر جادووی نەبینراوی لەزەتە ساکارە بەشەرییەکاندا زاڵ بوو، بەسەر وەسوەسەدا سەرکەوت و هەڵگژانی تێ هات، هەر کۆسپێکی سەر ڕێگای سەفەرەکەی بووە دەرفەتێک بۆ وەدیهێنانی سەرکەوتنی زیاتر و بووە نیشانەی ئەو سەرکەوتنە. ئێمە هەنووکە نموونەیەکمان لە بەردەمدایە، نموونەیەک کە ڕێگەمان بۆ دەکاتەوە و هێزمان پێ دەبەخشێ.

لەنێوان ئاسمان و عەرد و لەناخی دڵی ئێمە و هەر مەخلوقێکی زیندوودا هەناسەیەک هەیە – هاوارێکی مەزن–کە لەهەڵکردندایەوە و ناومان ناوە خواوەند. ژیانی ڕووەک تەمەننای دەکرد لە کەنار ئاوە مەنگەکاندا درێژە بەخەوی قووڵ و بێ جووڵەی خۆی بدات، بەڵام هاوار لە ناخیدا تەقییەوە و بەتوندی ڕەگەکانی هێنایە لەرزە: بۆ دوور بڕۆ! عەرد جێبێڵە، بکەوە ڕێ! گەر درەخت بیتوانیبا بیرکاتەوە و حوکم بدا، ئەوا هاواری دەکرد: (نامەوێ، من بۆ ئەنجامدانی چ شتێ دەنێریت؟ تۆ داوای مەحاڵم لێ دەکەیت!)

بەڵام هاوارەکە بێڕەحمانە بەردەوام دەبێ لەڕاتەکاندنی ڕەگی درەختەکە و دەڵێ: بۆ دوور، عەرد جێ بێڵە و بکەوە ڕێ!

هەزارەها ملیۆن ساڵ بەو شێوەیە هاواری کردووە، هەنووکە بنۆڕە، لەئاکامی خواست و بەرخۆداندا، ژیان لەدرەختی بێ جووڵە هاتە دەرەوە و ئازاد بوو.

(*) ئەم ڕستەیە لە پێشەکی ڕۆمانی (دوا وەسوەسەی مەسیح)دا بەم شێوەیەیە: من هەرگیز پێشتر بەو توندوتیژییە شوێنپێی سەفەری خوێناوی مەسیحم بۆ جەلجەتا، وەک ئەو ڕۆژان و شەوانەی کە خەریکی نووسینی (دوا وەسوەسەی مەسیح) بووم، هەڵنەگرتووە.

ئاژەڵان وەدیارکەوتن – کرمەکان – لە ئاو و لە زەلکاوەکاندا جێی خۆیان خۆش کرد. گوتیان: "ئێرە بۆ ئێمە زۆر چاکە، خاوەن ئاشتی و ئارامین، ئیدی لێرە ناجووڵێین!"

بەڵام هاواری ترسناک بێڕوحمانە بەسەریاندا داکەوت: "زەلکاو جێبێڵن، ڕابن.. باشتر لە خۆتان بێننە دونیا!"

– "نامانەوێ! ناتوانین!"

– "ئێوە ناتوانن، بەڵام من دەتوانم، یاڵڵا هەستن!"

ئیدی بڕوانە دوای هەزارەها ملیۆن ساڵ، ئینسان دەرکەوت لەکاتێکدا کە خۆی بەسەر قاچە نەرمەکانیەوە نەدەگرت.

ئینسان سانتورە، ناڵە ئەسپییەکانی بەخاکدا ڕۆچوون، بەڵام لەناوقەد بەرەو سەرەوەی، هاوارێکی بێڕوحم هەیە و عەزابی دەدا، وی جارێکی تر بۆ ماوەی هەزاران ملیۆن ساڵ جەنگیوە تا وەک شمشێر خۆی لە کالانە ئاژەڵییەکەی دەرکێشێ، هێشتاکەش هەر دەجەنگێ – ئەمەش جەنگی تازەی ئەوە– تا خۆی لە کالانە مرۆڤانەکەی دەرکێشێ، ئینسان لە نائومێدیدا هاواردەکا: (دەتوانم کوێوە بچم؟ ئاخر ئیدی گەیشتوومەتە ترۆپک، ئیدی لەو دیوەوە هەڵدێرە!) هاوارەکە وەڵامی دەداتەوە: (من لەو دیوەوەم، هەستە!) هەموو شتێک سانتورە، گەر ئاوها نەبا، ئەوا دونیا لە زەلکاوێکی مەنگ و تووڕەهاتدا ڕۆدەچوو.

هەروا کە سەعات دوای سەعات لە بیابانی دەوروبەری دەیرەکەدا پیاسەم دەکرد، خواوەند هێور هێور خۆی لە دەستی قەشەکان ڕزگار دەکرد، لەو کاتەوە ئیدی خواوەند بەلای منەوە بووە ئەو هاوارە.

بەتێپەڕینی ڕۆژەکان لەم گۆشەگیرییە مەلەکوتییەدا، دڵم ئارام بۆوە. پێدەچوو پڕپڕ بووبێ لە وەڵام، ئیدی پرسیارم نەدەکرد، ئاخر گەیشتبوومە یەقین، هەمووشتێک: لە کوێوە هاتووین، بۆ کوێ دەچین، ئامانج لەبوونمان لەسەر عەرد چییە، لەم خەڵوەتە خواوەندییەدا ساکار و یەقیناوی بوو. ئیدی هێور هێور دڵم لەسەر ئەو ڕیتمە خواوەندییە ڕاهات: نوێژی بەیانی، شێوی پیرۆزی ڕەبانی، نوێژی شێوان، مەزامیرەکان، هەڵهاتنی خۆری بەیانی و ئاوابوونی لە ئێوارەدا. کۆمەڵەی ئەستێران کە هەموو شەوێک وەک چلچرا بەژوور دەیرەکەوە شۆڕدەبوونەوە. هەموو شتێک گوێڕایەڵ و ملکەچی یاسا ئەزەلییەکان دەهاتن و دەچوون و هەمان ڕیتمی خواوەندیان دەبەخشییە خوێنی ئینسان. دونیام وەک درەختێک دەبینی، سپیدارێکی تۆکمە، منیش وەک گەڵایەکی سەوز کە لاسکی ناسکی خۆم بەچڵێکەوە نووساندبوو. لەکاتی هەڵکردنی (با)ی خواوەندا، لەگەڵ هەموو درەختەکەدا ڕادەپەڕیم و دەکەوتمە سەما.

لەگەڵ ڕۆحمدا دەدوام و بەعەزابەوە لێم دەپرسی: ئیمانت هەیە؟ چما ئامادەیی ئەوەت هەیە تەواوی بوونت بخەیتەگەڕ؟ ئامادەیت؟

ئەوەی من دەمویست، هاوگونجان بوو لەگەڵ ئەو سیستێمە توندوتیژەدا، ناونووسینم بوو لەو سوپایەدا و چوونم بوو بۆ وەدیهێنانی خەونی باڵا، تا منیش سواری کەشتی مەسیحییەت بم و شانبەشانی زاهید و قەلەندەر و قارەمانانی ساکاری ئەم کەشتییە، چارۆکەی سوور هەڵدەم، تا مێوی نهێنیئامێزی خوانی

پیرۆزی ڕەببانی لە قەدە ڕەسەنەکەوە چرۆ دەکا و وەک چەتەی زەریا مووی زێڕینی نەمریی لەسەر شانی خواوەند دەفڕێنم. ئەوەی دەمویست ئەوەبوو منیش بەنۆرەی خۆم، بەسەر تووڕەهات و لەزەت و مەرگدا زاڵ بم.

هەموو ڕۆژێک چەند سەعاتێک بەبیاباندا دەگەڕام و دەمزانی بڕیارێکی نهێنی خەریکە لەناوەوەمڕا چرۆدەکا، بڕیارێک کە هێشتا جورئەت ناکا خۆی ئاشکراکات، عەسران کە دەگەڕامەوە، ڕاهیبەکانم لە دەرەوەی هۆدەکانیان دەبینی، تینی گەرمای ڕۆژ دەشکا و ئیدی فێنکایی شەویان هەڵدەمژت.

گۆشەگیری بۆ ڕۆحێک لەئەڤینی گەورەدا نەسووتێ، گۆشەگیرییەکی وێرانکەرە. گەر ڕاهیبێک لە گۆشەگیریی خۆیدا نەتوانێ تاڕادەی شێتبوون خواوەندی خۆش بوێ ئەوا تیادەچێ. ئاخر چەند ڕاهیبێک ئەقڵیان تێک چووبوو، ئەو برادەرانە نە بیریان لەشتێک دەکردەوە و نە ئارەزوویەکیان لە کەللەدا بوو، بەچاوانێکی نیوە داخراوەوە بەیەک ڕیز لەحەوشە دادەنیشتن و چاوەڕێی ئەوەیان دەکرد کەنگێ خۆیان بکەن بەنوێژخانەکەدا و کەی بچنە هۆڵی نانخواردن و کەی بچنەوە هۆدەکانی خۆیان، ئەمە هەموو شتێک و تەواو. زەینیان تاریک داهاتبوو، ددانەکانیان وەریبوو، پشت ئێشەیان گرتبوو، بەکورتی ئینسان نەبوون، هەروەها ئاژەڵیش نەبوون، هێشتا نەبوونە مەلاییکەت، نە پیاو بوون و نە ژن، نە زیندوو بوون و نە مردوو. بەباسکی وەک خاچەوە چاوەڕێی مەرگ بوون، تەواوێک وەک ئەو نەمامە ڕووت و قووتانەی چاوەڕێی هاتنی بەهار دەکەن.

یەکێک لەو ڕاهیبانە بەردەوام باسی ژنەکەی دەکرد و لێکدا لێکدا تفی ڕۆ دەکرد، یەکێکی تریان دەفتەرێکی یاداشت و پاکەتێک قەڵەم بۆیە لەچاکی کراسەکەیدا بوو، جارناجار دەری دەهێنا و دایمەی خواوەندیش یەک وێنەی دەکێشا: وێنەی مەسیح بەدوو مەمکەوە کە شیر دەداتە دایکی، سێیەمیشیان هەرکە ڕۆژ دەبۆوە دەچووە حەوشە و لە حەوزەکە ئاوی بەخۆیدا دەکرد، لەبەرئەوەی شەو لەخەودا شەیتانی ببوو. ئەم ڕاهیبە هەمیشە لەحەوشە لەیەک شوێندا دادەنیشت و کتێبێکی داخراوی لەسەر ئەژنۆی دادەنا، ئەمە هەمان ئەو ڕاهیبە بوو کە یەکەمین ڕۆژی گەیشتنمان، لەگەڵ ڕاهیبی بەرپرسی میوانداریدا هاتە بارەگاکەی عابید. ئەم ڕاهیبە لەگەڵ کەس نەدەدوا، هەر کاتێ دەهاتە حەوشە سەری هەڵدەبڕی و سەیری دەکردم، هەندێ جار زەردەخەنەیەکی میهرەبانانەی دەهاتێ و هەندێ جاری تریش زەردەخەنەیەکی گاڵتەجاڕییانە. کاتێک بەبەردەمیدا تێدەپەڕیم، تەکانێکی دەدایە خۆ تا هەستێ و قسانم لەگەڵ کا، بەڵام هەمدیس دادەنیشتەوە و زەردەخەنەکەی سەر لێوی دەڕەوییەوە.

حەوت ڕۆژ لەم گۆشەگیرییە خواوەندییەدا لەزەتم وەرگرت و خەنی بووم. ڕۆژی حەوتەم، بەرپرسیاری میوانداری، خۆشحاڵ و دەم بەپێکەنین وەک خووی هەمیشەیی خۆی، هاتە ژوورەکەم.

– "عابیدی پیرۆز ناردوومییە لات تا بزانم ڕۆحت لە چ قۆناغێکدایەوە و بڕیاری چیت داوە؟"

وەڵامیم دایەوە: "دەستیان ماچ دەکەم، حەز دەکەم بەرلەوەی وەڵامیان بدەمەوە، بچم ددان بەگوناهەکانمدا بنێم!"

ڕاهیبی بەرپرسیاری میوانداری بۆ لەحزەیەک تیا ما و دواجار لێی پرسیم: "حەز دەکەیت لە لای ئێمە

بمێنیتەوە؟"

– "حەزدەکەم لای خواوەند بمێنمەوە، لێرە لە بیاباندا هەست دەکەم خواوەند لەهەر شوێنێکی تر لێم نزیکترە، بەڵام بەداخەوە هێشتا تەواوی ئەو ڕەگوڕیشانەی منی بەعەردەوە بەستۆتەوە ڕیشەکێش نەبوون، لەحزووری عابیددا ئیعتیراف دەکەم و با ئەو خۆی بڕیار بدات!"

– "وریا بە، عابید زۆر لە ئینسان ڕادەبینێ!"

– "باوکە، منیش زۆر لەخۆم ڕادەبینم، هەر لەبەر ئەوەشە ئەوەندە دردۆنگ و جێگە بەخۆم ناگرم!"

لەو ساتەدا کە دەرگاکەی کردەوە بچێتە دەرەوە، ڕاوەستا.

– "باوکە (یەواکیم) نامەیەکی داومەتێ، دەیەوێ بتبینێ."

– "باوکە یەواکیم؟"

– "هەمان ئەو پیرەمێردەی لەگەڵ مندا هات بۆ هۆڵی پێشوازی تا بەخێرت بێنێ!"

خۆشحاڵ بووم، دواجار لە ماهییەتی ئەم ڕاهیبە غەریب و بێدەنگە دەگەم.

پرسیم: "کەنگێ؟"

– "دەڵێت ئەمشەو، لە هۆدەکەی خۆی."

– "زۆر باشە، پێی بڵێ لای دەبم."

– "ڕۆژ و ڕۆژگارێک خاوەن پلەو پایە بووە، دانووی لەگەڵ کەسدا ناکوڵێ، تەنێ لەگەڵ خواوەندا دەئاخڤێ، ناوەکەی زانیویت و دەیەوێ بتبینێ، بەڕێزەوە لەگەڵیدا بدوێ!"

بێ ئەوەی چاوەڕێی وەڵامم بێ، بەو قسانەوە لە دەرگاکەوە ئاودیو بوو.

ئارامم گرت تا بەتەواوی شەو درەنگ دابێ و ڕاهیبەکان خەویان لێ بکەوێ، چرای هۆدەکان یەکە یەکە دەکوژانەوە. لەسەر نووکی پێ، بەڕاڕەوە درێژەکەدا کەوتمە ڕێ تا گەیشتمە هۆدەکەی باوکە یەواکیم، ڕاوەستام تا هەناسەم بێتەوە بەر، پێدەچوو ڕامکردبێ کە ئاوها هەناسە بڕکێم پێ کەوتبوو. هۆدەکە ڕووناک بوو، گوێم نا بەدەرگاکەوە و بەوردی گوێم ڕادێرا، سەراپا بێدەنگی بوو. لەو کاتەی دەستم بەرز کردەوە تا لەدەرگاکە بدەم، دەرگای ژوورەکە کرایەوە و باوکە یەواکیم وەدیارکەوت، سەری ڕووت و قژە چەرمووەکەی بەسەر شانیدا پەخش ببوو، گوریسێکی ئەستوور و گرێ گرێی لەناوقەدییەوە پێچابوو، پێشی پەتی بوو.

گوتی:" خۆش هاتیت، هیوادارم کەس نەیبینیبیت. وەرە ژوورێ!"

دیوارەکان ڕووتوقووت، لەقوژبنێکدا دۆشەکڵەیەکی باریکی پووش لەسەر دوو پای ئاسنین دانرابوو، دوو کورسی و مێزێکی چکۆڵە و گۆزەیەک لە قەڵەشی دیوارەکەدا، کتێبێکی ئەستووری تەجلیدکراو لەسەر مێزەکە بوو، دیاربوو ئەوە چوار ئینجیلەکە بوون، خاچێکی گەورە و دارین بەدیوارەکەی بەرامبەرەوە، وێنەی مەسیحی لە خاچدراوی بەسەرەوە نەبوو، بەڵکو وێنەی مەسیحی لەسەر بوو لەکاتی ڕابوونەوەدا.

چەند ڕیزێک سێو وەک تەسبیح کرابوون بەدەزووەوە و هەڵواسرابوون، هۆدەکە شەڵاڵ بوو لە بۆنی میوەی گەنیو.

باوکە یەواکیم دەستی ڕایەڵ کرد، هۆدەکە هێند تەنگ بوو کە دەستی لەم سەری دیوارەکەوە لەوبەری دەدا، بەزەردەخەنەیەکەوە گوتی: "ئێرە قۆزاخەکەی منە، خۆمم وەک کرمی ئاوریشم تێدا زیندانی کردووە، چاوەڕێی ئەو ڕۆژە دەکەم کە بەپەپوولەیی لێی بچمەدەر!"

وای گوت و سەری بادا، من ئەوم دەبینی لەلای چراکەوە ڕاوەستاو و ڕۆشنایی چراکە ڕوخسارە پەژموردەکەی ڕۆشن دەکردەوە، دەمبینی لێوە ناسک و قڵیش قڵیشەکەی دەگەزێ، دەنگی تژیی بوو لە تاڵی و تفتی و گاڵتەجاڕیی.

– "جگە لە باڵ، مەزەندە دەکەیت کرمی ئاوریشمی نەگبەت خەون بەچی ترەوە ببینێ؟"

بێدەنگ بوو، ئاوڕی دایەوە سەیری کردم، گاڵتەجاڕییەکەی ڕەویبۆوە و ڕوانینەکەی ڕوانینی ئینسانێک بوو پێویستی بەیارمەتی بێ.

– "تۆ چ دەڵێیت؟ بۆچی کرمی ئاوریشم خەون بەباڵەوە دەبینێ؟ چما ئەوە لە بەرائەتێکی سافیلکانەوەیە؟ یاخود لە چەقاوەسوویی؟ یاخود دەشێ لەبەرئەوە بێ شانەکانی بەهۆی ئەو باڵانەوە کە خەریکە لەسەری دەڕوێن، ببرژێنەوە؟"

بەخێرایی باسکی جوڵاند، وەک ئەوەی ئیسفەنجێک لە لەپی دەستیدا بێ و شتێکی پێ پاک کاتەوە.

گوتی: "تا ئێرەو لەمە دوورتر نا، بەخێراییەکی زۆر گەیشتینە قوڵایی، ئەمەش بەسە! دەست بدەرە کورسییەک و دانیشە. بانگم کردیت تا شتێکی ترت پێ بڵێم. باشە، دانیشە و گوێ مەدەرە من، من ناتوانم دانیشم!"

پێکەنی و لەسەر قسەکانی بەردەوام بوو: "دەزانیت بیدعەیەک هەیە دەڵێ: (هەمیشە لەسەر قاچ بە!) سالانێکە، هەر لە منالێمەوە تا ئەلعان پەیڕەوی لەو بیدعەیە دەکەم!"

– "باوکە، بەڵام من ئەهلی بیدعەیەکی ترم، بیدعەیەک کە دەڵێ: (هەمیشە نائارام بە!) هەر لە منالێمەوە تا ئێستا لەجەنگدام!"

– "لەگەڵ کێ؟"

دوودڵی گرتمی، کوتوپڕ ترسێک باڵی بەسەردا کێشام، ڕاهیب لێی دووبارە کردمەوە:

– "لەگەڵ کێ؟" وای گوت و بەسەرما دانەوییەوە و دەنگی نزم کردەوە و گوتی:

– "لەگەڵ خواوەند؟"

– "بەڵێ!"

پیرەمێرد بەبێدەنگی دیقەتی دام.

– "باوکە دەشێت ئەمە نەخۆشی بێ؟ چۆن دەتوانم چاک ببمەوە؟"

– "ئومێدەوارم قەت چاک نەبیتەوە!"

دەستی هەڵبڕی وەک ئەوەی بیەوێ بەرەکەتم بدا، یاخود بەنەفرەتم کات.

– "وای بەحاڵت گەر ناچاربایت لەگەڵ دوژمنانێکی هاوشانی خۆت، یان خوار خۆت جەنگیبایت. بەڵام مادامەکی لەگەڵ خواوەندا دەجەنگیت وای بەحاڵت گەر لەم نەخۆشییە چاک بیتەوە!"

بۆ ساتێک بێدەنگ بوو، پاشان لەسەر قسەکانی بەردەوام بوو: "لێرە لە بیابان، زۆر جار خایلە دێتە بن کلێشەمان. شەوێکیان، لەخەودا خایلەیەکی سەیر گرتمی، خۆم لە وێنەی حەکیمێکی مەزندا لەئۆرشەلیم بینی، دەمتوانی نەخۆشیی جۆراوجۆر شەفابدەم، بەڵام بەر لەهەر شتێک دەمتوانی ڕۆحی شەڕانگێز لەجەستەی ئەو کەسانەدا دەرکێشم کە جنۆکە دەستی لێ وەشاندبوون. خەڵکی لەهەموو لایەکی فەلەستینەوە نەخۆشیان بۆ دەهێنام، ڕۆژێکیان مەریەم، ژنی یوسف لە (ناسیرە)وە هات و (عیسا)ی کوڕە دوانزە ساڵانەکەی لەگەڵ خۆی هێنابوو، کەوت بەسەر پێمدا و بەگریانەوە هاواری کرد: (ئەی حەکیمی بەناوبانگ، ڕوحمم پێ بکە و کوڕەکەم چارەسەرکە، شەیتانگەلێکی زۆر لەناخیدان!) داوام لە باب و دایکی عیسا کرد بچنە دەرەوە، ئیدی من لەگەڵ عیسادا بەتەنێ مامەوە، دەستم بەشانیدا هێنا و لێم پرسی: (کوڕەکەم چیتە؟ کوێت دێشێ؟)

عیسا ئاماژەی بۆ دڵی کرد و گوتی: (ئێرەم.. ئێرەم دێشێ!)

– (باشە چیتە؟)

– (خەو و خۆراکم نییە، ناتوانم کاربکەم، بەکۆڵانەکاندا دەگەڕێم و دەجەنگم!)

– (لەگەڵ کێ؟)

– (لەگەڵ خواوەند، ئەدی مەزەندە دەکەیت لەگەڵ کێی تردا بجەنگم؟)

مانگێک لای خۆم هێشتمەوە، نازم دەکێشا و بەمیهرەبانییەوە لەگەڵیدا دەدوام، داو و دەرمانی گژوگیام دەرخوارد دەدا تاخەوی لێبکەوێ، لەدووکانێکی دارتاشیدا دامنا تا پیشەیەک فێربێ، پێکەوە دەچووین بۆ پیاسە و لەبارەی خواوەندەوە قسانم بۆ دەکرد، وەک ئەوەی خواوەند هاوڕێ و هاوسێیەک بێ و ئێواران بێ بۆ لامان و لەگەڵماندا لەبەر دەرگا دانیشێ و بئاخڤێ، چ شتێکی ئاڵۆز یان کاریگەر لەقسەکانمانا نەبوو، لەبارەی هەوا و کێڵگەی گەنم و ڕەز و کچگەلێکەوە دەدواین کە دەچنە سەر کانی. لەکۆتایی ئەو مانگەدا یەسوع بەتەواوی چاک بۆوە، ئیدی لەگەڵ خواوەندا نەدەجەنگی و بووە ئینسانێکی وەکی ئینسانەکانی تر، پاشان چوو بۆ (جەلیل) و دواتر زانیم بەناوبانگترین دارتاشی ناسیرەی لێ دەرچووە!"

ڕاهیب سەیرێکی کردم و پاشان لێی پرسیم: "تێگەیشتیت؟ یەسوع چاک بۆوە. لەبری ئەوەی دونیا ڕزگارکا، بووە چاکترین دارتاشی ناسیرە. کەواتە نەخۆشکەوتن و چاکبوونەوە یانی چی؟ باشە – وا چاکترە بابەتەکە بگۆڕین– پێدەچێ ماندوو بیت. دانیشە!"

لەسەر کورسییەکە و لەژێر پەیکەرەکەدا دانیشتم و لەپێی پەتی ڕاهیب لەسەر عەردە بەرد ڕێژکراوەکە وردبوومەوە، لە ئێسکە ناسکەکانی قاچی وردبوومەوە، لەقولەپێی باریک و قامکە درێژ و ڕێکەکانی، ڕۆشنایی چراکە، ڕەنگی بەوێنەی مەرمەڕێکی دێرین کە خۆر سووری هەڵگەڕاندبێ، دەرهێنابوو.

دوو هەنگاو گەڕایەوە دواوە، پاشان سەرلەنوێ لەپاڵما وەستا و دەستەکانی خاچئاسا لەسەر سینگی دانا و بەدەنگێکی میهرەبان، بەدەنگێک کە هەر وەک بڵێی قسە لەگەڵ منداڵێکدا بکا، گوتی: "باش سەیرم کە، نامناسیتەوە؟"

بەسەرسوڕمانەوە وەڵامیم دایەوە: "بەهەموو تەمەنم تۆم نەدیوە!"

– "هیچ شتێک لەیادەوەریی منداڵدا ناسڕێتەوە، دڵنیام ڕوخسارم هێشتا لەجێگەیەکی قووڵی یادەوەریتایە، ئەم ڕوخسارە چرچ و لۆچە نا، بەڵکو ڕوخسارێکی تر – ڕوخسارێکی جوان و تۆکمە و پیاوانە– گوێ ڕادێرە: من هاوینێکیان لە کریت بووم، ئەو کاتە تۆ تەمەنت نەگەیشتبووە پێنج ساڵان، ئەو کات من فرۆشیاری جوملە بووم و مامڵەی لیمۆ و خرنوک و مێوژم دەکرد، باوکت یەکێک بوو لەوەکیلەکانم، ئەرێ هێشتا لەژیاندا ماوە؟"

– "بەڵێ، بەڵام ئێستا پیرێکی پشت کۆماوەی ددان وەریوە، بەدرێژایی ڕۆژ دادەنیشێ و کتێبی نزا موتاڵا دەکات!"

ڕاهیب دەستی هەڵبڕی و نەڕاندی: "ئەمە ناعەدالەتییە! جەستەی وەک جەستەی وی نابێ داکەوێ، ئەو جۆرە جەستانە دەبێ کاتێک دەڕۆن و عەرد لەژێر پێیاندا دەنگ دەداتەوە، دەبێ کوتوپڕ و بەیەکجار بکەون و بمرن. مەرگ ئیشی خواوەندە، ناوی خاڵێکە کە لەوێدا خواوەند دەست لە ئینسانەوە دەدا، بەڵام هەرەسهێنانی جەستە ئیشی خیانەتکارانە و ڕەزیلانەی شەیتانە. هەر بەڕاست چۆن دەبێ کاپتن میخاییل پیر و پەککەوتە بێ؟"

تۆزێک بێدەنگ بوو، خەم ڕژایە چاوانی، بەڵام زوو بەزوو هەناسەیەکی قووڵی دا و لەسەر قسەکانی بەردەوام بوو:

– "باوکت مێوژ و خرنوک و لیمۆی بۆ دەکڕیم و منیش لەکەشتییەکانم بار دەکرد و بەرەو (تریستە)م ڕەوانە دەکردن، ئیشم چاک و پارەیەکی زۆرم دەست دەکەوت و بەدەست بڵاویش خەرجم دەکرد، ئاژەڵێکی کێویی بووم و لەخواردن و خواردنەوە و زەیناکردن تێر نەدەبووم. ئاخر ڕۆحم بەشەیتان فرۆشتبوو، جەستەم بێ کۆنترۆڵ و هەوسار پچڕاو. گاڵتەم بەخواوەند دەکرد و ناوی خێو و داهۆڵم لێنابوو، داهۆڵێک کە جگە لەترساندنی چۆلەکەی بێ مێشک و دوورخستنەوەیان لە زەرعات چ کارێکی تری لێ ناوەشێتەوە. هەموو ئێوارانێک دوای تەواو بوونم لەئیش، تا ڕۆژ دەبۆوە بێشەرمانە خۆم دەهاویشتە باوەشی عەیش و نۆشەوە.

هەنووکە هەوڵ بدە بیر خۆتی بهێنەرەوە: بەیانییەکیان زوو، تۆ لەبەردەم دووکانەکەی باوکتا ڕاوەستابوویت، کوتوپڕ دەنگی گۆرانی و پێکەنین هاتە گوێت و عارەبانەیەکی چوار تایی بەوپەڕی خێرایی بەلاتدا تێپەڕی، کە ئاوڕت دایەوە شەش ژنی مەست– لە گۆرانیبێژانی کافەکان– ت بینی کە بەدەم گوێز و هەنجیر گرتنە خەڵکییەوە، دەیانزریکاند و خەریک بوو لەپێکەنینا ژانیان دەکرد، عارەبانچییەکەش قلافەتێکی شاهانەی هەبوو، کڵاوێکی لەگەنیی بریقەداری لەسەردا و قامچی لە ئەسپەکان دەسرەواند، ئەسپەکانیش بەورووژانەوە دەیانحیلاند و غاریان دەدا، لەو کاتەدا ترسایت، وات

زانی ڕێک و ڕاست ڕووبەڕووی تۆ دێن، هەر بۆیە قیژانت و ڕات کرد تا لەپشت باوکتەوە خۆت حەشاردەیت. بیرت دێ؟ ئێستا بیرت کەوتەوە؟ دەی عارەبانچییە مەستەکە من بووم، کڵاوێکی لەگەنییم لەسەرابوو، هەر بۆ ئەوەی بتترسێنم ڕاستەوخۆ قامچییەکەم گرتە تۆ و لە هەوادا دامگرت، ئێستا بیرت دێتەوە؟"

ئەوجا دانەویێوە و دەستی نایە سەر شانم و ڕایوەشاندم:

– "ئەدی بیرت دێتەوە. ؟"

من چاوانم نووقاند و هەروا کە گوێم ڕادێرابوو، هەوڵم دەدا یەکە یەکە پەردە کەڵەکەبووەکانی سەر ساڵانی تافی منالێم هەڵدەمەوە. هێور هێور تاریکی تەنک بۆوە، ئیدی لەناکاو چوار ئەسپ، ژنە گۆرانیبێژانی مەست، کڵاوی لەگەنیی و وژەی قامچی بەژوور سەرمەوە، لە قوڵایی یادەوەریمەوە دەرپەڕین.

هاوارم کرد: "بەڵێ، بەڵێ، بیرم دێتەوە، باوکە، ئەو پیاوە تۆ بوویت؟ تۆ؟"

ڕاهیبی پیر قسەکەمی نەژنەفت، پاڵی بەدیوارەکەوە دابۆوە و چاوانی نووقاندبوو، بەو شێوەیە و بەچاوانێکی نووقاوەوە درێژەی بەقسەکانی دا:

– "بەیانییەکیان هەستم کرد ئیتر بەسە، مەودای جەستە زۆر فەراوان نییە، یەکسەر دەگاتە خاڵی کۆتایی. دەخۆیت، دەخۆیتەوە، ماچ دەکەیت.... هەمدیس دەخۆیت، هەمدیس دەخۆیتەوە، هەمدیس ماچ دەکەیت. ئیدی چ شوێنێکی تر نییە بۆی بڕۆیت. دواجار هەستم کرد ئیتر بەسە، ڕۆحمم بیرکەوتەوە و سواری عارەبانەیەک بووم و چووم بۆ دەیرێک لە کێوی ئاتووس، سێ مانگ لەوێ مامەوە، عیبادەت، ڕۆژوو، نوێژی بەیانی، خوانی پیرۆز، نانی جۆ، زەیتوونی ترشاو، پاقلەی کوڵاو– هەر زوو قێزم لەهەموو ئەو شتانە هاتەوە، هەمدیس ناردمەوە بەدوای عارەبانچییەکەدا، هات و بردمی. بەڵام هەنووکە لەم دونیایەدا دەمتوانی چیم کردبا؟ ئاخر دونیا ئیدی یەک لەزەتی تری شک نەدەبرد پێمی ببەخشێ، تەنانەت گوناهێکی نەچێژراویشی شک نەدەبرد.

گەڕامەوە دەیر، بەڵام داوام لە عارەبانچییەکە کرد ئەمجارەیان لەنزیکترین گوند بمێنێتەوە، دەشێ پێویستم پێی بێ. لەڕاستیدا زۆری نەخایاند پێویستم پێی بۆوە، جارێکی تر لەدەیر هەڵاتم.

ژیانم کەوتبووە هەڵدێرەوە و ئیدی لەحەوسەڵەدا نەمابوو، لەنێوان ئاسمان و عەردا مابوومەوە، لەمیانەوە دەپەڕیمەوە ئەویان و هەردووکیشیانم پێ قەبوڵ نەبوو. چووم بۆ لای زاهیدێکی پیر، کە دوور لە دەیرەکانەوە، لەئەشکەوتێکدا دەژیا، ئەشکەوتێک لەسەر گاشەبەردێکی لێژ هەڵکۆڵراو و بەسەر زەریادا دەینۆڕی، چووم بۆ لای ئەو زاهیدە پیرە و داوام لێ کرد گوێ لە ددانپیانانەکانم ڕادێرێ:

– (باوکی پیرۆز چ بکەم؟ ئامۆژگاریم دەکەیت؟)

زاهیدی پیر دەستی نایەسەر سەرم و گوتی: (کوڕەکەم، ئارامت هەبێ، پەلە مەکە، پەلە پەل یەکێکە لەتەڵەکانی شەیتان، چاوەڕێ کە و ئارام بە!)

– (تا کەنگێ؟)

– (تا ئەو کاتەی ڕزگارییت تێدا پێدەگا! دەرفەت بدەرە بەرسیلە تا ئەوکاتەی دەبێتە ترێ!)

– (باوکە ئاخر چۆن بزانم کەی بەرسیلە دەبێتە ترێ؟)

– (بەیانییەک هەڵدەسی و دەبینی دونیا گۆڕاوە، بەڵام کوڕەم لەڕاستیدا ئەوەی گۆڕاوە خۆتیت نەک دونیا، ڕزگاریی لەتۆدا پێگەییوە، لەو لەحزەیەوە خۆت بدەرە دەست خواوەند، ئیدی هەرگیز خیانەتی لێ ناکەیت!"

– "ڕێک ئەمە ڕووی دا، بەیانییەکیان پەنجەرەی ژوورەکەم کردەوە، خۆر لەو ساتەدا گزنگی دا، ئەستێرەی سەحەر هێشتا لەئاسماندا ورشەی دەدا، زەریا ئارام. هەروا کە خۆی بەکەناردا دەکێشا، بەهێمنی و میهرەبانییەوە هەناسەی هەڵدەکێشا. هێشتا لەچلەی زستاندا بووین، کەچی (دار ئەزگیل)ێک، بەرامبەر پەنجەرەی هۆدەکەم شکۆفەی کردبوو، بۆنی تیژ و شیرین بوو وەکی هەنگوین، باران لەو شەوەدا باریبوو، گەڵاکان هێشتا دڵۆپ دڵۆپ ئاونگیان لێ دەتکا، تەواوی عەرد دەدرەوشایەوە. بەچرپە گوتم: خودایە، خودایە، ئەمە چ موجیزەیەکە! وام گوت و کوڵی گریانم بەربوو، ئەو کات تێگەیشتم ڕزگاریی هاتووە، ئیدی هاتم بۆ ئێرە، هاتم بۆ بیابان و لەم هۆدەیەدا، بەتەختە نوێنە شەق و شڕەکەی و بەگۆزە ئاوەکەی و بەدوو کورسییە چکۆڵەکەیەوە خۆم لەچاڵ نا. هەنووکەش چاوەڕێ دەکەم. چاوەڕێی چی؟ خودایە تۆبە، هەر بەڕاستیی نازانم چاوەڕێی چ دەکەم، بەڵام ئەم مەسەلەیە ئازارم نادا، هەرچی دێ، بەخێربێ. پێم وایە بەهەر شێوەیەک بێ سەرفراز دەردەچم. لە ڕاستیدا ئەگەر ئاخیرەتێ هەبێ، ئەوا من لەدوا لەحزەدا تۆبەی خۆم کردووە. ئەدی چما مەگەر مەسیح بەڵێنی پێ نەداوین کە تەنانەت یەک چرکەیش بەر لە مەرگ، تۆبە دەبێتە مایەی ڕزگاریی؟ خۆ گەر چ ئاخیرەتێکیش لە گوڕێ نەبێ، ئەوا من لەزەتم لەم ژیانە وەرگرتووە. بەدەست شیلەکەیم گوشیوە و پاشان وەک تۆێکڵە لیمۆ بۆ پشتەوەم تووڕهەڵداوە. تێگەیشتیت؟ بیر لە چ دەکەیتەوە؟

– "باوکە، بیرم لەوە دەکردەوە کە بۆچی ئەمشەو بۆ ژوورەکەت بانگ کردم؟ دڵنیام دەتەوێ جگە لەمە شتێکی ترم پێبڵێیت!"

گۆزەکەی لارکردەوە و پەرداخێ ئاوی تێ کرد و پاشان قومێکی لێ دا، لەبەرئەوەی ساڵانێکی زۆر بوو وازی لەخووی قسەکردن هێنابوو، بۆیە قوڕگی وشک دەبوو.

– "هەڵبەت دەمویست شتێکی ترت پێ بڵێم، بەڵام دەبوو یەکەم جار بزانیت من کێم و چ بووم، تەنها بەو شێوەیە دەتوانیت لە قسەکانم بگەیت و دەتوانیت حەقی ئەوەم بدەیتێ ئەو قسانەت بۆ بکەم."

بۆ ساتێک بێدەنگ بوو، بەڵام دواتر هەروا بەدەم هەڵگۆزانی وشەکانییەوە، بەدەنگێکی لێواولێو لەورووژان لەسەر قسەکانی بەردەوام بوو: "تەنها حەق نا، بەڵکو ئەرکیش!"

سەرم هەڵبڕی تا سەیری کەم، وەک عامود ڕەپ و ڕاست لەناوەڕاستی هۆدەکەدا ڕاوەستابوو، لێی ورد بوومەوە و نوقمی سەرسوڕمان بووم، ئەم پیاوە لەڕێی جەنگەوە لەگەڵ خواوەند تامی چ لەزەت و چ حەقارەتگەلێکی چەشتووە و چ ئازایەتییەکی نواندووە! سەرم سوڕمابوو لەوەی چۆن هاتۆتە بیابان بێ ئەوەی شتەکانی بیر بچنەوە، سەرم سوڕمابوو لەوەی چۆن بەئازایەتییەوە ڕێی داوە کاروانی گوناهەکانی